

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSTANBUL ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞERİFLER YALISI

Zehra DİLEK

2501130485

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

İSTANBUL-AĞUSTOS 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSTANBUL ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞERİFLER YALISI

Zehra DİLEK

2501130485

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

İSTANBUL-AĞUSTOS 2019

ÖZ
ŞERİFLER YALISI
ZEHRA DİLEK

Bu çalışmada, I. Abdülhamit döneminde yıktırılan Emîr Gûne Sahilsarayı arazileri üzerinde 1782 yılında inşa edilmiş olan ve Abdullah Paşa yalısı olarak da bilinen Şerifler Yalısı; tarihçesi, kullanıcıları, semtle ilişkisi ve mimari özellikleri bağlamında incelenmiştir.

I. Abdülhamit, III. Selim ve II. Mahmut dönemlerine ait Bostancıbaşı Defterleri incelenmek suretiyle yapının kullanıcıları ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışma semtin sosyal dokusunun anlaşılmasına da imkan tanımıştır. Yapının 1892 tarihinde Şerif Abdülilah Paşa için satın alınmasını ve önündeki rıhtımın tamirini konu alan Osmanlı Arşivi'ndeki belgeler incelenmiş ve transkripsiyonları ekte verilmiştir.

Bir bütün olarak inşa edildiği Harem binasını 1946 yılında sahil yolu inşası sırasında kaybetmiş bulunan ve Türk barokunun hâkim olduğu Selâmlık Köşkü'nün bazı odalarının tavan tezyinatlarında klasik, barok ve rokoko üsluplar bir arada görülmektedir. Muhdes İftariye Salonu ise dönemin özelliklerine uygun olarak neoklasik üslup özelliktedir.

Geleneksel plan özellikleri taşıyan ve planında bir eksilme olmadan günümüze ulaşabilen Selâmlık Köşkü'nün tavan kuşakları ve yüklüklerinde, I. Abdülhamit ve III. Selim dönemi üslubuna ait mimari konulu manzara tasvirleri görülmektedir. Mekansal dağılımları tablolaştırılmış kuş, çiçek, yemiş ve eşya tasvirleri yapıda görülen diğer tasvirlerdir.

Anahtar Kelimeler: Abdullah Paşa Yalısı, Ağa Hüseyin Paşa Yalısı, Bostancıbaşı Defterleri, Emîr Gûne Sarayı ve Kullanıcıları, Emirgân, Şerifler Yalısı, Türk Baroku.

ABSTRACT
SERIFLER YALISI (WATERSIDE MANSION)
ZEHRA DILEK

In this study, Serifler Yalisi, also known as Abdullah Pasha Waterside Mansion, which was built in 1782 on the land of Emir Gune coastal palace, which were demolished during the reign of Abdulhamid I, was examined in terms of its history, inhabitant, architectural features and its relations with the surrounding neighborhood.

In order to determine the inhabitant of the building, archival documents titled Bostancıbaşı Defters belonging to the reigns of Abdulhamid I, Selim III and Mahmut II were examined. This study has allowed the social fabric of the neighborhood to be understood. The documents in the Ottoman Archives which were latinized and presented in the annex of this study shed light on the purchasing process of the building in 1892 for the use of Abdullah Pasha and also includes the details of the repair of quay in front of it.

The Harem Building, which was built as the original part of the Pavillion of Selamlık has been demolished during the construction of the coastal road in 1946. Pavillion of Selamlık was dominated by Turkish baroque style. In some rooms of the building, classical, baroque and rococo style appear together on wooden ceiling decoration. But in Iftariye Hall, which was added later, neoclassical style is dominant in accordance with the characteristics of period.

Pavillion of Selamlık has traditional plan features and survived without any change in its plan. On its ceiling girdles and the cabinet, depictions of the architectural themes can in the style of Abdulhamid I and Selim III period can be seen. Birds, flowers, fruits and goods are the other descriptions in the building which were also analyzed in this study.

Key Words: Abdullah Pasha Waterside Mansion, Aga Huseyin Pasha Waterside Mansion, Bostancıbaşı Defters, Emir Gune's Palace and its Users, Emirgan, Serifler Yalisi (Waterside Mansion), Turkish Baroque.

ÖNSÖZ

18. yüzyılda kişilik bulmaya başlayan Boğaziçi, Türk mimarisinin en güzel örnekleriyle bezenmiştir.

Geleneksel konut mimarlığının plan özelliklerini taşıyan, tezyinat programında geleneksel öğelerin yanında batılı süsleme tekniklerinin de kullanıldığı Şerifler Yalısı, bu örnekliği teşkil etmektedir.

Şerifler Yalısı'nın semtle ilişkisi, tarihçesi ve mimarisinin incelendiği bu çalışma için ilgili literatür taraması yapılmış, ayrıca çeşitli kurum ve kütüphanelerden sağlanan el yazması eserler, harita, fotoğraf, belge ve raporlardan istifade edilerek yapının ruhuna sirayet edilmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda, Kültür Bakanlığı İstanbul 3 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürü Hatice Ergün'e, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Millet Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı, Bilim ve Sanat Vakfı Kütüphanesi, İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi, Tarihi Kentler Birliği ile İBB Boğaziçi İmar Müdürlüğü yetkili ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Genç yaşta kaybettiğimiz, sevgili kardeşim Dr. İbrahim Erol Erdem'e ithaf ettiğim bu çalışmaya katkılarından dolayı Prof. Dr. Sadun Ersin'e, Prof. Dr. Ahmet Kal'a'ya, Prof. Dr. Nalan Türkmen'e, Doç. Dr. Selman Can'a, Doç. Dr. Ömer Karaoğlu'na, Dr. Öğr. Üyesi Şevket Kamil Akar'a, F. Samime İnceoğlu'na, Ayşe Yılmaz'a, Dr. Fatma Şensoy'a, Emine Kaval'a, Abdullah Oğuzhanoğlu'na, Bilge Özel'e, Tuba Asiltürk'e, İlknur Hacıosmanoğlu'na, Ayşe Bibin'e, Esra Gökçen'e, Sevda Kesgin'e, Faruk Deniz'e, aileme ve özellikle tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Vefa Çobanoğlu'na teşekkür ederim.

ZEHRA DİLEK
İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞERİFLER YALISI'NIN EMİRGÂN SEMTİ VE EMİR GÛNE SAHİL SARAYI İLE İLİŞKİSİ

1.1. EMİRGÂN SEMTİ	5
1.1.1. Emirgân Hamid-i Evvel Camii ve Mirgün Köyü'nün Kuruluşu.....	9
1.1.2. III. Selim ve Sonrası Emirgân Senti	12
1.2. EMİR GÛNE SAHİL SARAYI VE KULLANICILARI.....	13
1.2.1. Emîr Gûneoğlu Yusuf Paşa (Ö.1640).....	15
1.2.2. Kara Mustafa Paşa (Ö.1644).....	16
1.2.3. Mirza Mustafa Efendi (Ö.1722).....	17
1.2.4. Mirzazâde Mehmet Emin Salim Efendi (Ö.1739).....	17
1.2.5. Vassâf Abdullah Efendi (Ö.1761)	18
1.2.6. Vassâfzâde Esad Mehmed Efendi (Ö.1778).....	18
1.3. ŞERİFLER YALISI'NIN EMİR GÛNE SAHİLSARAYI İLE İLİŞKİSİ	19

İKİNCİ BÖLÜM

ŞERİFLER YALISI'NIN TARİHÇESİ VE KULLANICILARI

2.1. ŞERİFLER YALISININ TARİHÇESİ	21
---	----

2.2. ŞERİFLER YALISI'NIN KULLANICILARI	24
2.2.1. Şerifler Yalısı'nın İlk Kullanıcıları.....	25
2.2.2. Ağa Hüseyin Paşa (Ö.1849) ve Ailesi	27
2.2.3. Şerif Abdilâh Paşa (Ö.1908) ve Ailesi	28
2.2.4. Said Çiftçi ve Ailesi.....	31
2.2.5. İslâm Eserleri Müzesi	32
2.2.6. Çekül Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği Derneği.....	33
2.3. YAPININ SOSYAL ÇEVRESİ	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞERİFLER YALISI'NIN DEĞİŞİM VE RESTORASYON SÜRECİ

3.1. 19. YÜZYILDAKİ DEĞİŞİMİ	36
3.2. CUMHURİYET DÖNEMİ RESTORASYONU	37
3.2.1. İstimlâk Öncesi Genel Durumu ve Koruma Kararları	38
3.2.2. Restorasyon Yöntem ve İlkelerinin Belirlenmesi.....	39
3.2.3. Restorasyonda Gerçekleştirilen Değişiklikler ve İşlevlendirme.....	41

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞERİFLER YALISI'NIN MİMARİSİ VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

4.1. ŞERİFLER YALISI'NIN İNŞASI	44
4.2. ŞERİFLER YALISI'NIN MEKÂNSAL KURGUSU	44
4.2.1. Harem Binası ve Selâmlık Köşkü.....	46
4.2.2. Müştemilat Binası	47
4.2.3. Bahçe	48
4.3. SELÂMLIK KÖŞKÜ'NÜN PLAN VE CEPHE DÜZENLEMESİ.....	49
4.4. SELÂMLIK KÖŞKÜ'NÜN İÇ DÜZENLEME VE DEKORASYONU	51
4.4.1. Divanhâne	51
4.4.2. Başoda.....	54

4.4.3. Sofa	56
4.4.4. Hizmet Odası	58
4.4.5. Servis Odası	59
4.4.6. İftariye Salonu.....	60
4.4.7. Diğer Mekânlar	62
4.5. SELÂMLIK KÖŞKÜ'NÜN ÜSLUP ÖZELLİKLERİ VE TEZYİNATI	63
4.5.1. Selâmlık Köşkü'ndeki Tasvirlerin Tematik Tasnifleri	66
4.5.1.1. Köşk ve Bahçe Tasvirleri	67
4.5.1.2. Doğa ve Mimari Konulu Manzara Tasvirleri.....	68
4.5.1.3. Doğa Konulu Manzara Tasvirleri	68
4.5.1.4. Kuş Tasvirleri.....	69
4.5.1.5. Yemiş Tasvirleri.....	69
4.5.1.6. Çiçek Tasvirleri.....	71
4.5.1.7. Eşya Tasvirleri	73
4.5.1.7.1. Vazo Tasvirleri	73
4.5.1.7.2. Kandil Tasvirleri.....	73
4.5.1.7.3. Kumaş, Perde, Püskül Tasvirleri	74
4.5.1.7.4. Diğer Eşya Tasvirleri.....	75
4.5.2. Selâmlık Köşkü'nün Ahşap Tezyinatı	76
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA	82
EKLER.....	95
FOTOĞRAFLAR.....	147

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

- Fotoğraf 1: Emirgân, Hava Fotoğrafı, 1946
Fotoğraf 2: Emirgân, Hava Fotoğrafı, 1966
Fotoğraf 3: Emirgân, Hava Fotoğrafı, 2019
Fotoğraf 4: Emirgân, 19. Yüzyılın İkinci Ortası
Fotoğraf 5: Emirgân, 19. Yüzyılın İkinci Ortası
Fotoğraf 6: Selâmlık Köşkü ve Harem Binası
Fotoğraf 7: Selâmlık Köşkü ve Harem Binası, 1930
Fotoğraf 8: Harem Binası ve Selâmlık Köşkü, 1930
Fotoğraf 9: Harem Binası, 1939
Fotoğraf 10: Selâmlık Köşkü ve Harem Binası, 1945
Fotoğraf 11: Selâmlık Köşkü ve Harem Binası Bağlantısı, 1945
Fotoğraf 12: Selâmlık Köşkü
Fotoğraf 13-20: Selâmlık Köşkü, 1969
Fotoğraf 21-23: Selâmlık Köşkü Restorasyonu
Fotoğraf 24: Havuz, 1969
Fotoğraf 25: Havuz, 1974
Fotoğraf 26-27: Havuzlar, 2015 28-31. Selâmlık Köşkü, 2015
Fotoğraf 32-33: Müştemilat Binası ve İçindeki Havuz, 2015
Fotoğraf 34-36: Harem Binası, 1986
Fotoğraf 37-39: Harem Binası, 2015
Fotoğraf 40: Restorasyona Öncesi Kayıkhâne, 1969
Fotoğraf 41-42: Kayıkhâne, Zehra Dilek, 2015
Fotoğraf 43-46: Restorasyon Öncesi Divanhâne, 1969
Fotoğraf 47: Divanhâne Restorasyonu
Fotoğraf 48: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Divanhâne, 1982-87
Fotoğraf 49-52: Divanhâne, 2015
Fotoğraf 53-54: Restorasyon Öncesi Başoda, 1969
Fotoğraf 55-63: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Başoda, 1982-87
Fotoğraf 64: Tezyinat Restorasyonu Sonrası Başoda Dekorasyonu, 1982-87

Fotoğraf 65-66: Başoda, 2015
Fotoğraf 67-69: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Hizmet Odası, 1982-87
Fotoğraf 70-71: Hizmet Odası'nda Tezyinat Restorasyonu, 1982-87
Fotoğraf 72-75: Hizmet Odası, 2015
Fotoğraf 76: Restorasyon Öncesi Servis Odası, 1969
Fotoğraf 77: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Servis Odası, 1982-87
Fotoğraf 78: Tezyinat Restorasyonu Servis Odası
Fotoğraf 79-80: Restorasyon Öncesi Sofa, 1969
Fotoğraf 81-83: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Sofa, 1982-87
Fotoğraf 84: Sofa Dekorasyonu
Fotoğraf 85-88: Sofa, 2015
Fotoğraf 89-90: İftariye Salonu, 2015
Fotoğraf 91: Giriş Holü, 2015
Fotoğraf 92: Hela, 2015
Fotoğraf 93-108: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Köşk ve Bahçe Tasvirleri, 2015
Fotoğraf 109: Başoda Tavan Bordürü Üzerindeki Mimari Konulu Tasvir, 2015
Fotoğraf 110-111: Hizmet Odası'nda Yüklük Üzerindeki Manzara Tasvirleri, 2015
Fotoğraf 112-113: Başoda Duvarları Üzerindeki Manzara Tasvirleri, 2015
Fotoğraf 114: Restorasyon Öncesi Başoda'da Ahşap Kapı Üzerinde Görülen Manzara Tasviri, 1977
Fotoğraf 115: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Ahşap Kapı Üzerinde Görülen Manzara Tasviri, 1982-87
Fotoğraf 116-118: Başoda Duvarları Üzerindeki Manzara Tasvirleri, 2015
Fotoğraf 119: Başoda Frizleri Üzerinde Boş Bırakılmış Kartuş, 2015
Fotoğraf 120: Başoda Frizleri Üzerindeki Manzara Tasvirleri, 2015
Fotoğraf 121: Başoda Frizleri Üzerindeki Tasvir, 2015
Fotoğraf 122: Başoda Frizleri Üzerindeki Manzara Tasvirleri, 2015
Fotoğraf 123-126: Servis Odası Frizleri Üzerindeki Manzara Tasvirleri, 2015
Fotoğraf 127-132: İftariye Salonu Tavanındaki Manzara Tasvirleri, 2015
Fotoğraf 133: Başoda Yüklüğü Üzerindeki Kuş Tasvirleri, 2015
Fotoğraf 134-146: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015
Fotoğraf 147: Başoda Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015

Fotoğraf 148: Başoda Frizleri Üzerindeki Kumaş Tasvirleri, 2015
Fotoğraf 149-150: Servis Odası Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015
Fotoğraf 151-154: Sofa Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015
Fotoğraf 155: Divanhâne Duvarları Üzerindeki Tasvirler, 2015
Fotoğraf 156: İftariye Salonu Tavanındaki Tasvirler, 2015
Fotoğraf 157-158 Başodanın Tavan Tezyinatı, 2015
Fotoğraf 159-160: Divanhânenin Tavan Tezyinatı, 2015
Fotoğraf 161: Sofanın Tavan Tezyinatı, 2015
Fotoğraf 162: Hizmet Odası'nın Tavan Tezyinatı, 2015
Fotoğraf 163-164: Servis Odası'nın Tavan Tezyinatı, 2015
Fotoğraf 165: Bayramiç Hadımoğlu Konağı'nın Tavan Tezyinatı
Fotoğraf 166-168: Başoda ve Hizmet Odası Sütunçeleri, 2015
Fotoğraf 169-170: Divanhâne ve Sofa'daki Pencere Alınlıkları, 2015
Fotoğraf 171-172: Restorasyon Öncesi Servis Odası ve Başoda, 1969
Fotoğraf 173-174: Divanhâne ve Başoda Tavan Göbekleri, 2015
Fotoğraf 175-176: Başoda ve Hizmet Odası Yüklükleri, 2015
Fotoğraf 177-178: Ahşap Restorasyonu
Fotoğraf 179-184: Ahşap Restorasyonu, 1982-87
Fotoğraf 185-186: Prof. Dr. Sadun Ersin ve Şerifler Yalısı'ndan Esinlenerek Resmettiği Tabloları, 2015
Fotoğraf 187-190: Prof. Dr. Sadun Ersin'in Şerifler Yalısı'ndan Esinlenerek Resmettiği Tabloları, 2015

KISALTMALAR LİSTESİ

A.B.D.	: Anabilim Dalı
A.e	: Aynı Eser
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.md.	: Adı Geçen Madde
A.Ş.	: Anonim Şirket
BEO	: Bâb-1 Âli Evrak Odası
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BOİM	: Boğaziçi İmar Müdürlüğü
bs.	: Baskı
DH.MKT	: Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi
DÖSİMM	: Döner Sermaya İşletmesi Merkez Müdürlüğü
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Doç.	: Doçent
dan.	: Danışman
Dr.	: Doktor
edit	: Editör
Fak.	: Fakülte
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
H.	: Hicri
haz.	: Hazırlayan
HRT.h.	: Harita
İ..DH..	: İrâde-Dâhiliye
İ..MMS.	: İrâde-Meclis-i Mahsus
İ.A.E.	: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü
İ.B.B.	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
Ktp.	: Kütüphane

KUDEB	: Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu
KTVKK	: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
Ltd. Şti	: Limited Şirketi
M.	: Miladi
No	: Numara
.	: Ölüm
ğ.y.	: Öğretim yesi
s.	: Sayfa
Prof.	: Profesör
San.	: Sanayi
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: Sayfa sayısı
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTOK	: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu
trc.	: Tercüme eden
ty.	: Tarih yok
ni.	: Üniversite
vd.	: Ve diğeri
V.G.M.	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
yay.haz.	: Yayına hazırlayan
yy.	: Yayın yeri yok
sy.	: Sayfa yok

GİRİŞ

16. ve 17. yüzyıllardaki gelişmeler Boğaziçi'ne kendine özgü bir coğrafi görünüm kazandırmıştır. Edebî eserlere de konu teşkil eden bu görünümün merkezinde, yalılar ve bahçeleri yer almıştır.

Haliç kıyılarının sahilsaraylar ve yalılarla dolmasını müteakip başlayan gelişim, edebî eserlere yansımış, şairlere ilham kaynağı olmuş, sanat eserlerinde vücut bulmuştur.

Boğaziçi'nin peyzajı, bununla bütünleşen mesireler ve sahil sarayları, Divan edebiyatında daha önce görülmeeyen bir parılıyla Nedim'in (Ö.1730) şiirlerine yansırken¹ Fennî Mehmet Dede (Ö.1715) sahilhânesinde, eski adı Mirgün olan Emirgân semtine,

*“Bizi beylik gam ile itti felek şivende
Mirgüne varalım seyr idelim gülşende.”*

mısralarıyla değinmiştir.² Boğaziçi'ne seyyahlar da kayıtsız kalamamışlardır. 19. yüzyılda İstanbul'a gelen Miss Pardoe, Boğaz'ın bütün güzelliklerini görebilmek için akisleri suya vuran ferah yalı sakinlerinin, çevrelerindeki muhteşem sahnenin keyfini ay ışığında sonuna kadar çıkardıklarını; saf ay ışığı ve yıldızlarla süslenmiş lacivert gece gökyüzü ile akşamın kutsal sessizliğinin Boğaz'a esrarlı bir belirsizlik kazandırarak çekiciliğini iki misli artırdığını anlatmıştır.³

17. yüzyıl sonlarından itibaren şenlenmeye başlayan Boğaziçi'nde yalı mimarlığı da giderek daha incelikli bir düzeyde gelişimini sürdürmüştür.

¹ M. Baha Tanman, “Boğaziçi'nde Yalı Mimarlığının Gelişimine İlişkin Bir Deneme”, **Sadullah Paşa ve Yalısı Bir Yalı Bir Yaşam**, İstanbul, Yapı Endüstri Merkezi, 2008, s. 14.

² Reşat Ekrem Koçu, “Boğaziçi”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, 1961, s. 2861.

³ Julia Pardoe, **Şehirlerin Ecesi İstanbul Bir Leydinin Gözüyle 19. Yüzyılda Osmanlı Yaşamı**, çev. Banu Büyükkal, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004, s. 375.

18. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı mimarlığında varlığı hissedilen Batı etkileri mimarî elemanlar ve süsleme detaylarıyla sınırlı kalmış, mekân kurgusunda yüzyılların birikiminden beslenen gelenekten vazgeçilmemiştir.⁴

18. yüzyılın konut mimarisine örnek teşkil eden en güzel yapılardan biri, çalışmamıza konu teşkil eden Şerifler Yalısı'dır. Döneminin ince ve nadir zevklerini yansıtan yapı, literatür taraması, el yazması eser, harita, belge, fotoğraf, mülakat ve raporlardan faydalanılarak tarihçesi ve mimari özellikleriyle ele alınmıştır.

Birinci bölümde; yapının Emirgân semti ve Emir Gûne Sahilsarayı ile ilişkisine değinilmiştir. Emirgân semtinin anıtsal yapısı ve tarihçesinin irdelendiği bu bölümde; Emîr Gûne Sahilsarayı, kullanıcıları ve tarihçesi ile birlikte ele alınmış, literatürde sıkça karşımıza çıkan Şerifler Yalısı ile ilişkilendirilme hususuna açıklık getirilmiştir.

İkinci bölümde; yapının tarihçesi ele alınmış, Bostancıbaşı Defterleri ve Osmanlı Arşivi Belgelerinden yararlanılarak tespit edilen yapının kullanıcıları ve sosyal çevresi incelenmek suretiyle semtin sosyal dokusuna temas edilmiştir.

Üçüncü bölümde; yapının inşasından bu yana geçirmiş olduğu değişim, dönüşüm ve restorasyonları üzerinde durulmuştur.

Yapının mimarisinin ele alındığı dördüncü bölümde ise; yapının plan ve cepheleri, mekansal kurgusu, iç düzenlemesi ve dekorasyonu ile tezyinat programı ve üslup özellikleri incelenmiştir. Bu bölümde; tezyinat programı, üslup özellikleri, iç düzenleme ve dekorasyonuna dair bölümler Selâmlık Köşkü esas alınarak hazırlanmıştır. Yapının çeşitli dönemlerde çekilmiş, tezyinat detaylarını içeren fotoğrafları ile geçirdiği dönüşüm ortaya konulmuştur.

Yapıdaki tezyinat programı; manzara, çiçek, yemiş, kuş, eşya tasvirleri olarak tasnif edilmiş; bu tasvirlerin mekânsal dağılımları hazırlanarak Ekler bölümünde verilmiştir. Yapıya ilişkin Bostancıbaşı Defterleri'nin ilgili varakları, harita, plan, röleve ve çeşitli dönemlerde çekilmiş fotoğraflar ile Osmanlıca belge ve transkripsiyonlar da Ekler bölümünde yer almıştır.

⁴ Tanman, "Boğaziçi'nde Yalı Mimarlığının Gelişimine İlişkin Bir Deneme", **Sadullah Paşa ve Yalısı**, s. 14.

Literatür taramasıyla başlayan çalışmamızda Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul 3 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, Boğaziçi İmar Müdürlüğü ve Osmanlı Arşivleri'nden faydalanılmış, yapının kullanıcıları ve sosyal çevresine dair, el yazması eserlerden olan Bostancıbaşı Defterleri, çeşitli Kütüphanelerden temin edilerek incelenmiş, çalışmanın sonuçları tablolar halinde düzenlenmiştir.

Yapının 1982-87 tarihleri tezyinat restorasyonunu gerçekleştiren Prof. Dr. Sadun Ersin ile mülakat gerçekleştirilmiş, engin bilgisinden ve fotoğraf arşivinden istifade edilmiştir. Mimarın, Şerifler Yalısı'yla iç içe geçmiş kişiliği, eserlerine ilham kaynağı olmuş, tablolarında oradan bazı detayları kullanarak resmettiği tabloları çalışmamıza eklenmiştir.

İBB Boğaziçi İmar Müdürlüğü Kurum Arşivi'nde Boğaziçi'nin çeşitli dönemlerde hazırlanmış ve dijital ortama alınmış haritaların üzerinde ada, pafta ve parsel numarası üzerinden yapılan sorgulamada yapının yerinde daha önceleri bulunan ve sıklıkla birbirinin devamı olarak gösterilen Emîr Gûne Sahilsarayının Divanhâne'si olduğu tahmin edilen bir çizime rastlanmıştır. Bu çizimden, Emîr Gûne Sahilsarayını Divanhâne'sinin planının, Şerifler Yalısı'ninkinden farklı olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Osmanlı Arşivi'nde, 1892 tarihinde Şerif Abdillah Paşa için Şerifler Yalısı'nın satın alınması ve sahilhânenin önündeki rıhtımın tamirine ilişkin bazı belgelere ulaşılmış, bunların transkripsiyonları ekte verilmiştir. Belgelerden bir tanesinde yer alan Şerifler Yalısı'nın o tarihteki kıymetleri ekte tablo halinde verilmiştir. Yapının durumuna dair bilgi veren, tezyinatının kıymetinden bahseden bu belgelerin arasında yapının yerleşim planı ve iç teferruatını gösteren harita da bulunmuştur.

Ziyaretçilere kapalı olan ve Tarihi Kentler Birliği'nin kültürel amaçlı kullanımına tahsis edilen yapıda, yönetimden izin alınmak suretiyle incelemeler yapılmış ve fotoğrafları çekilmiştir.

İstanbul 3 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu yönetiminden gerekli izinler alınmak suretiyle, yapının Cumhuriyet dönemi restorasyonuna dair plan, karar, rapor ve fotoğraflarını içeren Kurum Arşivi'nde çalışma yapılmıştır.

Millet Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi ile Şehir Üniversitesi Kütüphanesi koleksiyonlarında yer alan Bostancıbaşı Defterleri'nin tamamı incelenmiş, bu sayede hem Şerifler Yalısı'nın kullanıcılarına hem de Baltalimanı ve İstinye Körfezi arasında kalan Emirgân semtinin sosyal yapısına dair veri sağlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞERİFLER YALISI'NIN EMİRGÂN SEMTİ VE EMİR GÛNE SAHİL SARAYI İLE İLİŞKİSİ

1.1. EMİRGÂN SEMTİ

Baltalimanı'ndan İstinye Koyu'na uzanan semt, henüz yerleşimin olmadığı Fetih öncesi dönemde, servi ağaçlarının çokluğu sebebiyle Rumca "serviler" demek olan "Kiparodis"¹ ismiyle, İstinye'ye doğru inen yol ise önceleri orada bulunan heykelin anısına "Trevia" ismiyle anılmıştır.²

Ferîdûn Ahmed Paşa'ya (Ö.1583) temlik yoluyla verilmesi sonrasında "Ferîdûn Bey Bağları" ve "Ferîdûn Paşa Bahçesi" olarak anılan bölge³, IV. Murat (Ö.1640) zamanında Emîr Gûneoğlu Yusuf Paşa'ya (Ö.1640) ihsan edilmesinin ardından "Emîr Gûne Bahçesi"⁴ ve "Mirgün" ismiyle anılmış⁵, bu isim zamanla Emirgân'a dönüşmüştür.⁶

Fatih döneminde, Baltalimanı'nda Paşmakçı Şücaüddin Mescidi etrafında bir Türk topluluğu bulunduğu, 1922 cetvelinde Mirgün Maliye Şubesi mahalleleri arasında yer alan bu mescidin 1958 yılında Emirgân mahallesi içinde olduğu kaydedilmiştir.⁷

¹ Eremya Çelebi Kömürciyan, **İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul**, trc. Hrand D. Andreasyan, yay.haz. Kevork Pamukciyan, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1988, s. 263.

² İnciciyan, İstinye'ye inen yola ismini veren heykelin güzel olduğundan ve mihraba armağan edildiğinden bahsetmektedir. (Bkz. G.V. İnciciyan, **Boğaziçi Sayfıyeleri**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 2000, s. 123.) Ayrıca İstinye koyunun bir ucunda gece, diğer ucunda ışık ilaheleri adına yapılmış mabedlerin bulunduğu aktarılanlar arasındadır. (Haluk Y. Şehsuvaroğlu, "Emirgân'a Dair" **Boğaziçi'ne Dair**, İstanbul, TTOK, 1986, s. 71.)

³ Kömürciyan, **a.g.e.**, s. 262; Mehmet Rauf, **Mirat-ı İstanbul**, İstanbul, Alem Matbaası, H. 1314/M.1896, s. 263;

⁴ Nurhan Atasoy, "Boğaziçi Bahçe ve Mesireleri", **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, s. 77; Simge Özer Pınarbaşı, "Boğaziçi Mesire ve Koruları", **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, s. 47.

⁵ Mehmet Süreyya, "Yusuf Paşa (Emir Gûneoğlu), **Sicill-i Osmanî**, yay.haz. Nuri Akbayar, C.V, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 1697; Reşat Ekrem Koçu, **Osmanlı Padişahları**, İstanbul, Ana Yayınevi, 1981, s. 212.

⁶ "Semtin ismi 1770 tarihli İngiliz haritasında Emîr Köyü olarak geçmektedir." Jak Deleon, **Boğaziçi Gezi Rehberi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003, s. 59.

⁷ Ekrem Hakkı Ayverdi, **Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskanı ve Nüfusu**, Ankara, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı Doğu Matbaası Limited Şirketi, 1958, s. 56, 79.

Fetihten sonra uzunca bir süre aynı şekilde kalan bölgenin hikâyesi, 16. yüzyıl ortalarında Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'nın (Ö.1579) nişancılarından ünlü devlet adamı Ferîdûn Ahmed Paşa'ya⁸ bu büyük alanın hediye edilmesiyle başlamıştır. Ferîdûn Ahmed Paşa'nın Vakfiyesi'nde İstinye ile Hisar arasında kalan Baltaoğlu limanı⁹ ve kârlık, vakfın akar getiren mülkleri arasında gösterilmiştir.¹⁰

Münşî, şair ve hattat olan Ferîdûn Ahmed Paşa'nın evinin vazgeçilmez misafirleri âlim, edip ve şairler olmuştur.¹¹ Bağdat ve Revan Köşkleri'nin bir benzeri olarak Ferîdûn Ahmed Paşa'nın Köşkü'nün başlıca zenginliği çini süslemelerinde idi.¹²

Ferîdûn Ahmed Paşa'nın 1583'teki vefatından sonra hazineye geçen, çeşitli şenliklerin tertip edildiği bahçeler,¹³ IV. Murat tarafından, Revan Kalesi'ni savaşmadan teslim eden Emîr Gûneoğlu Yusuf Paşa'ya tahsis edilmiş, bu dönemde burada Acem tarzında bir yapı inşa edilmiştir.¹⁴ Sultan

⁸ Devşirme olduğu tahmin edilen ve künyesi Ahmed eş-Şehir bi-Ferîdûn et-Tevkii olan Ahmed Ferîdûn Paşa, Defterdar Çivizâde Abdi Çelebi'nin himayesinde yetişmiş, onun aracılığıyla kâtip olarak 1553'te Rumeli Beylerbeyi Sokullu Mehmet Paşa'nın hizmetine girmiştir. Önce nişancı, ardından Semendire beyi olduktan sonra 1581 yılında ikinci defa nişancı olmuştur. (Bkz. Abdülkadir Özcan, "Ferîdûn Ahmed Bey", **İstanbul Ansiklopedisi**, C.XII, İstanbul, TDV, 1995, s. 396; Mehmet Süreyya, "Ferîdûn Ahmed Paşa", **Sicill-i Osmanî**, yay.haz. Nuri Akbayar, C.II, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 521.) Bir rivayete göre 1582 yılında Ayşe Sultan'la, bir başka rivayete göre ise İsmihan Sultan'la nikahlanmıştır. (Bkz. Özcan, **a.g.md.**, s. 396.ü)

⁹ Günümüzde Baltalimanı olarak isimlendirilmektedir.

¹⁰ "Abdülkadir oğlu Ferîdûn Ağa Vakfiyesi", **V.G.M. Arşivi**, Defter No: 570/124, s. 198; Ahmed Ağa; H. Ahmet Arslantürk, "Nişancı Ferîdûn Ahmed Paşa'nın Vakfiyesi ve Vakıfları", **Trakya Üni. Edebiyat Fak. Dergisi**, C.II, Sayı. 3, Ocak-2012, s. 96-97..

¹¹ İlk Osmanlı padişahından III. Murad'a kadar bütün hükümdar mektuplarının suretlerini içeren iki ciltlik "Münşeâtü's-selâtin" adlı kitabı, bu alanda yazılmış eserlerin en mükemmelidir. (Bkz. Özcan, **a.g.md.**, s. 396-397.)

¹² Sedat Hakkı Eldem, **Türk Mimari Eserleri**, İstanbul, Binbirdirek Matbaacılık San. A.Ş. Yayınları, ty, sy.

¹³ III. Mehmet döneminde, Damat İbrahim Paşa'nın, Ferîdûn Paşa bahçelerinde Safiye Valide Sultan'ın cariyelerine, her biri altı bin dukaya mâl olan büyük ziyafetler verildiği nakledilmektedir. (Bkz. Şehsuvaroğlu, "Emirgân'a Dair", **Boğaziçi'ne Dair**, s. 71; Halûk Y. Şehsuvaroğlu, "Emirgân'da Eski Bir Yalı", **Boğaziçi'ne Dair**, İstanbul, TTOK, 1986, s. 244.)

¹⁴ Evliyâ Çelebi, **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, Dersaadet, İkdâm Matbaası, C.I., H.1314 /1896, s. 484-485; Ayvansarayı Hüseyin Efendi, **Hadikatü'l Cevâmi**, İstanbul, Matbaa-i Amire, H.1281/M.1781, s. 134-135; Ayvansarayı Hüseyin Efendi, **Hadikatü'l Cevâmi** (İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar), haz. Ahmed Nezih Galitekin, C.II, bs. 1., İstanbul, İşaret Yayınları, 2001, s. 541; Reşat Ekrem Koçu, "Emirgüneoğlu Bahçesi ve Yalısı", **İstanbul Ansiklopedisi**, C.IX, İstanbul, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, 1968, s.

İbrahim'in tahta geçişiyle birlikte Emir Gûneoğlu Yusuf Paşa'nın elinden alınan ve içerisinde Ferîdûn Ahmed Paşa'nın köşklerinin de bulunduğu arazi, sonraki sahibi Kara Mustafa Paşa (Ö.1644) tarafından daha da güzelleştirilmiştir.¹⁵

Hammer, Emîr Gûne Sahilsarayının yerinde önceleri gece tanrıçası olarak Hekate'ye adanan bir tapınak bulunduğundan ve onun esrarlı temelini neşe ve eğlence için elverişli olmayışından bahisle, bu yerlerin Emîr Gûneoğlu ve Kara Mustafa Paşa'ya şans getirmediğini ifade etmektedir. Ona göre Hekate'nin uğursuzlukları bunlarla da bitmez; Reis Mahmut Efendi ve Valide Kethüdası Yusuf Ağa (Ö.1805) gibi sahilhâne sahiplerinin idamla son bulan kaderlerine de tesir eder.

“Bu iki ilk sahip de, burada önceleri Hekate'nin tapınağının durduğundan habersizdi ki onun gizemli temeli bir neşe ve eğlence sarayı için çok da elverişli değildi. Gecenin tanrıçası olarak Hekate'ye adanan tapınak, Neorion Limanı'daki -ya da eski Arsenal gemisine adanan limanın karşı tarafında duran ışık getiren Diana'nın tapınağının benzeriydi. Öyle görünüyor ki, Hekate'nin Emîrgân'ın kıyı köşklerinin sahiplerinin kaderine uğursuzluk getiren etkisi ta günümüze kadar uzanmaktadır; çünkü Erivan Emîrgüne Han ve Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın zorbaca idam edilmeleriyle neticelenen trajik sonu, Emîrgân'ın bu güzel sayfiye yalılarının en genç sahipleri olan Reis Mahmud Efendi ve Sultan Selim idaresinin yeni ıslahatlarının güçlü destekçisi Valide Kethüdası Yusuf Ağa'ya da isabet eder.”¹⁶

Ferîdûn Bey veya Emîr Gûne Bahçesi'nin sonraki kullanıcıları ilmiye ricalinden Mirza Mustafa Efendi (Ö.1722), Mirzazâde Mehmed Emin Salim Efendi (Ö.1739), Vassâf Abdullah Efendi (Ö.1761) ve Vassâfzâde Esad Mehmed Efendi (Ö.1778) olarak sıralanmıştır.¹⁷ Vassâfzâde Esad Mehmed

5099; Şemsettin Ergin, **Emîrgân Camii Tarihçesi, Emîrgân Tarihi ve Üç Büyük Haremeyn**, ed. Selim Çoraklı, İstanbul, Bilge Matbaacılık, 2008, s. 44.

¹⁵ Joseph Freiherr Von Hammer-Purgstall, **Constantinopolis Un Der Bosphoros: Örtlich und Geshichtlich Beschrieben**, C.II, Osnabrück, Biblio Verlag, 1967, s. 534.

¹⁶ **A.e.**, s. 534.

¹⁷ Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi**, s. 135-137; Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi** (İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar), haz. Ahmed Nezih Galitekin, s. 538-541.

Efendi'nin 1778'deki vefatından sonra mukataa-i zemin ile zabt edilen arazi üzerinde camii, hamam, değirmen, fırın, dükkân ve yalılar imar edilmiştir.

*“Mirgünoğlu sahilhânesi civarında bir cami-i şerif binasına irade-i seniye taalluk etmekle derhal vaz'ı esas olunup sekiz on ay zarfında hitam bulmuştur. Padişahu enam hazretlerinin ol cây-ı ferah fezaya bu vechle rağbet-i meşhud-i enam olacak refte refte fırın ve hamam ve değirmen ve dükkânlar ve yalılar yapılarak az vakit zarfında ma'mur olmuştur.”*¹⁸

1718 yılında Topkapı Sarayı'ndaki III. Ahmed Kütüphanesi inşaatında Emirgân'daki köşklere getirilen çiniler kullanılmıştır. Bu çinilerin 16. yüzyıla ait oluşu, Ferîdûn Bey'in yaptırmış olduğu köşklere bazılarının 18. yüzyıl başlarında hâlâ ayakta olduğunu göstermektedir. 1740 senesinde Gudenus, bu köşklere halk arasında Perili Köşk olarak bilinen bir tanesini görmüş ve tarif etmiştir.¹⁹ Gudenus gibi Miss Pardoe de bu civarda terk edilmiş bir evden bahsetmiştir.

*“Emirgân'dan az ötede, boğaz küçük bir koy oluşturacak tarzda genişliyor. Bunun bir ucunda, bir bahçenin ortasında viran bir ev duruyor. Bir zamanlar Aya Nikola'ya adanmış bir kilise olan bu ev, şimdi bir Türk'e ait; ne var ki bir batıl inanç yüzünden içinde kimse oturmuyor. Hem Rumların hem de Müslümanların bütün kalpleriyle inandıkları bu söylenti öylesine çılgın ki bundan mutlaka söz etmeliyim.”*²⁰

I. Abdülhamit dönemine kadar buradaki yapı kompleksi bütün olarak başka ellere geçmemiş, bir kısmı kendi hallerine terk edilmişti.²¹ Gudenus ve Pardoe'nin aktardıklarının yanısıra 1765 tarihinde Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın sahilhânesindeki eşyaların alınarak, Bab-ı Ali'deki Sadrazam odalarına döşenmek üzere getirilmesine dair Osmanlı Arşivi'nde bulunan

¹⁸ Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, C.I, İstanbul, Süleyman Efendi Matbaası, H. 1294/M.1877, s. 213. (Cevdet Paşa, mezkur eserinde bu hususu “Mirgünoğlu Cami-i hümayun binasıdır” başlığı altında ele almıştır.)

¹⁹ Sedat Hakkı Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, C.II, İstanbul, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Rölöve Kürsüsü, 1974, s. 275.

²⁰ Pardoe, **a.g.e.**, 374.

²¹ Eldem, **a.g.e.**, s. 275.

belge de bunu kanıtlamaktadır.²² Zira 1761 ile 1778 arasındaki tarihlerde Vassâfzâde Esad Mehmed Efendi'nin, babasından kendisine intikal eden Emîr Gûne Sahilsarayı'nda ikamet ettiği bilinmektedir.

1.1.1. Emirgân Hamid-i Evvel Camii ve Mirgün Köyü'nün Kuruluşu

I. Abdülhamit döneminde gittikçe kıymetlenen bölgenin, parsellenmek suretiyle iskân edilmesi, mevcut köşk ve yalıların yanına yenilerinin katılarak burada yeni bir köy kurulması uygun görülmüştür.²³ Cami, hamam, dükkân, evler, meydan çeşmesi yapılarak yerleşim imar edilmiştir.²⁴ Rumeli Hisarı'nda bulunan gümrüğün buraya taşınması²⁵ ve Büyükdere'den arkadaki ormanlık alana uzanan yolun açtırılması da bu dönemde gerçekleşmiştir.²⁶

“Sahilhâne-i mezbur mahlulünden mukata'a-i zemin ile padişah-ı zemân Sultan Abdülhamit Han hazretleri mahalli mezburun bir karye olmaklığını ferman etmeleriyle müceddeden bir cami-i şerif ve hamam-ı latif ve bir muhtasarca çarşu ve kahvehâneler ve büyut ve mahallat ve çeşme-i ma-i lezizler icrasıyla bir karye-i rana olduğundan karyetü'l-cennet 1194 (1780) tarihi evahuresinde hitama reside olmakla, cami'-i şerif-i Mezburde salat-ı mefruze edasına şüru' olundu.”²⁷

Emirgân Hamid-i Evvel Camii, Emirgân-Boyacıköy Caddesiyle, Doğu Muvakkithâne Sokağı'nın köşesinde bulunmaktadır. Hariminde önceleri bir sıbyan mektebinin bulunduğu nakledilen Hamid-i Evvel Camii,²⁸ bugün hâlâ

²² Bkz. BOA, Fon Kodu: D..BŞM.MHF.d (Bâb-ı Defterî Baş Muhasebe Muhallefat Halifeliği Dosyaları), Dosya No: 13675, Gömlek No: 0, Sıra No: 0, 29 Zilhicce 1178/ 19 Haziran 1765.

²³ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 275.

²⁴ Müjgan Cunbur, “I. Abdülhamit Vakfıyesi ve Hamidiye Kütüphanesi” (Çevrimiçi) [http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler\(26/1038/12531.pdf](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler(26/1038/12531.pdf), 20 Mayıs 2019.

²⁵ İnciciyan, **a.g.e.**, s. 123; Kömürçüyan, **a.g.e.**, s. 262-263.

²⁶ Doğan Kuban, **İstanbul Bir Kent Tarihi Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul**, yay.haz. Ayşen Anadol, çev. Zeynep Rona, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996., s. 331.

²⁷ Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi**, s. 137; Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi** (İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar), haz. Ahmed Nezih Galitekin, s. 540.

²⁸ Bkz. Suphi Saatçi, “Boğaziçi Medreseleri ve Sıbyan Mektepleri”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, s. 255.

orada bulunan meydan çeşmesi,²⁹ günümüze ulaşmayan hamam, fırın, değirmen ve gibi yapılarla, bir külliye şeklinde Ferîdûn Bey ve Emîr Gûneoğlu arazileri üzerinde inşa edilmiştir.³⁰

Ana kapısı üzerindeki talik hatla yazılmış manzum kitabeden anlaşıldığı üzere Camii, I. Abdülhamit tarafından, erken yaşta ölen Şehzade Mehmet ve annesi Hümaşah Kadın için 1781’de yaptırılmıştır.³¹ Camiin Türkçe kapı kitabesinde,

*“Didi târihi itmâmını kemîne bendesi Teyfik
Yapıldı bir mâbed-i nev Hak ide ecr u sevâp ihsân (1196) 1781”*

şeklinde yazmaktadır.³² Ancak bugün orada görünen yapı, II. Mahmut döneminden kalmadır. Sol kısımdaki avlu kapısındaki Yesarizade Mustafa İzzet (Ö.1849) imzalı kitabeye göre, yapı 1838’de II. Mahmut tarafından ihya edilmiştir.³³

Avlu içinde yer alan Emirgân Hamid-i Evvel Camii; ahşap çatılı, kare planlı ve kesme taştan inşa edilmiştir. Doğu yönündeki ahşap hünkâr kasrı iki katlıdır ve üst katı mahfil olarak düzenlenmiş son cemaat yeri bulunmaktadır.³⁴ Camii’nin I. Abdülhamit döneminin barok üslubu yerine II. Mahmut dönemi ampir üslup özelliklerini taşıması, saygı göstergesi olarak adına ithaf edilmiş yapıım kitabesi dışında I. Abdülhamit döneminden geriye bir şeyin kalmadığını göstermektedir.³⁵

²⁹ Emirgân Meydan Çeşmesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Hüsamettin Aksu-Ahmet Vefa Çobanoğlu, “Emirgân Meydan Çeşmesi”, **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 11, İstanbul, Aralık 1992, Örünç Matbaası, ss. 19-22; Gül Sarıdikmen-Ömer Faruk Şerifoğlu, “Boğaziçi’nin Çeşme ve Sebilleri”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, s. 514.

³⁰ Belgin Demirsar, “Emirgân Camii”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993, s. 168.

³¹ Demirsar, **a.g.md.**, s. 168.

³² Tahsin Öz, **İstanbul Camileri**, C.II, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997, s. 22.

³³ Demirsar, **a.g.md.**, s. 168; Ergin, **a.g.e.**, s. 44.

³⁴ Ahmet Vefa Çobanoğlu, “Boğaziçi Camileri”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, s. 152.

³⁵ Demirsar, **a.g.md.**, s. 168.

I. Abdülhamit ve III. Selim dönemlerine ait Bostancıbaşı Defterleri'nde Tokmak Burnu'ndan itibaren; kayikhâneler, taş ocakları, iskeleler ve sahilhâne sahiplerinin isimlerinin ardından semtin merkezini teşkil eden Hamid-i Evvel Camii, Emirgân Meydan Çeşmesi, Mirgün iskelesi, kahve dükkanları, hamam ve Mirgün Gümrüğü ile İstinye'ye doğru devam eden sahilhâne sahiplerinin isimleri sıralanmıştır. Ayrıca Emirgân Meydan Çeşmesi'nden sonra, yüksek bir yerde tekke ve dergâh olarak hizmet vermiş bir yapı da zikredilmektedir. I. Abdülhamit döneminden 1800'lere kadar Nakşibendî tekkesi olarak faaliyet gösteren bu yapı bu tarihten itibaren 1810'lara kadar Abdülkadir-i Geylânî Dergâhı, 1810'lardan sonra ise Nakşibendî Dergâhı olarak faaliyet göstermiştir.³⁶ Emirgân Çeşmesi Sokağında, Boğaz manzarasına sahip yüksek bir mevkiide yer alan, iki katlı, harem ve selamlık bölümleri bulunan ahşap tekke binaları, Cumhuriyet döneminde tekkelerin kapatılmasından sonra harap olarak yıktırılmıştır.³⁷

18. yüzyılda, bilhassa I. Abdülhamid döneminde yeni vakıf kuruluşları için gelir getirici mekânlar olarak kurgulanmış kahvehâneler, kamusal alanların ayrılmaz bir parçası haline gelmişti.³⁸ Pardoe, Emirgân'ı ve meydandaki çeşme ve kahve dükkânlarını eserinde tasvir etmiştir.

“Denizden yaklaşık 1,5 kilometre kadar yüksek bir alanda kurulmuş olan küçük Emirgân köyü, Boğaz'daki en güzel yerlerden biridir. Kıyıda son bulan uzun bir sokak tepelere kadar çıkıyor. Tam ortada bulunan beyaz mermerden Arap tarzı çeşmeyi gölgeleyen ihlamur ve akasya ağaçlarının altında her zaman Türklerle dolu kır kahveleri vardır. Gruplar halinde, yerden en fazla kır santim yüksek taburelere ciddiyetle kurulmuş, çubuklarını tütürüp kahvelerini içiyorlar.”³⁹

³⁶ Bkz. Ek 20. Bostancıbaşı Defterleri Tablosu ve Ek 27-33. Bostancıbaşı Defterleri

³⁷ Detaylı bilgi için bkz. M. Baha Tanman, “Tekkeler”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, s. 201.

³⁸ Shirine Hamadeh, **Şehr-i Sefa 18. Yüzyılda İstanbul**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 180.

³⁹ Pardoe, **a.g.e.**, s. 373.

1.1.1. III. Selim ve Sonrası Emirgân Semtî

III. Selim döneminde yıldızı parlayan Emirgân semtinde,⁴⁰ suyu Valide Bendi'nden ve Hacı Osman Bayırı'ndan gelen birçok çeşme yaptırılmıştır.⁴¹ III. Selim'in Türk geleneği ile Batı tekniğini birleştirme hedefi, Boğaziçi yapılarının görünümüne değişiklik getirmiştir. Bu dönemde, kişiliğini bulmaya çalışan ve Türk mimarisinin en güzel örnekleriyle bezenen⁴² Emirgân'a devlet ricali de rağbet etmiştir.

“Ba'de devr-i Sultan Selim Han-ı Salis'de dahi ziyade i'tibar bulmağla müte'addid sahilhâneler bina olunduğundan başka, balada zikri mürur eden Valide kethüdası Yusuf Ağa müceddeden bir sahilhâne-i kebir bina edip, verasında olan dağın zirvesine kadar etrafına duvar çektirip ve zirvecikde bir köşk inşa ettirmekle, güya bir çiftlik misillü bağ ve bostanlar icadıyla mamur kılmıştır.”⁴³

Mısır'ın idaresi Mehmed Ali Paşa sülalesinin eline geçtiğinde, Emirgân da prens ve prenseslerin iltifatına uğramış ve Boğaz'ın en meşhur semtlerinden olmuştur.

Ağa Hüseyin Paşa, Gümrükçü Osman, Serasker Hüsrev, Sadrazam Reşid Paşa, Sadrazam Hüsrev Paşa, Sadrazam Mustafa Naili Paşa, Sabri, Şerif Abdülilah Paşa ve Hidiv İsmail Paşa ve Prens Halim Paşaların semte katkıları ile eski Ferîdûn Bey Bahçesi geliştikçe gelişmiştir.⁴⁴

⁴⁰ Samiha Ayverdi, “Emirgân”, **Boğaziçi'nde Tarih**, İstanbul, Kubbealtı Nesriyatı, 2008, s. 243.

⁴¹ Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Kal'a, **Vakıf Su Defterleri Boğaziçi ve Taksim Suları (1836-1908)**, haz. Ahmet Tabakoğlu vd., C.I, İstanbul, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, 2003, s. XVIII, XIX; M. Tayyip Gökbilgin, “Boğaziçi”, **İslam Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, TDV, 1992, s. 255.

⁴² Mehmet Çubuk, “Boğaziçi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993, s. 272.

⁴³ Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi** (İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar), haz. Ahmed Nezih Galitekin, s. 541.

⁴⁴ Ayverdi, “Emirgân”, **Boğaziçi'nde Tarih**, s. 243; Şehsuvaroğlu, “Emirgân'a Dair”, **Boğaziçi'ne Dair**, s. 72.

Emirgân'ın bu eski sakinleri, burada su yolu, muvakkıthâne,⁴⁵ çeşme gibi birçok hayır eserleri yaptırmışlardır.⁴⁶ Mısır Hidivi İsmail Paşa, Emirgân'ı köşkler, havuzlar, çamlar, serviler, salkım söğütler, köknarlar, kestaneler, meşeler, ıhlamurlar gibi birçok ağaçla, lalelerin bin bir çeşidi bulunan bakımlı bahçelerle süslemiştir.⁴⁷ Semtin kuzeyinde bulunan köşkünün yanındaki koru günümüzde de İstanbul'un önemli mesire yerlerindedir.⁴⁸ Mısır Hidivi İsmail Paşa'ya Sultan Abdülaziz tarafından bağışlanan ve önceleri Gümrük Emni Osman Paşa'ya ait korunun içinde, Av Köşkü tarzındaki Sarı Köşk, Beyaz Köşk ve Pembe Köşk olmak üzere üç adet köşk vardır.⁴⁹

1.2. EMİR GÛNE SAHİL SARAYI VE KULLANICILARI

IV. Murat ve Emir Gûne ile ilk karşılaşmalarını Seyahatnâme'sinde tafsilatlı bir şekilde anlatan⁵⁰ Evliyâ Çelebi, Emîr Gûne Sahilsarayı ve bahçelerinden de bahsetmiştir. Öyle ki aşağıda alıntılanan ifade ve tasvirleri yüzyıllar sonra bile Emirgân semtine değinmek isteyen birçok yazar tarafından tekrar tekrar kullanılmıştır.⁵¹

“Murat Han-ı rabi Revan'ı fethedip Revan Hanı bulunan (Mirgüne Yusuf Han'ı) İstanbul'a getirip bu cây-ı çemenzarda bir bahçe inşa ederek Emir Gûne Han'a ihsan eyledi. İbrahim Han'ın cülusunda âkîbet-endiş Kara Mustafa Paşa 'ihtimal ki Acem'e firar eder' diye Mirgüne Han'ı katl eyledi. Sonra bu bahçe de padişahlara mahsus oldu. Cümle binası tarz-ı Acem üzere tarh olunup dört duvarı billurdan bir de hamamı var. Bu hamam gül gülistan içre vakı olup andelibanın aşçıyanlarında peçelerine gada verdikleri derun-i hamamiden temaşa

⁴⁵ Ağa Hüseyin Paşa'nın, Emirgân meydanında yaptırmış olduğu muvakkıthâne hakkında detaylı bilgi için Bkz. Haluk Kargı, “Boğaziçi Muvakkıthaneleri”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, s. 242-243.

⁴⁶ Şehsuvaroğlu, “Emirgân'a Dair”, **Boğaziçi'ne Dair**, s. 72.

⁴⁷ Gürol Sözen, **Bin Çeşit İstanbul ve Boğaziçi Yalıları**, İstanbul, Ak Yayınları, 1989, s. 143.

⁴⁸ Gökbilgin, **a.g.md.**, s. 255.

⁴⁹ Deleon, **a.g.e.**, s. 60.

⁵⁰ Evliyâ Çelebi, **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, yay.haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C.I, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2006, s. 203-205.

⁵¹ Şehsuvaroğlu, “Emirgân'da Eski Bir Yalı”, **Boğaziçi'ne Dair**, s. 244; Koçu, **a.g.e.**, s. 211; Ayverdi, “Emirgân”, **Boğaziçi'nde Tarih**, s. 236; Jak Deleon, **a.g.e.**, s. 59.

*edilir. Bu bağın taşrasında binlerce der ahat bâlâ vardır. Sayelerinde cümle âşıkân cilvelenip kesb-i taravet ederler.”*⁵²

Emir Gûne Sahilsarayı; Hünkâr konağı, Harem ve Selâmlık bölümleri, içinden yavrularını besleyen bülbüllerin görülebildiği bir hamam ile çok sayıda servis yapısı bulunan büyük bir yalı grubundan oluşuyordu.⁵³ Evliyâ Çelebi, billur hamam ve cümle yapıları Acem tarzı ifadeleriyle Emir Gûne Bahçesi’nde birden çok yapı bulunduğunun ipucunu vermektedir. Kauffer’in 1776 tarihli Boğaziçi Haritası’nda da bu alanda sahil kenarında bazı yapı toplulukları görülmektedir.⁵⁴

Eremya Çelebi’nin, İran seyahati esnasında Emir Gûne Yusuf Paşa’yı ziyaret eden Tavernier’den aktardığına göre içkiye çok düşkün, yaman bir ayyaş olan Emîr Gûne, bahçesinde yaptırmış olduğu hususi bir alanda konuklarını da kendisiyle birlikte içmeye mecbur etmekteydi. Hatta IV. Murad gibi sofı bir padişahı bile içkiye müptela etmişti.⁵⁵ Emir Gûne ve IV. Murat’ın meşhur musiki ve deniz safalarından Eremya Çelebi şu şekilde bahsetmektedir.

*“Padişah Emir Gûne Han’la gece gündüz sohbet ederdi ve musahib edinmişti. İlkbahar, yaz ve sonbahar mevsimlerinde, geceleri onunla beraber denize çıkarlar ve mehtap sefası ederlerdi. Sazendelerle hanendeler karşılarında olduğu halde kayığın kıçında otururlar ve navallerle nefis meynab içerlerdi. Mey-i nâb dediğim, bir iğne deliği kadar menfezi bile olmayan ve kamilen kapalı bir halde bulunan kullanılmamış bir testinin, şarapla dolu büyük bir kabın içine on iki saat bırakıldıktan sonra ağzını kırmak suretiyle elde edilen şaraptır.”*⁵⁶

Yaz aylarında tebdil kayığı ile buraya gelerek Emir Gûne’nin tertip ettiği musiki ve eğlence âlemlerine katılan⁵⁷ içli bir şair olan IV. Murat’ın

⁵² Evliyâ Çelebi, **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, s. 484-485; Ayvansarayı, **Hadikatü’l Cevâmi**, s. 134-135.

⁵³ Sönmez, “Şerifler Yalısı Tarihçesi”, **İstanbul 3 No’lu KTVKK Arşivi**, 12.1.1987.

⁵⁴ Bkz. Ek 21. Kauffer Haritası, 1776.

⁵⁵ Kömürciyan, **a.g.e.**, s. 263; Jean Baptiste Tavernier, **Tavernier Seyahatnamesi**, ed. Stefanos Yerasimos, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 15; Jean Baptiste Tavernier, **17. Yüzyılda Topkapı Sarayı**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2007, s. 136.

⁵⁶ **A.e.**, s. 42.

⁵⁷ Şehsuvaroğlu, “Emirgân’a Dair”, **Boğaziçi’ne Dair**, s. 71.

“Gönül ne Göksu’ya mâil ne Sarıyâr’a gider
Sipâh-ı gamdan emîn olmaya Hisâr’a gider”⁵⁸

mısralarına ilham verdiğini tahmin edebileceğimiz Emir Gûne bahçe ve yapılarının güzelliğine Naima “hatira-i dilârâ-i kasr-ı zîbâ⁵⁹”, Hammer “muhteşem”,⁶⁰ Eremya Çelebi ise “hayran olunan”⁶¹ ifadeleriyle işaret etmektedirler. IV. Murat için bir de taht odası bulunan muhteşem yapıdaki⁶² tahtın göz kamaştırdığı, köşkün ise oymalarla ve nakışlarla süslü olduğu söylenmektedir.⁶³

Evliyâ Çelebi, IV. Murat tarafından çimenlik bir alanda bahçe inşa ederek Emir Gûne’ye hediye ettiğini belirtmektedir.⁶⁴ Yücel; Ferîdûn Paşa bahçeleri üzerindeki sarayın IV. Murat tarafından yaptırıldığını,⁶⁵ Şehsuvaroğlu; Emîr Gûne’nin kendine yeni bir köşkle, kıyıda bir sahilsaray yaptırdığını,⁶⁶ Koçu ise; aslında mamur ve çok güzel bir yer iken Emir Gûne Yusuf Paşa’nın da bir yalı yaptırdığını nakletmektedir.⁶⁷

1.2.1. Emîr Gûneoğlu Yusuf Paşa (Ö.1640)

Revan Han’ı Emîr Gûneoğlu Tahmasb Kulu Han, 1635 yılında Revan kalesini muhasara altına alan IV. Murat’a savaştan Revan’ı teslim etmiş ve gücü ölçüsünde bağış ve ikramlarda bulunmuştur. IV. Murat, onun bu tutumundan hoşnut kalmış, kendisine Halep eyaletini ihsan etmiştir.⁶⁸ Hareketleriyle halkı gücendirdiği için orada ancak iki ay kalabilmesi ve şikâyet sebebiyle azledilmesinin ardından İstanbul’a getirilen Emîr Gûneoğlu’na Yusuf

⁵⁸ Ayverdi, “Emirgân”, **Boğaziçi’nde Tarih**, s. 237.

⁵⁹ Mustafa Naîmâ, **Tarih-i Naîmâ**, C.IV, yy, ty, s. 5.

⁶⁰ Joseph Freiherr Von Hammer-Purgstall, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, C.II, İstanbul, İlgî Kültür Sanat Yayıncılık, 2007, s. 447.

⁶¹ Kömürciyan, **a.g.e.**, s. 42.

⁶² Öz, **a.g.e.**, s. 22.

⁶³ Şehsuvaroğlu, “Emirgân’a Dair”, **Boğaziçi’ne Dair**, s. 71.

⁶⁴ Evliyâ Çelebi, **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, s. 443.

⁶⁵ Erdem Yücel, “Emirgân’da Şerifler Yalısı”, **TTOK Bülteni**, İstanbul, TTOK, 1972, s. 10.

⁶⁶ Şehsuvaroğlu, “Emirgân’a Dair”, **Boğaziçi’ne Dair**, s. 71.

⁶⁷ Reşat Ekrem Koçu, “Emirgüneoğlu Bahçesi ve Yalısı”, **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 5099.

⁶⁸ Peçevi İbrahim Efendi, **Peçevi Tarihi**, haz. Bekir Sıtkı Baykal, C.II, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982, s. 412; Süreyya, “Yusuf Paşa (Emir Gûneoğlu)”, **Sicill-i Osmanî**, s. 1697.

Paşa unvanı verilmiştir.⁶⁹ Ayrıca müsahip şehensâhilik şerefi bahşedilen Emîr Gûneoğlu'na Ferîdûn Ahmed Paşa bahçeleri de ihsan edilmiştir.⁷⁰ Halk arasında 'Emîr-i Kûn' olarak bilinen lakabı vakanüvistlerce Emîr Gûne', 'Emîr Gûneoğlu' şekline çevrilerek kullanılmıştır.⁷¹

IV. Murat'ın vefatından sonra, Sultan İbrahim idaresinde idam edilen Emir Gûneoğlu'nun katlinden ve sarayından Naîmâ da bahsetmiştir.

“Vücudu lazım olmamakla izâle olundu ve Kâğıthâne'de bina ettiği hatıra-i dilârâ-i kasr-ı zîbâsına padişah hazretleri rakam ihtisas çekti. Emir Gûneoğlu'nun katli Acem elçisinin desîsesine haml olundu.”⁷²

1.2.2. Kara Mustafa Paşa (Ö.1644)

IV. Murat'ın vefatından sonra katledilen Emîr Gûneoğlu'nun, Sahilsarayı ve bahçelerinin yeni sahibinin Sadrazamı Kara Mustafa Paşa olduğu çeşitli tarihçiler tarafından nakledilmesine rağmen⁷³ Hadikatü'l-Cevâmi'de yapının sahipleri arasında ismi geçmemektedir.⁷⁴ Bununla birlikte Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın Emirgân'da Sahilhânesi'nin bulunduğu, Osmanlı Arşivi'nde bulunan 1765 tarihli bir belgeden anlaşılmaktadır. Bu belge, Sadrazam odalarına döşenmek üzere söz konusu sahilhânedan alınan eşyaların listesini içermektedir.⁷⁵

Yeniçeri Ocağı'ndan yetişip kethüdâlıktan azledilen Kara Mustafa Paşa Arnavut'tur. Yiğit, cesur, tedbirli ve ümmî şeklinde ifadelerde tanıtılmıştır.

⁶⁹ Kömürçüyan, **a.g.e.**, s. 263; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.III, 1. kısım, 2. bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1973, s. 197-198.

⁷⁰ Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi**, s. 134-135; Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi** (İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar), haz. Ahmed Nezih Galitekin, s. 541.

⁷¹ İstanbul halkının bu paşaya layık olduğu lakabı taktığı, “kûn”dan hareketle 'Emîr-i Kûn' dedikleri, ancak vakanüvistlerin bu lakabı 'Emîr Gûne', 'Emîr Gûneoğlu' şekillerine çevirdikleri aktarılmaktadır. (Bkz. Koçu, **a.g.e.**, s. 211-212.)

⁷² Naîmâ, **a.g.e.**, s. 5.

⁷³ Hammer, **Constantinopolis Un Der Bosporos**, s. 534; Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 207; Rauf, **a.g.e.**, s. 263; Mahmut Sami Şimşek, **İstanbul'un 100 Yalısı**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., 2011, s. 46.

⁷⁴ Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi**, s. 135-137; Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi** (İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar), haz. Ahmed Nezih Galitekin, s. 538-541.

⁷⁵ BOA, Fon Kodu: D..BŞM.MHF.d (Bâb-1 Defterî Baş Muhasebe Muhallefat Halifeliği Dosyaları), Dosya No: 13675, Gömlek No: 0, Sıra No: 0, 29 Zilhicce 1178/ 19 Haziran 1765.

Sekbanbaşılık, yeniçeri ağalığı, kaptan-ı deryâlık ve sadrazamlık görevlerini üstlenen Paşa, 1644'te katledilmiştir.⁷⁶

Emîr Gûne Sahilsarayı'nın sonraki kullanıcıları, Şeyhülislâm Mirza Mustafa Efendi, Mirzazâde Mehmet Emin Salim Efendi, Şeyhülislâm Vassâf Abdullah Efendi ve Şeyhülislâm Vassafzâde Esad Mehmed Efendi olarak sıralanmıştır.⁷⁷

1.2.3. Mirza Mustafa Efendi (Ö.1722)

Batumlu Abdurraûf Efendi'nin oğlu olan Mirza Mustafa Efendi, müderrislik, mollalık, kazaskerlik ve şeyhülislâmlık görevlerinde bulunmuştur. Kazaskerlerin istekleri üzerine şeyhülislâmlık görevinden azl edilip Trabzon'a gönderilmiştir.⁷⁸ İstanbul'a dönmesine izin verildikten sonra 1722'de vefat edene kadar,⁷⁹ kendisine temlik edilen Emîr Gûne Sahilsarayı'nda yaşamıştır. Kendisinden fazıl, fakih, müfessir, zahid bir kimse olarak bahsedilmektedir. Oğlu da tezkire sahibi Mirzazâde Mehmed Emin Salim Efendi'dir ve aileden başka birçok âlim yetişmiştir.⁸⁰

1.2.4. Mirzazâde Mehmed Emin Salim Efendi (Ö.1739)

Emîr Gûne Sahilsarayı, Mirza Mustafa Efendi'nin 1722 yılındaki vefatından sonra oğlu Mehmet Emin Salim Efendi'ye intikal etmiştir. Mirzazâde Mehmed Emin Salim Efendi; 1722'de İstanbul kadısı, 1730'da Anadolu kazaskeri, 1736-37'de Mekke kadısı olmuş, 1739'da Şam'da vefat etmiştir. Şehzadebaşı'nda babasının yanında medfundur. Alim ve şair olan

⁷⁶ Mehmet Süreyya, "Mustafa Paşa (Kara) (Kemankeş), **Sicill-i Osmanî**, yay.haz. Nuri Akbayar, C.IV, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 1199.

⁷⁷ Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi**, s. 135-137; Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi** (İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar), haz. Ahmed Nezih Galitekin, s. 538-541.

⁷⁸ Ahmed Refik Altınay, **Onikinci Asr-ı Hicrî'de İstanbul Hayatı (1689-1785)**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1988, s. 52; Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi**, s. 135; Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi** (İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar), haz. Ahmed Nezih Galitekin, s. 541.

⁷⁹ Mehmet Süreyya, "Mustafa Efendi (Mirza)", **Sicill-i Osmanî**, yay.haz. Nuri Akbayar, C.IV, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 1174.

⁸⁰ Mehmet İpşirli, "Mirza Mustafa Efendi", **İslam Ansiklopedisi**, C.XXX, İstanbul, TDV, 2012, s. 168.

Mirzazâde Mehmed Emin Salim Efendi'nin dört ciltten oluşan Mâhiyetu'l-Âşikîn ve Tezkire-i Şuarâ başlıklı eserleri bulunmaktadır.⁸¹

1.2.5. Vassâf Abdullah Efendi (Ö.1761)

Akhisar'da medfun Şeyh Meceddin'in soyundandır. Kara Halil Efendi'nin öğrencisi de olmakla birlikte imtihanla 1699-1700'de müderris ve üstadına damat olmuştur. Bir oğlu Esad Mehmed Efendi, bir oğlu da müderris Yahya Efendi'dir.⁸² Şeyhülislâmlığı III. Osman zamanında beş ay kadar sürmüştür. Bir ara İstanbul'dan ayrılarak Bursa'da oturması istenmiştir, sonra tekrar İstanbul'a dönmesine izin verilince 1761'de vefat edene kadar mülkü olan Emîr Gûne Sahilsarayında ikamet etmiştir. Eyüp'te Siyavuş Paşa Türbesi civarında, hocası ve kayınpederi Kara Halil Efendi'nin yanında medfundur.⁸³

1.2.6. Vassâfzâde Esad Mehmed Efendi (Ö.1778)

1707'de doğmuştur. Abdullah Vassâf Efendi'nin oğludur. Müderrislik, mollalık, kazaskerlik, şeyhülislâmlık görevlerinde bulunmuş; İstanbul ve Mekke pâyelerini almıştır. Esad Mehmed Efendi dürüst ve mevki için boyun eğmeyen, tasavvufa bağlı, güzel akîde sahibi, âlim bir kişi olarak bilinmektedir. 1778'de sağlığının bozulması yüzünden tekrar azledilmiş, aynı sene Emirgân'da babasından kalma yalısında vefat etmiş ve Eyüp'te Siyâvuş Paşa Türbesi bahçesine defnedilmiştir.⁸⁴

⁸¹ Mehmet Süreyya, "Salim Mehmed Emin Efendi (Mirzazâde)", **Sicill-i Osmanî**, yay.haz. Nuri Akbayar, C.V, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1760, s. 1477; Ayvansarayı, **Hadikatü'l-Cevami**, s. 136.

⁸² Mehmet Süreyya, "Abdullah Vassâf Efendi", **Sicill-i Osmanî**, yay.haz. Nuri Akbayar, C.I, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 84.

⁸³ Mehmet İpşirli, "Vassâf Abdullah Efendi", **İslam Ansiklopedisi**, C.XXXII, İstanbul, 2015, TDV, s. 559-560.

⁸⁴ Münir Aktepe, "Esad Efendi, Vassâfzâde", **İslam Ansiklopedisi**, C.XI, İstanbul, TDV, 1995, s. 347; Mehmet Süreyya, "Es'ad Mehmet Efendi (Vassâfzâde)", **Sicill-i Osmanî**, yay.haz. Nuri Akbayar, C.II, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 494.

Vassâfzâde Esad Mehmed Efendi'nin 1778'deki vefatından sonra mukataa-i zemin ile zabt edilen arazi üzerinde camii ve külliyesi ile yalılar imar edilmiştir.⁸⁵

1.3. ŞERİFLER YALISI'NIN EMİR GÛNE SAHİLSARAYI İLE İLİŞKİSİ

Semte adını veren Emîr Gûne Sahilsarayı, Boğaziçi'nin Avrupa yakasından günümüze ulaşmış en eski yalısı olan Şerifler Yalısı⁸⁶ ile adeta bütünleşmiş, literatüre birbirinin devamı yapılar olarak geçmiştir.

Bazı tarihçiler, Şerifler Yalısı'nın üslup özelliklerinin sonraki devirlere ait olduğunu kabul etmekle birlikte, Emir Gûne Sahilsarayı'nın bir parçası olduğunu iddia etmişlerdir. Murat Belge; Şerifler Yalısı'nın Emir Gûne Sahilsarayı'nın kalıntıları üzerinde inşa edildiğini ifade etmiş, Reşat Ekrem Koçu; birçok tamirle eski simasını hayli değiştirmiş olmasına rağmen, 17. asır ortalarına ait meşhur Emir Gûne Sahilsarayı'nın bir parçası olduğunu öne sürmüştür.⁸⁷ Jack Deleon ise, yapının 18. yüzyılda Feyzî Beyzâde Mehmed Bey (Ö.1816) tarafından müstakil bir yalıya dönüştürüldüğünü, Emir Gûne Sahilsarayı'nın Divanhânesi olduğunu belirtmiştir.⁸⁸

1776 tarihli Kauffer'in Boğaziçi haritası,⁸⁹ Şerifler Yalısı'nın Divanhânesi'nin, Emîr Gûne Sahilsarayı'nın Divanhânesi olduğu iddialarını çürütmektedir. Bu haritada, Şerifler Yalısı'nın yerinde, Emîr Gûne Sahilsarayı'nın

⁸⁵ Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi**, s. 137; Ayvansarayı, **Hadikatü'l Cevâmi** (İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar), haz. Ahmed Nezh Galitekin, s. 540-541.

⁸⁶ Sözen, **a.g.e.**, s. 143; Deleon, **a.g.e.**, s. 59-60; Teber Kireşçi, **Yalıların Gizemi: Boğaziçi'ne Dair Çok Şey**, İstanbul, Çağraz Kitaplar, 2004, s. 57.

⁸⁷ Halûk Y. Şahsuvaroğlu, "Emirgân Yalıları", **Boğaziçi'ne Dair**, İstanbul, TTOK, 1986, s. 243; Şahsuvaroğlu, "Emirgân'da Eski Bir Yalı", **Boğaziçi'ne Dair**, s. 245; Murat Belge, **Boğaziçi'nde Yalılar, İnsanlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997, s. 33; Reşat Ekrem Koçu, "Abdullah Paşa Yalısı, Şerifler Yalısı", **İstanbul Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat; 1958, s. 52.

⁸⁸Deleon, 1782 yılında inşa edilen Şerifler Yalısı'nın ilk sahibinin Feyzi Beyzâde olduğunu düşünerek bu iddiayı öne sürmüş olabilir. Bu tezde "Şerifler Yalısı İlk Kullanıcıları" başlığı altında görüleceği üzere yapının ilk kullanıcısı Feyzi Beyzâde değil, Hazine-i Hümayunda Sabık Başyazıcı Mehmed Bey olarak tespit edilmiştir. (Deleon, **a.g.e.**, s. 59-60.)

⁸⁹ İBB BOİM'de Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait Boğaziçi haritalarının yüklendiği, ada ve pafta verilerek arama yapılabilen proje halinde bir dijital tarama sistemiyle, Şerifler Yalısı'nın pafta bilgileri, 1776 tarihli Kauffer haritası üzerinde aratılmış ve ekte yayınlanmıştır. Bkz. Ek 21. Kauffer Haritası, 1776.

Divanhâne'si olduğunu tahmin ettiğimiz bir yapı görülmektedir. Yapının son kullanıcısı Şeyhülislâm Vassâfzâde Esad Mehmed Efendi'nin ikamet ettiği döneme rastlayan bu haritada görülen yapı T planlı görünümündedir ve haçvari planlı Şerifler Yalısı'nın aksine deniz yönüne değil, bahçeye doğru açılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞERİFLER YALISI'NIN TARİHÇESİ VE KULLANICILARI

2.1. ŞERİFLER YALISI'NIN TARİHÇESİ

Şerifler Yalısı, Boğaziçi'nde 18. yüzyılın son çeyreğinden bugüne kalan iki yalıdan biridir.¹ Selamlık Köşkü ve Divanhânesi'yle, 18. yüzyıl ortalarına has plan özelliklerini taşıyan Şerifler Yalısı, Aynalıkavak Kasrı'ndan sonra planı bozulmadan günümüze ulaşmayı başarmış tek yalıdır.²

Sarıyer ilçesi, Mirgün mahallesinde, Emirgân-Boyacaköy sahil yolu üzerinde, Hamid-i Evvel Camii yanında bulunan Şerifler Yalısı, Emirgân'ın iskâna açılması sonrasında, yıktırılan Emîr Gûne Sahilsarayı arsaları üzerinde inşa edilmiştir.

I. Abdülhamit'in 1780 tarihli fermanı ile bu arazi, yeni bir cami, hamam, dükkânlar, çeşmelerle donatılmıştı.³ Sedad Hakkı Eldem'in, I. Abdülhamit döneminde gerçekleşen parsellemenin daha büyük ölçü ve daha geniş bir arazi üzerinde yapıldığı ve yeni merkezin Tokmak Burnu istikametinde değil, Hamid-i Evvel Camii'nin şimdi bulunduğu yerde olduğuna dair tahminini,⁴ I. Abdülhamit ile III. Selim arasında tutulmuş Bostancıbaşı Defterleri⁵ doğrulamaktadır.

¹ Diğeri Çengelköy'deki Sadullah Paşa Yalısı'dır. Detaylı bilgi için bkz. Tanman, "Boğaziçi'nde Yalı Mimarlığının Gelişimine İlişkin Bir Deneme", **Sadullah Paşa ve Yalısı**, s. 14.

² Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 277.

³ Ayvansarayi, **Hadikatü'l Cevâmi**, s. 137; Ayvansarayi, **Hadikatü'l Cevâmi** (İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar), haz. Ahmed Nezih Galitekin, s. 540-541. Ağa Hüseyin Paşa hakkında tafsilatlı bilgi için bkz. Mehmet Süreyya, "Hüseyin Paşa (Ağa Paşa)", **Sicill-i Osmanî**, yay.haz. Nuri Akbayar, C.III, İstanbul Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 717-718.s. 717-718; Müjgan Cunbur, "I. Abdülhamit Vakfiyesi ve Hamidiye Kütüphanesi" (Çevrimiçi) [http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler\(26/1038/12531.pdf](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler(26/1038/12531.pdf), 20 Mayıs 2019.

⁴ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 275.

⁵ Ek 27. Bostancıbaşı Defteri, **Süleymaniye Ktp.**, Süheyl Ünver Bağışları, No. 63, s. 19-20; Ek 28. Bostancıbaşı Defteri, **Millet Ktp.**, AE TRH 1033, H.1206/M.1792, s. 13-14; Murat Bardakçı, **III. Selim Devrine Ait Bir Bostancıbaşı Defteri**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 2013, s. 51-52; Şevket Rado, "Bostancıbaşı Defteri: 1802 Yılında Boğaziçi ve Haliç'te Kimler Otururdu?", **İstanbul Hayat Tarihi Mecmuası**, 1972, s. 10-11; Ek 29. Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8866, s. 20-21; Ek 30. Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 10099, s. 31; Ek 31. Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8865, s. 31-32; Reşat Ekrem Koçu, "Bostancıbaşı Defterleri", **İstanbul Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, 1968, s. 2989; Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8830, s. 126-127; Cahit Kayra, **İkinci Mahmut'un İstanbul'u: Bostancıbaşı Sicilleri: 1815**, İstanbul, İBB, 1992, s. 34-35; Ek 32. Bostancıbaşı Defteri, **Topkapı Sarayı Ktp.**, YY 849, 1818-1821, s. 42-43; Ek 33. Bostancıbaşı Defteri, **İstanbul Şehir Üni Ktp.**, Köprülü Arşivi, H.1252/M.1836, s. 82-84.

Sedad Hakkı Eldem; tahminine dayanarak, camiinin hemen yanındaki arsaların ilk satılan arsalar olması gerektiğini, Şerifler Yalısı inşaatının da o yıllarda gerçekleşmiş olabileceği sonucuna ulaşmıştır. Yapının inşa tarihini 1782 yılı veya birkaç yıl sonrasına tarihleyen Eldem'in bu görüşünü, Harem binasını 1946 yılındaki sahilyolu inşaatı sırasında kaybetmiş olan Selamlık Köşkü'nün tezyinat üslubunun I. Abdülhamit dönemini yansıtması kuvvetlendirmiştir.⁶

19. yüzyılın ikinci yarısında Abdullah Freres ve Kargopoulo tarafından çekilmiş fotoğraflardaki bakımlı ve yeni görünüşü,⁷ yapının 19. yy ortalarında bir değişim geçirdiğini göstermektedir. Bu görüşü, Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve Şerif Abdülilah Paşa için Ağa Hüseyin Paşa'nın varislerinden yapının satın alınmasını konu edinen 1892 tarihli belge de desteklemektedir.⁸ Yapının plan ve iç teferruatının da bir harita halinde verildiği söz konusu belgeden, yapının o tarihte sağlam ve iyi durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Transkripsiyonu yapılarak ekte sunulan yapıya ilişkin Osmanlı Arşivi'ndeki belgeler; Şerif Abdülilah Paşa için yapının satın alınmasını konu edinmesi dışında, önündeki rıhtımın tamiri ve yapının kıymetine dair önemli bilgiler içermektedir.⁹

⁶ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 275.

⁷ Bkz. Fotoğraf: 4-5.

⁸ Bkz. Ek 36-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdülilah Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.)

⁹ Bkz. Ek 17. Şerifler Yalısı ve Arazisinin 1892 Tarihi Tahmini Kıymetleri; Ek 34-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdülilah Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belgeler ve Transkripsiyonları (BOA, Fon Kodu: İ.DH. (İrâde-Dahiliye), Dosya No: 1268, Gömlek No 99690, Sıra No: 0, H. 02 Şaban 1309 / M. 2 Mart 1892; BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.); Ek 42-43. Şerif Abdülilah Paşa'ya İhsan Buyrulan Sahilhâne Bedelinin Tesviyesine Dair Belge ve Latinizesi; BOA, Fon Kodu: BEO (Bâb-ı Âli Evrak Odası), Dosya No: 258, Gömlek No: 19325, Sıra No: 0, H. 5 Şaban 1311 / M. 18 Ağustos 1893); Ek 44-45; Şerif Abdülilah Paşa'ya Sahilhâne Bedeli Olarak İhsan Buyrulan 490 Bin Guruşun Suret-i Mahsubu ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: DH.MKT. (Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemî), Dosya No: 106, Gömlek No: 29, Sıra No: 0, H. 26 Muharrem 1311 / M. 9 Ağustos 1893.); Ek 38-41. Şerif Abdülilah Paşa'ya İhsan Buyrulan Sahilhâne Önündeki Rıhtımın Tamiri Talebi ve Tamir Masraflarının Şehremanetince Karşılanmasına Dair Belgeler ve Transkripsiyonları (BOA, Fon Kodu: DH.MKT. (Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemî) , Dosya No: 1943, Gömlek No: 76, Sıra No: 0, H. 5 Şevval 1309 / M. 3 Mayıs 1892; BOA, Fon Kodu: DH.MKT (Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemî), Dosya No: 1972, Gömlek No: 26, Sıra No: 0, H. 20 Zilhicce 1309 / M. 16 Temmuz 1892.)

Zikredilen belgelerde, Şerif Abdililah Paşa'nın ikametinden evvel "Ağa Hüseyin Paşa Yalısı" olarak anılan yapı,¹⁰ o tarihten itibaren "Şerifler'in Yalısı", "Şerif Abdullah Yalısı"¹¹ ve "Şerifler Yalısı" olarak isimlendirilmiştir.

Selamlık Köşkü'nde 19. yy ortalarından sonraki diğer büyük kapsamlı dönüşüm Şerif Abdililah Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir. Müştemilat binası, Başoda ve Hizmet Odası, Hizmet Odası ile Hela arasındaki geçiş koridorlarının, Harem binası ile Selamlık Köşkü'nü birbirine bağlayan köprünün ve İftariye Salonu'nun bu dönemde ilave edildiği, 1892 tarihli belgenin arasında bulunan ve Selamlık Köşkü'nün iç teferruatını gösteren haritadan takip edilebilmektedir.¹² Ayrıca planda bulunmayan muhdes İftar Salonu'nun dekorasyonu ile Sofa ve Başoda'dan muhdes olduğu için kaldırılan süslemeler de bu dönemin özelliklerini göstermektedir.

Yapının 19. yy ortaları ile 1939 ve 1945 tarihli fotoğrafları¹³, Harem binasında Şerif Abdililah Paşa tarafından gerçekleştirilen değişiklikleri ortaya koymaktadır. Bu fotoğraflar; Harem binasının iki yanındaki çıkmaların diğer cephe doğrultusuna kadar doldurulduğunu, çatıya bir fener yapıldığını, haremde orta mekânlarına iki baca ilave edildiğini, bina arka cephesine çatı üstüne çıkan odalar eklendiğini ve kuzey cephenin yeniden alındığını göstermektedir.¹⁴ Ayrıca 1900 seneleri etrafında binaların esaslı bir kafes tamiri geçirdiği, aralarına ve köşkün içine kalorifer konduğu nakledilen bilgiler arasındadır.¹⁵

Üçüncü büyük dönüşüm; Harem ve Selamlık Binası arasında geçişi sağlayan direkler üzerine kurulu ahşap köprü ile Hamam ve Harem binasının 1946 yılında yıkılması, ardından Selamlık Köşkü'nün Divanhânesi'nin çatısı düşecek kadar harap bir hal almasıdır.

¹⁰ Bkz. Ek 36-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdililah Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.)

¹¹ Şehsuvaroğlu, "Emirgân Yalıları", **Boğaziçi'ne Dair**, s. 243; Şehsuvaroğlu, "Emirgân'da Eski Bir Yalı", **Boğaziçi'ne Dair**, s. 245.

¹² Bkz. Ek 36-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdililah Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.)

¹³ Bkz. Fotoğraf: 9-11.

¹⁴ Reha Günay, "Şerifler Yalısı Restitüsyonu Raporu", **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 12.1.1987.

¹⁵ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 276.

Şerifler Yalısı'nın harap bir hal aldıktan sonra yapının yıllar süren kamulaştırılması ve restorasyonları sonrasında, Kültür Bakanlığı İslâm Eserleri Müzesi'nce müze-misafirhâne olarak kullanılan yapı, 2006 yılında kültürel amaçlı kullanımı şartıyla Çekül Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği Derneği'ne tahsis edilmiştir.¹⁶ Müştemilat Binasını yönetim ofisi olarak kullanan Tarihi Kentler Birliği Derneği, muhdes İftariye Salonu ve Kayıkhâne'yi seminer ve toplantı salonu olarak kullanmaktadır.

2.2. ŞERİFLER YALISI'NIN KULLANICILARI

Bostancıbaşı Defterleri¹⁷, Osmanlı Arşivi¹⁸ ve İstanbul 3 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'nden temin edilen belgeler ışığında yapının kullanıcıları kesintisiz olarak tespit edilebilmiştir.

Bostancıbaşı Defterleri'nin I. Abdülhamit, II. Mahmut ve III. Selim dönemlerinde yazıldıkları bilinmekle birlikte Millet Kütüphanesi'nde yer alanı dışında üzerinde tarih bilgilerine rastlanmamaktadır. Ancak defterlerle ilgili geçmişte yapılan tarihlendirme çalışmaları dikkate alındığında ve yapı stokunun yıllara göre artacağı varsayılarak yapı sahipleri eşleştirildiğinde aşağı yukarı bir tarih sıralaması yapmak mümkün olabilmektedir.

Bostancıbaşı Defterleri'nde geçen yapı kullanıcılarından Tokmak Burnu ve İstinye arasındakileri birbirleriyle eşleştirilmiş ve tarih sıralamasına göre bir tablo düzenlenmiştir.¹⁹ Yapının komşusu ve mahalle kurucu kimliği olan Hamid-i Evvel Camii merkeze alınarak hazırlanan bu tablo yardımıyla sadece yapının ilk kullanıcılarından Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa'ya kadar yapının kullanıcıları tespit

¹⁶ Bkz. 105540 Sayılı Yazı, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 29 Haziran 2006.

¹⁷ Ek 27. Bostancıbaşı Defteri, **Süleymaniye Ktp.**, Süheyl Ünver Bağışları, No. 63, s. 19-20; Ek 28. Bostancıbaşı Defteri, **Millet Ktp.**, AE TRH 1033, H.1206/M.1792, s. 13-14; Bardakçı, **a.g.e.**, s. 51-52; Rado, "Bostancıbaşı Defteri: 1802 Yılında Boğaziçi ve Haliç'te Kimler Otururdu?", **İstanbul Hayat Tarihi Mecmuası**, s. 10-11; Ek 29. Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8866, s. 20-21; Ek 30. Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 10099, s. 31; Ek 31. Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8865, s. 31-32; Koçu, "Bostancıbaşı Defterleri", **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 2989; Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8830, s. 126-127; Kayra, **a.g.e.**, s. 34-35; Ek 32. Bostancıbaşı Defteri, **Topkapı Sarayı Ktp.**, YY 849, 1818-1821, s. 42-43; Ek 33. Bostancıbaşı Defteri, **İstanbul Şehir Üni Ktp.**, Köprülü Arşivi, H.1252/M.1836, s. 82-84.

¹⁸ Bkz. Ek 36-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdülilâh Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.)

¹⁹ Bkz. Ek 20. Bostancıbaşı Defterleri Tablosu.

edilmekle kalınmamış ayrıca semtin sosyal dokusu hakkında bilgi almak imkânı doğmuştur.²⁰

Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgeler arasında yapının Ağa Hüseyin Paşa dönemine ait haritası bulunmuş, aynı zamanda Ağa Hüseyin Paşa veresinesinden Şerif Abdülilâh Paşa için satın alındığına dair yazışmalar temin edilmiştir.

2.2.1. Şerifler Yalısı'nın İlk Kullanıcıları

Reşat Ekrem Koçu, incelediği Bostancıbaşı Defterleri'nden yola çıkarak yapının ilk kullanıcısının Feyzî Beyzâde Mehmed Efendi (Ö.1816) olduğunu iddia etmiştir.²¹

Koçu, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan I. Abdülhamit dönemine ait Bostancıbaşı Defteri²² ile Millet Yazma Eser Kütüphanesi²³ ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi koleksiyonlarında bulunan 1809-1810 yılları arasına tarihlenen²⁴ Bostancıbaşı Defterlerini incelemiştir. Ancak Koçu'nun Millet Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki 1792 tarihli,²⁵ Şevket Rado'nun yayınladığı 1802 tarihli²⁶ ve Keçeci Ailesi koleksiyonundaki 1800-1803 tarihli²⁷ Bostancıbaşı Defterleri'nden haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu defterler incelendiğinde Feyzi Beyzade Mehmed Efendi'nin yapının kullanıcılarından olduğu ancak ilk kullanıcısı olmadığı açıkça görülmektedir.

²⁰ Bostancıbaşı defterlerinde yapı kullanıcıları, kiracı veya mülk sahibi oldukları, meslekleri, din ve ırk mensubiyetleri açıkça yazıldığı gibi iskele, taş ocakları, cami, tekke, çeşme tekke gibi iktisadi ve sosyal yapılara da işaret edilmektedir. Ayrıca bkz. Ek 19. Bostancıbaşı Defterlerine Göre Emirgân Senti Sakinleri

²¹ Mehmed Süreyya, "Emin Mehmed Bey (Feyzî Beyzâde)", **Sicill-i Osmanî**, yay. haz. Nuri Akbayar, C.II, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 456.

²² Ek 27. Bostancıbaşı Defteri, **Süleymaniye Ktp.**, Süheyl Ünver Bağışları, No. 63, s. 19.

²³ Murat Bardakçı, **III. Selim Devrine Ait Bir Bostancıbaşı Defteri** başlıklı eserinde Millet Kütüphanesi'nde bulunan ve Reşat Ekrem Koçu'nun transkripsiyonunu yayınladığı nüshanın şu an kayıp olduğu öne sürülmektedir. Nitekim şu an Millet Kütüphanesi'nde bulunan nüsha ile Reşat Ekrem Koçu'nunki mukayese edildiğinde bazı farklılıklar görülmektedir. (Bkz. Bardakçı, **a.g.e.**, s. 51; Koçu, "Bostancıbaşı Defterleri", **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 2989.)

²⁴ Ek 29. Bostancıbaşı Defteri, **I.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8866, s. 20.

²⁵ Ek 28. Bostancıbaşı Defteri, **Millet Ktp.**, AE TRH 1033, H.1206/M.1792, s. 13.

²⁶ Rado, "Bostancıbaşı Defteri: 1802 Yılında Boğaziçi ve Haliç'te Kimler Otururdu?", **İstanbul Hayat Tarihi Mecmuası**, s. 11.

²⁷ Bkz. Bardakçı, **a.g.e.**, İstanbul, s. 51-52; Koçu, "Bostancıbaşı Defterleri", **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 2989.)

Tespit edebildiğimiz Bostancıbaşı Defterlerinin ilki Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir. I. Abdülhamit döneminde kaydedilmiş bu defterde²⁸ “Emirgânoğlu nam mahaldir” şeklinde işaretlenen bölge üzerinde herhangi bir kullanıcı görülmezken, Reşat Ekrem Koçu'nun görmediği Millet Kütüphanesi'ndeki III. Selim dönemine ait 1792 tarihli Bostancıbaşı Defteri'nde “Hazine-i Hümâyün'da Sâbık Başyazıcı Mehmed Bey” üzerine kayıtlıdır. Bu defterde, “Hazine-i Hümâyunda Sâbık Başyazıcı Mehmed Bey Yalısı” olarak belirlenen alanda, kırmızı kalemle “Mirgün oğlu nam mahaldir” notu düşürülmüş olması, onun yapının ilk kullanıcısı olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu notun yazılı olduğu yapının Hamid-i Evvel Camiinin hemen yanında gösterilmesi bu görüşü kuvvetlendirmektedir.

Şerifler Yalısı'nın ilk sahibi olan eski Hazine-i Hümâyün Başyazıcısı Mehmed Bey'den başlayarak Boğaz Muhafızı olan eski Kaptan-ı Derya Ağa Hüseyin Paşa'nın varislerinden satın alınarak Şerif Abdülilah Paşa'ya geçene kadar değişen sahipleri aşağıda sıralanmıştır.

1. Hazine-i Hümâyün'da Sâbık Başyazıcı Mehmed Bey²⁹
2. Naili Paşazâde Nurî Beyzâde
veya Ordu-yı Hümâyün Reisi Râsîh Efendi³⁰
3. Cebehâne Katibi Halim Efendi
veya Sâbık Reisülküttap Râsîh Efendi'nin Oğlu³¹
4. Feyzî Beyzâde Mehmed Bey (Ö.1816)³²
5. Sâbık Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa'nın (Ö.1849) yalısı içinde Hâcegân-ı Kassâbbaşı Ali Efendi³³

²⁸ Zeki Pakalın defterleri içerisinde bulunan bu nüshada III. Selim üzeri çizilerek I. Abdülhamit yazılmıştır.

²⁹ Ek 28. Bostancıbaşı Defteri, **Millet Ktp.**, AE TRH 1033, H.1206/M.1792, s. 13.

³⁰ Bardakçı, **a.g.e.**, s. 51.

³¹ Rado, “Bostancıbaşı Defteri: 1802 Yılında Boğaziçi ve Haliç'te Kimler Otururdu?”, **İstanbul Hayat Tarihi Mecmuası**, s. 11.

³² Ek 29. Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8866, s. 20; Ek 30. Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 10099, s. 31; Ek 31. Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8865, s. 31; Koçu, “Bostancıbaşı Defterleri”, **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 2989; Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8830, s. 127; Kayra, **a.g.e.**, s. 35.

³³ Ek 32. Bostancıbaşı Defteri, **Topkapı Sarayı Ktp.**, YY 849, 1818-1821, s. 43; Ek 33. Bostancıbaşı Defteri, **İstanbul Şehir Üni Ktp.**, Köprülü Arşivi, H.1252/M.1836, s. 83.

2.2.2. Ağa Hüseyin Paşa (Ö.1849) ve Ailesi

Topkapı Sarayı ve Şehir Üniversitesi Kütüphanelerinde bulunan, II. Mahmut dönemine ait olan Bostancıbaşı Defterleri'ne göre o tarihlerde,³⁴ Ağa Hüseyin Paşa'nın yalısında Hâcegân-ı Kassâbbaşı Ali Efendi ikamet etmektedir.

Haluk Y. Şehsuvaroğlu; Boğaz Muhafızı Ağa Hüseyin Paşa'nın ailesinin bu yalıda yaşadıklarını, Nezihe Muhiddin'den alıntılıyarak³⁵ ifade etmekte, Ağa Hüseyin Paşa'nın varislerinin yapıyı Sabri Paşa'ya sattıklarını nakletmektedir.³⁶ Ağa Hüseyin Paşa ve ailesinin sonraki yıllarda yapıda ikamet ettiği torunu Nezihe Muhiddin'in (Ö.1958) aşağıdaki ifadelerinden çıkarılmaktadır.

“Vaktiyle Mirgün adında bir İrânlıdan³⁷ dedem Ağa Hüseyin Paşa tarafından satın alınıp sonra çocuklarına kalan beyaz yalıda doğmuşum. Ne yazık ki Boğaziçi'nin şiiir ve füsün dolu güzelliklerini anlayacak bir yaşa gelmeden, henüz iki aylık bulunurken yalı Sabri Paşa'ya satılmış ve koca kâşaneyi dolduran aile halkı da İstanbul'un ayrı ayrı bucaklarına dağılmışlar”³⁸

³⁴ Hülya Arslan, lisans bitirme tezi olarak çalıştığı; Topkapı Sarayı'ndaki defterin tarihini 1818-1821 olarak, yüksek lisans tezi olarak çalıştığı; Şehir Üni Kütüphanesi'nde bulunan ve istinsah tarihi H.1252/M.1836 olan defterin tarihini ise 1822-23 olarak belirlenmiştir. (Detaylı bilgi için bkz. Hülya Arslan, “1818-1821 Yılları Arasında Haliç ve Boğaziçi Sahillerindeki Mekanlar ile Sahipleri, dan. Ertuğrul Ökten, **İstanbul 29 Mayıs Üni, Edebiyat Fakültesi, Lisans Bitirme Tezi**, Tarih ABD, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017; Hülya Arslan, “Son Bostancıbaşı Defterine Göre Boğaziçi ve Haliç Sahilleri”, dan. Emine Tonta Ak, **Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üni Lisansüstü Eğitim Enstitüsü**, Tarih ABD, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019; Bkz. Ek 32. Bostancıbaşı Defteri, **Topkapı Sarayı Ktp.**, YY 849, 1818-1821, s. 43; Ek 33. Bostancıbaşı Defteri, **İstanbul Şehir Üni Ktp.**, Köprülü Arşivi, H.1252/M.1836, s. 83.)

³⁵ Şehsuvaroğlu, “Emirgân'da Eski Bir Yalı”, **Boğaziçi'ne Dair**, s. 245.

³⁶ 1889'da dünyaya gelen Nezihe Muhiddin'in ifadelerinden yapının en geç 1890 yılında Sabri Paşa'ya satıldığı çıkarılsa da Arşiv Belgeleri bunu doğrulamamaktadır. Arşiv belgelerinden 1892 yılında, Ağa Hüseyin Paşa Yalısı ismiyle bilinen yapının arsasıyla birlikte Hazine-i Celile tarafından Şerif Abdillah Paşa'nın (Ö.1908) ikameti için, Ağa Hüseyin Paşa'nın varislerinden satın alındığı belirtilmektedir. Ayrıca Osmanlı Arşivi'nde bulunan 1907 yıllarına dair bir belgede Sabri Paşa'nın halilesine ait bir yalıya giden suyunun Mirgün ilkokulunun duvarlarına zarar verdiğini konu almaktadır. (Bkz. BOA, Fon Kodu: MF.MKT. (Maarif Nezâreti Mektubi Kalemi), Dosya No: 1003, Gömlek No: 15, Sıra No: 0, H. 16 Cemaziyelevvel 1325/M. 27 Haziran 1907) Şerifler Yalısı'nın Mirgün ilkokuluna yakınlığı göz önünde bulundurulduğunda, Sabri Paşa'ya satılmış bulunan yapı, Şerifler Yalısı'na yakın başka bir yalı olmalıdır.

³⁷ Eski Mirgün Sahilsarayının arsasında inşa edilmiş olması dolayısıyla sıklıkla söz konusu Sahilsaray'ın devamı gibi görülen literatürdeki aktarımlardan Nezihe Muhiddin de etkilenmiş olarak bu ifadeyi kullanmış olabilir.

³⁸ Nezihe Muhiddin, **Bütün Eserleri**, yay.haz. Yaprak Zihnioğlu, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 137.

II. Mahmut döneminde İstanbul'a gelen Sırp Beyi Miloş, o dönem boğaz muhafızı olan Ağa Hüseyin Paşa'nın mülkiyetindeki bu yalıda misafir edilmiş;³⁹ bu ağırlama sırasında 500 kese altın harcanmıştır. Sırp Beyi Miloş'a ilave olarak, Prenses Zeynep Kamil ve eşi Yusuf Kamil Paşa da İstanbul ziyaretlerinde bir yaz mevsimini bu yalıda kiracı olarak geçirmiş,⁴⁰ Mithat Paşa, 1876 yılı yaz mevsiminde bu yapıyı kiralamış ve bir müddet oturmuştur.⁴¹

2.2.3. Şerif Abdililah Paşa (Ö. 1908) ve Ailesi

Yapıyı bütün üniteleriyle (Harem, Selâmlık, Müştemilat yapısı) ile birlikte kullanan son sahipleri yapıya ismini de vermiş olan Şerif Abdililah Paşa ve ailesidir. İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi'nde Kadastro Müdürünün "tahrir varakalarına uygundur" bilgisi düşürülerek Kadastro Müdürü tarafından imzalanmış bir kayıta 88 Ada, 6 parsel içinde⁴² Şerif, Şerife, Nefise ve Prens Abdullah isimleri yer almaktadır.⁴³

Şerif Hüseyin'in oğlu Abdullah, Cidde'den aile büyükleriyle yola çıkarak 7 Mart 1893 tarihinde ulaştıkları İstanbul'da kendilerini Şerif Abdililah Paşa'nın dairesinin müdürü Abdülaziz Efendi'nin karşılayarak Emirgân'daki evlerine götürdüğünü nakletmektedir. Babasının yönlendirmesiyle ziyaretine gittiği, kendileri gibi Emirgân'da yaşayan, babası Şerif Hüseyin'in amcası olan Şerif Abdililah Paşa ile karşılaşmasından şu şekilde bahsetmektedir.⁴⁴

"Yanına vardığımızda amcam Harem dairesinden çıkmış, Selamlık Dairesi'ne doğru gidiyordu. Orta boylu, mütevazı, hafifçe öne eğik, geniş alınlı, köse, hafif mağrur, burunlu biriydi. Demirden bir çerçeveyle burnuna oturtulmuş bir gözlük takıyordu. Hepimizi teker teker öptü. Vatan hasretinden dolayı bir süre sonra gözleri doldu ve ağlamaya başladı. O sırada garip bir soru sorarak gülmesine sebep olmuşum. Odadaki sobaya işaret edip

³⁹ Şehsuvaroğlu, "Emirgân'da Eski Bir Yalı", **Boğaziçi'ne Dair**, s. 245; Şehsuvaroğlu, "Emirgân Yalıları", **Boğaziçi'ne Dair**, s. 243; Kireşçi, **a.g.e.**, s. 57; Şimşek, **a.g.e.**, s. 47.

⁴⁰ Şehsuvaroğlu, "Emirgân'da Eski Bir Yalı", **Boğaziçi'ne Dair**, s. 245; Kireşçi, **a.g.e.**, s. 57.

⁴¹ Orhan Erdenen, **Boğaziçi Sahilhaneleri 4 (Yeniköy-Ortaköy)**, İstanbul, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1994, s. 701; Şehsuvaroğlu, "Emirgân'da Eski Bir Yalı", **Boğaziçi'ne Dair**, s. 245.

⁴² Bu parsel numarası daha sonra 17, 18, 19, 20, 21'e olarak değiştirilmiştir.

⁴³ Ek 18. Sarıyer İlçesi, Mirgün Mahallesi, 88 Ada İçindeki Parsel Sahipleri Listesi.

⁴⁴ Kral Abdullah, **Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik?**, çev. Halit Özkan, İstanbul, Klasik Yayınları, 2006, s. 9-11, 89.

“Efendimiz! Şu düzgünce kesilmiş ve süslenmiş odunları ne diye sandığın içine koymuşlar” demiştim. Amcam bunun üzerine “Onlar yakacak odun” diye cevap vermişti.”⁴⁵

1908 yılının bir Perşembe gecesini gerçekleştiren vefatının herkesi derinden etkilediği, Sadrazam Kamil Paşa başta olmak üzere tüm hükümet erkânı, İstanbul’un tüm ulema ve şeyhleri ile mahşeri andıran halkın iştirak ettiği cenaze alayı ile nâşının Emirgân’dan Eyüb’e götürülerek defnedildiği nakledilen⁴⁶ Şerif Abdülilah Paşa ile ilgili Koçu şu ifadeleri kullanmıştır:

“İstanbul’un asalet ve necabetini ilm u irfan ve fevkalade bir nezaket ve tevazu ile süslemiş simalarından idi. Abdülhamid devrinde yersiz hafîye takibatı ile rencide edilmiş olan Abdülilah Paşa ölümünden az evvel Mekke Emiri tayin edilmiş bulunuyordu.”⁴⁷

Şerifler Yalısı’nın, Şerif Abdülilah Paşa için Ağa Hüseyin Paşa (Ö.1849) veresinden satın alındığı Osmanlı Arşivi’ndeki belgelerden anlaşılmaktadır. Transkripsiyonu yapılarak ekte sunulan yapıya ilişkin Osmanlı Arşivi’ndeki belgeler; Şerif Abdülilah Paşa için yapının satın almasını konu edinmesi dışında, önündeki rıhtımın tamiri ve yapının kıymetine dair önemli bilgiler içermektedir.⁴⁸ Bu belgelerde, 1892 yılında, Ağa Hüseyin Paşa Yalısı ismiyle bilinen yapının arsasıyla birlikte Hazine-i Celile tarafından Şerif Abdülilah Paşa’nın ikameti için 4.900

⁴⁵ A.e., s. 11.

⁴⁶ Koçu, “Abdullah Paşa Yalısı, Şerifler Yalısı”, **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 51-52.

⁴⁷ A.e., s. 52.

⁴⁸ Bkz. Ek 17. Şerifler Yalısı ve Arazisinin 1892 Tarihi Tahmini Kıymetleri; Ek 34-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdülilah Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belgeler ve Transkripsiyonları (BOA, Fon Kodu: İ.DH. (İrâde-Dahiliye), Dosya No: 1268, Gömlek No 99690, Sıra No: 0, H. 02 Şaban 1309 / M. 2 Mart 1892; BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.); Ek 42-43. Şerif Abdülilah Paşa’ya İhsan Buyrulan Sahilhâne Bedelinin Tesviyesine Dair Belge ve Latinizesi; BOA, Fon Kodu: BEO (Bâb-ı Âli Evrak Odası), Dosya No: 258, Gömlek No: 19325, Sıra No: 0, H. 5 Şaban 1311 / M. 18 Ağustos 1893); Ek 44-45; Şerif Abdülilah Paşa’ya Sahilhâne Bedeli Olarak İhsan Buyrulan 490 Bin Guruşun Suret-i Mahsubu ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: DH.MKT. (Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi), Dosya No: 106, Gömlek No: 29, Sıra No: 0, H. 26 Muharrem 1311 / M. 9 Ağustos 1893.); Ek 38-41. Şerif Abdülilah Paşa’ya İhsan Buyrulan Sahilhâne Önündeki Rıhtımın Tamiri Talebi ve Tamir Masraflarının Şehremanetince Karşılanmasına Dair Belgeler ve Transkripsiyonları (BOA, Fon Kodu: DH.MKT. (Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi) , Dosya No: 1943, Gömlek No: 76, Sıra No: 0, H. 5 Şevval 1309 / M. 3 Mayıs 1892; BOA, Fon Kodu: DH.MKT (Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi), Dosya No: 1972, Gömlek No: 26, Sıra No: 0, H. 20 Zilhicce 1309 / M. 16 Temmuz 1892.)

Osmanlı lirası karşılığı satın alındığı görülmektedir. Belgelerde, harem binasının geniş, kullanışlı ve sağlam olduğu, Selâmlık Köşkü'nün içindeki tezyinatın çok nefis olduğu, bahçesinde büyük çam ağaçları, çeşitli ağaçlar ve akarsuların bulunduğu yazılmaktadır. Arşiv Belgeleri arasında bulunan H.1307/M. 1892 tarihli haritadan yapının Selâmlık, Mutfak, Hamam ve Harem binalarından oluştuğu anlaşılmaktadır. Selâmlık Dairesi planının da yer aldığı haritadan, bahçesinde ve Divanhânesi'nde yer alan havuzların o dönemde de mevcut olduğu görülmekle beraber, planda, yapıda bugün var olan İftariye Salonu'nun bulunmaması, Selâmlık Köşkü'ne bu ilavenin Abdîilâh Paşa döneminde eklendiğini göstermektedir. Ayrıca Harem ve Selâmlık arasında geçişi sağlayan köprü ile Müştemilat binası da yine aynı dönemde eklenmiştir.

Yapının Şerif Abdîilâh Paşa tarafından yazlık konak olarak kullanıldığı nakledilmekle birlikte⁴⁹ Abdîilâh Paşa'nın yapıya kalorifer koydurmuş olması⁵⁰ sadece yazlık olarak kullanılmadığını düşündürmektedir. Ayrıca yukarıda zikrettiğimiz Kral Abdullah'ın, çocukluğunda ziyaret ettiği babası Şerif Hüseyin'in küçük amcası Şerif Abdîilâh Paşa'nın evinde soba ve yakacak odunların bulunduğunu aktarması ve bu ziyaretin Mart ayında gerçekleşmiş olması yapının yaz kış kullanıldığını açıkça göstermektedir.

1944 yılında İstanbul Ansiklopedisi adına yapının Selâmlık bölümünü ziyaret eden Reşat Ekrem Koçu, o dönemde Harem binasında oturan Abdîilâh Paşa'nın eşini rahatsız etmekten çekindiğinden harem binasını gezemediklerini, bu ziyaretten iki sene sonra (1946'da) Harem binasının yıkıcıya satılarak yıktırıldığını nakletmektedir. Koçu, ziyareti sırasında, Selâmlık Köşkü'nde sol kapının üzerinde gördüğü, bugün yapıda bulunmayan, Şükrü imzası bulunan Hicri 1309 tarihli kitabeyi yayınlamıştır:

*“Hak bu sahilhâneyi darüssürur itsun heman
Sahibi Abdîilâhi şâdide her vaktü an
Hıfzı hayrül hâfizin etrafını olsun muhit
Saklasun afattan dâim Cenab-ı müstean”⁵¹*

⁴⁹ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 275-276.

⁵⁰ Erdenen, **a.g.e.**, s. 701.

⁵¹ Koçu, “Abdullah Paşa Yalısı, Şerifler Yalısı”, **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 52.

Şerif Abdililah Paşa'nın vefatından sonra Şerifler Yalısı, Paşa'nın ailesi tarafından bir süre kullanıldıktan sonra⁵² Said Çiftçi'ye satılmıştır.

2.2.4. Said Çiftçi ve Ailesi

Said Çiftçi tarafından, Şerif Abdililah Paşa'nın varislerinden satın alınan yalı⁵³ bu dönemde harabiye terk edilmiştir. Harem binasını yol yapımı sırasında kaybetmiş bulunan Selamlık Köşkü'nün bakımsız ve perişan hali ile ilgili birçok gazetede yazılar yayınlanmış ve Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun dikkati bu yapıya çekilmiştir. Ayrıca Emirgân Muhtarı Emekli Deniz Albayı Midhat Ada, GEEAYK Başkanlığı'na sunduğu 1960 tarihli bir dilekçe ile yalının kurtarılması için gerekli tedbirlerin alınmasını talep etmiştir.

*“Son sahipleri olan Şerifler, bu yapıyı Çiftçiler isminde bir zengin vatandaşa satmışlardır. Bu vatanadaş, binayı yeniden istediği tarzda yapmak için İmar Müdürlüğü'ne müracaat etmişse de, İmar Müdürlüğü bu yapının ancak kendisi tarafından gösterilen ustalara ve kendi mimarları nezaretinde yaptırabileceğini bildirmiştir. Yeni sahipleri bu şekilde yapıda ve yerinde faydalanamayacağını anlayarak yapıyı bakımsız bir halde bırakmış, pencere çerçeveleri, camları kırılmış, rüzgâr, kar, yağmur altında günden güne harap bir hale gelmektedir.”*⁵⁴

GEEAYK, 1960 yılında 7463 sayılı kanuna göre yapının sahibi tarafından restorasyonuna dair karar vermiş⁵⁵, ancak bu konuda bir şey yapmayan Said Çiftçi'nin uyarılması ve kasıtlı olarak bu hale getirdiği için hakkında kanuni takibat yapılması hakkında karar alınmış,⁵⁶ Said Çiftçi'nin binayı tamire yanaşmayarak, istimlakini talep etmesi üzerine Selâmlık Köşkü'nün Milli Eğitim Bakanlığı'nca istimlâkine karar verilmiştir.⁵⁷

⁵² Bkz. Ek 26'da transkripsiyonu verilen Ek 25'teki İstanbul Şehremaneti Heyet-i Fenniyesi tarafından hazırlanmış Sarıyer-Emirgân-Boyacıköy İstikamet Haritası'ndaki “Merhum Şerif Abdililah Paşa Halilesi Nefise Hanım” ifadesinden, vefatından sonra Şerifler Yalısı'nda eşi Nefise Hanım'ın ikamet ettiği anlaşılmaktadır.

⁵³ Erdenen, **a.g.e.**, s. 701.

⁵⁴ Midhat Ata'nın Dilekçesi, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 26 Ekim 1960.

⁵⁵ 1396 Sayılı Karar, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 11.8.1960

⁵⁶ 3551 Sayılı Karar, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 17.12.1966.

⁵⁷ 3323 Sayılı Karar, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 6 Kasım 1966.

İstimlâk muameleleri devam ederken Said Çiftçi, Ağustos 1967'de müştemilat binalarının da istimlâk kapsamına alınmasına dair Milli Eğitim Bakanlığı'na başvuruda bulunmuştur. Bu başvuru neticesinde, İstanbul ili, Sarıyer ilçesi, Mirgün mahallesi, 88 ada, 37 pafta, 17, 18, 19, 20, 21 nolu paftaların üzerinde bulunan⁵⁸ Şerifler Yalısı'nın harem binası kalıntılarının bulunduğu 18, 20, 21 nolu parseller Said Çiftçi'nin mülkiyetinde kalmaya devam etmiş, Selâmlık Köşkü ve Müştemilat'ın bulunduğu 17 ve 19 nolu parseller istimlâk edilmek suretiyle Maliye Hazine'sine geçmiştir.⁵⁹

Said Çiftçi'nin vefatı sonrasında arazinin mülkiyeti eşi Sabiha Çiftçi'nin üzerindeyken Harem binası kalıntılarının bulunduğu arazi üzerinde beş yıldızlı otel yapılması gündeme gelmiştir. Bu kapsamda 1986 yılında Harem Binası'nı İhya ve Beş Yıldızlı Otel Projesi⁶⁰ hazırlanmış, gerekli izinler de alınmış ancak Sabiha Çiftçi'nin vefatı üzerine uygulamaya konamamıştır. Çocuksuz olarak vefat eden Sabiha Çiftçi'nin mirası ise; kardeşleri ve yeğenleri arasında taksim edilmiştir.⁶¹

2.2.5. İslâm Eserleri Müzesi

Selâmlık Köşkü ve Müştemilat'ın bulunduğu 17 ve 19 nolu parseller,⁶² 1968 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kamulaştırılmış; ardından Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne devredilerek restore edilmiştir.⁶³ 1971 Tarihli Tatbikat Projesi Raporu'nda Türk ve İslâm Eserleri Müdürlüğü'ne bağlı olan Şerifler Yalısı'nın müze olarak kullanılacağı ifade edilmektedir.⁶⁴ Yapının bir süre Divan Edebiyatı ve İslâm Eserleri Müzesi'nden getirilen kıymetli eşyaların sergilendiği bir müze ve misafirhane olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ancak yapının güvenliğinin yeterince sağlanamaması endişesi üzerine Topkapı Sarayı'nın uzmanları eserlerin kaldırılması uyarısında bulunmuşlar, eserler kaldırıldıktan birkaç ay sonra da gerçekten bir

⁵⁸ Bkz. Ek 16. Şerifler Yalısı ve Arazisinin Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Sorgulama Sonuçlarının Gösterimi.

⁵⁹ **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi.**

⁶⁰ Bkz. Ek 7. Beş Yıldızlı Otel Projesi (Harem Binası İhyası), 1986.

⁶¹ **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi.**

⁶² 17 ve 19 parselde Selâmlık Köşkü, Müştemilat yapısı ve kâgir bekçi köşkü bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Ek 16. Şerifler Yalısı ve Arazisinin Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Sorgulama Sonuçlarının Gösterimi.

⁶³ Sönmez, "Şerifler Yalısı Tarihçesi", **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 12.1.1987.

⁶⁴ Tatbikat Projesi Raporu, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 19 Şubat 1971.

hırsızlık vakası gerçekleşmiştir. Köşk'te bir şey bulamayan hırsızlar, Sofa'daki çeşmenin mermer yalağı gibi bazı demirbaşları çalmışlardır.⁶⁵ Maliye Hazinesi'ne kayıtlı bulunan yapı, 2006 yılında DÖSİMM tarafından kültürel amaçlı kullanım amacıyla Çekül Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği'nin kullanımına tahsis edilmiştir.⁶⁶

2.2.6. Çekül Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği Derneği

GEEAYK'nın 10.6.1978 tarih ve 10455 sayılı kararıyla sivil mimarlık örneği olarak tescillenmiş olan Şerifler Yalısı, kültürel amaçlı kullanım amacıyla, kafeterya vb. işlerin Divanhâne dışında, dış mekânlarda yer alabileceği koşuluyla Çekül Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği'nin kullanımına tahsis edilmiştir.⁶⁷ Tarihi Kentler Birliği, Selamlık Köşkü Kayıkhâne ve İftar Salonu'nu seminer ve toplantı mekânı, Müştemilat binasını ise idari yönetim ofisi olarak kullanmaktadır.

2.3. YAPININ SOSYAL ÇEVRESİ

Emirgân mahallesi kurucu camii olan Hamid-i Evvel Camii ile komşuluk ilişkisi Şerifler Yalısı'nı semtin merkezine yerleştirmiştir.

Şerif Abdillah Paşa'nın uhdesine geçtikten sonra yeniden düzenlenen yapının o dönemde hazırlanmış ve kitabesindeki "Hıfz-ı hayrî'l hâfızın etrafını olsun muhit"⁶⁸ şeklindeki dua cümlesinin varlığı, yapının sosyokültürel çevreyle kurduğu ilişkiye dikkat çekmektedir.

Şerifler Yalısı'nın kullanıcılarını tespit etmek için yararlandığımız Bostancıbaşı Defterleri'nden⁶⁹ Şerifler Yalısı'nın henüz teşekkül etmek üzere olduğu

⁶⁵ Detaylı bilgi için bkz. Milliyet Gazetesi, 10.01.2014.

⁶⁶ 1267 Sayılı Kanun, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 4 Ocak 2006.

⁶⁷ 1267 Sayılı Kanun, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 4 Ocak 2006.

⁶⁸ Koçu, "Abdullah Paşa Yalısı, Şerifler Yalısı", **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 52.

⁶⁹ Ek 27. Bostancıbaşı Defteri, **Süleymaniye Ktp.**, Süheyl Ünver Bağışları, No. 63, s. 19-20; Ek 28. Bostancıbaşı Defteri, **Millet Ktp.**, AE TRH 1033, H.1206/M.1792, s. 13-14; Bardakçı, **a.g.e.**, s. 51-52; Rado, "Bostancıbaşı Defteri: 1802 Yılında Boğaziçi ve Haliç'te Kimler Otururdu?", **İstanbul Hayat Tarihi Mecmuası**, s. 10-11; Ek 29. Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8866, s. 20-21; Ek 30. Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 10099, s. 31; Ek 31. Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8865, s. 31-32; Koçu, "Bostancıbaşı Defterleri", **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 2989; Bostancıbaşı Defteri, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, TY 8830, s. 126-127; Cahit Kayra, **a.g.e.**, s. 34-35; Ek 32. Bostancıbaşı Defteri, **Topkapı Sarayı Ktp.**, YY 849, 1818-1821, s. 42-43; Ek 33. Bostancıbaşı Defteri, **İstanbul Şehir Üni Ktp.**, Köprülü Arşivi, H.1252/M.1836, s. 82-84.

dönemden itibaren⁷⁰ semtin sosyal dokusunun anlaşılmasına imkân verebileceği düşünülerek, I. Abdülhamit döneminden II. Mahmut dönemine kadar Tokmak Burnu ile İstinye arasındaki bölgede ikamet edenlerin kaydedildiği 11 adet Bostancıbaşı Defteri verileri bir tablo halinde düzenlenmiş,⁷¹ yapı kullanıcıları listeleri⁷² hazırlanmıştır. Bu şekilde, semtin yapı yoğunluğunun, kamusal ve sivil alanların, sosyokültürel kimlik ve iktisadî yapının zaman ve mekan içindeki değişimi gözler önüne serilmiştir.

Emirgân mahallesinin teşekkül ettiği 1780 yılından 1820'lere kadar Tokmak Burnu'dan İstinye'ye doğru, yapı sahiplerinin etnik, dini ve ticarî kimliklerine göz atıldığında; özellikle Rum ve Ermeni tebaaya ait esnaf ve tüccarlardan oluşan Gayrimüslimlere ait yapılar yerlerini, Hamid-i Evvel Camii'ne doğru ilerledikçe, bürokrat ve ulemadan oluşan Müslümanlara ait yapılara bırakmaktadır.

Semt sakinlerinin iştiğal ettikleri meslekler dini mensubiyetlerine göre sıralandıklarında; Gayrimüslim tebaa, zanaatkâr ve ticaret işleriyle meşgul olurlarken semtte ikamet eden Müslüman nüfusun ilmiye ve bürokrasi sınıflarından oldukları ortaya çıkmaktadır. Gayrimüslim tebaa; kuyumcu, tercemân, sarraf, saatçi, berber, boyar, kahveci, çûkacı, kalcı, kalcıbaşı, dellâl, dellâlbaşı, kapıcıbaşı, tuhafcı, nalıcıbaşı, tercemân, dülbentci, çeşnigir, kürekci, kürkçü, simkeş, samurkaşzade, simurkaşlık işleri ile iştiğal etmektedirler. Müslümanlar ise; kassâbbaşı, teberdâr, monla, müderris, kedhüdâ, hacegân-ı Divân-ı Hümâyün, hâce, kuzât, kâtip, sırkâtibi, kalem kâtibi, imaret kethüdâsı, kaptan-ı derya, nâzır, kereste nâzır, zaim, nâib, kapan naibizâde, şehremini rûznâmecisi, zimmet halifesi, defterdar mektubcusu, silâhşor-ı şehriyâri, sekbanbaşı, anbar emini, matbah emini, gümrükçülük işleriyle meşgul olmaktadır.⁷³

⁷⁰ İncelediğimiz Bostancıbaşı Defterlerinin ilki olan I. Abdülhamit dönemine ait Bostancıbaşı Defteri'nde Emirgân oğlu nam mahaldir notu düşülmüştür. (Bkz. Ek 27. Bostancıbaşı Defteri, Süleymaniye Ktp., Süheyl Ünver Bağışları, No. 63, s. 19.) III. Selim dönemine ait ikinci Bostancıbaşı Defteri'nde ise Hazine-i Hümâyün'da sabık başyazıcı Mehmed Bey'in yanında Emir Güne nam mahaldir notu bulunmaktadır. (Bkz. Ek 28. Bostancıbaşı Defteri, **Millet Ktp.**, AE TRH 1033, H.1206/M.1792, s. 13.)

⁷¹ Bkz. Ek 20. Bostancıbaşı Defterleri Tablosu.

⁷² Bkz. Ek 19. Bostancıbaşı Defterlerine Göre Emirgân Semti Sakinleri.

⁷³ Detaylı bilgi için bkz. Ek 19. Bostancıbaşı Defterlerine Göre Emirgân Semti Sakinleri; Ek 20. Bostancıbaşı Defterleri Tablosu; Ek 27-33. Bostancıbaşı Defterleri.

Semtin sahil şeridinde ikamet edenlerin isim ve mesleklerinin okunabildiği bir diğer kaynak, Şerif Abdülilah Paşa'nın vefatından sonra eşinin ikamet ettiği dönemlere ait Atatürk Kitaplığı'nda bulunan Sarıyer-Emirgân-Boyacıköy İstikamet Haritasıdır.⁷⁴

Özellikle Hamidiye Camii'ne yakın yerleşimlerde ulema sınıfının ikamet ettiği semtte; kısa bir süre Abdülkâdir-i Geylânî dergâhı olarak faaliyette bulunmuş olan Nakşibendî dergâh ve tekkesi de bulunmaktaydı. Yüksek bir yerde konumlanmış bu yapı, I. Abdülhamit döneminden 1800'lere kadar Nakşibendî tekkesi, bu tarihten itibaren 1810'lara kadar Abdülkadir-i Geylânî Dergâhı, 1810'lardan sonra ise Nakşibendî Dergâhı olarak faaliyet göstermiştir.

Semte bulunan gümrük, kayıkâne ve limanların yanısıra Şerifler Yalısı'nın komşusu Hamid-i Evvel Camii, meydan çeşmesi, kahve dükkânları, hamam gibi kamusal mekânlar da sosyokültürel çevrenin önemli unsurlarındandır.

⁷⁴ Bkz. Ek 25. ve Ek 26. Sarıyer-Emirgân-Boyacıköy İstikamet Haritası ve Transkripsiyonu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞERİFLER YALISI'NIN DEĞİŞİM VE RESTORASYON SÜRECİ

3.1. 19. YÜZYILDAKİ DEĞİŞİMİ

Boğaziçi yalılarının sık sık onarıldıkları veya yıkılarak yeniden yapıldıkları bilinmektedir. 1860 yılında çekilmiş bir fotoğrafta yapının, 80 yıllık görünümde olmayışı ve bakımlı hali, 19. yüzyıl ortalarında bir değişime uğradığını düşündürmektedir.¹ Osmanlı Arşivi'nde bulunan 1892 tarihli belgede² binanın sağlam ve iyi durumda olduğunun yazılı olması bu görüşü desteklemektedir.

19. yüzyıl ortalarındaki değişimden sonraki büyük kapsamlı diğer dönüşüm yapının Şerif Abdülilâh Paşa tarafından 1892 tarihinde satın alınmasından sonra gerçekleşmiştir. Arşiv belgeleri arasında yer alan 1892 tarihli haritada³ Müştemilat Binası'nın, İftariye Salonu'nun, odalar arasındaki geçiş koridorlarının, helanın ve sahil yolu yapımı sırasında yıkılan Harem dairesi ile Selâmlık dairesi arasındaki köprü'nün olmayışı bu dönüşümü net bir şekilde ortaya koymaktadır. Ayrıca İftariye Salonu'nun ve muhdes olduğu için Cumhuriyet dönemi restorasyonunda kaldırılan Sofa ve Başoda'daki üslup özellikleri bu dönemin süsleme anlayışına uygundur.

1939⁴ ve 1945⁵ tarihli fotoğraflardan Harem binasının iki yanındaki çıkmaların diğer cephe doğrultusuna kadar doldurulduğu, çatıya bir fener yapıldığı, hareme iki baca ilave edildiği, bina arka cephesine çatı üstüne çıkan odalar eklendiği ve kuzey cephenin yeniden ele alındığı anlaşılmaktadır. Bütün bu değişimler Şerif Abdülilâh Paşa döneminde gerçekleşmiştir.⁶ Eldem, bu dönemde binaların esaslı bir kafes tamiri geçirdiğini, aralarına ve köşkün içine kalorifer konduğunu nakletmektedir.⁷

¹ Sönmez, "Şerifler Yalısı Tarihçesi", **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 12.1.1987.

² Bkz. Ek 36-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdülilâh Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.)

³ Bkz. Ek 36-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdülilâh Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.)

⁴ Bkz. Fotoğraf: 9.

⁵ Bkz. Fotoğraf: 10, 11.

⁶ Günay, "Şerifler Yalısı Restitüsyonu", **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**.

⁷ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 276.

3.2. CUMHURİYET DÖNEMİ RESTORASYONU

1968 yılında istimlâk edilen Selâmlık Köşkü'nün restorasyonu uzun zaman almış, bünye tamiri sırasında raspa altından süsleme ekleri çıkarılmaya çalışılmış, Mualla Anhegger'in mimarlığında yürütülen restorasyon çalışmasını, daha sonra Hüsrev Tayla devralmıştır.

Yapının tezyinat restorasyonu ise Hüsrev Tayla tarafından Prof. Dr. Sadun Ersin'e⁸ köşkün tezyinat restorasyonu görevi verildikten sonra gerçekleştirilmiştir. Zaman zaman kızı Leyla Ersin'in⁹ de kendisiyle beraber yapıda çalıştığını öğrendiğimiz Prof. Dr. Sadun Ersin, beş yıl süreyle tezyinat restorasyonunu titizlikle gerçekleştireceği Şerifler Yalısı Selâmlık Köşkü'ndeki ilk izlenimlerini aşağıdaki satırlarla ifade etmektedir:

“Orayı vaktiyle restore etmişler, amatör kişilerin eline vermişler. Fakat maalesef yanlış işler yapılmış. Açtılar, gezdik. Yapılabilecek en kötü restorasyon. Mualla Anhegger'i bilirsiniz değil mi? Çok kültürlü bir insan olmasına rağmen, iyi bir mimar olmasına rağmen. Kendi etrafına eli fırça tutan hanımları toplamış, restorasyon yapacağız diye mahvetmişler orayı. Bilgileri yok etmişler. Bir restorasyon olayına girdiğiniz zaman en korkunç şey; bilgilerin ortadan kaldırılmasıdır. Bilinçsiz kişiler bunu yapar. Ya da örterler üstlerini. Tabi şaşırtıcı oldu benim için. Çok üzücü oldu. İstemeye istemeye girdim o işe. Ben onu söyledim onlara. Beş sene sürdü.”¹⁰

Prof. Dr. Sadun Ersin, isteksizce başlamasına rağmen Köşk'ten çok etkilenmiş ve bunu sanat eserlerine yansıtmıştır. Köşkten ilham alarak resmettiği tablolarından birinde Divanhâne'nin tavanında adeta uçar vaziyette çalışırken kendisini resmetmesi, Köşk'le iç içe geçmiş ruh halini yansıtmaktadır. Köşkten bazı süsleme detaylarını da kullandığı tabloları ekte verilmiştir.¹¹

⁸ 1930 yılında doğan Prof. Dr. Sadun Ersin, 1950 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olmuş, 1953-54 yılları İtalya'da eğitim almış, Roma Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Prof. Perotti ile çalışmıştır. 1983 yılında İç Mimarlık ABD'de görev yaptığı Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden emekli olmuştur. 1982-1987 yılları arasında Şerifler Yalısı'nın iç tezyinat restorasyonunu gerçekleştiren Prof. Dr. Sadun Ersin, çeşitli üniversitelerin iç mimarlık bölümlerinin kurulmasına katkıda bulunmuştur. (Prof. Dr. Sadun Ersin ile Mülakat, 2 Aralık 2015.)

⁹ Tablo restorasyonu konusunda uzman olan Prof. Dr. Leyla Ersin, o dönemde sonradan öğretim görevlisi olacağı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde öğrenim görmekteydi.

¹⁰ Prof. Dr. Sadun Ersin ile Mülakat, 2 Aralık 2015.

¹¹ Bkz. Fotoğraf: 185-190.

3.2.1. İstimlâk Öncesi Genel Durumu ve Koruma Kararları

Harem binası 1946 yılında sahiyolu yapımı sırasında yıkıldıktan sonra özel mülkiyete geçen Şerifler Yalısı'nın Selâmlık Köşkü'nün bakımsız ve harabe bir durumda olduğuna dair gazete yazıları ve öneriler GEEAYK'nın dikkatini çekmiş, bu yapının kurtarılması için çeşitli kararlar alınmış ve uygulanmıştır.¹²

“Halen metruk vaziyette olup kırık camlarından, aralanmış pervazlarından ve kiremitleri kaymış damından giren yağmur ve kar sularıyla tavan ve tabanları çürümekte olduğu anlaşılmaktadır.”¹³

Emirgân Muhtarı Midhat Ada da, 30 Temmuz 1960 yılında GEEAYK Başkanlığı'na sunduğu dilekçede yapının durumunu gözler önüne sermiştir.

“Sahipleri bu şekilde yapıda ve yerinde faydalanamayacağını anlayarak yapıyı bakımsız bir halde bırakmış, pencere çerçeveleri, camları kırılmış, rüzgâr, kar, yağmur altında günden güne harap bir hale gelmektedir.”¹⁴

GEEAYK, 1960 yılında 7463 sayılı kanuna göre yapının sahibi tarafından restorasyonuna dair verilen karara rağmen¹⁵, bu konuda bir şey yapmayan Said Çiftçi'nin uyarılması ve kasıtlı olarak bu hale getirdiği için hakkında kanuni takibat yapılması hakkında karar alınmıştır.¹⁶

1964 yılında, köşk ve konakların korunması için özel kanun çıkartılması hususunda Orhan Alsaç'a teşebbüs yetki verilmesi,¹⁷ Milli Eğitim ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün konu ile alakadar olması ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca istimlâk edilmesi¹⁸ kararları alınmış ancak ödenek yokluğu nedeniyle kamulaştırma 1966'da gerçekleşmemiştir. Yalının tavanının çöktüğünün görülmesi üzerine derhal

¹² İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi.

¹³ Rıfki Melûl Meriç'in Dilekçesi, İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 30 Temmuz 1960.

¹⁴ Midhat Ata'nın Dilekçesi, İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 26 Ekim 1960.

¹⁵ 1396 Sayılı Karar, İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 11.8.1960

¹⁶ 3551 Sayılı Karar, İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 17.12.1966.

¹⁷ 2433 Sayılı Karar, İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 9 Mayıs 1964.

¹⁸ 3323 Sayılı Karar, İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 6 Kasım 1966.

koruyucu tedbir alınması kararı alınmıştır.¹⁹ Şerifler Yalısı'nın istimlakı 1968 yılında gerçekleştirilmiştir. Dönemin gazetelerine göre yalının istimlak bedeli 2 Milyon Lira olmuştur.²⁰

Said Çiftçi, Ağustos 1967'de Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurarak müstemilat binalarının da istimlak kapsamına alınmasını talep etmiştir. Bu başvuru değerlendirilmiş, Şerifler Yalısı'nın harem binası kalıntılarının bulunduğu 18, 20, 21 nolu parseller Said Çiftçi'nin mülkiyetinde kalmaya devam ederken, Selâmlık Köşkü ve Müstemilat'ın bulunduğu 17 ve 19 nolu parseller istimlak edilmek suretiyle Maliye Hazine'sine geçmiştir.²¹

1968 yılında gerçekleşen istimlak sonrasında yapının restorasyonu ile ilgili şartlar GEEAYK'de etraflıca ele alınmaya başlanmıştır.²²

3.2.2. Restorasyon Yöntem ve İlkelerinin Belirlenmesi

Şerifler Yalısı restorasyonunda izlenecek yöntem ve ilkeleri zaman zaman sert tartışmaların yaşandığı ve çeşitli önergelerle kararların sorgulanarak yeniden ele alınmasının sağlandığı KTVKK belirlemiştir.²³

Çok harap bir durumda kamulaştırılan Selâmlık Köşkü'nde, binanın çatısını örtmek, kırık pencere camlarının taktırmak ve bu suretle oymalı tavanı tahrip olmaktan kurtarmak üzere bünye tamirinin gerçekleştirilmesi; tezyinat restorasyonunu gerçekleştirirken olabildiğince kendi parçalarını kullanmak, sadece çürümüş olanları yeniden yapmak suretiyle tezyinat restorasyonunun gerçekleştirilmesi tasarlanmıştır. Ayrıca tavan, koltuk silmeleri, sıva üzerindeki kalemişleri, plastır araları, alçı sıvalı duvarlardaki yağlı boylarla, ahşap kapı, dolap kapağı, lambri, süpürgelik gibi kısımlarda zemin boyasının altındaki tezyinatları tespit edilmesi, boya ve sıva altında bulunacak motif ve desenlerin 1/1 ölçüde kopya

¹⁹ 3896 Sayılı Karar, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 12 Nisan 1968.

²⁰ Yeni Gazete, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 6 Ekim 1968

²¹ **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**.

²² 6852 Sayılı Yazı, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 10 Ekim 1968.

²³ Bkz. 13709 Sayılı Yazı, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 27.5.1981.

edilerek hazırlanacak desenlerin Kurul'a onaylatıldıktan sonra uygulanması planlanmıştır.²⁴

1970-73 yılları arasında yapıyla ilgili Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'ndaki en önemli tartışma önceki dönemlerdeki onarımlarda değiştirilmiş bulunan Şerifler Yalısı'nın pencerelerinin orijinal hallerine döndürülmeleri konusudur. Başoda'daki süsleme yenilikleri raspa edildiğinden ve pencere etrafındaki tezyinat orijinallliğini muhafaza ettiğinden pencerelerin 30-40 cm alçaltılarak eski haline döndürülmesi mümkün olabilmıştır. Ancak Divanhâne'de muhdes süslemelerin altındaki orijinal süslemeler bulunamamıştır. Özellikle Sedad Hakkı Eldem'in, başlangıçta Mualla Anhegger ile, ardından ondan görevi devralan Hüsrev Tayla ile fikir ayrılıkları İlgili Kurul'u uzun süre meşgul etmiştir.

Başoda pencereleri haricindeki pencerelerin aynen onarılarak mevcuda uygun olması kararına²⁵ Eldem'in itirazları üzerine Kurul bu konuyu tekrar ele almıştır. Hüsrev Tayla, orijinale dönüşün tek bir elemanla alınamayacağı, bütün elemanların orijinal durumlarının tespit edilemeyeceği ilkelerini savunarak bu kararı tartışmaya açmış, ayrıca Anıtların Muhafaza ve Restorasyonları hakkında Venedik'te 1964'te alınan aşağıdaki kararları hatırlatmıştır:²⁶

“Madde 9: Restorasyon, istisnai bir karaktere sahip olmak zorunluluğunda bir ameliyedir. Gayesi, anıtın estetik, tarihi değerlerini korumak ve meydana çıkarmaktır. Bu ameliye, anıtın eski bünyesine (maddi varlığı) ve otantik dokümanlara olan saygıya dayanır. Restorasyona hipotez (faraziye)in başladığı yerde durur. İhtimallere bağlı rökonstitüsyonlar konusunda, mimari kompozisyonu tamamlayıcı estetik veya teknik sebeplerle zorunluluğu kabul edilmiş bulunan her türlü tamamlama çalışması, günümüzün damgasını taşıyacaktır. Restorasyon ameliyesi her zaman anıtın arkeolojik ve tarihi etüdü ile başlayacak ve onun refakatinde yapılacaktır.

Madde 11: Bir restorasyon sırasında “stil birliği” ulaştırılması gerekli bir amaç olmadığından, bir anıtın meydana gelişinde yer almış bütün devirlerin değerli katkılarında saygı duyulmak zorunluluğu vardır. Şayet bir bina birçok üst üste yerleşmiş devirler halinde bulunuyorsa, altta mevcut bir devrin meydana çıkarılması ancak, kaldırılan elemanların az ilginç olmaları, meydana çıkarılan kompozisyonun tarihi, arkeolojik veya estetik büyük değerinde bir tanıklık yapması ve kalmışlık durumunun yeterli kabul olunması şartıyla, istisnai olarak

²⁴ Mustafa Ayaşlıoğlu, Özkan Yalaz, “Şerifler Yalısı Restorasyon Raporu”, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 9.10.1968.

²⁵ 6150 Sayılı Karar, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 12.2.1972.

²⁶ Hüsrev Tayla, “Rapor”, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 19.2.1970.

haklı görülür. Söz konusu elemanların değeri üzerindeki yargı ve kaldırmalar için yapılacak ameliye kararı sadece proje müelliflerine bağlı olamaz.”

Eldem’in aşağıdaki sert ifadelerine rağmen, Hüsrev Tayla’nın düşüncesi tatbik edilmiş, pencerelerle ilgili değişiklik sadece Başoda’da gerçekleştirilmiştir.

“Kurul büyük gayretlerle Genel Müdürlüğü de harekete geçirerek Şerifler Yalısı’nın seneler evvel satın alınmasını temin edebilmiş ve binayı yok olmaktan kurtarabilmiştir. Maalesef o zamandan beri tamir işiyle görevlendirilmiş mimarlar, başta Mualla Anhegger, şimdi de Hüsrev Tayla olmak üzere, işleri çıkmazlara sürüklemişler ve lüzumsuz yere yapıyı uzatmışlardır. Bu tutumları hep Kurul kararlarına saygısızlıktan olmuştur.”²⁷

Bu tartışmadan yıllar sonra Hüsrev Tayla, Sedad Hakkı Eldem’le aralarındaki bu sorunun, yorum farkından kaynaklandığını ifade ederek açıklık getirmiştir:

“Hocamız, ara sıra çok sevdiği yalıya geliyor, ne yaptığımızı bakıyor ve restorasyonu, size sunduğum restitüsyondaki görüntülere göre yapmamızı istiyordu. Bizim gönlümüz de böyle bir restorasyonu arzu ediyordu. Bunun için de önce yalının ilk yapıldığı dönemdeki mimari ve süsleme detaylarını bulmamız gerekiyordu ve bu mümkün değildi. Ayrıca belge olmamasının dışında bütün dış ve iç cepheleri, tavanları, nakışları, hatta havuzları yeniden eski haline göre değiştirmek gerekiyordu. Bunun için ne bakanlığın ödeneği vardı, ne de ben bunun doğru bir davranış olduğuna inanıyordum. Üstelik, ikimizin de üyesi olduğu EEAYK’dan restorasyon prensipleri açısından onay almak mümkün değildi. Bu düşüncelerle restorasyonu elimizdeki mimari özelliklere ve restorasyon prensiplerine göre tamamladık.”²⁸

3.2.3. Restorasyonda Gerçekleştirilen Değişiklikler ve İşlevlendirme

Kültür Bakanlığı’na bağlı İstanbul 3 Numaralı KTVKK Arşivi’nde yapının restorasyon öncesi fotoğraflarında görülmeyen ancak Günsel Renda’nın yayınladığı bir fotoğrafta, üzerinde Başoda duvarlarındaki madalyon içindeki mimari konulu manzara tasvirlerine çok benzemekle birlikte etrafındaki gül çelenginin çok başarılı bir şekilde verildiği bir kapı kanadı görülmektedir. Bugün yapıda bulunmayan bu fotoğrafın benzeri Prof. Dr. Sadun Ersin Arşivi’nde de yer almaktadır. Prof. Dr.

²⁷ Sedad Hakkı Eldem, **İstanbul 3 No’lu KTVKK Arşivi**, 13.10.1973.

²⁸Hüsrev Tayla, “İstanbul Boğaziçi’ndeki Köşkler, Kasırlar, Yalılar”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Halûk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, s. 451-454.

Sadun Ersin, bu ahşap kapı kanadını, tezyinat restorasyonuna başladığı yalının bahçesinde üzerinde çimento torbaları dizilmiş ve üzeri kırılmış halde görerek fotoğraflamıştır.²⁹ Günsel Renda ise yayınladığı ahşap kapı kanadı fotoğrafının³⁰ Başoda'da olduğunu ifade etmektedir. Başoda yüklüğünün barok formdaki kapıları ile bu kapı kanadının düz yüzeyi örtüşmediğinden, bu kapı kanatlarının Sofa'ya açılan kapılar oldukları yahut yüklükler içerisinden geçişi sağlayan Başoda ve Hizmet Odası arasındaki koridorda kullanılmış olabileceği ihtimali düşünülebilir.

Selâmlık Köşkü'nde Servis Odası'nda bugün görülen dekoratif pencere alınlıkları, restorasyon öncesi fotoğraflarda görülmemektedir.³¹ Pencere alınlıkları Divanhâne ve Sofadakilerle aynı olacak şekilde bu odaya restorasyon sonrasında ilave edilmiştir.

Restorasyon öncesi Başoda'da görülen muhdes tezyinat, pencere düzeni ve ahşap dekoratif pencere alınlıkları ve pencere düzeni değiştirilmiş. Başoda pencereleri 30-40 cm alçaltılmıştır.

Sofa tezyinatı, raspa altından çıkan tezyinata göre yeniden ele alınmış, dönem eki olarak barok ampir işlerden numuneler bırakılmıştır.

Selâmlık Köşkü'ne Şerif Abdülilâh Paşa'nın kullanımı döneminde eklenen kaloriferler, sedir arkalarına alınmıştır.³² Başoda pencereleri dışındaki pencereler onarılarak aynen muhafaza edilmiştir.

1964 yılında GEEAYK tarafından yapının Türk kahvesi olarak kullanılmak üzere restorasyon projesinin istenmesine dair bir karar alınmıştır.³³ Dönemin gazetelerinde Şerifler Yalısı'nın müze olarak kullanılmak üzere restore edildiği yazılmaktadır.³⁴ 1972 tarihli bir gazetede Türk İslam Eserleri Müzesi yetkililerine dayanarak yapılan bir haberde, Şerifler Yalısı'nın Boğaziçi'nin her devrini aksettirecek şekilde fotoğraf, gravür ve tabloların sergileneceği bir Boğaz Müzesi

²⁹ Bkz. Fotoğraf: 115.

³⁰ Bkz. Fotoğraf: 114.

³¹ Bkz. Fotoğraf: 171.

³² 4551 Sayılı Karar, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 12 Nisan 1969.

³³ 2655 Sayılı Karar, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 22 Kasım 1964.

³⁴ Hürriyet Gazetesi, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 22 Eylül 1970.

olarak hazırlandığı, böylelikle gelecek nesillere yılların kaybedemeyeceği bir Boğaziçi kültürü vermeyi istedikleri belirtilmektedir.³⁵

1981 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne tahsis edildikten³⁶ sonra bir süre misafirhâne ve müze olarak işlevlendirilmiş yapıda sergilenen kıymetli eserler, güvenlik uyarısıyla kaldırılmış, bundan birkaç ay sonrasında ise hırsızlık vakası gerçekleşmiştir.³⁷

Abdülhak Şinasi Hisar, Boğaziçi yalılarının muhafaza edilmeleri ve yıktırılmalarına müsaade edilmemesini önerdiği bir makalesinde; Şerifler Yalısı'nı da dahil ettiği yalılar listesi içinden seçilecek bir tanesinin bir Boğaziçilinin yaşadığı bir ev numunesi olmak üzere Boğaz müzesi olarak açılmasını önermektedir.³⁸

İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi'nde bulunan ve İlkay Özendi ile Levent Sakarya tarafından 28 Temmuz 2005 tarihinde hazırlanmış bir raporda da, boş olan binanın müze kullanımının devam etmesinin ve topluma seviyeli bir şekilde hizmet etmesinin uygun olacağı kanaatinde oldukları belirtilmiştir.³⁹

GEEAYK'nın 10.6.1978 tarih ve 10455 sayılı kararıyla sivil mimarlık örneği olarak tescillenmiş olan Şerifler Yalısı'nın 17, 19 parselleri, 2006 yılında, kafeterya vb. işlevlerin Divanhâne dışında dış mekânlarda ve Müştemilat binasında yer alması koşuluyla, kültürel amaçlı kullanım amacıyla Tarihi Kentler Birliği'nin kullanımına tahsis edilmiştir.⁴⁰

³⁵ Milliyet Gazetesi, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 2 Mart 1972.

³⁶ 13709 Sayılı Yazı, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 27.5.1981

³⁷ Detaylı bilgi için bkz. Milliyet Gazetesi, 10.01.2014.

³⁸ Abdülhak Şinasi Hisar, "Boğaziçi Yalılarına Dair", **İstanbul Enstitüsü Mecmuası**, C.IV, İstanbul, İstanbul Enstitüsü, 1958, ss. 33-37.

³⁹ İlkay Özendi, Levent Sakarya, "Rapor", **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 28.7.2005.

⁴⁰ 1267 Sayılı Kanun, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 4 Ocak 2006.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞERİFLER YALISI'NIN MİMARİSİ VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

4.1. ŞERİFLER YALISI'NIN İNŞASI

Boğaziçi'nde 18. yüzyılın gelişen sivil mimarlığının temsilcisi olarak ayakta kalan nadir yalılardan olan yapı, yanındaki harem yalısı ile bir bütün olarak inşa edilmiştir.¹

Yapının inşasının, III. Selim döneminde İstanbul'da bulunan Melling tarafından yapıldığı iddiaları bulunmakla birlikte² bunları kanıtlayacak herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Sedat Hakkı Eldem, Selâmlık Köşkü'nü I. Abdülhamit dönemine tarihlemektedir. Bu tarihlemeyi köşkün duvarlarındaki bu dönemin üslup özelliklerini gösteren manzara tasvirleri de desteklemektedir.³

Eldem, Harem binasının 1850-60 senelerinde tamamen yenilenmiş veya yeniden inşa edilmiş olduğunu, eski külliyyeden yalnız Selâmlık Köşkü'nün kaldığını ifade etmektedir.⁴ Abdullah Freres,⁵ Basile Kargopoulo⁶ tarafından çekilmiş 1860-70 yıllarına ait fotoğraflarda Harem binasının yeni yapılmışçasına düzgün görünmesi ve o dönem moda olan neo-Rönesans üslubu özellikleri göstermesi bu görüşü doğrulamaktadır.⁷

4.2. ŞERİFLER YALISI'NIN MEKÂNSAL KURGUSU

Şerifler Yalısı, hamam, Harem binası, Selâmlık Köşkü ve kayıkhânesi ile bir bütün olarak inşa edilmiştir.⁸ Hamam, Harem binası, Selâmlık Köşkü ve

¹ Tülay Artan, "Şerifler Yalısı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993, s. 163.

² August Boppe, **18. Yüzyıl Boğaziçi Ressamları**, çev. Nevin Yücel-Celbiş, İstanbul, Pera Tuzim ve Ticaret A.Ş., 1998, s. 128; Necla Arslan, "Melling, Antoine-Ignace", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993 s. 388; Necla Arslan, "Osmanlı Sarayı ve Mimar Antoine-Ignace" **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993, s. 119.

³ Günsel Renda, **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850**, Ankara, Hacettepe Üni. Yayınları, 1977, s. 111.

⁴ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 275.

⁵ Bkz. Fotoğraf: 4 Emirgân, 19. yy ortaları.

⁶ Bkz. Fotoğraf: 5 Emirgân, 19. yy ortaları.

⁷ Günay, "Şerifler Yalısı Restitüsyonu Raporu", **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**.

⁸ Bkz. Fotoğraf: 3-12.

kayikhânesiyle kompleks bu yapıya, 1892 yılında Şerif Abdîilâh Paşa için satın alındıktan sonra Harem ile Selâmlık binalarını birbirine bağlayan ahşap bir köprü, Müştemilat Yapısı ve İftariye Salonu eklenmiştir.

Harem binası, hamamı ve köprüsü tamamen yıkılmış bulunan⁹ yapı kompleksinden geriye sadece bunların temel kalıntıları¹⁰ ve artık denizle irtibatı kesilmiş bulunan kayikhânesiyle Selâmlık Köşkü ve Müştemilat Yapısı kalmıştır.

Ekte verilen 1892 tarihli haritadan¹¹ ve Şerifler Yalısı Vaziyet Planı'ndan¹² bu değişim izlenebilmektedir.

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünde Sarıyer İlçesi, Mirgün mahallesi 88 ada, 37 pafta, 17, 18, 19, 20, 21 parsellerinde kayıtlı yapı kompleksi¹³; Selâmlık Köşkü'nün bulunduğu 19 parsel ile Müştemilat yapısı¹⁴ ve kagir bekçi evinin bulunduğu 17 parseller Maliye Hazinesi'nde, Harem binası kalıntılarının bulunduğu 18, 20, 21 parselleri ise özel mülkiyet¹⁵ üzerinde görülmektedir. Şerifler Yalısı ve arazisinin 1892 tarihli tahmini kıymetleri ekte verilmiştir.¹⁶

Eski kayıtlarda¹⁷ Sarıyer İlçesi, Mirgün mahallesi, 88 ada 6 parsel, 26 numara üzerinde Şerif, Şerife, Nefise ve Prens Abdullah üzerinde kayıtlı görünen yapı, Atatürk Kitaplığı'nda bulunan Boyacıköy-Emirgân Yolu sahil haritasında¹⁸ aynı ada,

⁹ Bkz. Fotoğraf: 1-2.

¹⁰ Bkz. Fotoğraf: 34-39.

¹¹ Ek 36-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdîilâh Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.)

¹² Ek 6. Şerifler Yalısı Vaziyet Planı.

¹³ Ek 16. Emirgân Şerifer Yalısı ve Arazisinin Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Sorgulama Sonuçlarının Gösterimi.

¹⁴ Müştemilat yapısının bir kısmı 19 parseli taşımıştır.

¹⁵ İstanbul, Sarıyer, Mirgün mahallesi, 88 ada, 37 pafta ve 18, 20, 21 nolu parseller Mehmed Said Çiftçi'ye aitken 1983 yılında Sabiha Çiftçi'ye intikal etmiştir. Sabiha Çiftçi bu taşınmazların tamamını, harem binasının ihyası kapsamında gerçekleştirilecek beş yıldızlı otel projesini gerçekleştirilmesi planlanan ve yeğeni tarafından kurulan Şerifler İnşaat ve Turizm A.Ş.'nin üzerine geçirmiştir. Sabiha Çiftçi'nin 18.3.1993'teki vefatından sonra söz konusu duruma itiraz eden varislerin veraset mahkemesine başvurarak tapu iptali davası açmaları üzerine mahkeme varisleri haklı bulunmuş, söz konusu parseller çocuksuz olarak ölen Sabiha Çiftçi'nin kardeşleri ve onların çocuklarının üzerlerine geçirilmiştir. (İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi)

¹⁶ Bkz. Ek 17. Şerifler Yalısı ve Arazisinin 1892 Tarihli Tahmini Kıymetleri

¹⁷ Bkz. Ek 18. Sarıyer İlçesi, Mirgün Mahallesi, 88 Ada İçindeki Parsel Sahipleri Listesi.

¹⁸ Osmanlı Türkçesi ile hazırlanmış ve üzerinde tarih bulunmayan bu harita Şerif Abdîilâh Paşa'nın vefat tarihi olan 1908 yılı ile Türk Harf İnkılabı'nın gerçekleştirildiği 1928 yılları arasına tarihlenmelidir.

parsel ve numarada merhum Abdülilâh Paşa'nın eşi Nefise Hanım üzerinde kayıtlı görülmektedir.¹⁹

Denizle irtibatı kesilmeden evvel kayıkhânesinden de ulaşılabilen Şerifler Yalısı'na batı ve kuzey yönlerinden ulaşılabilir.

4.2.1. Harem Binası ve Selâmlık Köşkü

19. yy ortalarında yenilendiği veya yeniden inşa edildiği düşünülen²⁰ harem binasının o döneme ait fotoğraflarından²¹ neo-Rönesans üslup özellikleri gösterdiği anlaşılmaktadır.²²

Harem yapısının yanında bulunan hamam binası tıpkı Harem binası ve köprü gibi, sahil yolu yapımı nedeniyle, 1946 yılında yıktırılmıştır. Alt katında kayıkhânesi bulunan Selâmlık Köşkü zamanla denizle ilişkisini kaybetmiş, yol yalısı haline gelmiştir.²³

Osmanlı Arşivi'ndeki 1892 tarihli belgelerin arasında bulunan haritada²⁴ Harem ve Selâmlık binası arasında geçişi sağlayan ahşap köprüye dair bir iz bulunmayışı, yapıya Şerif Abdülilâh Paşa döneminde ve 1892 tarihinden sonra eklendiğini göstermektedir. Sedat Hakkı Eldem'in fotoğrafını yayınladığı²⁵ bu ahşap direkler üzerine kurulu, üstü örtülü köprüden harem binası yıkılmadan iki yıl evvel,²⁶ 1944'te Selâmlık Köşkü'nü ziyaret eden Reşat Ekrem Koçu da bahsetmiştir.²⁷

Melek Hanım tarafından Said Çiftçi'ye satıldıktan sonra harabiye terk edilen Selâmlık Köşkü'nün 1968 yılında istimlak edilmesi sonrasında başlayan restorasyon yıllarca sürmüş, raspa altından orijinal süslemeler çıkarılarak kuvvetlendirilmiş, bazı muhdes ekler kaldırılmıştır.

¹⁹ Bkz. Ek 25. Sarıyer-Emirgân-Boyacıköy İstikamet Haritası; Ek 26. Ek 25'in Transkripsiyonu.

²⁰ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 275.

²¹ Bkz. Fotoğraf: 4-5.

²² Günay, "Şerifler Yalısı Restitüsyonu Raporu", **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**.

²³ Bkz. Fotoğraf: 12.

²⁴ Bkz. Ek 36-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdülilâh Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.)

²⁵ Bkz. Fotoğraf: 6, 11.

²⁶ Reşat Ekrem Koçu, Selâmlık Köşkü ziyaretini 1944'te gerçekleştirmiştir.

²⁷ Koçu, "Abdullah Paşa Yalısı, Şerifler Yalısı", **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 52.

Restorasyon sonrasında Divan Edebiyatı ve İslâm Eserleri Müzesi'nden sağlanan eşyalarla döşenerek müze²⁸ ve misafirhâne olarak kullanılan yapıdan uzmanların güvenlik uyarısı üzerine kıymetli eşyalar²⁹ kaldırmıştır. Alınan bu güvenlik tedbirinden iki yıl sonra 2003 yılında bir hırsızlık vakası³⁰ yaşamış olan Selâmlık Köşkü 2006 yılında Tarihi Kentler Birliği'nin kültürel amaçlı kullanımına tahsis edilmiştir.³¹

1946 yılında yıkılan Harem binasının 1987 yılında beş yıldızlı otel olarak kullanılmak üzere yeniden ihyası gündeme gelmiş, projeler hazırlanmış ancak uygulamaya geçilememiştir.³²

4.2.2. Müştemilat Binası

Giriş katında mermer zemin üzerinde enginar motifli yekpare küçük mermer havuz³³ bulunan bina iki kat ve çatı uygulamalı ahşap orta sofalıdır.³⁴

Yapının Şerif Abdülilâh Paşa'ya satış işlemlerini konu alan belgeler arasındaki 1892 tarihli haritada Müştemilat yapısı bulunmamaktadır.³⁵

Selâmlık Köşkü'nün kuzeyine Şerif Abdülilâh Paşa tarafından ilave edilmiş bina,³⁶ 1968 yılında gerçekleştirilen istimlâk sonrası başlatılan restorasyonda onarım görmüştür.³⁷

²⁸ Artan, **a.g.md.**, s. 164.

²⁹ Topkapı Sarayı uzmanlarının tarihi eserlerin orada kalmalarının riskli olacağına dair bir rapor hazırlamaları üzerine üç padişah elbisesi, sedef işlemeli kavukluklar, tarihi cam ve porselenler, halı ve kilimler ve yalının porselen eşyaları buradan alınarak Topkapı Sarayı'na ve Türk İslam Eserleri Müzesi'ne taşınmıştır. (<http://v3.arkitera.com/v1/haberler/2004/01/15/uzman.htm>)

³⁰ 2003 yılında gerçekleşen hırsızlık sırasında Sofa'daki çeşmenin yalağı ile İftar Salonu'ndaki çeşmelerin bir tanesinin ayaklı yalağı, diğerinin ise çeşme aynası çalınmıştır. (Detaylı bilgi için bkz. Milliyet Gazetesi, 10.01.2014.) Marmara mermerinden yapılmış bu çeşmelerin benzerleri Tarihi Kentler Birliği tarafından 2016 yılında yeniden yaptırılarak ilave edilmiştir.

³¹ **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi.**

³² Bkz. Ek 7. Beş Yıldızlı Otel Projesi (Harem Binası İhyası), 1986.

³³ Bkz. Fotoğraf: 33.

³⁴ **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi.**

³⁵ Ek 36-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdülilâh Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.)

³⁶ Bkz. Fotoğraf: 32.

³⁷ 1977 yılında Müştemilat Binası'nın onarımı tamamlanmıştır. (Hüsrev Tayla, "İstanbul Şerifler Yalısı Onarım Raporu", **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 1977.)

Restorasyon sonrası, İslâm Eserleri Müzesi tarafından misafirhâne olarak kullanılmış olan bu bina, 2006 yılından itibaren Tarihi Kentler Birliği'ne yönetim binası olarak kullanılmak üzere tahsis edilmiştir.³⁸

4.2.3. Bahçe

Boğaziçi köşk ve yalıları, Türk zevkinin üsluplaştırdığı ve adeta bir güzel sanatlar kolu haline getirdiği mimarlık geleneğimiz olan bahçelerinden ayrı düşünülemez.³⁹

Bu mimari geleneğin, İstanbul'a gelen yabancı seyyahları da etkilediği Miss Pardoe'nin Boğaziçi yalı bahçelerini tasvir ettiği eserinde de görülmektedir:

“Skakespeare Romeo ve Juliet'teki bahçe sahnesini yazdığı sırada gözünün önünde Boğaz vardı herhalde! Doğuluların hepsi çiçeklere adeta tapıyorlar. Boğaz kıyısındaki her evin, denize teras şeklinde çıkıntı yapan bir bahçesi var. Gül ağaçlarının budanarak binlerce güzel şekle sokulduğu bu bahçeler pencere kafeslerinin ardından hayal meyal seçilebiliyor. Güller kâh yeni açmış goncalarıyla gezinti yolunun üzerini kemer gibi sarıyorlar, kah klasik, yuvarlak bir saksının etrafına onun biçimini alarak dolanıyorlar; rengarenk karanfiller, sıra sıra akasyalar ve kauçuk ağaçları çok yaygın; her bahçede bolca bulunan ve ağaçların gölgesinde yarı yarıya gözlerden gizlenmiş bu güzel çiçekler çok hoş bir etki yaratıyor.”⁴⁰

Rıhtımdan 3 metre yüksekte konumlanmış, havuzlar, çiçekler ve ağaçlarla donatılmış bahçede, Selâmlık binasından sahildeki kapıya doğru uzanan yol üzerinde siyah ve beyaz çakıl taşlarıyla süslenmiş podima yer almaktadır. Ana caddeden iki kanatlı ahşap kapı ile bahçeye girildiğinde ulaşılan podima yapının batı uzantısına kadar devam etmektedir.

1892 tarihli haritada yapının dört tarafının duvarlarla çevrili olduğu, içinde mermerden yapılmış havuz ve bahçesinde laklar ve akarsuların olduğu ifade

³⁸ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi.

³⁹ Samiha Ayverdi, “Boğaz'a Doğru”, **Boğaziçi'nde Tarih**, İstanbul, Kubbealtı Nesriyatı, 2008, s. 74.

⁴⁰ Pardoe, **a.g.e.**, s. 375-376.

edilmektedir. Bahçedeki ve Divanhâne'deki havuzun çizildiği aynı belgede Selâmlık yapısının Harem binasına bakan tarafında üç adet çam ağacının yeri işaretlenmiştir.⁴¹

Palmye, porsuk taksus, sedir, çam, defne, ceviz, erik, dut, malta eriği, karayemiş, sedir ağaçları ile ortanca, taksie japonikası ve hedera sarmaşığı gibi bitkilerin mevcut olduğu bahçede⁴² bir tanesi Selâmlık Köşkü'ne bitişik ve mermerden olmak üzere iki adet havuz yer almaktadır.⁴³

4.3. SELÂMLIK KÖŞKÜ'NÜN PLAN VE CEPHE DÜZENLEMESİ

Selâmlık Köşkü ve Divanhâne'si, 18. yüzyıl ortalarına has plan özelliklerini taşımaktadır. Tersane Bahçesi'nde bulunan Aynalıkavak Sarayı'nın, Has Bahçe Kasrı'ndan başka bütünlüğünü koruyabilmiş, 18. yüzyıla ait bir başka köşk mevcut olmadığından Selâmlık Köşkü'nün planda bir eksilme olmadan günümüze kadar ulaşabilmesi yapının kıymetini ifade etmektedir. Aslında Selâmlık Köşkü'nün arka kısmı⁴⁴ eski şeklini olduğu gibi koruyamamakla birlikte bunun Selâmlık Köşkü'nden ayrılması mümkündür.⁴⁵

Yapıya dair Osmanlı Arşivi'nde bulunan 1892 tarihli haritada,⁴⁶ iç teferruatlarıyla gösterilen Selâmlık, Hamam ve Harem binaları ile birlikte Mutfak Binası bulunmaktadır. Hamam binasının Harem binasının kuzeyine eklenmiş olduğu bu haritada, Müştemilat binası, İftariye Salonu, Giriş Holü, hela ve Hizmet Odası ile Başoda arasındaki geçit görülmemektedir.

Sedad Hakkı Eldem, Mimar Fossati'nin 19. yüzyıl ortalarında,⁴⁷ köşkün tamamen simetrik kabul edilerek yapılmış olması yönüyle sathi bularak eleştirdiği

⁴¹ Bkz. Ek 36-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdülilâh Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.)

⁴² 1967 tarihli bir belgeye göre bahçede bulunan 20 adet ağaç için, İstanbul Sarıyer Belediyesi İstimlak Takdiri Kıymet Komisyonu tarafından 3872,00 TL bedel biçilmiştir. (**İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**).

⁴³ Bkz. Fotoğraf: 24-27.

⁴⁴ Köşkün arka kısmına sonradan eklenen İftariye Salonu kastedilmiştir.

⁴⁵ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 277.

⁴⁶ Bkz. Ek 36-37. Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdülilâh Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge ve Transkripsiyonu (BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.)

⁴⁷ Fossati 1837-1858 tarihleri arasında İstanbul'da bulunmuştur.

rölövesini⁴⁸ yayınlamıştır. Bu rölövede Başoda bulunmamaktadır. Eldem, ayrıca Selâmlık Köşkü'nün tavan planı⁴⁹ ve rölövesini⁵⁰ yayınlamış ancak bu planlara muhdes İftariye Salonu'nu dâhil etmemiştir.⁵¹

Eldem, Divanhâne açıklıklarını diğer odalardan ayıran özelliğin yüksekliklerinden ziyade genişlikleri olduğunu, Divanhâne pencerelerinin eskiden daha geniş olduklarını, duvar satırlarını tamamen kapladıklarını ve pencerelerin sürme camlı, çerçevesiz, aşağı yukarı açılır kepenkli olması gerektiğini ileri sürmüştür. Bundan hareketle hazırlayarak yayınladığı Divanhâne restitüsyonunda,⁵² pencereleri daha geniş bir şekilde ele almış, sekililere alçak, kolçaklı sedirler yerleştirmiştir.⁵³

Selâmlık Köşkü'nün planı aksiyal bir sistem üzerine kurulmuş olmakla birlikte simetrik değildir. Girişten deniz cumbasına kadar bütün uzunluğuyla binayı kesen büyük eksen, girişten itibaren denize kadar görüşü serbest tutmaktadır. Bu eksenin iki tarafında üç adet oda taksim edilmiştir. Eksen boyunca uzunca bir sofa ve sonunda Köşk Divanhâne'si yer almaktadır. Planın başı durumundaki divanhâne üç çıkmalıdır. Eksen üzerinde bulunan orta sahin güzel bir havuz ve fiskiye ile süslenmiştir. Bu durak noktasından iki yan çıkmayı tutan küçük eksen geçmektedir. Köşkün içindeki büyük mekân böylece Latin haçı şeklini almıştır.⁵⁴

Deniz seviyesinden yüksekliği 3 m olan Selamlık Köşkü, zemini taş duvar Horasan kemerler üzerine oturtulmuştur. İç ve dış duvarlarda her iki yüzde 2,5 cm ahşap kaplama ve iki kaplama arasında 10 cm hava boşluğu bulunmaktadır.⁵⁵

Yapının restorasyonu sırasında yağlıboya uygulanmış çam ahşap kaplamanın üzerindeki boya 2016 yılında zımparalanmış ve su bazlı boya uygulanmıştır.⁵⁶

⁴⁸ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 156.

⁴⁹ Bkz. Ek 4. Sedat Hakkı Eldem'in Yayınladığı Tavan Planı, 1974.

⁵⁰ Bkz. Ek 3. Sedat Hakkı Eldem'in Yayınladığı Rölöve, 1974.

⁵¹ Bkz. Ek 8. Demet Aksu'nun Hazırladığı Selamlık Köşkü Rölövesi. (Mimar Demet Aksu, Selamlık Köşkü'nün zemin kat ve bodrum katı röleve projesi yanısıra Müştemilat binasının rölevesini de hazırlamıştır.)

⁵² Bkz. Ek 5. Sedat Hakkı Eldem'in Yayınladığı Divanhâne Restitüsyonu, 1974.

⁵³ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 280.

⁵⁴ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 277.

⁵⁵ "Tatbikat Projesi Raporu", **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 1971.

⁵⁶ Tarihi Kentler Birliği Derneği yöneticilerinden bu bilgi alınmıştır.

Ampir cephe özellikleri gösteren Selamlık Köşkü'nün Atatürk Kitaplığı Hüsrev Tayla Arşivi'nde bulunan; doğu, kuzey ve güney cepheleri,⁵⁷ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi'ndeki 1969 yılında⁵⁸ ve Hüsrev Tayla Arşivi'ndeki restorasyonu sürerken çekilmiş fotoğrafları⁵⁹ ile 2015 yılında çekilmiş fotoğrafları⁶⁰ ekte verilmiştir.

4.4. SELÂMLIK KÖŞKÜ'NÜN İÇ DÜZENLEME VE DEKORASYONU

Batı etkisini, kendine özgü bir yorumla bünyesine dahil etmiş bulunan Osmanlı sivil mimarisi, tasarımda olduğu gibi, cephelerde, mimari detaylarda, süsleme programında ve mekanların iç düzenlemesinde de özgünlüğünü koruyabilmiştir.⁶¹

Mimari estetik açısından önemli özellik ise odanın bütün kullanılan öğelerinin yapının parçaları oluşudur. Oda; sedirleri, ocağı, sekisi, dolapları, nişleri, korkulukları, pencereleriyle yaşamla biçimi birleştiren tümel bir kavramdır. Tasarıma egemen olan seviye ve ışık hiyerarşisini de odanın kendine özgü biçimlenmesi içinde değerlendirmek gerekir. Hayattan bir eşikle ya da bir basamakla pabuçluğa, oradan bir basamakla oda döşemesine sonra da üzerinde oturulan sedire doğru yükseliş, odanın içindeki yaşamda hissedilir. Bu düzey değişikliğine odanın planı da uyar. Sedirler, işlevlerine uygun olarak aydınlık ve diğer elemanlara egemen bir düzene göre yerleşmiştir.⁶²

4.4.1. Divanhâne

Saraylarda divanın toplandığı mekândan, devlet büyüklerinin büyük toplantı odalarına ve zengin konutların selâmlıklarındaki misafir odalarına kadar uzanan

⁵⁷ Bkz. Ek 9-11 Selâmlık Köşkü Doğu, Kuzey ve Güney Cephesi

⁵⁸ Bkz. Fotoğraf: 13-23.

⁵⁹ Bkz. Fotoğraf: 21-23.

⁶⁰ Bkz. Fotoğraf: 26, 28-31.

⁶¹ M. Baha Tanman, "Divanhaneler", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993, s. 70.

⁶² Doğan Kuban, **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, Yem Yayın, 2007, s. 486.

semantik değişikliğe uğrayan Divanhâneler, konutların en görkemli ve büyük odalarıdır.⁶³

18. yüzyılda, yabancı etkilerle, klasik Türk evinin yapısal özellikleri değişmiş, Avrupa barokunun sokak cephesine önem vermesine binaen, ön cephelerin mümkün olduğu kadar bir meydan veya manzaraya açılma ilkesine uygun olarak, divanhâne gibi önemli mekânlarını manzaraya açmıştır. Pencereleler, nitelik ve nicelik bakımlarından değişerek duvar alanına olan oranları artmış, büyüyen ebatlarıyla dışa dönük sosyal yaşama yeni bir boyut kazandırılmıştır.⁶⁴

Şerifler Yalısı Divanhâne'si, karşı kıyı komşusu Amucazade Yalısı⁶⁵ gibi üç taraftan manzaraya açılacak şekilde çıkıntı yapmakta ve ortasında fiskiyeli mermer havuz bulundurmaktadır.⁶⁶ Fıskiye'nin etrafında biraz daha alçaltılmış ve buradan taşan suları toplamağa mahsus tekneden oluşan denizlik, bir bordür taşı ile çevrilmiştir. Fıskiye, yekpare mermerden yapılmış, tekne üzerinde kat kat kâse ve lülelerden vücuda getirilmiştir. Mermerden işlenmiş ve gittikçe daha küçülen lüleler, üç kata dörder tane isabet etmek üzere taksim edilmiştir.⁶⁷

Yanında billur şamdanın bulunduğu mermer fiskiye'nin üzerinde, 1940'lı yıllarda renkli camlardan yapılmış sarmaşık ve güllerden Venedik işi çiçekli bir avize sarmaktaydı. Mermer göbeğın ortasındaki yekpare mermerden fiskiye'nin yanında ise billur bir şamdan bulunmaktaydı.⁶⁸

Mermer döşeli orta sahnin etrafında üç geniş şahnişinden oluşan Divanhâne'nin duvar ve pencereleri 20. yüzyılın sonunda gerçekleştirilen tamir esnasında tamamıyla değiştirilmiş ve bozulmuş, ancak taban silmeleri, eski taksimat ve kısmen nakışlarını muhafaza etmişlerdir. Tavan bölüntüsü klasik formüle göre yapılmış, orta sahnin ve sekiliklerin üzerindeki diğer üç tavan kendi başlarına ele alınmakla birlikte aralarında güzel bir kompozisyon ve ahenk temin edilmiştir.⁶⁹

⁶³ Kuban, A.e., s. 488-490.

⁶⁴ Betül Bakır, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı Mimarisinde Sivil Mimarinin Etkinliği", **Türkler**, edit. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C. XV, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 331.

⁶⁵ Detaylı bilgi için bkz. Süheyl Ünver, Sedad Hakkı Eldem, **Amucazade Hüseyin Paşa Yalısı**, İstanbul, TTOK, 1970; Sedad Hakkı Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 150-178.

⁶⁶ Belge, a.g.e., s. 35.

⁶⁷ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 277.

⁶⁸ Koçu, "Abdullah Paşa Yalısı, Şerifler Yalısı", **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 52.

⁶⁹ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 277.

Pencerelerden uzak konumlanması, Divanhâne orta sahnını diğer mekânlara göre daha korunaklı hale getirmiş, yapının inşa tarihi olduğu düşünülen 1782'lerin tezyinat üslubunun bugüne kadar taşınmasına imkân sağlamıştır.⁷⁰ Yapının en stilize ve farklı türde çiçek tasvirlerini bu mekânda görmek kabildir.

Divanhâne'de, tavan eteğinde dolaşan kuşak üzerinde, toplam on altı adet köşk ve bahçe tasviri uzanır. Aynı renk düzenine sahip, köşk, bahçe, havuz, ağaçlar ve gökyüzünde uçuşan kuşlar gibi ortak temaların kullanıldığı bu tasvirlerin hiçbiri birbirinin aynı değildir. Birbirlerinden köşkların biçimleri, havuzların sayısı, biçim ve büyüklükleri, kuş ve ağaçların sayısı ve dağılımları, fiskiye, bahçe duvarı, bahçeye inen merdivenlerin sayısı ve şekilleri ile ayrılmışlardır. Bu tasvirlerin bazılarının alt ve/veya üstlerinde ortada kubbeli bir yapı, yanlarında sivri çatılı birer yapıdan müteşekkil minyatür yapı tasvirleri bulunmaktadır. Topkapı Sarayı'ndaki, I. Abdülhamit dönemi duvar resimleri ile Kavafyan Konağı'ndakiler gibi, yalnız gri tonlarda açık koyulu boyanmış bu tasvirlerin⁷¹ İtalyan ressamlar tarafından yapıldığı düşünülmektedir.⁷²

Prof. Dr. Sadun Ersin'den önce, yapıda çalışan eski restorasyon ekibinin bu tasvirler üzerindeki acemice çalışmaları⁷³ ile Divanhâne'nin 1969 ve 2015 yıllarında çekilmiş fotoğrafları ekte verilmiştir.⁷⁴ Prof. Dr. Sadun bunları düzeltmiş, C ve S sütunları içindeki boş bırakılmış bir alanı, diğer köşk ve bahçe tasvirlerine benzeterek tamamlamıştır.⁷⁵

Divanhâne'de, köşk ve bahçe tasvirlerinin yanı sıra, çiçek, yemiş, perde, kandil, istiridye, C ve S motifleri, akant yaprakları, fiyonk kurdeleler, vazo, kupa, sepet ve bıçak tasvirleri yer alır. Bunlara Divanhâne orta sahnını dolaşan kuşak üzerinde, natüralist üslupta çiçek ve yemişlerle birlikte tasvir edilmiş istiridye motifini de ilave etmek gerekir.⁷⁶

⁷⁰ Bkz. Fotoğraf: 47.

⁷¹ Renda, **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850**, s. 111.

⁷² Prof. Dr. Sadun Ersin, bu tasvirlerin İtalyan ressamların fırça ve kalemine benzediklerini ileri sürmektedir. (**Prof. Dr. Sadun Ersin ile Mülakat**, 2 Aralık 2015.)

⁷³ Bkz. Fotoğraf: 48.

⁷⁴ Bkz. Fotoğraf: 43-46, 49-52.

⁷⁵ **Prof. Dr. Sadun Ersin ile Mülakat**, 2 Aralık 2015.

⁷⁶ Bkz. Fotoğraf: 134-145.

Divanhâne'de⁷⁷ görülen diğer istiridye motifi ise pencereler üzerinde üç boyutlu olarak gül ve yaprak motifleriyle düzenlenmiş dekoratif alınlıklar üzerindedir. Bunlar Sofa⁷⁸ ve Servis Odası'nda görülen⁷⁹ pencere alınlıklarıyla aynıdır.

Divanhâne tavanlarında, merkezden kenarlara ışınsal bir şekilde uzanan müzeyyen, oymalı, dalgalı, kıvrımlı çıtalar barok üsluba uygun olarak düzenlenmiştir. Tavan göbeklerinde ahşaptan oyularak renklendirilmiş çiçek (papatya) ve stilize edilmiş yemiş tasvirleri (kayısı, malta eriği olabilir) bulunur.

Pembe narçiçeği, beyaz, turuncu açmış güller, pembe gül tomurcukları, sade güller, turuncu çan veya boru çiçeği, beyaz ve turuncu renkte karanfiller, gri, beyaz ve turuncu laleler, özellikleri bozulmuş akşamsefası, narçiçeği renkli gelincik, mor sıklamen, sarı nergis, zambak ve papatyalar bu salonda yer alan çiçek tasvirlerindedir.

Divanhâne sekilikleri üzerindeki kuşaklarda sütun tasvirlerinin altında armut ve elma, sepetten dökülen siyah üzüm ve siyah incirler, dilimlenmiş karpuz, çanaktan dökülen çilek ve malta eriği ve karpuz tasvir edilmiştir. Divanhâne orta sahn üzerindeki kuşaklarda ise stilize armut, kayısı, dağ çilekleri tasvir edilmiştir.

4.4.2. Başoda

Başoda (Ocaklı oda), sekilik ve pabuçluğa ayrılmış şekilde ve uzuncadır.⁸⁰ Odanın ince nakışlarla süslü ahşap tavanı da, sekiliğe uygun olarak ikiye ayrılmıştır.⁸¹

Üç cephesi pencereci odanın bir duvarında yüklük bulunur. Aynı zamanda kapı görevi gören bu yüklük, barok forma uygun olarak eğrisel bir şekilde düzenlenmiştir. Ahşap oymalı, tepelikli ve altın varaklı bezemelerle süslenmiş, ortasında mermer ocak bulunan yüklüğün kapılarından biri Divanhâne'ye, diğeri ise Hizmet Odası'na bağlanan gizli geçide açılır.

⁷⁷ Bkz. Fotoğraf: 169

⁷⁸ Bkz. Fotoğraf: 170.

⁷⁹ Bkz. Fotoğraf: 149.

⁸⁰ Bkz. Fotoğraf: 65.

⁸¹ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 277.

Başoda'nın restorasyon öncesi fotoğraflarında, duvarlarında barok ve ampir üslupta muhdes süslemelerin olduğu görülmektedir. Restorasyon sırasında duvar panolarında, muhdes olan bu ekler ile örtülen altın ve gümüş tezyinat orijinal hallerine çevrilmiş,⁸² 1800'lerin ortasında değiştirilmiş pencereler⁸³ alçaltılarak eski hallerine çevrilmiş, üzerlerindeki dekoratif pencere alınlıkları kaldırılmıştır.⁸⁴

Bu odadaki ahşap tezyinatı, Topkapı Sarayı'nda tesadüf edilecek kadar incelikli ve nadirdir.⁸⁵ Pabuçluk üzerindeki altın ve gümüş varaklı olarak tezyin edilmiş tavan girintili, çıkıntılı, dalgalı, kalın profilli, irileşen tezyinat ve oval tavan göbeği ile barok özellik göstermektedir. Sekilik üzerindeki tavan ise, klasik tasarımlı karelerden oluşmakla birlikte çıtalar ve ortalarındaki çiçekler kabarıklaşarak barok bir form kazanmıştır. Odada, korniş görevi gören ahşap çubuklar da altın varaklıdır.

Başoda'da sekilikleri örten tavan üzerinde, bir tanesi boş bırakılmış dört adet kartuşun ikisinde, doğa ve mimari konulu tasvirler yer alır.⁸⁶ Raspa edilmiş kartuş içinde mimari konulu, antik döneme gönderme yapan barok üslupta sütun ve kemerler görülür.⁸⁷ Başoda duvarlarında, güllerle çerçevelenmiş oval madalyonlar içinde, beş adet mimari ve doğa konulu tasvir bulunmaktadır.⁸⁸ Ahşap bir kapı üzerinde bulunduğu aktarılan ancak bugün yapıda bulunmayan iki adet manzara tasviri Prof. Dr. Günsel Renda⁸⁹ ve Prof. Dr. Sadun Ersin⁹⁰ tarafından fotoğraflanmıştır. Bugün yapıda bulunmayan iki adet manzara tasviri, Hizmet Odası yükükleri ve Başoda duvarları üzerindeki bazı tasvirlerle büyük benzerlik gösterir.⁹¹

⁸² Prof. Dr. Sadun Ersin, tezyinat restorasyonu sırasında bu odada bolca kullandığı 24 ayar altın varığın Almanlar tarafından Türkiye'ye hediye edildiğini nakletmiştir. (Prof. Dr. Sadun Ersin ile Mülakat, 2 Aralık 2015.)

⁸³ Bkz. Fotoğraf: 172.

⁸⁴ Bkz. Fotoğraf: 64, 66.

⁸⁵ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 277.

⁸⁶ Bkz. Fotoğraf : 119-122.

⁸⁷ Bkz. Fotoğraf: 121.

⁸⁸ Bkz. Fotoğraf: 112-113, 116-118.

⁸⁹ Prof. Dr. Günsel Renda, Fotoğraf 114'te verilen tasvirin Ocaklı Odada (Başoda) ahşap bir kapı üzerinde bulunduğunu nakletmektedir. (Renda, **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850**, s. 172.)

⁹⁰ Bkz. Fotoğraf: 115. Prof. Dr. Sadun Ersin, bahçeye atılmış, üzerine çimento çuvalları yığılmış bir halde gördüğü üstü kırık bir kapı kanadı üzerinde gördüğü bu tasvirin fotoğrafını çekmiş ve paylaşmıştır. (Prof. Dr. Sadun Ersin ile Mülakat, 2 Aralık 2015)

⁹¹ Bkz. Fotoğraf: 114-115.

Başoda'da doğa ve mimari konulu manzara tasvirlerinden başka, çiçek, yemiş, kumaş, arma, vazo ve yarı stilize kuş tasvirleri görülmektedir.⁹²

Yüklük üzerinde gül ve papatya gibi çiçekler ve stilize armut, iğde, kavun gibi yemişler, altın kullanılarak veya renklendirilerek tasvir edilmiştir. Ayrıca yüklük üzerindeki panolarda turuncu renkte toplanmış perde tasvirlerinin altında geleneksel çiçek tezhiplerinin altında barok karakterde motifler görülmektedir. Tavan ve kuşaklarda ise, İstanbul lalesi, tomurcuk ve açmış güller, akşamsefası, gül, çan çiçeği, papatyalar ile armut ve ayva gibi yemiş tasvirleri yer alır. Kuşaklarda ve tavan bordüründe, tüfek, kılıç gibi eşyaların seçilebildiği bir arma görülen odanın kuşaklarında çiçek ve kumaş girdandları yer almaktadır.

4.4.3. Sofa

Camekânlı Giriş Holü'nden birkaç basamakla ulaşılan ve ortasında fiskiyeli havuzu bulunan Divanhâne'ye açılan, dikdörtgen şeklindeki Sofa'nın güneyinde yuvarlak tavanlı küçük Servis Odası ve mermer dış havuz bulunmaktadır.⁹³ Köşkte manzara tasvirlerinin bulunmadığı tek mekân olan Sofa'nın kuzey yönünde mermer ayaklı, kurnalı bir çeşme⁹⁴ ile birbirlerine yüklük kapılarından gizli bir geçit ile bağlanmış Hizmet Odası ve Başoda yer almaktadır.

Koçu'nun Harem binası yıkılmadan önce ziyaret ettiği Selâmlık Köşkü'nün Sofası'nda, 1803 tarihli oymalı ceviz ağacından bir Kütüphane, yanında oymalı bir endam aynası ve ortada sedef kakmalı, oymalı, kıymetli bir masanın bulunduğu nakledilmektedir⁹⁵

Sofa'da Prof. Dr. Sadun Ersin tarafından gerçekleştirilen tezyinat restorasyonu sırasında muhdes süslemeler altından önceki dönemlere ait orijinal süslemeler çıkarılmış, bozulmuş olan kısımlar hafifçe üzerlerinden geçilerek tamamlanmış, kuvvetlendirilmiştir. Orijinal süslemelerin su bazlı, muhdes olanların

⁹² Bkz. Fotoğraf: 147.

⁹³ Bkz. Fotoğraf: 84.

⁹⁴ Bu çeşmenin mermer yalağı 2003 yılında çalınmıştır. Bkz. Fotoğraf: 87.

⁹⁵ Koçu, "Abdullah Paşa Yalısı, Şerifler Yalısı", **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 52.

ise yağlıboya oluşu, orijinal süslemelerin zarar görmeden kurtarılmasına olanak sağlamıştır.⁹⁶

Tezyinat restorasyonu sırasında, Sofa'nın tavanı da tamamen yenilenmiş, kontrplaktan yapılmış çift çubuklu çıtalar, geçme olarak, ekler örtülecek şekilde tavana yerleştirilmiştir.⁹⁷

Dönem eki olarak bırakılmış numuneler ve restorasyon öncesi fotoğraflardan⁹⁸ Sofa tavanının önceleri kurşuni gri renkte ve barok üslupta olduğu anlaşılmaktadır.⁹⁹

Raspa altından çıkarılan orijinal süslemelerin hâkim olduğu tavan ve kuşaklarda hâkim renk bejdir. Kuşaklar üzerinde görülen gırlanların merkezine toplanmış pembe, mavi renkte tomurcuk ve açmış gül tasvirleri vazo içlerinde ve bordürler üzerinde de görülmektedir. Mavi İstanbul lalesi, turuncu karanfil ve çan çiçekleri, turuncu gelincik, mavi ve turuncu laleler ile rengârenk papatyalar sofa kuşaklarında görülen diğer çiçek tasvirleridir. Tavanı çevreleyen bordür köşelerinde kartuşlar içinde elma, armut ve beyaz üzüm tasvirleri yer almaktadır. Tavan eteklerinde kemer ve sütun betimlemelerinin altındaki elma ve armut tasvirleri Başoda'dakilere benzemektedir.¹⁰⁰

Sofa'nın batı yönündeki kuşağı üzerinde, barok karakterde muhdes dönem eki olarak numune bırakılmış istiridye motifi yer alır.

Sofa,¹⁰¹ Divanhâne¹⁰² ve Servis Odası¹⁰³ pencerelerinin üstündeki üç boyutlu istiridye motifli dekoratif alınlıklar, gül ve yapraklardan oluşturulmuş desenlerle

⁹⁶Prof. Dr. Sadun Ersin, Sofa tavanında sondaj açarak alt tabakalara ulaşmaya çalışmış, İtalyanca rinforstal denilen teknikle esası bozmadan üzerinden geçerek kuvvetlendirmiştir. Oldukça zahmetli olan bu iş için kat kat yağlıboya sürülmüş yüzeydeki boya sökme için kendisinin yaptığı ince uçlu çekiçlerle vurarak alttaki tabakaya zarar vermeden üst tabakanın dökülmesini sağlamıştır. Ayrıca yağ sökücüler kullanmak suretiyle yağlı boya kaldırıp, mavi ispirotolarla kalıntılarını temizleyerek nötralize etmiş, böylece alt tabakadaki su bazlı boya ile yapılmış süslemelere temiz bir şekilde ulaşma imkânı bulmuştur. (**Prof. Dr. Sadun Ersin ile Mülakat**, 2 Aralık 2015)

⁹⁷ Tezyinat Restorasyonu sırasında sofa tavanının alt yapısı ahşap ekibi tarafından hazırlanmış, testereyle kesilerek yerleştirme işlemini ise Prof. Dr. Sadun Ersin gerçekleştirmiştir. (**Prof. Dr. Sadun Ersin ile Mülakat**, 2 Aralık 2015.) Bkz. Fotoğraf: 85-85.

⁹⁸ Bkz. Fotoğraf: 79-83.

⁹⁹ Bkz. Fotoğraf: 152.

¹⁰⁰ Bkz. Fotoğraf: 151-154

¹⁰¹ Bkz. Fotoğraf: 170.

¹⁰² Bkz. Fotoğraf: 169

¹⁰³ Bkz. Fotoğraf: 149.

hazırlanmıştır. Sofa duvarlarında çerçevelerle sınırlandırılmış panolar halinde düzenlenmiş alanda barok karakterde yaprak tasvirleri bulunmaktadır.¹⁰⁴

4.4.4. Hizmet Odası

Başoda ile yüklük kapılarından bir geçit ile bağlanan Hizmet Odası'nın diğer kapısından hela ve Sofa'ya ulaşılır.¹⁰⁵ Hizmet Odası yüklüğü içindeki su giderinden, kapıların ortasında kalan alanın önceleri banyo olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.¹⁰⁶

Tezyinat restorasyonu sırasında kırıktı sıva ile kaplanmış kuşakların altından orijinal desenler çıkarılmış, birbirini tekrar ederek devam ettiği anlaşılan motifleri tüm duvarda uygulanmıştır. Altı katlı bezeme katmanlarından oluşan renk skalası bu odada kuşak üzerinde numune olarak bırakılmıştır.¹⁰⁷ Bu odada tavan, duvarlar, köşebendler, yüklük ve sütunçeler de restorasyon geçirmiştir.¹⁰⁸

Korniş görevi gören çubuklar, Başodada'kiler gibi altın varaklı olan Hizmet Odası'nın tavanı tek çubuklu çıtalardan kareler oluşturacak şekilde, klasik tertipte tezyin edilmiştir. Duvarlarda, pencere kenarlarında ve yüklük üzerinde görülen üç boyutlu tepelikli sütunçeler, Başoda'dakiler gibi burada da silah motifleriyle süslenmiştir.

Yemiş ve çiçek tasvirleriyle süslenmiş yüklükler üzerinde, iki adet doğa ve mimari konulu tasvir yer almaktadır.

Pembe renkli açılmış ve gonca güllerin çok yoğun kullanıldığı bu odada, sarı, gri, narçiçeği güller de görülmektedir. Ayrıca narçiçeği karanfiller, gri laleler, beyaz, narçiçeği ve gri papatyalar, narçiçeği çançiçeğinden oluşmuş buketler de bu odada görülen çiçek tasvirlerindedir.

Tavan eteklerinde dolaşan modüller içindeki, lalelerin ardı ardına dizilmesiyle oluşturulmuş gırlanın iki yanından sarkan uçlarına bağlanmış karanfil demetleri, kayısı dolu tabakların üzerine sarkıtılmıştır. Bunlar bej renk zemin üzerinde sarı,

¹⁰⁴ Bkz. Fotoğraf: 88.

¹⁰⁵ Bkz. Fotoğraf: 74-75.

¹⁰⁶ Prof. Dr. Sadun Ersin ile Mülakat, 2 Aralık 2015.

¹⁰⁷ Prof. Dr. Sadun Ersin, iğne ucuyla sondajlar yaparak yarım metrelik alanı 1,5 ayda açarak renk ve desenlere ulaşmış, altı kat yağlıboya renk katmanı kartelasını duvar üzerinde göstermiştir. (Prof. Dr. Sadun Ersin ile Mülakat, 2 Aralık 2015.)

¹⁰⁸ Bkz. Fotoğraf: 53-63, 66-67, 172, 177-180.

turuncu ve gri renkler kullanılarak tasvir edilmişlerdir.¹⁰⁹ Yemiş tabaklarının arasında C ve S'lerden oluşan, pembe, sarı tonlarda gül, papatya gibi çiçeklerin bulunduğu gri renkte vazolar tasvir edilmiştir.¹¹⁰

Çanaktan dökülen elma, armut, kayısı gibi yemişler, ayrıca çiçek buketleri arasında armut, kayısı, üzüm tasvirinin görüldüğü yüklük kapılarının kenarlarını dolaşan ve kapıyı ortadan ikiye bölerek köşelerde fiyonk şeklini almış gri renk ip üzerine döşenmiş tomurcuk ve açmış pembe güller ile turuncu çan çiçeğinden oluşan buket tasvirleri bulunmaktadır.

4.4.5. Servis Odası

Sofanın kuzeyinde yer alan Servis Odası,¹¹¹ kare planlı ve yuvarlak tavanlıdır. Restorasyon öncesi döneme ait fotoğraflarda pencere alınlıkları görülmemektedir.¹¹² Restorasyon sırasında, Sofa ve Divanhâne'deki güller ve yapraklarla düzenlenmiş üç boyutlu istiridye motifinden oluşan dekoratif alınlıklar bu odanın pencere üstlerine de yerleştirilmiştir.¹¹³

Bu odanın sofanın bir tarafına serbestçe eklenişi, cephede ufak bir girintinin meydana gelmesine sebep olmuştur. Divanhâne cumbası ile bu odanın arasına ve pencerelerin seviyesine yerleştirilmiş olan deve boynu şeklindeki dört köşe mermer havuz, bahçeyi adeta köşkün içine çeken güzel bir mimarî çözümdür.¹¹⁴

1796 tarihli¹¹⁵ Bayramiç Hadımoğlu Konağı'nın tavanıyla benzerlik gösteren¹¹⁶ çarkı felek şeklinde işlenmiş ve köşeleri pahlı plana uydurulmuş tavan¹¹⁷ eteklerinde, koyu yeşil ve toprak sarısı renk tonlarının hakim olduğu dört adet doğa (kır) tasviri yer almaktadır. Tavan göbeği üç boyutlu çiçek ve yaprak motiflerinden oluşmaktadır.

¹⁰⁹ Bkz. Fotoğraf: 70-73.

¹¹⁰ Bkz. Fotoğraf: 67-73.

¹¹¹ Eldem'in **Köşkler ve Kasırlar** kitabında C.II ve s. 278'de Küçük Servis Odası olarak andığı bu odayı Macid R. Kural, Bekleme Odası olarak isimlendirmiştir. (Macid R. Kural, **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**)

¹¹² Bkz. Fotoğraf: 76, 78.

¹¹³ Bkz. Fotoğraf: 150.

¹¹⁴ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 277.

¹¹⁵ Renda, **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850**, s. 238.

¹¹⁶ Bkz. Fotoğraf: 165.

¹¹⁷ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 277.

Başoda'nın alt tabaka resimlerinden sonra yapıldığı yapıların veriliş tarzının daha başarılı, ağaçların daha koyu renkli ve gür oluşlarından anlaşılabilir. Üslup yönünden Başoda'nın üst tabaka resimleriyle aynı döneme yani III. Selim dönemi sonlarına tarihlenebilir.¹¹⁸

Divanhâne'de görülen üç boyutlu, çiçek ve yaprak motifleri ile sıra sıra dizilmiş yemiş motiflerinden oluşturulmuş oyma tavan göbekleri,¹¹⁹ burada yemişsiz olarak yer alır.¹²⁰

Bu odanın tavan ve kuşakları üzerinde en yoğun kullanılmış çiçek türü, pembe renkli gonca ve açılmış güllerdir. Pembe, gri ve eflatun güller, kuşaklarda beyaz ve sarı karanfil, pembe lale ve papatyalarla birlikte vazo tasvirleri içinde konumlanırken; gri ve beyaz laleler, pembe papatyalarla oluşturulmuş güllü demetler kimi yerlerde fiyonk şeklini alan bir ip etrafında tavanı dolaşırlar. Mavi, kırmızı renkte hercai kır çiçekleri spiral tavan etrafına serpiştirilirken, çan çiçekleri de kuşak ve tavanda bu çiçek buketine eşlik ederler.

Kuşaklar üzerinde elma ve kayısı, beyaz ve siyah üzüm salkımları, incirler ve gül, karanfil, papatya gibi çiçekler, hasır sepet ve çanaklarla tasvir edilmişlerdir. Toplam sekiz adet, içlerinde rengârenk tomurcuk ve açmış güller, küpe çiçekleri bulunan bej ve narçiçeği vazo tasvirleri bu odanın kuşaklarında yer almaktadır.¹²¹

4.4.6. İftariye Salonu

İftariye Salonu, II. Abdülhamit döneminde Şerif Abdülhamit Paşa için, 1892 tarihinde satın alındıktan sonra yapılan muhdes eklerdendir. Selâmlık Köşkü'ne batı yönünde eklenmiş dikdörtgen biçimli salona, Giriş Holü'nden ulaşılır. Duvarlarında ikisi yan yana olmak üzere toplam üç adet çeşme bulunan salona küçük bir Servis Odası ilave edilmiştir.¹²²

İstanbul 3 Numaralı KTVKK Arşivi'nde dış cephe fotoğrafları dışında İftariye Salonu restorasyonuna dair herhangi bir bilgi, belge veya fotoğrafa

¹¹⁸ Renda, **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850**, s. 113.

¹¹⁹ Bkz. Fotoğraf: 169, 173.

¹²⁰ Bkz. Fotoğraf: 164.

¹²¹ Bkz. Fotoğraf: 77.

¹²² Bkz. Fotoğraf: 89-90.

rastlanmamıştır. Tarihi Kentler Birliği tarafından toplantı ve seminer odası olarak kullanılan salona bir toplantı masası yerleştirilmiştir.

Bu salonda en yoğun kullanılan bezeme türünü, renkli rokoko yaprakları oluşturur. Tavanda, dört köşe uçta mavi renkli çift kulplu vazo içinde, oda duvarlarında ve tavan eteklerinde görülen çiçek tasvirleri içinde gül tasviri, diğer odaların aksine bu salonda yok denecek kadar az kullanılmıştır.¹²³ Salonun favori çiçeği, yapraklarıyla tasvir edilmiş bulunan, sarı, turuncu, narçiçeği, beyaz, pembe ve mavi renkli papatyalardır.

Odanın duvarlarında panolar içinde altlarındaki yemiş dolu tabakların üzerine asılı çiçek demetleri, oda tavanının kısa kenarlarında merkeze doğru asılı şekilde tasvir edilmişlerdir. Çiçeklerin sarkan merkezde toplandığı bu girlandlar Sofa ve Başoda kuşaklarında da görülmektedir.

Duvarlar üzerinde, balıklarla birlikte yarım limonlar, siyah ve beyaz üzüm salkımları, karpuz dilimleri, şeftali, armut, nar, dal ve yapraklarıyla zeytinlerden oluşan beş adet panoda, ayaklı tabaklar üzerindeki yemişler diğer odadakilere göre daha natüralist bir şekilde tasvir edilmişlerdir.

Barok ve rokoko tarzı çiçek düzenlemeleri ve akant yaprakları, tavan ve (duvarların) geometrik düzeni ve arabesk unsurların yer aldığı İftariye Salonu neoklasik üsluptadır. Barok akant yaprakları, İftariye Salonu'ndakilere benzer bir şekilde gölgelendirilmiş olarak Sofa ve Divanhâne'nin duvar ve kapı tezyinatında da izlenebilmektedir.

Salonun bez üzerine yağlıboya ile tezyin edilmiş tavan tezyinatında uçları akant yapraklarıyla biten madalyonlu alanlarda kiremitli üçgen çatılı dağ kulübeleri ile Avrupa kartpostallarını çağrıştıran, atmosferik etkinin gökyüzündeki ve sudaki yansımalarını konu alan altı adet yağlıboya manzara tasviri yer almaktadır. Bu tasvirler üslup bakımından 19. yüzyıl romantizm akımının doğa anlayışına yakın görülebilir.¹²⁴

¹²³ Bkz. Fotoğraf: 156.

¹²⁴ Detaylı bilgi için bkz. Pelin Şahin Tekinalp, "Batılılaşma Dönemi Duvar Resmi", **Türkler**, edit. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C.XV, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, c. 15, s. 144.

4.4.7. Diğer Mekânlar

Tersane Kasrı'ndakine benzer olarak, Şerifler Yalısı Selâmlık Köşkü önünde de camekânlı revak bulunmaktadır.¹²⁵ Harem binası ve Selâmlık Köşkü arasında geçiş koridoru işlevi gören ahşap direkler üzerine kurulmuş köprü, Giriş Holü'nün sonuna bağlanmıştır.¹²⁶ İftariye Salonu ve Kayıkhâne'ye girişin de sağlandığı bu Giriş Holü mermer döşemeli ve bol ışıklıdır.¹²⁷

Giriş Holü'nden Sofa'ya geçildikten sonra soldaki çeşmenin yanında güzel bir tertiple gizlenmiş hela bulunmaktadır. İçinde lavabosu da bulunan hela, Marmara mermerindedir.¹²⁸

Denizle iç içe yaşanan Haliç ve Boğaziçi kıyı yapılarının vazgeçilmez parçası olan kayıkhanelerinin çoğunda olduğu gibi Şerifler Yalısı kayıkhanesi de zemin katta, denizle aynı kotta yer almaktaydı.¹²⁹ Kanal ve kayıkhânenin çift gözleri eski kemerlerini muhafaza ettiklerinden, kaide duvarını restitüe eden Eldem,¹³⁰ bahçenin deniz cephesinin pencerele bir duvar ile çevrilmiş olabileceğini öne sürmektedir.¹³¹

Yapının önündeki rıhtım, kayıkhânelerin tonozla örtülü ağızlarının üstünden geçtiği için yer yer yükselip alçalırdı. Zaman zaman bu rıhtıma ilaveler yapılmak suretiyle genişliği artırılmıştır.¹³² Şerif Abdülilâh Paşa'nın talebiyle, bazı yerleri harap olan bu rıhtımın tamir edilmesi ile ilgili yazışmaları içeren Osmanlı Arşivi belge ve transkripsiyonları ekte verilmiştir.¹³³

¹²⁵ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 277.

¹²⁶ Koçu, "Abdullah Paşa Yalısı, Şerifler Yalısı", **İstanbul Ansiklopedisi**, s. 52.

¹²⁷ Bkz. Fotoğraf: 91.

¹²⁸ Bkz. Fotoğraf: 92.

¹²⁹ M. Baha Tanman, "Kayıkhaneler", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993, s. 502.

¹³⁰ Artan, **a.g.md.**, s. 164.

¹³¹ Bkz. Fotoğraf: 40-42.

¹³² Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 276.

¹³³ Bkz. Ek 38-41. Şerif Abdülilâh Paşa'ya İhsan Buyrulan Sahilhâne Önündeki Rıhtımın Tamiri Talebi ve Tamir Masraflarının Şehremanetince Karşılmasına Dair Belgeler ve Transkripsiyonları (BOA, Fon Kodu: DH.MKT. (Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi) , Dosya No: 1943, Gömlek No: 76, Sıra No: 0, H. 5 Şevval 1309 / M. 3 Mayıs 1892; BOA, Fon Kodu: DH.MKT (Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi), Dosya No: 1972, Gömlek No: 26, Sıra No: 0, H. 20 Zilhicce 1309 / M. 16 Temmuz 1892.)

4.5. SELÂMLIK KÖŞKÜ'NÜN ÜSLUP ÖZELLİKLERİ VE TEZYİNATI

18. yüzyıldan bugüne sahil yapılarının tezyinat serüvenleri hakkında çok fazla veri sunması beklenen Rumeli yakasının bu en eski yalısı, hem dış etkenler, hem de onarımları sırasında gördüğü değişimlerin tam olarak tespit edilmemiş olması dolayısıyla bize bu imkânı sınırlı ölçülerde vermektedir.

Yapının ahşap olarak inşa edilmiş olması, denize yakınlığı ve altında kayıkhânenin bulunuşu, onu nem ve diğer dış koşullara karşı dayanıksız hale getirmiş, defalarca onarım görmesine sebep olmuştur.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'na verilen önergelerden ve dönemin gazete yazılarından yapının Cumhuriyet dönemi istimlâki sonrasında başlanan restorasyon sırasında tahrip olmaya devam ettiği aktarılmaktadır.¹³⁴ Yapıya ait restorasyon fotoğraflarının sınırlı mekanlara ait olması ve o dönemde onaylı tezyinat rölevlerinin bulunmayışı, zaten harap durumdaki yapının restorasyonla birlikte yaşadığı dönüşümün anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Emirgân mahallesi muhtarı Midhat Ada'nın 1960 yılında ilgili kurula yazdığı dilekçede¹³⁵ belediye başkanı Muhittin Üstündağ'ın (Ö.1938)¹³⁶ yangın tehlikesine karşı yapının her odasının duvar ve tavan tezyinatının kopyasını aldığından ve bunların İmar Müdürlüğü'nde olması gerektiğinden bahsetmektedir. Bu kopyalar bulunabilirse¹³⁷ Selâmlık Köşkü tezyinatının harabiye terk edilmeden önceki tezyinatını tespiti imkân sağlanabilir.¹³⁸

1980'li yılların başlarında Hüsrev Tayla tarafından Prof. Dr. Sadun Ersin'e tezyinat restorasyonu görevi verildikten sonraki süreç daha sağlıklı bir şekilde izlenmektedir. Prof. Dr. Sadun Ersin restorasyon öncesi ve sonrasında yapının

¹³⁴ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi.

¹³⁵ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi.

¹³⁶ Muhittin Üstündağ, 1915 yılında İstanbul Şehremaneti Müfettişliği, 1928-38 yılları arasında İstanbul Şehremanetliği görevini yürütmüştür.

¹³⁷ Bu hususta İBB İmar Müdürlüğüne başvurulmuş, İBB İmar Müdürlüğü'nün yönlendirmiş olduğu Atatürk Kitaplığı ve Boğaziçi İmar Müdürlüğünde bu kopyalara rastlanamamıştır.

¹³⁸ 2017 yılında Mimar Demet Aksu'nun yönetiminde, Demeter Yapı Tasarım Mimarlık İnşaat Ltd. Şti tarafından Selamlık Köşkü ve Müştemilat Binası'nın röleveleri yapılmıştır. Demet Aksu tarafından hazırlanan Röleve Raporu ve Nuri Seçgin tarafından hazırlanan Sanat Tarihi Raporu İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi'nde bulunmaktadır. (Bkz. Ek. 8 Demet Aksu'nun Hazırladığı Selamlık Köşkü Rölevesi)

fotoğraflarını çekmiş, kendisinden önce sıva çekilerek kapatılmış bulunan birçok bölümde raspa altından orijinal desenleri çıkarmıştır. Restore ettiği alanlarda yağlı boya kullanmış, böylece alt alanda kalan ve su bazlı boyalar kullanılarak hazırlanmış desenleri korumak imkânı sağlamıştır. Raspa altından çıkarılmış orijinal desenlerden ve Sofa'daki muhdes dönem eklerinden numuneler bırakmış, Hizmet Odası kuşağında ve Servis Odası tavanında raspa altından çıkardığı renk katmanlarını bir skala halinde bırakmıştır.¹³⁹

Klasik plan şemalı Selâmlık Köşkü'nde klasik, neoklasik, rokoko, barok ampir üslupları görülmekle birlikte hâkim üslup I. Abdülhamit ve III. Selim dönemi süsleme anlayışına uygun olarak Türk Barokudur.

17. yüzyıl ortalarında İtalya'da ortaya çıktıktan sonra Almanya, Fransa, Hollanda, İspanya, İngiltere gibi Avrupa ülkelerine ulaşan Barok akım, bu ülkelerin her birinde farklı ele alınıp yorumlanmıştır. Bu güçlü barok etkiye 18. yüzyılda Fransa'dan dış mekânda klasik mimariyi koruyarak, iç mekânda barokun hareket, akıcılık ve ışık taleplerini rokoko ile karşılayan bir tepki gelir. Buna Osmanlı mimarisi de benzer bir tepki vermiştir.¹⁴⁰ 18. yüzyıldan itibaren geleneksel sanattan kopmadan kullanılan Barok ve Rokoko özellikler, mimaride ve süslemede yeni bir kimlik arayışı biçiminde ortaya çıkmıştır.¹⁴¹ Sanat tarihçilerinin Osmanlı baroğu veya Türk baroğu olarak da tanımladıkları bu üslup İtalyan ve Fransız baroğundan farklıdır. Avrupa mimarisinin barok ve rokoko unsurları alınmış ve bunların geleneksel mimarlık anlayışına uygulanmıştır.¹⁴²

Şerifler Yalısı'nın tezyinatında, barok üslup özelliklerine uygun olarak girintili, çıkıntılı, dalgalı yüzeyler, oval formlar, irileşen ve kabarıklaşan desenler, natüralist üslupta çiçeklerle tasvir edilmiş istiridyeler uygulanmıştır. Bir halat etrafında rokoko üslupta çiçeklerin sarkan merkezde toplandığı girdanlar, C ve S

¹³⁹ Prof. Dr. Sadun Ersin ile Mülakat, 2 Aralık 2015.

¹⁴⁰ Sinem Sevinçtav Kanlıçay, "Barok-Rokoko Yorumlu 18. Yüzyıl Çeşmelerinde Kompozisyon, Motif ve Terimler (1740-1797)", dan. Turgut Saner, **İTÜ SBE**, Geleneksel Türk El Sanatları ABD, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 1.

¹⁴¹ Şule Yum, "Milli Saraylarda Duvar ve Tavan Resimleri, **Türkiyemiz**, Sayı: 69, İstanbul, Akbank Genel Müdürlüğü, 1993 Mayıs, s. 18.

¹⁴² Günsel Renda, "Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat", **Türkler**, edit. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C.XV, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 267.

motifleri, vazolar, demet halindeki çiçekler, antik döneme vurgu yapan tek ve çift sütun tasvirleri uygulanmıştır.

1892'lerden sonra yapıya ilave edilen İftariye Salonu'nda neoklasik üslup izlenirken, Sofa'da çift çubuklu, Hizmet Odası'nda tek çubuklu olarak düzenlenmiş tavanlar klasik özellikler göstermektedir. Başoda'da altın varaklı tavanda ana hatları klasik olan tasarım; kabaran, genişleyen çıta ve çiçekler, oval ve üç boyutlu aplik tavan göbekleriyle barok bir anlayış içinde ele alınmıştır.

İftariye Salonu'nun neoklasik üslup gösteren tavanında uzun kenarlarda altıgenlerin, köşelerde üçgenlerin yer aldığı klasikte bilinen bir kompozisyonun çevresinde, karelerin oluşturduğu ampir çerçeve bir düzenleme vardır. Renkli rokoko yaprak ve çiçekler ile barok özellikli girlandların bulunduğu tavanda geometrik bölümlenme içerisinde uçları akant yapraklarıyla biten altı adet madalyon içerisinde atmosferik değişimlerin suya yansımalarının konu edildiği, Avrupa kartpostallarını çağrıştıran, Avrupa'da 19. yüzyılda ortaya çıkan romantizm akımının doğa anlayışına yakın¹⁴³ manzara tasvirleri yer alır.

Başoda'da; kumaş, girland, mızrak, silah, sancak, arma gibi ampir üsluba ait motiflerle birlikte antik döneme vurgu yapan barok karakterde sütunlar bulunmaktadır. Başoda'dan restorasyon sırasında muhdes olduğu için kaldırılan tezyinat barok ampir özellikler göstermektedir. Önceleri Başoda yüklüğü üzerinde bulunan manzara tasvirinin¹⁴⁴ etrafını dolaşan rokoko özellikli gül çelenklerinin çevresinde II. Mahmut ve Abdülmecid dönemine has ışınal uygulamalar dikkati çekmektedir. Sofa'da dönem eki olarak bırakılan istiridye motifi¹⁴⁵ barok etkiler taşımaktadır.

Ortasındaki mermer ocak etrafında içbükey, dış bükey dalgalanmayla eğrisel bir form almış yüklük gibi, altın varaklı tavanda ana hatları klasik olan tasarım; kabaran, genişleyen çıta ve çiçekler, oval ve üç boyutlu aplik tavan göbekleriyle barok bir anlayış içinde ele alınmıştır.

¹⁴³ Detaylı bilgi için bkz. Pelin Şahin Tekinalp, **a.g.md.**, s. 444.

¹⁴⁴ Bkz. Fotoğraf: 114-115.

¹⁴⁵ Bkz. Fotoğraf: 82.

Selamlık Köşkü'nün yüklük, tavan, tavan etekleri, kapı ve duvarlar üzerinde görülen envai çeşit çiçek, yemiş, vazo, perde, sepet, kupa, çanak tasvirlerinin renk ve biçim özellikleri ile mekânsal dağılımları¹⁴⁶ odalar arasında adeta üslup birliği yakalanmaya çalışıldığı izlenimi vermektedir. Duvar, tavan ve yüklükleri üzerinde görülen tasvirler; köşk ve bahçe, doğa ve mimari, doğa, kuş, çiçek, yemiş ve eşya konulu olarak tasnif edilebilirler.

Manzara tasvirleri Sofa dışındaki tüm mekânlarda izlenebilirken, kuş tasvirleri sadece Başoda yüklüğünde, çiçek, yemiş ve eşya tasvirleri ise tüm mekânlarda yapının tezyinat programına katılırlar. Bu tasnifin dışında kalmakla birlikte yapının tezyinat programına katılan girland, istiridye, arma, C ve S motifleri, antik döneme gönderme yapan barok karakterdeki kemer, sütun gibi mimari öğeleri de unutmamak gerekir.

4.5.1. Selâmlık Köşkü'ndeki Tasvirlerin Tematik Tasnifleri

Selâmlık Köşkü'nde Sofa dışındaki tüm odaların duvar, yüklük, tavan veya kuşaklarında yer alan manzara tasvirleri; köşk ve bahçe konulu, doğa ve mimari konulu ve doğa konulu manzara tasvirleri şeklinde tasnif edilebilirler.

Divanhâne, Başoda ve Servis Odası'nda tavan kuşaklarında, İftariye Salonu'nun tavanında, Başoda'nın duvarlarında madalyonlar içinde ve Hizmet Odası'nda yüklük üzerinde betimlenen bu tasvirlerden¹⁴⁷ en erken olanları, I. Abdülhamit dönemine, en geç olanları ise 1900'lü yıllara aittir.

I. Abdülhamit dönemine tarihlenen Divanhâne kuşakları üzerindeki köşk ve bahçe tasvirleri, yapıdaki en erken tarihli tasvirlerdir. Başoda'da raspa altından çıkan tasvirler de aynı döneme tarihlenirler.¹⁴⁸ Servis Odası'ndakiler III. Selim dönemine,¹⁴⁹ İftariye Salonu'ndakiler ise yapıya ilave edildiği yıllara, II. Abdülhamit dönemine tarihlenmelidir.

¹⁴⁶ Yapının çiçek, yemiş ve vazo, perde, sepet, kupa çanak gibi eşya tasvirlerinin mekânsal dağılımları Ekler bölümünde tablolar halinde düzenlenmiştir. (Bkz. Ek 13. Yemiş Tasvirlerinin Mekânsal Dağılımı; Ek 14. Çiçek Tasvirlerinin Mekânsal Dağılımı; Ek 15. Eşya Tasvirlerinin Mekânsal Dağılımı.)

¹⁴⁷ Bkz. Ek 12. Manzara Tasvirlerinin Mekânsal Dağılımı.

¹⁴⁸ Renda, **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850**, s. 111, 172.

¹⁴⁹ **A.e.**, s. 236.

4.5.1.1. Köşk ve Bahçe Tasvirleri

Divanhâne’de on altı adet köşk ve bahçe tasviri¹⁵⁰ kuşaklar boyunca uzanır. Aynı renk düzenine sahip köşk, bahçe, havuz, ağaçlar, gökyüzünde uçan kuşlar gibi ortak temaların kullanıldığı tasvirlerin hiçbiri birbirinin aynı değildir. C ve S kıvrımlarıyla çerçevelenmiş bu tasvirler, kompozisyonlarında yer alan köşkların biçimleri, havuzların sayı, biçim ve büyüklükleri, kuş ve ağaçların sayı ve dağılımları, fiskiye, bahçe duvarı, bahçeye inen merdivenlerin sayı ve şekilleri ile birbirlerinden ayrılmıştır.

Çerçvelendikleri C ve S kıvrımları ile köşk ve bahçe tasvirleri arasında kalan boşluklarda kullanılan renkler; ait oldukları kuşağın renk düzenine uygun olacak şekilde, sekiliklerde bej, orta saında lacivettir.

Divanhâne’deki Köşk ve Bahçe tasvirlerin bazılarının alt ve/veya üstlerinde, lale tasvirlerinin oval bir form alacak şekilde ardı ardına oluşturdukları çelenkler ile çerçevelenmiş minyatür yapı tasvirleri bulunmaktadır.¹⁵¹ Sivri çatılı iki yapı ortasında kubbeli bir yapı topluluğundan müteşekkil bu minyatür yapı tasvirlerinden restorasyon görmemiş olanlar diğerlerine göre daha sivri ve ortalarındaki bina kubbeli bir yapıdan çok saat kulesini andırır niteliktedir.¹⁵²

Başoda’da papuçluk kısmını örten tavanın kısa kenarındaki bordür üzerinde de oryantalist görünümlü yapı tasvirleri ile sivri çatılı batı mimarisini çağrıştıran yapı tasvirleri ortasında arma motifi yer almaktadır.¹⁵³ Derinlik duygusu Divanhâne’dekilere göre daha başarılı bir şekilde verilen bu minyatür yapı tasvirleri ampir üslupla karışan eklektik özellik taşımaktadır.

¹⁵⁰ Fotoğraf: 93-108.

¹⁵¹ Bkz. Fotoğraf: 93-98 ve Fotoğraf: 100-104.

¹⁵² Ortada kubbeli bir yapı yanlarında sivri çatılı birer yapıdan müteşekkil bu minyatür yapı tasvirleri Fotoğraf: 93, 96, 101, 103, 104’te gösterilen köşk ve bahçe konulu tasvirlerin hem alt hem üstünde; Fotoğraf: 94, 95, 102’de gösterilenlerin sadece üstünde; Fotoğraf: 97 ve 100’de gösterilenlerin ise sadece altında bulunmaktadır. Fotoğraf: 100 ve 104’te görülen köşk ve bahçe konulu tasvirlerin altlarında bulunan restorasyon öncesi döneme ait yapı tasvirleri diğerlerine göre daha sivridir. O Ortadaki bina kubbeli bir yapıdan çok bir saat kulesini andırır nitelikte iken; Fotoğraf: 99, 105- 108’te gösterilenlerde ise minyatür yapı tasvirleri yer almamaktadır.

¹⁵³ Bkz. Fotoğraf: 109. Başoda ve Hizmet Odası’ndaki üç boyutlu sütunçeler üzerinde, sütunçe tepeliklerinin hemen altında ve Başoda duvarlarında da arma motiflerine rastlanır.

4.5.1.2. Doğa ve Mimari Konulu Manzara Tasvirleri

Mimari öğelerin yer aldığı manzara tasvirlerinin yer aldığı bir diğer oda, Başoda'dan geçitle ulaşılabilen Hizmet Odası'dır. Hizmet Odası'nda aynı zamanda geçit görevi gören yüküğün üzerinde doğa ve mimari konulu iki adet tasvir yer almaktadır.¹⁵⁴

Konuları birbirine çok benzeyen bu iki tasvirde; denize dökülen bir akarsu üzerinde köprü, denizde kayıklar, ağaçlar ile karşı kıyıda ve akarsunun her iki yanında yer alan yapılar resmedilmiştir. Mimari bir eleman olarak kullanılan köprü, bu tasvirlerden birinde daha sivri, diğerinde ise daha eğrisel hatlarla betimlenmiştir.

Başoda duvarlarında ardı ardına dizilmiş gül ve yapraklardan oluşturulmuş madalyonlar içinde beş adet mimari ve doğa konulu tasvir¹⁵⁵ bulunmaktadır. Hizmet Odası'nda yükük üzerindeki resimlerle hemen hemen aynı kompozisyona sahip bu resimlerden özellikle Fotoğraf 113'te yayınlanan tasvir, yapıların gölgeleri denize doğru uzatılan çizgilerle gösterilmiştir.

Prof. Dr. Günsel Renda ve Prof. Dr. Sadun Ersin tarafından zamanında fotoğrafları çekilmiş, ancak bugün yapıda bulunmayan iki tasvir¹⁵⁶ daha vardır. Bu tasvirler Hizmet Odası yüküğü üzerindeki tasvirlerle, Başoda duvarlarındaki, Fotoğraf 112 ve 113'te yayınlanan tasvirlerle ile büyük benzerlik göstermektedirler.

4.5.1.3. Doğa Konulu Manzara Tasvirleri

Başoda duvarlarında madalyonlar içindeki, Fotoğraf 116, 117, 118'de yayınlanan tasvirler ile sekilik üzerindeki kuşaklarda kartuş içindekiler Doğa Konulu Tasvirler içinde ele alınabilir.¹⁵⁷

Servis Odası'nda bulunan dört adet fotoğraf¹⁵⁸ ile İftariye Salonu tavanında bulunan tuval üzerine yağlı boya ile yapılmış atmosferik olayları anlatan ve hayali yerlerin tasvir edildiği altı adet tasvir, bu başlık altında ele alınabilir.¹⁵⁹

¹⁵⁴ Bkz. Fotoğraf: 110-111.

¹⁵⁵ Bkz. Fotoğraf: 112-113, 116-118.

¹⁵⁶ Bkz. Fotoğraf: 114-115.

¹⁵⁷ Bkz. Fotoğraf: 116-122.

¹⁵⁸ Bkz. Fotoğraf: 123-126.

¹⁵⁹ Bkz. Fotoğraf: 123-132

4.5.1.4. Kuş Tasvirleri

Başoda'daki yüklük kapıları üzerindeki yarı stilize kuş tasvirlerinden başka yapıda herhangi bir figüre rastlanmamaktadır.

Ezme altın kullanılarak edirnekâri teknikle tasvir edilen kuş figürleri¹⁶⁰ yarı stilizedir ve toplamda on altı adettir. Yüklük kapıları üzerinde dört adet pano içinde birbirini tekrar eden tasvirler, gül ve yemişlerin arasında iki adet kuşun birbirlerine göre aldıkları konumlarla birbirlerinden ayırt edilirler.

4.5.1.5. Yemiş Tasvirleri

Konut mimarisinde, ev dekoru içinde 17. ve 18. yüzyıllardan itibaren çiçekli veya yemişli saksı ve tepsi tasvirleri ile süslenmiş panolardan vücuda getirilen bir yüzey düzeni gittikçe daha fazla yer almıştır. 16. yüzyıldan itibaren çini ve nakış şeklinde düzenlenmiş bu süsleme biçimi; artık ahşap panolar üzerinde uygulanmaya başlanmıştır.¹⁶¹ 17. yüzyıldan itibaren betimlenen çiçek ve yemiş tasvirleri, 18. yüzyıl başlarında, Topkapı Sarayı Yemiş Odası'nda olduğu gibi, artık yalnızca birer süsleme unsuru olmaktan kurtulup, hacimli görünüme sahip vazo veya çanaklara yerleşerek boyut kazanmışlardır.¹⁶²

18. yüzyıl konut süsleme programlarının çok zengin motif çeşitliliği içinde yemişlerin kullanımı, sadece Batılılaşma etkisiyle değil, eski Türk inanç ve geleneklerindeki yemişin sembolik önemi ve kullanım yaygınlığıyla da ilişkilidir.¹⁶³ Mesela; üzüm tasvirinin Müslüman mezartaşlarındaki kullanımı ecel şerbetini sembolize ederken, elma cennetteki ağacın meyvesi olarak yorumlanmaktadır. Bıçak saplanmış karpuz tasvirindeki bıçak sembolizmi; ant, yemin anlamlarına geldiği gibi büyümlü bir gücü ifade etmekte, bir şeyi bölmeyi, herhangi bir şeyle alakayı koparmayı, insanî bazı olumsuz özelliklerden arınmayı da sembolize eder. Geleceğin tohumunu içinde taşıyan, genel anlamda ölümsüzlük ve varlık ile hakikati sembolize

¹⁶⁰ Bkz. Fotoğraf: 133.

¹⁶¹ Sedat Hakkı Eldem, **Türk Mimari Eserleri**, sy.

¹⁶² Günsel Renda, **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850**, s. 77-78.

¹⁶³ Nalan Türkmen, "Anadolu Konut Mimarisinde Meyve Motifleri", **Meyve Kitabı**, ed. Emine Gürsoy Naskali, Dilek Herkmen, İstanbul, Kitabevi, 2006, s. 41-42.

eden yemişler; tek tek veya sepet, meyvelik ya da bir kase içinde betimlenmişlerdir.¹⁶⁴

Şerifler Yalısı Selamlık Köşkü'nde, tabaklar içerisinde, hasır bir sepet yahut çanaktan dökülür vaziyette, çiçeklerle veya sütun başlığı gibi mimari öğelerle¹⁶⁵ tasvir edilmiş yemişler, yapının bazı mekânlarında diğer süsleme öğelerinden bağımsız olarak kendi başlarına kartuşlar içinde¹⁶⁶ veya kendi cinslerinden yemişlerle¹⁶⁷ bir arada görülürler.

Yemiş tasvirleri yapının tüm odalarında görülmektedir. Bir kısmı yemişin cinsi ayırt edilemeyecek şekilde stilize olarak uygulanmıştır. İftariye Salonu duvarında ayaklı meyve tabakları üzerinde tasvir edilenler ise dönemin anlayışına uygun olacak şekilde daha natüralisttir.

Divanhâne tavan göbeklerinde stilize edilmiş yemiş tasvirleri, çiçek tasvirleri ile birlikte renklendirilmiş ve üç boyutlu olarak yer alırlar.

Yapıda görülen armut, ayva, çilek, elma, iğde, incir, karpuz, kavun, kayısı, limon, malta eriği, nar, portakal, şeftali, beyaz, kırmızı ve siyah üzüm salkımları, yabani çilek ve zeytin tasvirlerinin mekânsal dağılımları tabloda gösterilmiştir.¹⁶⁸

Divanhâne sekiliklerinde sütun tasvirlerinin altında armut ve elma, sepette dökülen siyah üzüm ve siyah incirler, dilimlenmiş karpuz, çanaktan dökülen çilek ve malta eriği, karpuz tasvir edilmiştir. Divanhâne orta sahin kuşaklarında stilize armut, kayısı, dağ çilekleri tasvir edilmiştir.

Sofa'da tavanı çevreleyen bordür köşelerinde kartuşlar içinde armut, elma ve beyaz üzüm tasvirleri yer alır. Tavan eteklerinde barok karakterdeki kemer ve sütun tasvirlerinin altında elma ve armut tasvirleri Başoda'dakilere benzer şekilde tasvir edilmişlerdir.

Başoda kuşaklarında armut ve ayva bulunan barok formlarla oluşturulmuş tasvirler yer alır. Yüklüklerdeki panolarda ise armut ve stilize iğde ve kavun bulunmaktadır.

¹⁶⁴Nalan Türkmen, "Anadolu Konut Mimarisinde Meyve Motifleri", **Meyve Kitabı**, s.43.

¹⁶⁵ Divanhâne ve Sofa kuşaklarında sütun tasvirlerinin altında armut ve elma tasvirleri yer alır.

¹⁶⁶ Sofa tavanında üzüm salkımı kartuş içinde bağımsız bir şekilde tasvir edilmiştir.

¹⁶⁷ Başoda kuşaklarında ayva ve armut, Hizmet Odası kuşaklarında ise stilize kayısı kendi cinslerinden meyvelerle bir arada tasvir edilmişlerdir.

¹⁶⁸ Bkz. Ek 13. Yemiş Tasvirlerinin Mekânsal Dağılımı.

Hizmet Odası yüklük kapısı üzerinde çanaktan dökülen elma, armut, kayısı gibi yemişler, çiçek buketleri arasında kayısı, kırmızı üzüm tasvirleri, kuşaklarda ise yemiş tabakları üzerinde stilize kayısı tasvirleri görülmektedir.

Servis Odası kuşaklarında elma ve kayısı, beyaz ve siyah üzüm salkımları içlerinden döküldükleri sepet, incir ve siyah üzüm salkımı ise sepet tasvirleriyle görülürler.

İftariye Salonu duvarlarındaki beş adet panoda çiçek girlandları altında ayaklı yemiş tabakları içinde balıklarla birlikte yarım limonlar, siyah ve beyaz üzüm salkımları, karpuz dilimleri, şeftali, armut, nar ve dal ve yapraklarıyla zeytinler tasvir edilmiştir. Tüm bu tasvirler, diğer odalardakilere göre daha natüralist bir şekilde ele alınmıştır.

4.5.1.6. Çiçek Tasvirleri

Yapının hemen her odasının süsleme programında duvar, kuşak ve tavanlarda sıklıkla kullanılan çiçek türü, pembe renkte açılmış ve gonca halindeki güllerdir. Gülden sonra en çok kullanılan çiçek tasvirleri ise, karanfil, papatya, lale, çan çiçeği ve hercai kır çiçekleridir. İstanbul lalesi, nergis, akşamsefası, sıklamen, zambak, küpe içekleri ve nilüfer de az sayıda da olsa tasvir edilen çiçekler arasındadır. Bu çiçeklerin mekânsal dağılımı tablolar halinde ekte verilmiştir.¹⁶⁹

Divanhâne'de sekilik üzerindeki kuşaklarda, pembe tomurcuk ve açmış güller ve gri lale tasvirleri yer alır. Orta sahnin kuşaklarında ise narçiçeği, beyaz, turuncu açmış güller, pembe gül tomurcukları, turuncu çan çiçeği, nilüfer, beyaz ve turuncu renkte karanfiller, turuncu laleler, özellikleri bozulmuş akşamsefası, narçiçeği renkli gelincik, mor siklamen, sarı nergis, zambak tasvirleri yer alır. Divanhâne sekilik kuşakları üzerinde, bir araya gelerek çelenk oluşturacak şekilde bordürde sıralanan beyaz renk lale tasvirleri görülmektedir.

Sofa kuşakları üzerinde, girland şeklinde sarkan merkezlerine asılı rokoko özellikli pembe mavi renkte açmış ve tomurcuk gül tasvirleri, vazo içlerinde ve bordürler üzerinde de görülür. Mavi İstanbul lalesi, turuncu karanfil ve çan çiçekleri,

¹⁶⁹ Bkz. Ek14. Çiçek Tasvirlerinin Mekânsal Dağılımı.

turuncu gelincik, mavi ve turuncu renkte laleler ile rengârenk papatyalar Sofa kuşaklarında görülen diğer çiçek tasvirleridir.

Başoda'da çiçek tasvirleri tavan, yüklük ve kuşaklarda yer alır. Yüklük üzerinde yeşil renk zemin üzerine altın kullanılarak gerçekleştirilen tasvirlerde, gül ve papatya gibi çiçekler altın kullanılarak veya renklendirilerek tasvir edilmişler. Tavan ve kuşaklarda turuncu ve gülkurusu İstanbul lalesi, turuncu, gülkurusu ve gri tomurcuk ve açmış güller, mavi mor akşam safası, gri gül, gri çan çiçeği, turuncu ve gri papatyalar yer alır.

Hizmet Odası'nda kuşaklar üzerinde, tavanda, yüklük üzerinde en yoğun kullanılmış çiçek türü pembe renkli açılmış ve gonca güllerdir. Pembenin yanı sıra sarı, gri ve narçiçeği renkli güller de görülmektedir. Bu odada gülden sonra en çok kullanılan çiçek tasviri kuşaklar ve yüklük üzerinde görülen narçiçeği renkli karanfillerdir. Gri laleler, beyaz, narçiçeği, gri papatyalar, narçiçeği çançiçeğinden oluşmuş buketler de bu odada görülen çiçek tasvirlerindedir.

Hizmet Odası'nda yüklük kapısının kenarlarını dolaşan ve kapıyı ortadan ikiye bölerek köşelerde fiyonk şeklini almış gri renk ip üzerine döşenmiş açmış ve tomurcuk pembe güller ile turuncu çan çiçeğinden oluşan buketler bulunur.

Servis Odası'nda tavan ve kuşaklar üzerinde en yoğun kullanılmış çiçek türü, pembe açılmış ve gonca güllerdir. Pembe, gri ve eflatun renkli güller, kuşaklarda beyaz ve sarı karanfiller, pembe lale ve papatyalarla birlikte vazo tasvirleri içinde konumlanırken; gri ve beyaz laleler, pembe papatyalarla oluşturulmuş güllü demetler kimi yerlerde fiyonk şeklini alan bir ip etrafında tavanı dolaşırlar. Çan çiçekleri de kuşak ve tavanda bu çiçek buketine eşlik ederler. Ahşap tavanda mavi ve kırmızı renkte hercai kır çiçekleri ise spiral tavan etrafına serpiştirilmiştir.

İftariye Salonu'nda en yoğun kullanılan bezeme türünü renkli akant yaprakları oluşturur. Tavanda, dört köşe uçta mavi renkli çift kulplu vazo içinde, oda duvarlarında ve tavan eteklerinde görülen çiçek tasvirleri içinde gül tasviri, diğer odaların aksine bu salonda yok denecek kadar az kullanılmıştır Salonun favori çiçeği yapraklarıyla tasvir edilmiş bulunan sarı, turuncu, narçiçeği, beyaz, pembe mavi renkli papatyalardır. Salonun tavanındaki sarkan merkezlerine rokoko çiçeklerin yerleştirildiği girlandlar, farklı genişliklerle, çerçevelerle sınırlandırılmış duvarlardaki panolarda yemiş dolu tabakların üzerinde de görülmektedir.

4.5.1.7. Eşya Tasvirleri

Vazo, kandil, kumaş, perde, püskül tasvirleri ile bıçak, yemiş tabakları, sepet, çanak, kupa ve arma tasvirleri yapıda görülen eşya tasvirleridir. Bu tasvirlerin mekânsal dağılımları tablo halinde ekte gösterilmiştir.¹⁷⁰

4.5.1.7.1. Vazo Tasvirleri

Divanhâne sekilik kuşakları üzerinde toplam 36 adet içinde lale, gül, karanfil, papatyalardan oluşan çiçek buketi bulunan rokoko yapraklarından oluşturulmuş gri ve bej tonlarında tasvir edilmiş vazo tasvir edilmiştir.

Divanhâne sekilik kuşakları üzerinde toplam üç adet içinde pembe ve gri güller, pembe tomurcuk gül ve gri lale, narçiçeği küpe çiçekleri ve papatyalardan oluşan çiçek buketi bulunan mavi renkte küçük vazo tasvir edilmiştir. Rokoko desenli, gri renkli çanaktan dökülen çilek, malta eriği ve karpuz arasında tasvir edilmiştir.

İftariye Salonu tavan köşelerinde toplam dört adet içlerinde çiçek buketleri bulunan mavi renkte çift kulplu vazo tasvir edilmiştir.

Hizmet Odası'ndaki kuşaklar üzerinde yemiş tabaklarının arasında toplam dokuz adet C ve S'lerden oluşan, içinde pembe, sarı tonlarda gül, papatya gibi çiçeklerin bulunduğu gri renkte vazo tasvir edilmiştir.

Servis Odası kuşaklarında toplam sekiz adet, içlerinde rengarenk açmış ve tomurcuk güller, küpe çiçekleri bulunan bej ve narçiçeği renkli vazo tasvir edilmiştir.

Sofa kuşaklarında rokoko yapraklı vazolar, içlerinde çiçeklerle birlikte tasvir edilmiştir.

Başoda kuşakları üzerinde, rokoko yapraklarından oluşturulmuş gri ve bej tonlarında içlerinde lale, gül, küpe çiçekleri bulunan toplam 14 adet gri renkte vazo tasvir edilmiştir.

4.5.1.7.2. Kandil Tasvirleri

Divanhâne dışındaki mekânlarda görülmeyen kandil motifi, orta sahnın ve sekilikler üzerindeki kuşaklarda cömertçe kullanılmıştır.

¹⁷⁰ Bkz. Ek 15. Eşya Tasvirlerinin Mekânsal Dağılımı.

Lacivert zeminli orta sahnin kuşakları üzerindeki kandillerin biçim, boyut ve renkleri birbirinden farksızdır.¹⁷¹ Etraflarını dolaşan beyaz renk inci dizisi ile yukarıdan sarkıtılmış gri, toprak tonlardaki kandiller, her kuşakta dörder adet olmak üzere, orta sahında toplamda on altı adet kullanılmıştır.

Bej (veya sarı) renkli sekilik kuşakları üzerindeki gri tonlarda tasvir edilmiş kandiller, orta sahninkilerden renk, biçim ve boyut olarak farklıdır.¹⁷² Sekilik üzerindeki kandiller birbirlerinin aynı olmakla birlikte denize doğru çıkma yapan sekilik üzerindikilerde daha incelikli bir işçilik görülür. Zincirle yukarıdan sarkıtılan kandiller, çelenk motifi ile çerçevelenmiş ve kısa kenarlarda birer, uzun kenarlarda ikişer adet olmak üzere, tüm sekilik kuşaklarında toplamda 18 adet kullanılmıştır.

4.5.1.7.3. Kumaş, Perde, Püskül Tasvirleri

Yapıdaki kumaş tasvirleri, Başoda ve Divanhâne'nin orta sahnındaki kuşakları ve duvarı üzerinde, püskül tasvirleri Divanhâne tavanında, perde tasvirleri ise Divanhâne kuşaklarında görülmektedir.

Başoda sekilikleri üzerindeki kuşakların ortalarında toplam dört adet yağ yeşili tonlarında kumaş tasviri, girland şeklinde eğrisel bir formda sallandırılmış, bir ucunu yukarıdaki silmeye diğer ucunu yapraklı bir kompozisyona tutturmuş şekilde tasvir edilmiştir.¹⁷³ Başoda yüklüğü üzerinde de panoların içinde toplanmış perde motifleri yer almaktadır. Divanhâne duvarındaki panolar halinde düzenlenmiş alanda katları çizgilerle belirlenmiş bir adet kumaş tasviri bulunmaktadır.¹⁷⁴

Divanhâne'nin orta sahnin üzerindeki kuşaklarında bulunan, katları çizgilerle gösterilmiş perde tasvirleri, ortalarından sarkan püsküllerle birlikte gri toprak tonlarındadır.¹⁷⁵ İçinde çiçeklerin bulunduğu çift kulplu vazunun üzerinde adeta bir çerçeve gören perde tasviri altındaki meşaleler üzerinde narçiçeği renginde küçük girland kumaşlar bulunur.

¹⁷¹ Bkz. Fotoğraf: 135.

¹⁷² Bkz. Fotoğraf: 144.

¹⁷³ Bkz. Fotoğraf: 148.

¹⁷⁴ Bkz. Fotoğraf: 155.

¹⁷⁵ Bkz. Fotoğraf: 136.

Divanhâne tavanında, kırmızı zemin üzerinde gri renkli püskül ve perdeye benzer girland çizgi tasviri yer alır.¹⁷⁶

4.5.1.7.4. Diğer Eşya Tasvirleri

Kandil, perde, vazo dışındaki diğer eşya tasvirleri, çiçek ve yemiş tasvirlerine eşlik eden bıçak, yemiş tabakları, sepet, çanak ve kupalardır. Bunların yanı sıra sütunçeler üzerinde ve Başoda tavan kuşaklarında mızrak ve kalkan gibi eski silah motifleri bulunmaktadır. Ayrıca Başoda tavanında kalkan, sancak, mızrak, silah vs. unsurları bünyesinde barındıran Osmanlı arması yapının süsleme programına eklenmiştir.

Adaleti temsil eden terazi, dostluk ve samimiyeti temsil eden çiçekler, merkezde bir kalkan, etrafında kara ve deniz kuvvetlerine ait eski eski ve yeni silahlar, sancaklar, devlet nişanları ve şer'i hüküm ve düzenlemeleri içeren kitabın oluşturduğu Osmanlı arması son şeklini II. Abdülhamit döneminde almıştır. Ortaya çıkışını 1857 yılının son günlerinde, Kralice Victoria tarafından Sultan Abdülmecid'e hediye edilmesine borçlu olan Osmanlı arması, II. Abdülhamit dönemiyle birlikte tamir edilen hemen hemen bütün resmi yapıların cephelerinde yer almıştır.¹⁷⁷

Divanhâne sekiliklerinin kuşaklarında toplam üç adet kırmızı saplı bıçak karpuzla saplanmış olarak,¹⁷⁸ İftariye Salonu duvarları üzerindeki meyve tabağı içinde ise bir adet gri renkli bıçak tasviri bulunmaktadır.¹⁷⁹

Hizmet Odası kuşakları üzerinde beş adet kayısının bulunduğu rokoko C ve S'ler kullanılarak oluşturulmuş ayaklı yemiş tabakları, İftariye Salonu duvarlarında ise içlerinde balık ve yemiş bulunan mavi gri tonlarda ayaklı tabaklar tasvir edilmiştir.

¹⁷⁶ Bkz. Fotoğraf: 159.

¹⁷⁷ Selman Can, "Osmanlı Armasının Doğuşu", **Uluslararası Katılımcı XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, 18-20 Ekim 2012**, C.I, ed. Meryem Acara Eser, Ebru Bilget Fataha, Gülseren Koyun, Sivas, Cumhuriyet Üni Matbaası, 2014. s. 174-176.

¹⁷⁸ Bkz. Fotoğraf: 146.

¹⁷⁹ Bkz. Fotoğraf: 89.

Başoda'da Hizmet Odası'na bitişik duvar üzerinde Fotoğraf 116'da görülen doğa tasvirinde, üzüm asmasının sarıldığı ağacın dalları üzerinde, yerde gördüğümüz hasır sepet ve ağaca dayalı bir merdiven yer almaktadır.

Divanhâne ve Servis Odası'ndaki hasır sepetler ise içlerinden dökülen yemiş ve çiçeklerle birlikte tasvir edilmişlerdir.

Divanhâne sekiliklerinin üzerindeki kuşaklarda orta sahna bakan uzun kenarlar üzerindeki çanak tasvirleri rokoko yaprakları ile süslenmiştir. Gri renkli çanak tasvirleri Divanhâne'de malta eriği, çilek, karpuz ile, Hizmet Odası'nda üzüm, armut, kayısı, elma, erik ile, Servis Odası'nda ise gül, karanfil, papatya gibi çiçekler ve elma gibi yemişlerle birlikte yer almaktadır.

Divanhâne orta sahnin kuşakları üzerinde çiçeklerle birlikte tasvir edilmiş gri renklerde on altı adet tek kulplu, sekiz adet çift kulplu kupa tasviri bulunmaktadır. Ayrıca Sofa tavan eteklerinde içinde çiçekler bulunan çift kulplu bir kupa tasvir edilmiştir.

4.5.2. Selâmlık Köşkü'nün Ahşap Tezminatı

Yapının İftariye Salonu haricindeki tüm odalarının tavan, duvar ve yüklükleri üzerinde izlenebilen ahşap tezminatı, Başoda'da altın varaklı olarak düzenlenmiştir.

Başoda pabuçluğu,¹⁸⁰ Servis Odası¹⁸¹ ve Divanhâne¹⁸² tavanlarında merkezden kenarlara ışınal bir şekilde uzanan müzeyyen ve barok dönemin anlayışına uygun dalgalı çitalar kullanılarak oluşturulan tavanlar, Sofada çift çubuklu,¹⁸³ Hizmet Odası'nda tek çubuklu¹⁸⁴ çitalar kullanılarak daha sade olarak düzenlenmiştir.

Servis Odası'nın merkezden kenarlara açılı olarak spiral bir şekilde tezyin edilmiş tavanı, 1796 tarihinde inşa edilen Bayramiç Hadımoğlu Konağıyla benzerlik göstermektedir.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Bkz. Fotoğraf: 157.

¹⁸¹ Bkz. Fotoğraf: 163-164.

¹⁸² Bkz. Fotoğraf: 159-160.

¹⁸³ Bkz. Fotoğraf: 161.

¹⁸⁴ Bkz. Fotoğraf: 162.

¹⁸⁵ Bkz. Fotoğraf: 165.

Başoda'da klasik tasarımlı karelerden oluşan ama dekorasyonu baroklaşan sekilik tavanı üzerinde; kabartılmış çıtaların ortalarına altın varaklı üç boyutlu çiçek görünümlü madalyonlar yerleştirilmiştir.¹⁸⁶

Başoda ve Hizmet Odası'nda duvar ve yüklükler üzerinde görülen üç boyutlu dekoratif oyma müzeyyen sütunçeler, Başoda'da altın varaklı olarak uygulanmıştır.¹⁸⁷

Divanhâne ve Sofası, Divanhâne orta sahnı ile sekiliklerini, Başoda'da pabuçluğu ile sekiliklerini dekoratif bir şekilde ayıran, duvarlara aplike edilmiş köşebendler, Başoda'da yüklük tepelikleri ve sütunçelerle uyumlu bir şekilde altın varaklı olarak düzenlenmiştir.¹⁸⁸

Başoda ve Hizmet Odası'nda korniş görevi gören ahşap çubuklar altın varaklıdır. Yapının restorasyon öncesi çekilmiş fotoğraflarından Başoda'da pencereleri üzerinde dekoratif alınlıkların bulunduğu anlaşılmaktadır.¹⁸⁹ Restorasyon sonrasında bunlar kaldırılmıştır.¹⁹⁰

Divanhâne'de görülen üç boyutlu, çiçek ve yaprak motifleri ile sıra sıra dizilmiş yemiş motiflerinden oluşturulmuş oyma tavan göbekleri,¹⁹¹ Servis Odası¹⁹² ve Başoda pabuçluğunu örten tavanda¹⁹³ yemişsiz olarak yer alır. Başoda pabuçluğu üzerindeki tavan göbeği barok üsluba uygun olarak oval formdadır.

Başoda'da tezyinatıyla sofadaki çeşme aynasını çağrıştıran mermer şömine de, etrafındaki yüklük kapıları barok forma uygun olarak düzenlenmiştir.¹⁹⁴ Hizmet Odası yüklüğündeki¹⁹⁵ kapıların arasında kalan bölümün bir zamanlar banyo görevi gördüğü, altında tespit edilen su giderinden anlaşılmaktadır.

Selâmlık Köşkü'nün tezyinat restorasyonunu üstlenen Prof. Dr. Sadun Ersin, yapının kırılmış ve eksilmiş bulunan oyma ahşap işlerini Mimar Sinan Güzel Sanatlar Akademisi'nde Ahşap Teknoloji bölümünde öğretim görevlisi olan Tevfik

¹⁸⁶ Bkz. Fotoğraf: 158.

¹⁸⁷ Bkz. Fotoğraf: 166-168.

¹⁸⁸ Bkz. Fotoğraf: 167.

¹⁸⁹ Bkz. Fotoğraf: 172.

¹⁹⁰ Bkz. Fotoğraf: 66.

¹⁹¹ Bkz. Fotoğraf: 169, 173.

¹⁹² Bkz. Fotoğraf: 164.

¹⁹³ Bkz. Fotoğraf: 174.

¹⁹⁴ Bkz. Fotoğraf: 175.

¹⁹⁵ Bkz. Fotoğraf: 176.

Karakaya'ya devretmiştir. Tefik Karakaya, Sofa'nın tavan ahşap işlerini de yapmış, ancak üzerindeki çıtaların kesilip yerleştirilmesi işlemlerini Prof. Dr. Sadun Ersin gerçekleştirmiştir.¹⁹⁶ Aplik tavan göbeği, köşebendler, sütunçeler ve barok özellikli tavan çıtalarının restorasyonu sırasında çekilmiş fotoğraflar ekte verilmiştir.¹⁹⁷

¹⁹⁶ **Prof. Dr. Sadun Ersin ile Mülakat** (2 Aralık 2015.)

¹⁹⁷ Bkz. Fotoğraf: 177-184.

SONUÇ

Boğaziçi'nde, 18. yy ortalarında, mekân kurgusunda yüzyılların birikiminden beslenerek gelişen gelenekten vazgeçilmeden, Batı etkilerinin süsleme detaylarında hissedildiği dönemin temsilcisi olarak bugüne gelen Şerifler Yalısı, I. Abdülhamit'in şenlenmesini buyurduğu Emirgân semtinde, Hamid-i Evvel Camii'nin bitişiğinde konumlanmıştır.

Birinci bölümde; üzerinde yükseldiği, semte adını da vermiş olan Emîr Gûne Sahil Sarayı ile eşleşen hikâyesi sebebiyle Şerifler Yalısı'nın söz konusu yapı ile ilişkisi ve Emirgân semtinin anıtsal yapısına değinilmiştir. İBB BOİM'de Boğaziçi'nin Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi haritalarının yüklendiği ve ada ve pafta verilerek üzerinden arama yapılabilen, proje halindeki dijital tarama sitesinden, çeşitli dönem haritalarına bakılmış, 1776 tarihli Kauffer haritasında, yapının bulunduğu yerde Emîr Gûne Sahil Sarayı'nın Divanhânesi'nin olduğunu tahmin ettiğimiz bir yapı tespit edilmiştir. Bu yapının, Şerifler Yalısı Divanhânesi'nden farklı görünüşü, Şerifler Yalısı'nın Divanhânesi'nin, Emîr Gûne Sahil Sarayı'nın Divanhânesi olduğunu nakleden bir kısım tarihçinin iddialarını çürütmüştür.

İkinci bölümde; Şerifler Yalısı'nın tarihçesi, kullanıcıları ve sosyal yapısı incelenmiştir. Mirgün mahallesinin kurulması ve bölgenin iskâna açılmasıyla birlikte, Emir Gûne sahil saraylarının yerini Hazine-i Hümâyun Başyazıcısı Mehmed Bey'in ilk kullanıcısı olduğunu tespit etmiş olduğumuz Şerifler Yalısı almıştır. Yapının kullanıcılarını tespit için I. Abdülhamit, III. Selim ve II. Mahmut dönemlerine ait 11 adet Bostancıbaşı Defteri incelenerek, Baltalimanı ile İstinye Körfezi arasında kalan tüm yapı sahipleri Hamid-i Evvel camii merkeze alınarak bir çizelgeye yerleştirilmiştir. Böylelikle camiinin bitişiğindeki yapının ilk sahibi Hazine-i Hümâyû'nda Başyazıcı Mehmed Bey olarak tespit edilmiş, yapının yakın çevresinin Osmanlı dönemi devlet bürokrasisi ve ulemalardan oluştuğu, Baltalimanı'na doğru gayrimüslim tüccar ve zanaatkâr tebaanın ikamet ettiği anlaşılmıştır. Bu çalışma, yapının yeni inşa edildiği dönemlerden itibaren semtin sosyal dokusunun anlaşılmasına imkân sağlamıştır.

Şerifler Yalısı'nın kullanıcılarına dair herhangi bir vakfiye tespit edilememekle birlikte, bölgenin en eski sahibi Feridun Ağa'nın Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden temin edilmiş ve Hamid-i Evvel Camii etrafında teşekkül eden semti ihya eden I. Abdülhamit Vakfiyesi ile birlikte çalışmada kaynak olarak kullanılmıştır.

Osmanlı Arşivi'nde, yalının Ağa Hüseyin Paşa veresesinden Şerif Abdillah Paşa için satın alınmasını ve yalının önündeki rıhtımın tamirini konu alan 1892 tarihli belgelere ulaşılmıştır. Selamlık Köşkü'nün iç tezyinatının eski güzel eserlerden bir numune olduğu ifade edilen belgelerden Harem binasının geniş, sağlam ve kullanışlı olduğu anlaşılmaktadır. Trankripsiyonları Ekler bölümünde yayınlanan bu belgeler arasında Harem ve Selamlık Köşkü'nün iç teferruatlarının gösterildiği aynı tarihli bir harita bulunmuştur. Bu haritanın varlığı, Şerif Abdillah Paşa'dan sonra yapıda gerçekleştirilen değişiklikleri izleme imkânı verdiği gibi o tarihteki yapı ve arazisinin kıymetlerini de vermektedir. Dört tarafı duvarla çevrili olup bahçesinde laklar, akarsular, çeşitli ağaçlar ve büyük çam ağaçlarıyla çeşitli ağaçlar bulunmakta olan yapıya o tarihte 4900 Osmanlı lirası takdir edilmiştir.

Üçüncü bölümde; Şerifler Yalısı'nın 1960'lı yıllarda başlayan Cumhuriyet dönemi restorasyonuna değinilmiştir. İstanbul 3 Numaralı KTVKK Arşivi'ndeki karar, belge, rapor ve fotoğraflardan yola çıkarak yapının restorasyon döneminde yüzleşilen temel tartışmalar ve dönüşümler üzerinde durulmuştur. Ayrıca Selâmlık Köşkü, 1982-87 tarihleri arasında tezyinat restorasyonunu gerçekleştiren Prof. Sadun Ersin'e ilham kaynağı olmuş, yapıdan bazı detayları kullanmış olduğu tablolarının fotoğrafları ekte verilmiştir. Titiz bir restorasyon gerçekleştirdiği yapı ile arasında duygusal bir bağ kurarak bunu eserlerine yansıtan, kendisiyle mülakat gerçekleştirdiğimiz Prof. Dr. Sadun Ersin'in, tezyinat öncesi ve sonrası fotoğraflarını içeren arşivi tezde kullanılmıştır.

Dördüncü bölümde; Şerifler Yalısı'nın mimarisi, plan ve cephe özellikleri ile tezyinatı ve üslup özellikleri ele alınmıştır. Şerifler Yalısı'nın mimari özelliklerinin incelendiği bu çalışmada Harem ve Selâmlık binaları bir bütün olarak ele alınmaya çalışılmış ancak 1946 yılında yıkılmış olan Harem binası hakkındaki bilgilerin yeterli olmayışı bunu zorlaştırmıştır.

Bir bütün olarak inşa edildiği, fotoğraflarından neoklasik üslupta olduğu anlaşılan Harem binasını kaybetmiş bulunan ve Türk barokunun hâkim olduğu Selâmlık Köşkü ahşap tavan tezyinatında bazı odalarda klasik, barok ve rokoko üsluplar bir arada görülmektedir. Muhdes İftariye Salonu ise dönemin özelliklerine uygun olarak neoklasik üslup özellik, Divanhâne'nin kırmızı zeminli tavanında da izlenmektedir.

Büyük ölçüde inşa edildiği dönemin yani I. Abdülhamit döneminin üslup özelliklerini taşıyan Selamlık Köşkü'ndeki tasvirler; manzara, kuş, çiçek, yemiş ve eşya tasvirleri şeklinde tasnif edilerek mekânsal dağılımları tablolar halinde düzenlenmiş, restorasyon öncesi ve sonrası fotoğraflar ile geçirdiği dönüşüm gösterilmiştir.

Selamlık Köşkü; duvar, yüklük, sütunçe, tavan ve kuşakları üzerinde klasik, natüralist ve rokoko üsluptaki çiçekler, akantus yaprakları, rokoko ve ampir özellikli gırlanlar, yemişler, barok kartuşlar, fyonk, C ve S kıvrımları, kemer, sütun gibi mimari elemanlar ve manzara tasvirleri ile inşa edildiği 18. yüzyılın sonundan itibaren içinden geçtiği yüzyılın süsleme anlayışını da tezyinat programına dahil etmiştir.

Geleneksel plan özellikleri taşıyan ve planında bir eksilme olmadan günümüze ulaşabilen Selâmlık Köşkü, üç taraftan manzaraya açılan Divanhâne'si, altın ve gümüş tezhipli Başoda'sı, odalar arasında gizli geçitlerle bağlanabilen mimarî çözümleri, muhdes ekleri ve güçlü tezyinat programıyla 18. yüzyıldan günümüze ulaşmış en nadide yapılardan olduğunu açıkça göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed Cevdet Paşa** : **Tarih-i Cevdet**, C.I, İstanbul, Süleyman Efendi Matbaası, H.1294/M.1877.
- Aksu, Hüsamettin, Ahmet Vefa Çobanoğlu** : “Emirgan Meydan Çeşmesi”, **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 11, İstanbul, Aralık 1992, Örünç Matbaası, ss. 19-22.
- Aktepe, Münir** : “Esad Efendi, Vassâfzâde”, **İslam Ansiklopedisi**, C.XI, İstanbul, TDV, 1995, ss. 347.
- Altınay, Ahmet Refik** : **Onikinci Asr-ı Hicrî’de İstanbul Hayatı (1689-1785)**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1988.
- Arkitera (Çevrimiçi)** : [http: v3.arkitera.com/v1/haberler/2004/01/15/uzman.htm](http://v3.arkitera.com/v1/haberler/2004/01/15/uzman.htm)
- Arslan, Hülya** : “1818-1821 Yılları Arasında Haliç ve Boğaziçi Sahillerindeki Mekanlar ile Sahipleri”, dan. Ertuğrul Ökten, **İstanbul Üni, Edebiyat Fak., Lisans Bitirme Tezi**, İstanbul, 2017.
- : “Son Bostancıbaşı Defterine Göre Boğaziçi ve Haliç Sahilleri”, dan. Emine Tonta Ak, **Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üni Lisansüstü Eğitim Enstitüsü**, Tarih ABD, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- Arslan, Necla** : “Melling, Antoine-İgnace”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993, ss. 387-388.

- : “Osmanlı Sarayı ve Mimar Antoine-Ignace Melling”, **Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu 17-18 Aralık 1992**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993, ss. 113-122.
- Arslantürk, H. Ahmet** : “Nişancı Ferîdûn Ahmed Paşa’nın Vakfiyesi ve Vakıfları”, **Trakya Üni Edebiyat Fak. Dergisi**, C.II, Sayı. 3, Ocak-2012, ss. 91-108.
- Artan, Tülay** : “Şerifler Yalısı”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993, ss. 163-164.
- Atasoy, Nurhan** : “Boğaziçi Bahçe ve Mesireleri”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, ss.67-94.
- Ayaşlıoğlu, Mustafa, Özkan Yalaz** : “Şerifler Yalısı Restorasyon Raporu”, **İstanbul 3 Nolu KTVKK Arşivi**, 9.10.1968.
- Ayvansarâyî, Hüseyîn Efendi** : **Hadikatü’l Cevâmi**, İstanbul, Matbaa-i Amire, H.1281/M.1781.
- : **Hadikatü’l Cevâmi**, yay. haz. Ahmed Nezih Galitekin, C.II, bs. 1., İstanbul, İşaret Yayınları, 2001.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı** : **Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri**, Şehrin İskanı ve Nüfusu, Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı Doğuş Matbaası Ltd. Şti, 1958.
- Ayverdi, Samiha** : “Boğaz’a Doğru”, **Boğaziçi’nde Tarih**, İstanbul, Kubbealtı Nesriyatı, 2008, ss. 74-78.
- : “Emirgân”, **Boğaziçi’nde Tarih**, İstanbul, Kubbealtı Nesriyatı, 2008, ss. 234-244.

- Bakır, Betül** : “XVIII. Yüzyıl Osmanlı Mimarisinde Sivil Mimarinin Etkinliği”, **Türkler**, edit. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C.XV, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, ss. 320-333.
- Bardakçı, Murat** : **III. Selim Devrine Ait Bir Bostancıbaşı Defteri**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 2013.
- Belge, Murat** : **Boğaziçi’nde Yalılar, İnsanlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.
- Boppe, August** : **18. Yüzyıl Boğaziçi Ressamları**, çev. Nevin Yücel-Celbiş, İstanbul, Pera Tuzim ve Ticaret A.Ş., 1998.
- Bostancıbaşı Defterleri** : Süleymaniye Ktp., Süheyl Ünver Bağışları, No. 63, ss. 19-20.
- : Millet Ktp., AE TRH 1033, H. 21 Şevval 1206 / M. 12 Haziran 1792, ss. 13-14.
- : İ. Ü. Nadir Eserler Ktp., TY 8866, ss. 20-21.
- : İ.Ü. Nadir Eserler Ktp., TY 10099, ss. 31.
- : İ.Ü. Nadir Eserler Ktp., TY 8865, ss. 31-32.
- : Topkapı Sarayı Ktp., YY 849, ss. 42-43.
- : İstanbul Şehir Üni Ktp., Köprülü Nüshası, H. 1252, ss. 82-84.

- Can, Selman** : “Osmanlı Armasının Doğuşu”, **Uluslararası Katılımcı XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu**, 18-20 Ekim 2012, C.I, ed. Meryem Acara Eser, Ebru Bilget Fataha, Gülseren Koyun, Sivas, Cumhuriyet Üni Matbaası, 2014.
- Cunbur, Müjgan** : “I. Abdülhamit Vakfiyesi ve Hamidiye Kütüphanesi”, (Çevrimiçi), <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1038/12531.pdf>, 20 Mayıs 2019.
- Çobanoğlu, Ahmet Vefa** : “Boğaziçi Camileri”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, ss.137-176.
- Çubuk, Mehmet** : “Boğaziçi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993, ss. 266-286.
- Deleon, Jak** : **Boğaziçi Gezi Rehberi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.
- Demirsar, Belgin** : “Emirgan Camii”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993, ss. 169-170.
- Eldem, Sedad Hakkı** : **Köşkler ve Kasırlar**, C.II, İstanbul, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Rölöve Kürsüsü, 1974.
- : **Boğaziçi Yalıları Rumeli Yakası**, C.I, İstanbul, Vehbi Koç Vakfı, 1993.
- : **Türk Mimari Eserleri**, İstanbul, Binbirdirek Matbaacılık San. A.Ş. Yayınları, ty.

- Erdenen, Orhan** : **Boğaziçi Sahilhaneleri 4 (Yeniköy-Ortaköy)**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1994.
- Ergin, Şemsettin** : **Emirgan Camii Tarihçesi, Emirgan Tarihi ve Üç Büyük Haremeyn**, ed. Selim Çoraklı, İstanbul, Bilge Matbaacılık, 2008.
- Evliyâ, Çelebi** : **Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi**, c. 1, Dersaadet, İkdam Matbaası, H.1314 / M.1896.
- : **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, yay. haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C.I, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2006.
- Gökbilgin, M. Tayyip** : “Boğaziçi”, **İslam Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, TDV, 1992, ss. 251-262.
- Günay, Reha** : “Şerifler Yalısının Restitüsyonu”, **İstanbul 3 nolu KTVKK Arşivi**, Dosya No. 34.30. 899, 12.1.1987.
- Hamadeh, Shirine** : **Şehr-i Sefa 18. Yüzyılda İstanbul**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.
- Hammer-Purgstall, Joseph Freiherr** : **Constantinopolis Un Der Bosporos: Örtlich und Geshichlich Beschrieben**, C.II, Osnabrück, Biblio Verlak, 1967.
- : **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, C.II, İstanbul, İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, 2007.
- Hisar, Abdülhak Şinasi** : “Boğaziçi Yalılarına Dair”, **İstanbul Enstitüsü Mecmuası**, C.IV, İstanbul, İstanbul Enstitüsü, 1958, ss. 33-37.
- İnciciyan, G.V.** : **Boğaziçi Sayfiyeleri**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 2000.

- İpşirli, Mehmet** : “Mirza Mustafa Efendi”, **İslam Ansiklopedisi**, C.XXX, İstanbul, TDV, 2015, ss. 167-168.
- : “Vassâf Abdullah Efendi”, **İslam Ansiklopedisi**, C.XXXXII, İstanbul, TDV, 2012, ss. 559-560.
- Kal'a, Ahmet** : **Vakıf Su Defterleri Boğaziçi ve Taksim Suları (1836-1908)**, haz. Ahmet Tabakoğlu vd., C.I, İstanbul, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, 2003.
- Kanlıçay, Sinem Sevinçtav** : “Barok-Rokoko Yorumlu 18. Yüzyıl Çeşmelerinde Kompozisyon, Motif ve Terimler (1740-1797)”, dan. Turgut Saner, **İTÜ SBE**, Geleneksel Türk El Sanatları ABD, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
- Kargı, Haluk** : “Boğaziçi Muvakkıthaneleri”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, ss. 239-252.
- Kayra, Cahit** : **İkinci Mahmut'un İstanbul'u: Bostancıbaşı Sicilleri: 1815**, İstanbul, İBB, 1992.
- Kireşçi, Teber** : **Yalıların Gizemi: Boğaziçi'ne Dair Çok Şey**, İstanbul, Çağraz Kitaplar, 2004.
- Koçu, Reşat Ekrem** : “Abdullah Paşa Yalısı, Şerifler Yalısı”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C.1, İstanbul, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, 1958, ss. 51-53.
- : “Boğaziçi”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, 1961, ss. 2853-2873.

- : “Bostancıbaşı Defterleri”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, 1963, ss. 2979-2994.
- : “Emirgüneoğlu Bahçesi ve Yalısı”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C.IX, İstanbul, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, 1968, ss. 5099.
- : **Osmanlı Padişahları**, İstanbul, Ana Yayınevi, 1981.
- Kömürciyan, Eremya Çelebi** : **İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul**, trc. Hrand D. Andreasyan, yay. haz. Kevork Pamukciyan, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1988.
- Kral Abdullah** : Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik? çev. Halit Özkan, İstanbul, Klasik Yayınları, 2006.
- Kuban, Doğan** : **İstanbul Bir Kent Tarihi Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul**, yay. haz. Ayşen Anadol, çev. Zeynep Rona, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- : **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, YEM Yayın, 2007.
- Muhiddin, Nezihe** : “Bir Hatıra”, **Bütün Eserleri**, yaz. haz. Yaprak Zihnioğlu, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, ss. 137-140.
- Nâimâ, Mustafa** : Tarih-i Nâimâ, C.IV, yy, ty., ss. 5.
- Osmanlı Arşiv Belgeleri** : Fon Kodu: D..BŞM.MHF.d (Bâb-1 Defterî Baş Muhasebe Muhallefat Halifeliği Dosyaları), Dosya No: 13675 Gömlek No: 0 , Sıra No: 0, 29 Zilhicce 1178/ 19 Haziran 1765

- : Fon Kodu: İ..DH.. (İrâde-Dahiliye),
Dosya No: 1268, Gömlek No:
99690, Sıra No: 0, H. 02 Şaban
1309/ M. 2 Mart 1892.
- : Fon Kodu: İ..MMS. (İrâde-Meclis-i
Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek
No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban
1309/ M. 7 Mart 1892.
- : Fon Kodu: DH.MKT. (Dahiliye
Nezâreti Mektubî Kalemi), Dosya
No: 1943, Gömlek No: 76, Sıra No:
0, H. 5 Şevval 1309 / M. 3 Mayıs
1892.
- : Fon Kodu: DH.MKT (Dahiliye
Nezâreti Mektubî Kalemi), Dosya
No: 1972, Gömlek No: 26, Sıra No:
0, H. 20 Zilhicce 1309/ M. 16
Temmuz 1892.
- : Fon Kodu: DH.MKT. (Dahiliye
Nezâreti Mektubî Kalemi), Dosya
No: 106, Gömlek No: 29, Sıra No: 0,
H. 26 Muharrem 1311 / M. 9
Ağustos 1893.
- : Fon Kodu: BEO (Bâb-ı Âli Evrak
Odası), Dosya No: 258, Gömlek No:
19325, Sıra No: 0, H. 5 Şaban 1311 /
M. 18 Ağustos 1893.
- : Fon Kodu: MF.MKT. (Maarif
Nezâreti Mektubi Kalemi), Dosya
No: 1003, Gömlek No: 15, Sıra No:
0, H. 16 Cemaziyelevvel 1325/M. 27
Haziran 1907.
- Ölçer, Nazan** : “Emirgan Serifler Yalısı and Its
History”, **İstanbul Chamber of
Commerce**, Sayı: 16, İstanbul,
Ticaret Odası, 1986, ss. 66-69.
- Öz, Tahsin** : **İstanbul Camileri**, C.II, Ankara,
Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997.

- Özcan, Abdülkadir** : “Feridun Ahmed Bey”, **İslam Ansiklopedisi**, C.XII, İstanbul, TDV, 1995, ss. 396-397.
- Pardoe, Julia** : **Şehirlerin Ecesi İstanbul Bir Leydinin Gözüyle 19. Yüzyılda Osmanlı Yaşamı**, çev. Banu Büyükkal, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004.
- Peçevi, İbrahim Efendi** : **Peçevi Tarihi**, haz. Bekir Sıtkı Baykal, C.II, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982.
- Pınarbaşı, Simge Özer** : “Boğaziçi Mesireleri ve Koruları”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, ss.39-60.
- Rado, Şevket** : “1802 Yılında Boğaziçi ve Haliç Kıyılarında Kimler Otururdu?,” **Hayat Tarihi Mecmuası**, İstanbul, 1972, ss. 3-32.
- Rauf, Mehmet** : **Mirat-ı İstanbul**, İstanbul, Alem Matbaası, H.1314/ M.1896.
- Renda, Günsel** : **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700–1850**, Ankara, Hacettepe Üni. Yayınları, 1977.
- : “Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat”, **Türkler**, edit. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C.XV, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, ss. 265-283.
- Saatçi, Suphi** : “Boğaziçi Medreseleri ve Sıbyan Mektepleri”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, ss.253-258.

- Sarıdikmen, Gül, Ömer Faruk Şerifoğlu** : “Boğaziçi’nin Çeşme ve Sebilleri”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, ss. 505-541.
- Sarıyer-Emirgân-Boyacıköy İstikamet Haritası (Çevrimiçi)** : <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>
- Sönmez, Neslihan** : “Şerifler Yalısı Tarihçesi”, **İstanbul 3 nolu KTVKK Arşivi**, Dosya No. 34.30.899, 12.1.1987.
- Sözen, Gürol** : **Bin Çeşit İstanbul ve Boğaziçi Yalıları**, İstanbul, Ak Yayınları, 1989.
- Süreyya, Mehmed** : “Feridun Ahmed Paşa”, **Sicill-i Osmanî**, yay. haz. Nuri Akbayar, C.II, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, ss. 520-521.
- : “Abdullah Vassâf Efendi”, **Sicill-i Osmanî**, yay. haz. Nuri Akbayar, C.I, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, ss. 84.
- : “Emin Mehmed Bey (Feyzî Beyzâde)”, **Sicill-i Osmanî**, yay. haz. Nuri Akbayar, C.II, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, ss. 456.
- : “Es’ad Mehmed Efendi (Vassâfzâde)”, **Sicill-i Osmanî**, yay. haz. Nuri Akbayar, C.II, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, ss. 494-495.
- : “Mustafa Paşa (Kara) (Kemankeş)”, **Sicill-i Osmanî**, yay. haz. Nuri Akbayar, C.IV, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 1199.

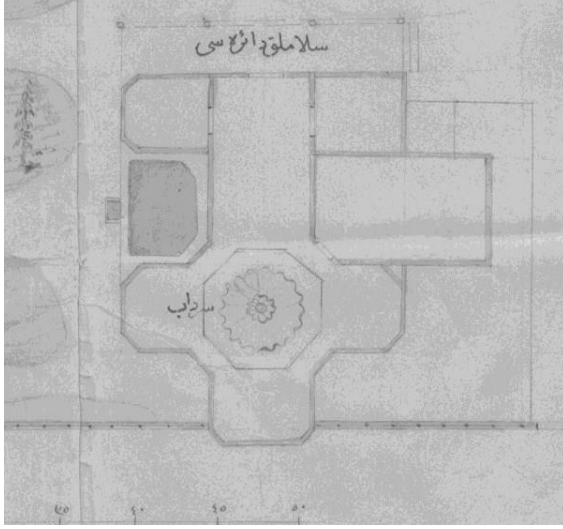
- : “Mustafa Efendi (Mirza)” **Sicill-i Osmanî**, yay. haz. Nuri Akbayar, C.IV, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, ss. 456.
- : "Salim Mehmed Emin Efendi (Mirzazâde)", **Sicill-i Osmanî**, yay. haz. Nuri Akbayar, C.V, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, ss. 1477.
- : “Yusuf Paşa (Emîr Gûneoğlu)”, **Sicill-i Osmanî**, yay. haz. Nuri Akbayar, C.V, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, ss. 1697.
- : “Hüseyin Paşa (Ağa Paşa)”, **Sicill-i Osmanî**, yay. haz. Nuri Akbayar, C.III, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, ss. 717-718.
- Şahin Tekinalp, Pelin** : Pelin, “Batılılaşma Dönemi Duvar Resmi”, **Türkler**, edit. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca C.XV, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, ss. 440–448.
- Şehsuvaroğlu, Halûk Y.** : “Emirgan Yalıları”, **Boğaziçi’ne Dair**, İstanbul, TTOK, 1986, ss. 241-243.
- : “Emirgân’a Dair”, **Boğaziçi’ne Dair**, İstanbul, Türkiye TTOK, 1986, ss. 71-73.
- : “Emirgân’da Eski Bir Yalı”, **Boğaziçi’ne Dair**, İstanbul, Türkiye TTOK, 1986, ss. 244-245.
- Şimşek, Mahmut Sami** : **İstanbul’un 100 Yalısı**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., 2011.
- Tanman, M. Baha** : “Divanhaneler”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993, ss. 69-70.

- : “Kayıkhaneler”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993, ss. 502.
- : **Sadullah Paşa ve Yalısı Bir Yapı Bir Yaşam**, İstanbul, Yapı Endüstri Merkezi, 2008.
- : "Tekkeler", **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, ss. 183-220.
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama (Çevrimiçi)** : <https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/parsel-sorgulama-3>, 20 Mayıs 2019.
- Tavernier, Jean Baptiste** : **Tavernier Seyahatnamesi**, ed. Stefanos Yerasimos, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006.
- : **17. Yüzyılda Topkapı Sarayı**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2007.
- Tayla, Hüsrev** : “İstanbul Boğaziçi’ndeki Köşkler, Kasırlar, Yalılar”, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, ed. Haluk Sezgin, C.I, İstanbul, İBB Kültür Müdürlüğü, 2008, ss. 435-480.
- : “Rapor”, **İstanbul 3 Nolu KTVKK Arşivi**, 19.2.1970.
- Türkmen, Nalan** : “Anadolu Konut Mimarisinde Meyve Motifleri”, **Meyve Kitabı**, ed. Emine Gürsoy Naskali, Dilek Herkmen, İstanbul, Kitabevi, 2006, ss. 41-52.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı** : **Osmanlı Tarihi**, C.III, 1. kısım, 2. bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1973.
- Ünver, Süheyl, Sedad Hakkı Eldem** : **Amucazade Hüseyin Paşa Yalısı**, İstanbul, TTOK, 1970

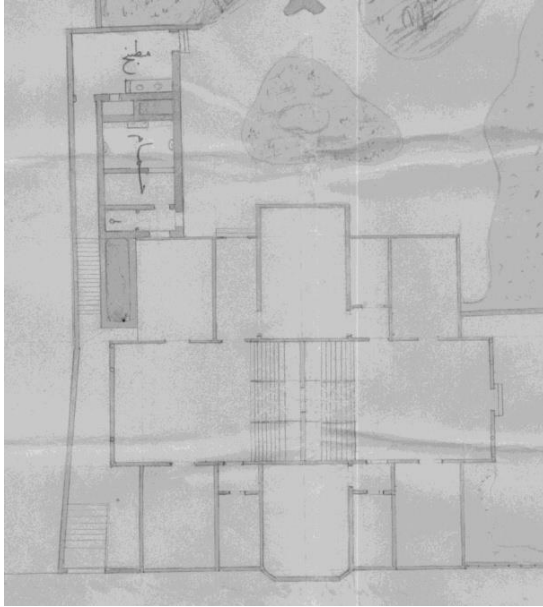
- V.G.M. Defter** : “Abdülkadir oğlu Ferîdûn Ağa Vakfiyesi”, **V.G.M. Arşivi**, Defter No: 570/124, ss. 198-206
- Yum, Şule** : “Milli Saraylarda Duvar ve Tavan Resimleri”, **Türkiyemiz**, Sayı: 69, İstanbul, Akbank Genel Müdürlüğü, 1993, ss. 18-29.
- Yücel, Erdem** : “Emirgân'da Serifler Yalısı”, **TTOK Bülteni**, Sayı: 33, İstanbul, TTOK, 1972, ss. 10.

EKLER

Ek 1 Selâmlık Köşkü Planı, 1892¹

Ek 2 Hamam ve Harem Binası Planı, 1892²

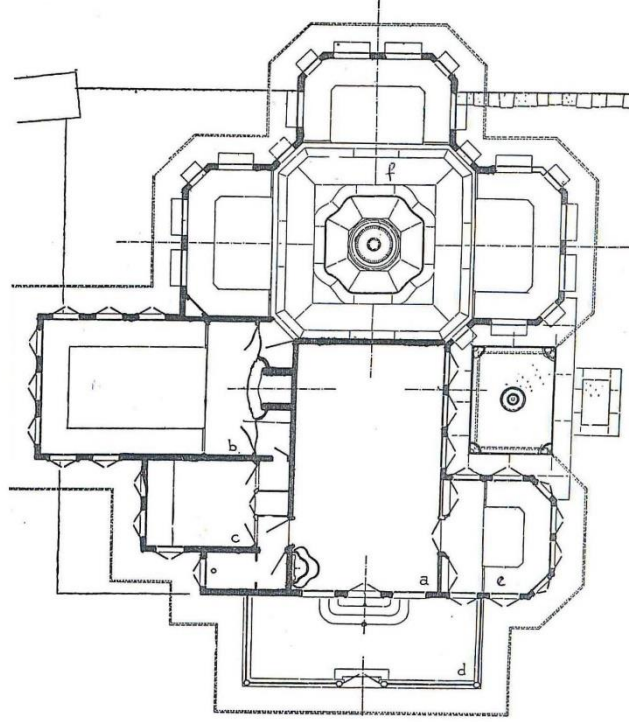

¹ BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.

² BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.

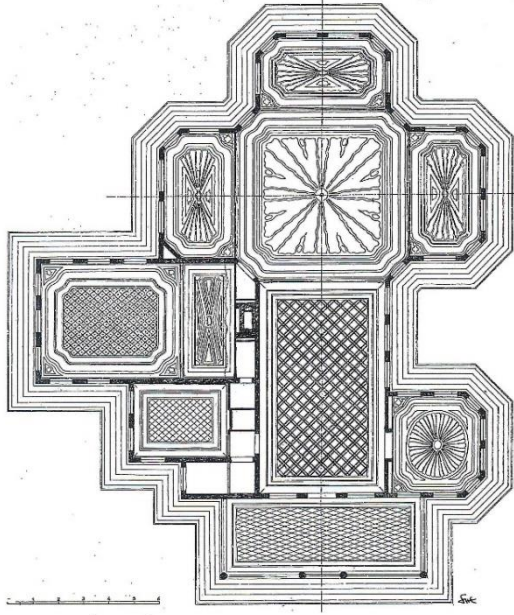
Ek 3 Sedad Hakkı Eldem'in Yayınladığı Rölöve, 1974³

- a: Sofa
- b: Başoda
- c: Hizmet Odası
- d: Giriş Holü
- e: Servis Odası
- f: Divanhâne
- o: Hela

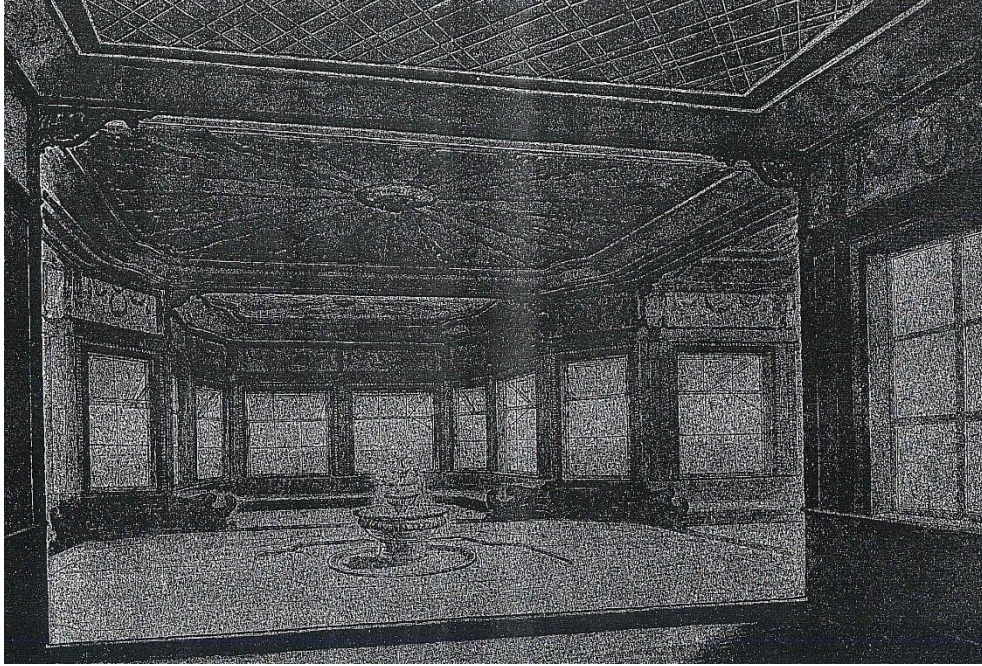

³ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 278.

Ek 4 Sedad Hakkı Eldem'in Yayınladığı Tavan Planı, 1974⁴

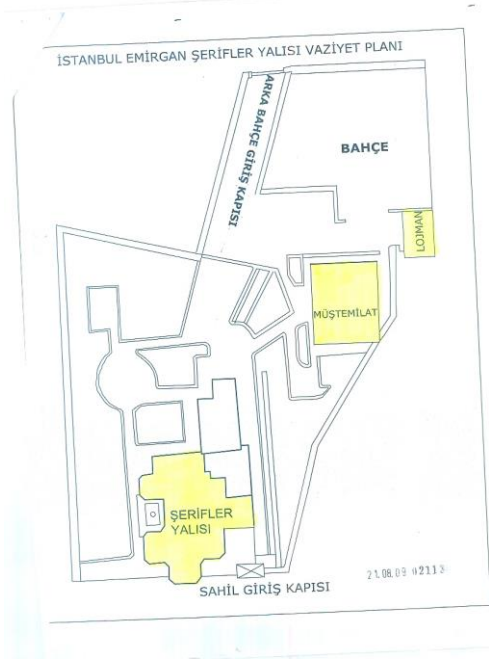
Ek 5 Sedad Hakkı Eldem'in Yayınladığı Divanhâne Restitüsyonu, 1974⁵

⁴ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 279.

⁵ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s. 283.

Ek 6 Emirgân Şerifler Yalısı Vaziyet Planı⁶

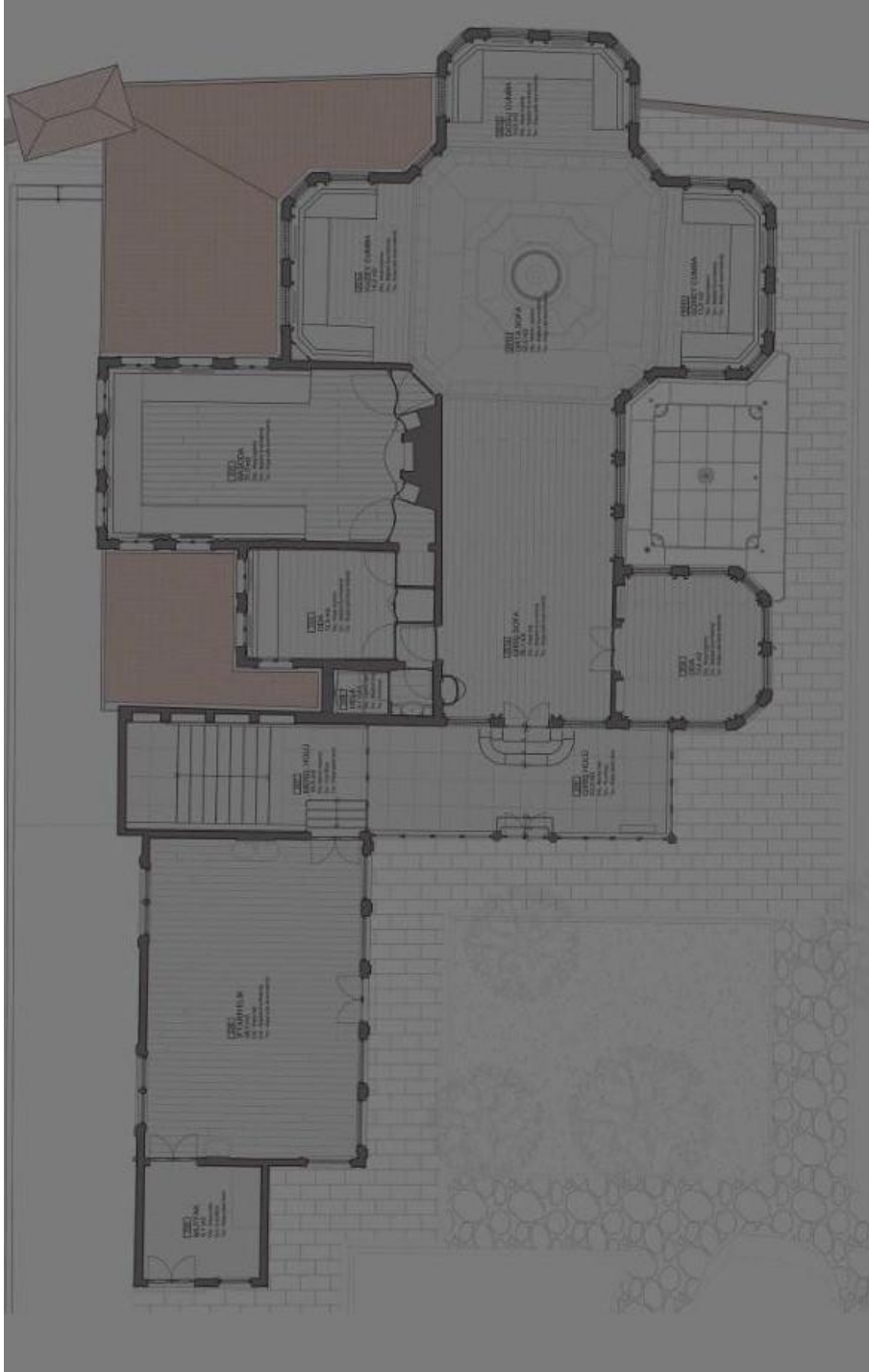
Ek 7 Beş Yıldızlı Otel Projesi (Harem Binası İhyası), 1986⁷

⁶ İBB KUDEB Arşivi

⁷ İBB KUDEB Arşivi, 1986.

Ek 8 Demet Aksu'nun Hazırladığı Selamlık Köşkü Rölevesi, 2017⁸

⁸ Demet Aksu Arşivi, 2017.

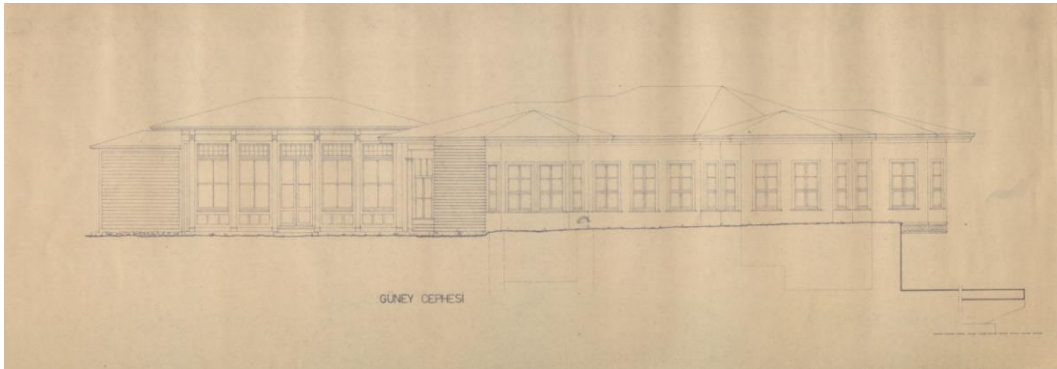
Ek 9 Selâmlık Köşkü Doğu Cephesi⁹

Ek 10 Selâmlık Köşkü Kuzey Cephesi¹⁰

Ek 11 Selâmlık Köşkü Güney Cephesi¹¹

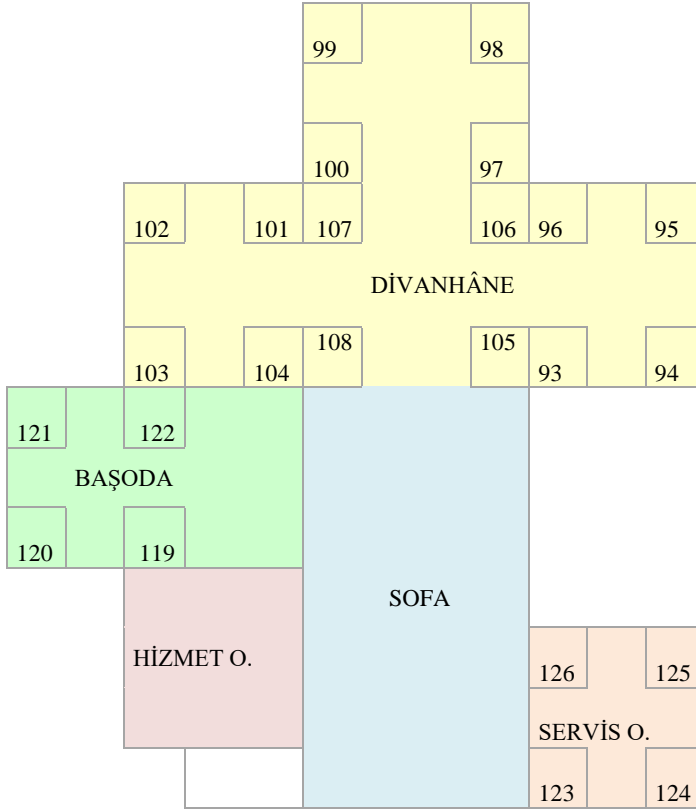
⁹ Mimar Hüsrev Tayla Arşivi, **Atatürk Kitaplığı**, Demirbaş No.013246, ty.

¹⁰ Mimar Hüsrev Tayla Arşivi, **Atatürk Kitaplığı**, Demirbaş No. 013247, ty.

¹¹ Mimar Hüsrev Tayla Arşivi, **Atatürk Kitaplığı**, Demirbaş No. 013248, ty.

Ek 12 Manzara Tasvirlerinin Mekânsal Dağılımı¹²

SELÂMLIK KÖŞKÜ / FRİZ

BAŞODA / DUVAR			
YÜKLÜK	112	113	116
	PENCERE		
	118	117	

YEMEK ODASI / TAVAN			
BAHÇE	129	128	GİRİŞ HOLÜ
	130	127	
	131	132	

HİZMET ODASI / YÜKLÜK	
DOLAP	
110	111
PENCERE	

¹² Fotoğraf numaraları şekil üzerinde gösterilmiştir.

Ek 13 Yemiş Tasvirlerinin Mekânsal Dağılımı

Tasvir Türü	Mekân
Armut	Divanhâne Kuşaklarında (sütun tasvirlerinin altında ve istiridye motifiyile), Başoda Kuşak ve Yüklüğünde, Hizmet Odası Yüklüğünde (çanak tasviriyile), Sofa Kuşaklarında (kemer ve sütun tasvirlerinin altında) ve Tavanında, İftariye Salonu Duvarında
Ayva	Başoda Kuşaklarında (barok-rokoko motiflerle)
Üzüm Salkımı (beyaz)	Sofa Tavanında, Servis Odası Kuşaklarında (çanak tasviriyile), İftariye Salonu Duvarında
Üzüm Salkımı (kırmızı)	Hizmet Odası Yüklüğünde (çiçek tasvirleriyle)
Üzüm Salkımı (siyah)	Divanhâne Kuşaklarında (sepet tasviriyile), Servis Odası Kuşaklarında (sepet ve çanak tasviriyile), İftariye Salonu Duvarında
Çilek	Divanhâne Kuşaklarında (çanak tasviriyile)
Dağ çilekleri	Divanhâne Kuşaklarında (istiridye motifiyile)
Elma	Divanhâne Kuşaklarında (sütun tasvirlerinin altında), Servis Odası Kuşaklarında (çanak tasviriyile), Hizmet Odası Yüklüğünde (çanak tasviriyile), Sofa Tavanında, Sofa Kuşaklarında (kemer ve sütun tasvirlerinin altında)
İğde	Başoda Yüklüğünde
İncir	Divanhâne Kuşaklarında (sepet ve istiridye tasviriyile) ve Servis Odası Kuşaklarında (sepet tasviriyile)
Karpuz	Divanhâne Kuşaklarında (sepet ve çanak tasviriyile), İftariye Salonu Duvarında
Kavun	Başoda Yüklüğünde
Kayısı	Divanhâne orta sahnin tavan göbeğinde (üç boyutlu olarak), Divanhâne Kuşaklarında (istiridye motifiyile), Hizmet Odası Yüklüğünde (çiçek ve çanak tasvirleriyle) ve Kuşaklarında (yemiş tabağı üzerinde), Servis Odası Kuşaklarında (çanak tasviriyile)
Limon	İftariye Salonu Duvarında (balık tabağında)
Malta Eriği	Divanhâne Kuşaklarında (çanak tasviriyile)
Nar	İftariye Salonu Duvarında (açılmış olarak)
şeftali	İftariye Salonu Duvarında
Zeytin	İftariye Salonu Duvarında (dal ve yapraklarıyla)

Ek 14 Çiçek Tasvirlerinin Mekânsal Dağılımı

Tasvir Türü	Mekân	Renk
Gül (Açmış)	Divân hâne Sofa Başoda Servis Odası Hizmet Odası İftariye Salonu	pembe, turuncu, sarı, mavi, gri, eflatun, narçiçeği, gül kurusu, beyaz
Gül (Tomurcuk)	Divân hâne Sofa Başoda Servis Odası Hizmet Odası İftariye Salonu	pembe, turuncu, sarı, gri, eflatun, gül kurusu
Gül (Katsız, sade)	Divan hâne	pembe, sarı, beyaz, turuncu
Karanfil	Divan hâne Sofa Hizmet Odası Servis Odası	turuncu, sarı, beyaz, pembe
İstanbul Lalesi	Başoda Sofa	turuncu, gül kurusu
Lale	Sofa Hizmet Odası Servis Odası	turuncu, mavi, gri, beyaz, pembe
Papatya	Divân hâne Sofa Başoda Servis Odası Hizmet Odası İftariye Salonu	mavi, pembe, turuncu, gri, beyaz, sarı, narçiçeği, bordo
Çan çiçeği	Divân hâne Sofa Başoda Servis Odası Hizmet Odası	turuncu, gri, sarı, beyaz, narçiçeği
Hercai kır çiçekleri	Divan hâne Servis Odası	mavi, kırmızı
Nergis	Divan hâne	sarı
Akşam Safası	Divan hâne Başoda	mavi-mor
Siklamen	Divan hâne	mor
Zambak	Divan hâne	beyaz
Küpe Çiçeği	Hizmet Odası	turuncu

Ek 15 Eşya Tasvirlerinin Mekânsal Dağılımı

Tasvir Türü	Mekân	Adet	Renk
Vazo	Başoda Kuşakları	14	Gri
Vazo (çift kulplu)	İftariye Salonu Tavanı	4	koyu mavi
Vazo (küçük)	Divanhâne Kuşakları	3	Gri
Vazo (rokoko yapraklı)	Divanhâne Kuşakları	36	Gri, bej tonları
Vazo (rokoko yapraklı)	Başoda Kuşakları	11	Gri, bej tonları
Vazo (rokoko yapraklı)	Sofa Kuşakları	4	Gri
Vazo (rokoko yapraklı)	Hizmet Odası Kuşakları	9	Gri
Vazo (rokoko yapraklı)	Servis Odası Kuşakları	8	Bej, narçiçeği
Kandil (inciler eşliğinde)	Divanhâne Kuşakları	16	Gri, toprak tonları
Kandil	Divanhâne Kuşakları	18	Gri
Püskül	Divanhâne Kuşakları	8	Gri
Perde	Divanhâne Tavanı	24	Gri
Perde (korniş ve püsküllerle)	Divanhâne Kuşakları	8	Gri, toprak tonları
Perde (toplanmış)	Başoda Yüklüğü	8	Turuncu
Kumaş (meş'aleler üzerinde)	Divanhâne Kuşakları	32	Kırmızı
Kumaş	Başoda Kuşakları	4	Yağ yeşili
Kumaş	Divanhâne Duvarı	1	Gri
Bıçak	Divanhâne Kuşakları	3	Kırmızı saplı
Bıçak	İftariye Salonu Duvarı	1	Gri
Hasır Sepet	Divanhâne Kuşakları	3	Bej tonları
Hasır Sepet	Başoda Duvarları	2	Bej tonları
Hasır Sepet	Servis Odası Kuşakları	2	Bej tonları
Çanak	Divanhâne Kuşakları	3	Gri
Çanak	Hizmet Odası Yüklüğü	2	bej, toprak tonları
Çanak	Servis Odası Kuşakları	2	Gri, toprak tonları
Kupa (Tek Kulplu)	Divanhâne Kuşakları	16	Gri
Kupa (Çift Kulplu)	Divanhâne Kuşakları	8	Gri
Kupa (Çift Kulplu)	Sofa Kuşakları	1	Gri
Yemiş Tabağı	Başoda Kuşakları	22	Gri, bej tonları
Yemiş Tabağı	Hizmet Odası Kuşakları	18	Gri
Yemiş Tabağı	İftariye Salonu Duvarları	5	Mavi, gri tonları
Meşale	Başoda Kuşakları	32	Gri

Ek 16 Şerifler Yalısı ve Arazisinin Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Sorgulama Sonuçlarının Gösterimi¹³

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, İstanbul ili, Sarıyer ilçesi, Mirgün Mahallesi, 88 Ada, 37 Pafta, 17, 18, 19, 20, 21 nolu Parsel Sorgulama Sonuçları				
Parsel	Mevkii	Nitelik	Tapu Alanı	Taşınmaz No
17	Mirgün Mektebi	Bahçeli Ahşap Ev (ahşap Müştemilat Binası ve kagir Bekçi Evi)	990,00	23705426
18	Mirgün Mektebi	Arsa (Harem Binası)	846,00	23686642
19		Ahşap Ev (Selâmlık Köşkü)	2175,10	23705427
20	Boyacıköy Emirgân Yolu	Arsa (Harem Binası)	1212,0	23686648
21	Boyacıköy Emirgân yolu	Arsa (Harem Binası)	1374,00	23686649

Ek 17 Şerifler Yalısı ve Arazisinin 1892 Tarihi Tahmini Kıymetleri¹⁴

Şerifler Yalısı ve Arazisinin 1892 Tarihi Tahmini Kıymetleri				
Parsel ¹⁵	Nitelik	Hisse-i Takribesi (atik zira-i mimarî)	Fiyat-ı Tahmine	Kıymet-i Tahmine Arsası
17, 18	Arsa	11000	30	330.00
20, 21	Hamam ve Bina	800	150	120.00
19	Selâmlık Dairesi	400	100	40.00
				490.00 4.900 lira-yı atike

¹³ Çevrimiçi, Tapu ve Kadastro Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, <https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/parsel-sorgulama-3>, 20 Mayıs 2019.

¹⁴ BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.

¹⁵ Tabloda güncel pafta numaraları verilmiştir. Eski pafta numarası 6 olarak kayıtlıdır.

Ek 18 Sarıyer İlçesi, Mirgün Mahallesi, 88 Ada İçindeki Parsel Sahipleri Listesi¹⁶

Kırsık No	Pafta No	KAPU No				Cins	Sahibi	Düşünce
		Pafta	Pafta	Pafta	Pafta			
1								
2	5.7		5.7		Arsa	Lütfiye Usman		
3	3	3			"	Maliye Hazinesi		
4					"	Abdulhamidi evvel vakfi		
5	2.224				Cami	sultan Abdulhamidihan evvel vakfi		
6	26	28.2	28.30	28.10	Bahçe	Şerif, Serife, Kefise, Aras, Abdülhak		
7	28	32.34	32.34		icinde Malubesi ve suyu alan arsa	Behcet Memduha Tuğay		
8	3	5	5		Ahşev	Fatma, Mehmet, Seniha v.s.		
9					Arsa	Abdulhamidi evvel vakfi		
10								
11								

(11) parselden ibaret (28) numaralı bu adanın içindeki parsellerin cinsleriyle sahipleri adları tahmin varakalarına uygundur

Katip

[Handwritten signature]

Kadastro Müh.

¹⁶ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi.

Ek 19/1 Bostancıbaşı Defterlerine Göre Emirgân Senti Sakinleri

	Baltalimanı, Taş iskele, Ma-i leziz çeşmesi, köprü, seyregâh, mesiregâh
1	Erzurum Gümrükçüsü Kapıcıbaşı Abdülbâki Ağa'nın Yalısı
2	Mesudzâde Kerimesinin Yalısı
3	Köprübaşında Sâbık Reisülküttab İsmail Paşa Yalısı
4	Zaim Mehmed Ağa'nın Vereselerinin Yalısı ve Şahba İskele
5	Zaim Nuri Bey Kullarının Yalısı
6	Zaim Emin Ağa'nın Yalısı
7	Köprübaşında (Zarphâne) Kalcıbaşı (veya kalcı) Simon Zimmînin Kayıkhânesi, Limanı, Yalısı, Diğer Hânesi
8	Köprübaşında Kalcıbaşı Simon Zimmî Yalısı ve Kayıkhânesi
9	Köprübaşında Esbak Kalcı Simon Zimmînin Yalısı Müsteciri Boyar Taifesinden Samurkaşzâde Yangu Zimmî Kulları
10	Köprübaşında Saatçi Karnin Zimmînin Yalısı
11	Çeşnigir Nalcıbaşı Mesfurun Kayıkcı Odası
12	Tercemân Baron Zimmînin Yalısı
13	Sâbık İngiliz Tercemân Moskov (Rusya tercümanı) Zimmînin Hânesi
14	Sâbık İngiliz Tercemânı Moskov (Rusya tercümanı) Kızlarının Kerimelerinin Yalısı
15	Simkeş Sahag Zimmî Yalısı
16	Dülbendci Haçadur Zimmînin Hânesi
17	Sarraff Dalgıçoğlu Zimmî Yalısı
18	Tuhafcı Yani Zimmînin Hânesi
19	Mesfurun Taş Ocakları (Vakf-ı şerife zabt olunmuş)
20	Ocak Bezirgânı Yaşu Yahudinin Menzili
21	Dülbendci İstefan Zimmînin Arsası
22	Dülbendci Garabet Zimmînin Arsası
23	Tuhafcı, Bezirgân Aciyani Yalısı
24	Tuhafcı Acıyaninin Hânesi
25	Sarraff Tıngıroğlu Zimmînin Yalısı
26	Tıngıroğlu Simon Zimmînin Yalısı
27	Tıngıroğlu ve Damadı Emiresi Yalısı
28	Hanımoğlu Ziminin Yalısı
29	Simkeş Hanımoğlu Fahtar Yalısı
30	Sarraff Tıngıroğlu Kirhor Zimmî Yalısı
31	Mesfurun, Mersumun Damadı, Oğlu Oseb Zimmî Yalısı, diğer hânesi

Ek 19/2 Bostancıbaşı Defterlerine Göre Emirgân Semti Sakinleri

32	Düzoğlu Vereseleri Yalısı
33	Kürekci Uskuli Zimmî Yalısı
34	Hanımoğlu Damat Bey'in Yalısı
35	Bezirgân Uskuli Yalısı
36	Ömre Simon Zimmînin Yeni Yalısı
37	Mesfurun Damadı ve Sarraf Simon Zimmînin Yalısı (Tıngıroğlu Simon'un damadı olabilir)
38	Mesfurun Damadı Simon Zimmînin Yalısı
39	Hüdaverdioğlu Sarraf Manuk (veya Manukoğlu) Zimmînin Hânesi
40	Moralı Sarraf Dimitraki Yalısı
41	Şerif Paşazade Said Bey Kullarının Yalısı
42	Bursevi El-Hac Halil Ağa Hancerli Kulları Yalısı
43	Firari Hançerlioğlu Aleko Zimmînin Yalısı
44	Sarraf Ohanoğlu Vasilaki Yalısı
45	Koca Ohan torunu Vasilaki Zimmî Yalısı
46	Bezirgân Vasil Zimmînin Hânesi
47	Simurkaş Damadı Çükacı Zimmînin Yalısı
48	Kürekci Dimitraki Zimmînin Yalısı
49	Sarraf Tıngıroğlu Agob'un Yalısı
50	Agob Kalfa'nın Keresteci Dükkânı
51	Keresteci Vasilaki Dükkânı
52	Keresteci Dükkânı ve Pişgâhı İskele Vakf-ı mezburun kahve dükkânı
53	Hamdi Bey Kahvesi ve İskele Zimmet Numan Efendi Yalısı Vakıftan Bina Olunan Hâneler
54	Berber Tomas Zimmî Dükkânı
55	Zimmet Halifesi Sâbık Mustafa Efendi Kullarının Yalısı ve Kahve Dükkânı
56	Dellâlbaşı Mehemed Ağa'nın Yalısı, kurbinde merkumun diğer yalısı
57	Hâcegândan Defterdar Mektubcusu Hasan Efendi Yalısı
58	Mabeyni Hümayundan Mahreç Alaaddin Ağa Kullarının Yalısı
59	Silâhşor-ı Şehriyâri Arnavut Mehemed Bey'in Yalısı

Ek 19/3 Bostancıbaşı Defterlerine Göre Emirgân Semti Sakinleri

60	Şehremini Rûznâmecisi İbrahim Efendi'nin Yalısı
61	Hâcegândan Anbar Emini Ahmed Efendi kullarının yalısı
62	Enderun-i Hümâyun'dan Mahreç Hâlâ Matbah Emini Affan Ağa'nın Yeğeni Kamil-i Mir Kullarının Yalısı
	Emirgânoğlu nam mahaldir
63	Kuzâttan Seyyid Mustafa Efendi Yalısı
64	Hâcegân-ı Divan-ı Hümâyundan, Sâbık İmaret Kethüdâsı, Sabık İmaret Kâtibi Emin Efendi'nin Yalısı
65	El-hâc İspir Mehmed Ağa'nın Yalısı
66	El-hac İspir Ağa Mühürdarı Emin Efendi'nin Yalısı
67	Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyundan Emin Efendi Yalısı
68	Moralı Bekir Bey'in Yalısı
69	Mîrâhur Bekir Bey'in Yalısı (eskiden mîrâhur-i sâni)
70	Ebubekir Paşa'nın Yeğeni İsmail Efendi'nin Yalısı
71	Moralı Ebubekir Paşa Kullarının Yalısı
72	Hazine-i Hümâyunda Sabık Başyazıcı Mehmed Bey
73	Naili Paşazâde Merhum Nurî Beyzâde'nin Yalısı
74	Cebehâne Kâtibi Halim Efendi'nin Yalısı
75	Ordu-yı Hümâyun Reisi Râsîh Efendi'nin Yalısı
76	Sâbık Reisülküttab Râsîh Efendi Oğlunun Yalısı
77	Feyzî Beyzâde Mehmed Bey Yalısı
78	Sâbık Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa Kullarının Yalısı İçinde Sakin Hâcegân-ı Kassâbbaşı Ali Efendi Kulları
	Abdülhamid camii ve mâ-i leziz çeşmesi
	Mîrgünoğlu iskelesi ve kahve dükkânları
	Nakşibendî Tekkesi, Abdülkâdirü'l Geylâni Dergâhı, Nakşibendî Dergâhı
	Hamam
	Gümrük
	Kayıkhâne ve Limanlar
79	Baltacı Feyzî Ağa'nın Hânesi (sonradan oğulları oturmuş)
80	Kahveci Mehmed Ağa'nın Yalısı
81	Kuzâttan Râgıb Efendi Kullarının Yalısı

Ek 19/4 Bostancıbaşı Defterlerine Göre Emirgân Senti Sakinleri

82	Sırkâtibi Efendinin Yalısı
83	Zihni Paşazâdelerin Yalısı
84	Müderres-i Kiramdan Eğribozlu İsmail Efendi'nin Yalısı
85	Şehremini Câvid Ahmed Bey'in Yalısı
86	Seyyid Hüseyin Efendi'nin Yalısı
87	Muhzırlar Kethüdâsının Yalısı (daha sonra zevcesinin mülkiyetine geçmiş)
88	Eğribozlu Ebubekir Paşa Hemşiresi Hanım'ın Yalısı
89	Tokmak Burnu'nda daire Haburehlan? Beyliği Efendi'nindir
90	Hâcegândan İrfanzâde Arif Efendi Yalısı (surre-i hümayun emini ve iznikmid keresete nâzırı olmuştur)
91	Vâlîde Sultan Kethüdâsının Mühürdarı Râgıb Efendi'nin Yalısı
92	Vâlîde Sultan Kethüdâsı Yusuf Ağa'nın Yalısı, Yeni Yalısı, Kasrı Vakf-ı Hümayun (iki adet yalı ve yüksekte köşk)
93	Gümrükçü Osman Ağa Kullarının İki Adet Yalıları ve Fevkani Köşkü (Yusuf Ağa'ya ait olan yapılar önce vakfı hümayuna geçmiş, sonradan Gümrükçüzade Feyzi Efendi oturmuş)
94	Matbah Emîni Osman Ağa Kullarının Yalısı Osman Paşa Kulları Yalısı Olmuştur ve İki Bab Köşkü
95	Gümrükçüzâde Feyzi Efendi kullarının yalısı
96	Feyzî Efendi Yalısı (kalem kâtibi, hocalardan)
97	Sekbanbaşı Said Efendi'nin Yalısı
98	Râşid Efendi'nin Yalısı (çavuşbaşı, reisülküttab) sonra oğluna kalmış (oğlu Raşidzâde Ca'fer Bey olabilir)
99	Raşidzâde Ca'fer Bey Kullarının yalısı (müderresin-i kiramdan, babası veya kendisi İzmir ve Medine Monlası)
100	Kapan Nâibizâde İzzet Efendi Yalısı
101	Müderresin-i Kiramdan Kapan Nâibizâde Abdülhalim Efendi'nin Yalısı Tokmak Burnu ve İstinye Körfezi
102	Yusuf Ağa Kayıkhânesi (vakf-ı hümayûn) Taş Ocakları

Ek 20/2 Bostancıbaşı Defterleri Tablosu

BOSTANCIBAŞI DEFTERLERİ											
I. Abdülhamit Dönemi			III. Selim Dönemi			II. Mahmut Dönemi					
Süleymaniye Ktp. 63 no tarih: AE TRH 1033 M. 1792	Millet Ktp. AE TRH 1033 M. 1792	Keçeci Aliesi nüshası M. 1800-1803	Şekvet Rado 'nun Yayınladığı nüsha M. 1802	İ.Ü. Ktp. TY 8866 M. 1809-1810	İ.Ü. Ktp. TY 10099 tarih: Simkeş Hanımoğlu Fahriyar Yalısı	İ.Ü. Ktp. TY 8865 M. 1811-1812	Resat Ekrem Koçu'nun Yayınladığı nüsha	İ.Ü. Ktp. TY 8830 M. 1815	Topkapı Sarayı Ktp. YY 849 M. 1818-1821	İ. Şehir Ü. Ktp. (Es-Seyyid İbrahim Rasid Efendi) M. 1836	
		Kurbünde Döbendci İstefan Zimmînin Arsası	Yanında Tingroğlu Simon Zimmînin Yeni Yalısı	Sarraf Tingroğlu Zimmînin Yalısı	Simkeş Hanımoğlu Fahriyar Yalısı	Mesfurun Damadı, Oğlu Oseb Zimmî Yalısı	Hüdaverdioglu Sarraf Manuk Zimmînin Hânesi	Kurbünde Mesfurun Damadı Oseb Zimmînin Hânesi	Zimmî Mesfurun İttisalinde Diğer Yalısı	Zimmî Mersumun İttisalinde Diğer Yalısı	
		Kurbünde Tingroğlu Simon Zimmînin Yalısı	Yanında Adı Geçenin Damadı Ömre Simon ve Sarraf Simon Zimmînin Yeni Yalısı	Mesfurun Damadı Sarraf Simon Zimmînin Yalısı	Bezirgan Uskull Yalısı	Düzoğlu Vereseleri Yalısı	Morali sarraf Dimitraki Zimmînin Hânesi	Kurbünde Mesfurun Diğer Hânesi	Sarraf Hüdaverdioglu Manukoğlu Zimmînin Yalısı	Sarraf Hüdaverdioglu Manukoğlu Zimmînin Yalısı	
		Kurbünde Mesfurun Damadı Simon Zimmînin Yalısı	Bitişğinde Dört Adet Boş Yalı Arsası	Kalbabaşı Simon Zimmî Yalısı	Bezirgan Dimitraki Yalısı	Kürekci Uskull Zimmî Yalısı	Bezirgan Vasil Zimmînin Hânesi	Kurbünde Sarraf Manuk Zimmînin Hânesi	Sarraf Manuk Zimmînin Yalısı	Sarraf Manuk Zimmînin Yalısı	
Balta Limanı Mesiregâhtır Kurbünde Erzurum Gümrükçüsü Kapıbaşı Abdülbâki Ağa'nın Yalısı		Kurbünde Dört Adet Yalı Arsası	Yanında Kürekci Dimitraki Zimmînin Yalısı	Hanımoğlu Damat Bey'in Yalısı	Sarraf Ohanoğlu Vasilaki Yalısı	Morali Sarraf Dimitraki Zimmî Yalısı	Tingroğlu Agob Zimmînin Hânesi	Kurbünde Sarraf Dimitraki Zimmînin Hânesi	Firari Hançerlioglu Aleko Zimmînin Yalısı	Bursevi El-Hac Halli Ağa Hancıerli Kulları Zimmînin Yalısı	
Kurbünde Mesudzâde Kerimesinin Yalısı	Balta Limanı	Kurbünde İki Adet Yalı Arsası	Yanında Agob Kalfa Zimmînin Keresteci Dükkânı	Morali Sarraf Dimitraki Yalısı	Tingroğlu Agob'un Yalısı	Koca Ohan torunu Vasilaki Zimmî Yalısı	Keresteci Dükkânı	Kurbünde Bezirgan Vasil Zimmînin Hânesi	Tingroğlu Agob Zimmînin Yalısı	Tingroğlu Agob Zimmînin Yalısı	
Köprübaşında Sâbık Reisülküttâb İsmail Paşa Yalısı	Köprübaşında Saatçi Karın Zimmînin Yalısı	Kurbünde Agob Kalfa'nın Keresteci Dükkânı	Adı Geçen Vakıfın Kahve Dükkânı	Sarraf Tingroğlu Agob'un Yalısı	Berber Tomas Zimmî Dükkânı	Yüksekte Keresteci Dükkân Pîğâh-ı İskele	Zimmî Halifesi Sâbık Mustafa Efendi'nin Yalısı	Kurbünde Keresteci Dükkân ve Pîğâh-ı İskele	Br Bab Kahve ve Dükkânı	Müteveffa Zimmî Halifesi Mustafa Efendinin Bir Bab Kahve Dükkânı	
Kurbünde Tercemân Baron Zimmînin Yalısı	Sâbık Moskov Tercemân Kerimesinin Yalısı	Vakıf-ı Mezburun Kahve Dükkânı	Yüksekte Vakıftan Bina Olunan Hâneler	Hamdi Bey Kahvesi ve İskele Zimmî Numan Efendi Yalısı	Zimmî Halifesi Mustafa Efendi Kahvesi	Sâbık Zimmî	Hâçegândan Defterdar Mektubucusu Hasan Efendi'nin Yalısı	Kurbünde Zimmî Halifesi Sâbık Mustafa Efendi'nin Yalısı	Mabeyni Hümâyundan Mahrec Alaaddin Ağa Kullarının Yalısı	Mabeyni Hümâyundan Mahrec Alaaddin Ağa Kullarının Yalısı	
Kurbünde Sâbık Tercemân Moskov Zimmînin Hânesi	Silâhşor-ı Şehriyâr Arnavut Mehmed Bey'in Yalısı	Kurbünde Hâlâ Dellâlbaş Mehmed Ağa'nın Yalısı	Yanında Şehremini Rûznâmecisi İbrahim Efendi'nin Yalısı	Dellâlbaş Mehmed Ağa'nın Yalısı	Murta İleyhin Yalısı	Hâçegândan Defterdar Mektubucusu Hasan Efendi Yalısı	İmaret Kethüdâsı Sâbık Emin Efendi'nin Yalısı	Hâçegândan Defterdar Mektubucusu Hasan Efendi Kullarının Yalısı	Anbar Emni Ahmet Efendi kullarının Yalısı	Hâçegândan Anbar Emni Ahmet Efendi Kullarının Yalısı	

Ek 20/3 Bostancıbaşı Defterleri Tablosu

BOSTANCIBAŞI DEFTERLERİ											
I. Abdülhamit Dönemi			III. Selim Dönemi			II. Mahmut Dönemi					
Süleymaniye Ktp. no AE TRH 1033 tarihli	Millîet Ktp. M. 1792	Keçeci Aliesi nüshası M. 1800-1803	Şevket Rado 'nun Yayınladığı nüsha M. 1802	I.Ü. Ktp. TY 8866 M. 1809-1810	I.Ü. Ktp. TY 10099 tarihli	I.Ü. Ktp TY 8865 M. 1811-1812	Reşat Ekrem Koçu'nun Yayınladığı nüsha M. 1815	I.Ü. Ktp. TY 8830 M. 1815	Topkapı Sarayı Ktp. YY 849 M. 1818-1821	I. Şehir Ü. Ktp. (Es-Seyyid İbrahim Rasid Efendi) M. 1836	
Emirgânoğlu nam mahaldir	Zaim Emin Ağa'nın Yalısı	Kurbünde Merhumun Diğer Yalısı	Yanında Dellâlbâşi Mehmed Ağa'nın Yalısı	Sâbık İmaret Kethüdâsi Emin Efendi'nin Yalısı	Hâlâ Defterdar Mektubucusu Efendi'nin Yalısı	Sâbık İmaret Kethüdâsi Emin Efendi'nin Yalısı	Ebubekir Paşa'nın Yeğeni İsmail Efendi'nin Yalısı	İmaret Kethüdâsi Sâbık Emin Efendi Kullarının Yalısı	Enderun-ı Mahreç Hâlâ Matbah Emîni Afîan Ağa Kullarının Yeğeni Kamîl-Mîr Kullarının Yalısı	Enderundan Mahreç Matbah Emîni Afîan Ağa Kullarının Yeğeni Kamîl Bey Kullarının Yalısı	
Kuzâttan Seyyid Mustafa Efendi Yalısı	Kuzâttan Es-seyyid Mustafa Efendi'nin Yalısı	Kurbünde Sâbık İmaret Kethüdâsi Emin Efendi yalısı	Yanında Sâbık İmaret Kethüdâsi Emin Efendi'nin Yalısı	Moralî Bekir Bey Yalısı	Sâbık İmaret Katibi Emin Efendi'nin Yalısı	Sâbık Mîrâhur Bekir Bey Kullarının Yalısı	Fevzi Beyzâde Mehmed Bey'in Yalısı	Moralî Ebubekir Paşa Kullarının Yalısı	Moralî Ebubekir Paşa Kullarının Yalısı	Moralî Ebubekir Paşa Kullarının Yalısı	
Kurbünde El-hâc İspir Ağa Mîhürdârî Emin Efendi'nin Yalısı	Hâcîgân-ı Dîvân-ı Hümâyûndan Emin Efendi Yalısı	Kurbünde Nailî Paşazâde Merhum Nuri Beyzâde'nin Yalısı	Yanında Sâbık Reisülkütâb Nâsîh Efendi Oğlunun Yalısı	Fevzi Beyzâde'nin Yalısı	Hâlâ Mîrâhur-ı Sâni Bekir Bey'in Yalısı	Fevzi Beyzâde Mehmed Bey Kullarının Yalısı	Mirgünoğlu İskelesi (Emirgân) Serâpâ kahveler	Sâbık Kaptân-ı Derya Hüseyin Paşa Kullarının Yalısı İçinde Sakin Hâcîgân-ı Kurbünde Fevzi Beyzâde Mehmed Bey Kullarının Yalısı	Sâbık Kaptân-ı Derya Hüseyin Paşa Kullarının Yalısı İçinde Sakin Hâcîgân-ı Kurbünde Fevzi Beyzâde Mehmed Bey Kullarının Yalısı	Sâbık Kaptân-ı Derya Hüseyin Paşa Kullarının Yalısı İçinde Sakin Hâcîgân-ı Kurbünde Fevzi Beyzâde Mehmed Bey Kullarının Yalısı	
İtîsalinde El-hâc İspir Mehmed Ağa'nın Yalısı	Hazme-i Hümâyûnda Sâbık Basyazıcı Mehemmed Bey Yalısı (Mirgün oğlu nam mahaldir)	Kurbünde Ordu-yı Hümâyûn Reisi Râşîh Efendi'nin Yalısı	Yanında Cebelhâne Kâtibi Halîm Efendi'nin Yalısı	Mirgünoğlu İskelesi Serâpâ Dükkânları	Fevzi Beyzâde Mehmed Bey'in Yalısı	Mirgünoğlu İskelesi ve Serâpâ Kahve Dükkânları	Serâpâ Kahveler	Mirgünoğlu İskelesi (Emirgân) Serâpâ kahveler	Mirgünoğlu İskelesi ve Serâpâ Kahve Dekakini	Mirgünoğlu İskelesi ve Serâpâ Kahve Dekakini	
Kurbünde Camî-i Şerif	Merhum Sultan Abdülhamid Han Hazretlerinin Camî-i Şerifi	Cennetmekân Abdülhamid Han Camî-i Şerifi ve Mâ-i Leziz Çeşmesi	Merhum Sultan Abdülhamid Han Hazretleri Camî-i Şerifi ve Tatlı Su Çeşmesi	Cennetmekân Kurbünde Sultan Abdülhamid Han Efendimizin Camî-i Şerifi	Cennetmekân Sultan Hamid Han Hazretlerinin Camî-i Şerifi	Mirgünoğlu İskelesi ve Serâpâ Kahve Dükkânları	Cennetmekân Sultan Abdülhamid Han Efendimizin Hazretlerinin Camî-i Şerifi	Cennetmekân Sultan Abdülhamid Han Efendimizin Hazretlerinin Camî-i Şerifi ve Mâ-i Leziz Çeşmesi	Cennetmekân Firdevs-i Aşyan-ı Sultan Abdülhamid Han Efendimiz Hazretlerinin Camî-i Şerifi ve Mâ-i Leziz Çeşmesi	Cennetmekân Firdevs-i Aşyan-ı Sultan Abdülhamid Han Efendimiz Hazretlerinin Camî-i Şerifi ve Mâ-i Leziz Çeşmesi	
Yüksekte Nakşibendî Tekkesi	Yüksekte Nakşibendî Tekkesi	Mirgünoğlu İskelesi ve Kahve Dükkânları	Mirgünoğlu İskelesi ve Kahve Dükkânları	Yüksekte Nakşibendî Çeşmesi	Serâpâ Kahveler	Yüksekte Nakşibendî Dergâhı	Yüksekte Nakşibendî Ve Mâ-i Leziz Çeşmesi	Fevkînde Nakşibendî Dergâhı	Verada Nakşibendî Dergâhı	Verada Nakşibendî Dergâhı	
Kurbünde Olan Hâlâ Gümrükür	Baltacı Fevzi Ağa'nın Hânesi	Bâlâda Abdülkâdirü'l-Geylânî Dergâhı	Yukarıda Hazret-i Abdülkâdirü'l-Geylânî Dergâhı	Yüksekte Nakşibendî Dergâhı	Mirgün İskelesi Mâ-i Leziz Çeşmesi	Sahîl-i Bahirde Gümrük	Fevkînde Nakşibendî Dergâhı	Mirgün Gümrüğü	Sahîl-i Bahirde Kain Gümrük	Sahîl-i Bahirde Kain Gümrük	

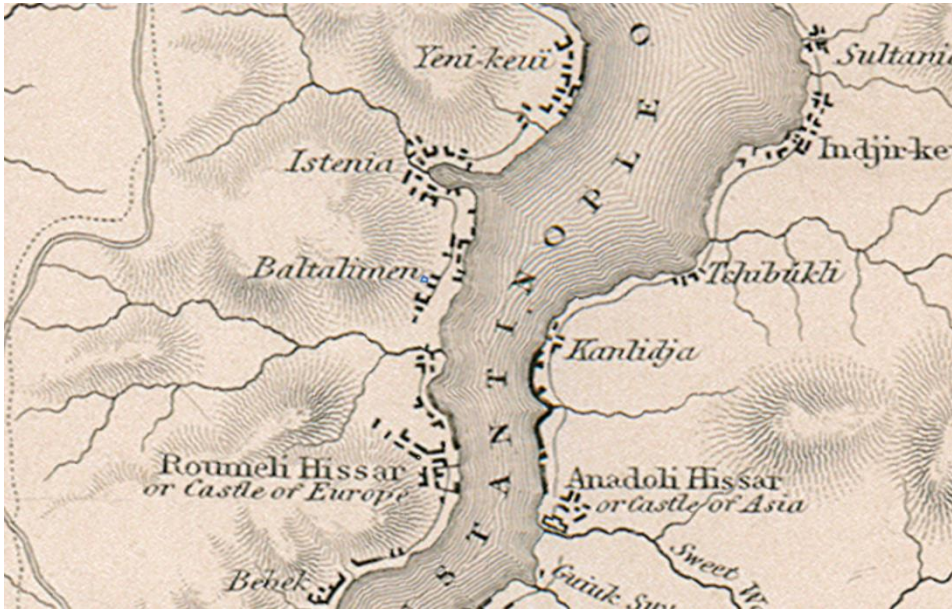
Ek 20/4 Bostancıbaşı Defterleri Tablosu

BOSTANCIBAŞI DEFTERLERİ											
I. Abdülhamit Dönemi			III. Selim Dönemi			II. Mahmut Dönemi					
Süleymaniye Ktp. no tarihli	63 AE TRH 1033 M. 1792	Millet Ktp. AE TRH 1033 M. 1792	Keçeci Ailesi nüshası M. 1800-1803	Şevket Rado 'nun Yayınlağığı nüsha M. 1802	İ.Ü. Ktp. TY 8866 M. 1809-1810	İ.Ü. Ktp. TY 10099 tarihli	İ.Ü. Ktp. TY 8865 M. 1811-1812	Reşat Ekrem Koçu 'nun Yayınlağığı nüsha	İ.Ü. Ktp. TY 8830 M. 1815	Topkapı Sarayı Ktp. YY 849 M. 1818-1821	İ. Şehir Ü. Ktp. (Es-Seyyid İbrahim Rasid Efendi) M. 1836
Kurbünde Kahveci Mehmed Ağa'nın Yalısı	Sahil-i Bahirde Büyük Gümrük	Sahil-i Bahirde Büyük Gümrük	Teberdâr Fevzi Ağa'nın Oğullarının Yalısı	Yukarıda Merhum Teberdâr Fevzi Ağa'nın Oğullarının Hânesi	Sahil-i Bahirde Gümrük	Serâpâ kahveler	Kuzâttan Râğib Efendi Kullarının Yalısı	Kurb-i Sahil-i Bahirde Mirgün Gümrüğü	Kurbünde Kuzâttan Râğib Efendi Yalısı	Kuzâttan Râğib Efendi Kullarının Yalısı	Kuzâttan Râğib Efendi Kullarının Yalısı
Kurbünde Hâlâ Sirkâtibi Efendinin Yalısı	Kahveci Mehmed Ağa'nın Yalısı	Kahveci Mehmed Ağa'nın Yalısı	Bâlâda Mirgünöğlü Hammâmî	Yukarıda Merhum Mirgünöğlü Hammâmî	Kadi Râğib Efendi Yalısı	Mirgün Gümrüğü ve Kayıkhanesi	Merhum Zihni Paşazâdelemin Yalısı	Kuzâttan Râğib Efendi'nin Yalısı	Kurbünde Müderris-i Kiramdan Egrıbozlu İsmail Bey Kullarının Yalısı	Müderris-i Kiramdan Egrıbozlu İsmail Bey Kullarının Yalısı	Müderris-i Kiramdan Egrıbozlu İsmail Bey Kullarının Yalısı
Kurbünde Seyyid Hüseyin Efendi'nin Yalısı	Câvid Ahmed Bey'in Yalısı	Câvid Ahmed Bey'in Yalısı	Mirgünöğlü Gümrüğü	Mirgünöğlü Gümrüğü	Zihni Paşazâdelemin Yalısı	Kuzâttan Râğib Efendi Yalısı	Muhzırlar Kethüdâsı Zevcesinin Yalısı	Müderrisinden İsmail Efendi'nin Yalısı	Kurbünde Eubekir Paşa Hemşiresi Cariyelerinin Yalısı	Egrıbozlu Eubekir Paşa Hemşiresinin Yalısı	Egrıbozlu Eubekir Paşa Hemşiresinin Yalısı
Tokmak Burnu'nda daire Haburehan? Beyliği Efendi'nindir	Es-Seyyid Hüseyin Efendinin Yalısı	Es-Seyyid Hüseyin Efendinin Yalısı	Kurbünde Kavıkhaneler ve Limanlar	Kayıkhaneler ve Limanlar	Muhzırlar Kethüdâsı Hallesinin Yalısı	Zihni Paşazâde Bey'in Yalısı	Hâcegândan İrfanzâde Arif Efendi Yalısı	Eubekir Paşa Hemşiresi Hanım'ın Yalısı	Kurbünde Surre-i Hümayun Emni İrfanzâde Arif Efendi Kullarının Yalısı	İznikmid Kereste Nâzırı İrfanzâde Arif Efendi Kullarının Yalısı	İznikmid Kereste Nâzırı İrfanzâde Arif Efendi Kullarının Yalısı
İstinye Körfezi Nam Mahaldir	Hâlâ Sekbanbaşı Said Efendi'nin Yalısı	Hâlâ Sekbanbaşı Said Efendi'nin Yalısı	Kurbünde Vâlide Sultan Kethüdâsının Mühürdarı Râğib Efendi'nin Yalısı	Yanında Vâlide Sultan Kethüdâsının Mühürdarı Râğib Efendi'nin Yalısı	İrfanzâde Arif Efendi'nin Yalısı	Muhzırlar Kethüdâsı Hallesi Yalısı	Gümrükçü Osman Ağa Kullarının İki Adet Yalılar ve Fevkanî Köşkü	Surre-i Hümayun Emni İrfanzâde Arif Efendi'nin Yalısı	Gümrükçü Osman Ağa Kullarının Yalısı ve Köşkü	Gümrükçü Osman Ağa Kullarının Yalısı ve İki Bab Köşkü	Gümrükçü Osman Ağa Kullarının Yalısı
	Hâlâ Cavuşbaşı Râşid Efendi'nin	Hâlâ Cavuşbaşı Râşid Efendi'nin	Kurbünde Sâbık Şehremini Ahmed Bey'in Yalısı	Yanında Sâbık Şehremini Câvid Ahmed Bey'in Yalısı	İki Adet Yali ve Yüksekçe Köşk Vakf-ı Hümayun	Hâcegândan İrfanzâde Arif Efendi Yalısı	Kurbünde Fevzi Efendi Yalısı	Gümrükçü Osman Ağa'nın Yalısı	Kurbünde Fevzi Efendi Kullarının Yalısı	Gümrükçü Osman Ağa'nın Yalısı	Gümrükçü Osman Ağa'nın Yalısı
	İstinye Körfezi Nam Mahaldir	İstinye Körfezi Nam Mahaldir	Kurbünde Muhzırlar Kethüdâsı Efendi'nin Yalısı	Yanında Muhzırlar Kethüdâsı Efendi'nin Yalısı	Kâtip Fevzi Efendi Yalısı	(Gümrükçü Osman Ağa da) Yusuf Ağa Yalısı Vakf-ı Hümayundur.	Râşid Efendizâde Yalısı	Ve Köşk	Müderris-i Kiramdan Ca'fer Bey Kullarının Yalısı	Medine Montlası Sâbık Raşidzâde Ca'fer Bey Kullarının Yalısı	Sâbık Medine Mollası Raşidzâde Ca'fer Bey Kullarının Yalısı
			Kurbünde İrfanzâde Arif Efendi'nin Yalısı	Yanında İrfanzâde Arif Efendi'nin Yalısı	Râşid Efendizâdenin Yalısı	Kalem Kâtibi Fevzi Efendi Yalısı	Kapan Nâbibzâde Abdülhalim Efendi Yalısı	Fevzi Efendi'nin Yalısı	Müderris-i Kiramdan Abdülhalim Efendi Kullarının Yalısı	Kapan Nâbibzâde Abdülhalim Efendi Kullarının Yalısı	Müderrisinden Kapan Nâbibzâde Abdülhalim Efendi Kullarının Yalısı

Ek 21 Kauffer Haritası, 1776¹⁷

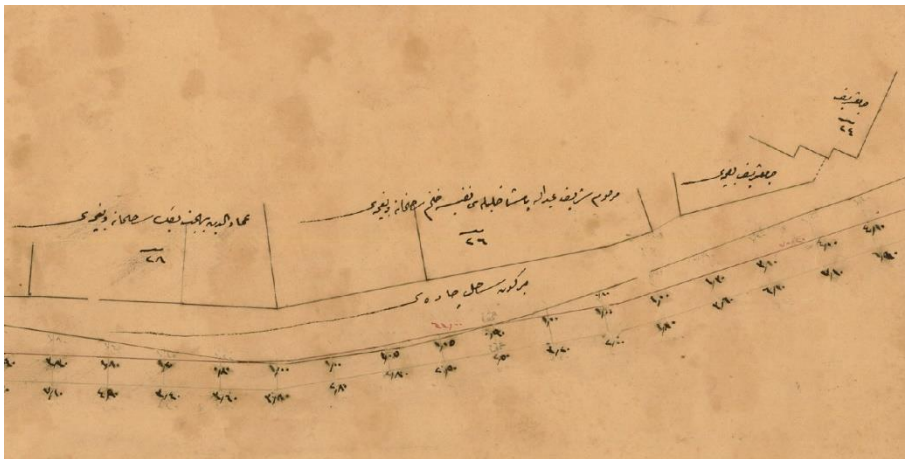
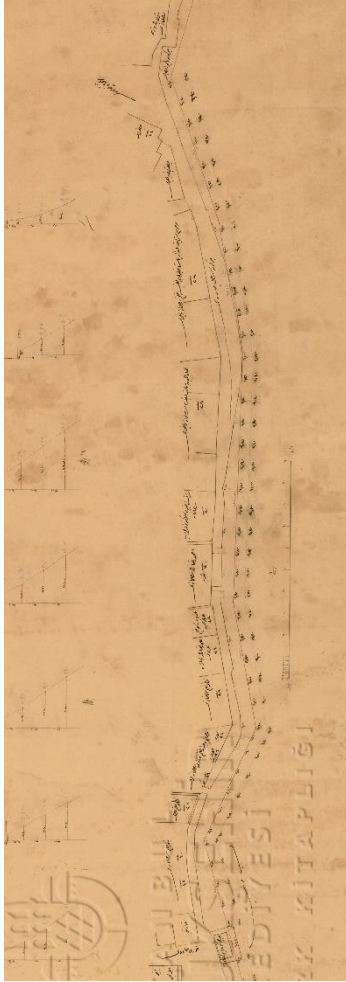
Ek 22 Hughes Haritası, 1839¹⁸

¹⁷ İBB BOİM Arşivi

¹⁸ İBB BOİM Arşivi

Ek 25 Sarıyer-Emirgân-Boyacıköy İstikamet Haritası²¹

²¹ Sarıyer-Emirgân-Boyacıköy İstikamet Haritası, İstanbul, Şehremaneti Hey'et-i Fenniyesi, ty. (İBB Atatürk Kitaplığı, Demirbaş No: Hrt_006161, Yer No: 352.961 SAR)

Ek 26 Ek 25'in Transkripsiyonu

Muvakkithâne Caddesi

Mirgün Vapur İskelesi

Mirgün Sahil Caddesi

Rauf Bey veresesi sahilhânesi

24 Cami-i şerif

25 Cami-i şerif bahçesi

26 Merhum Şerif Abdülilâh Paşa halilesi Nefise Hanım sahilhâne ve bahçesi

27 İmadiiddin Bey'in Sahilhâne ve Bahçesi

30 Şirket-i Hayriye Emlakından üç bab sahilhâne

30 Ahmed Rıza Bey sahilhânesi

32. Adviye Rabia Hanım arsası

34 Ali Rıza Bey ve saire arsası

36 Fatma Hanım sahilhânesi

36 Merhum Vicdan Hanım veresesi sahilhânesi

37 Fatma Hanım arsası

40 Münibe Hanım sahilhânesi

Boyacıköy Vapur İskelesi

Koru Caddesi

İcracı

Bahçe

مصطفی افندیك بالیسی	رودوسلی مصطفی افندیك بالیسی	سپاه خلیفه مرحوم مصطفی بك بالیسی حالا صراف ناصر ذمتك در	مدرسین کرآمدن قوی باشی محمد باشی اغازاده نك بالیسی	بالیه نیما ت	کبری باشنده صاحب قرنك ذمتك بالیسی
بکچری محمد لرنك محمد افندیك بالیسی	الستید اسمعیل افندیك بالیسی	فیهو کرکیسی احمد بك بالیسی	سابق مسقون جماد کریمه سنك بالیسی	سلسور شهر یاری آرنود محمد بك بالیسی	زعیم امین غانك بالیسی
بکچری کسه داری عبدالرحمن افندیك بالیسی	حالا جل منادی امین افندیك بالیسی	حالا دفر دار شرف افندیك بالیسی	فضا ذن السید مصطفی افندیك بالیسی	حواسکان دیوان هاوردن امین افندیك بالیسی	خرینه هاوردن سنك باش بازی محمد بك بالیسی
درگاه عالی قیوسی باشیردن حلیلی محمد افندیك بالیسی	مرحوم سالم افندیك کریمه سنك بالیسی	مخضرم حاجی علی اغانك خراب بالیسی	مرحوم سلطان عد الحمد خا حضرتك جامع شریف	برککده نقشبندی تکده سی	بالطه حی فیهی اغانك خانسی
سلسور شهر یاری موسی غا اولده بالیسی	ذات غلر کخدا سی کریمه سنك بالیسی	کبری یاری حاجی محمد اغانك بالیسی	ساحل محمد بولك کرک	ضوی حی محمد اغانك بالیسی	جاوید احمد بک بالیسی
ذات حاجی محمد باشا کخدا سی مصطفی افندیك بالیسی	سابق زمر منلاک کبری زاده لرنك بالیسی	زعیم محمد افندیك بالیسی	الستید حسین افندیك بالیسی	حالا سکان باشی سعید افندیك بالیسی	حالا جاوش باشی راشد افندیك بالیسی

استنبه کور فزی نام محمد	سابق نام منلاسی ذات زاده افندیك بالیسی	مدرسین کرآمدن شرف منلاور سی بالیسی	حواسکان دیوان هاوردن رفعت احمد بك بالیسی	استنبه اسکله قلقات بری	قوی حی ذمتك خراب بالیسی
مدرسین کرآمدن منیاصل محمد افندیك بالیسی	یاغی حاجی حسین او غلنك بالیسی	حرمین مفاطع سی خلیفه سی عبداللطیف افندیك بالیسی	بناویط ذمتك خانسی	اسکدرای غلنك قرنك خانسی	استغان ذمتك خانسی
سایو صدر عالی اوله باشی حاجی اسمعیل افندیك	صولان باشی ورن لرنك بالیسی	عبدالرحمن افندیك زاده بکک بالیسی	درزی باشنك قانتخا سی وستی صندلی و طرلی	بر بر حاجی قدرنك بالیسی	مرحوم حلیلی حلیله سنك بالیسی
کبه حاجی غلنك بالیسی	یک جامع امامی سلیمان افندیك اغانك بالیسی	سابق شیخ الاسلام مفتی زاده افندیك بالیسی	نصوح زاده احمد لرنك افندیك بالیسی	حلیلی زاده کخدا سی علی افندیك بالیسی	مرحوم کبه دار حاجی قدری افندیك حلیله سنك بالیسی
نعمان یازنجینك بالیسی	امام علی منلا نك بالیسی	سابق غلله قاضی سی بکلی زاده احمد افندیك بالیسی	عسکرس سلیمان بشک نك بالیسی	سابق رفیق کخدا سی حسن اغا او غلنك بالیسی	حور حور محمد اغانك بالیسی
فضا ذن ولی افندیك حلیله سنك بالیسی	ذات حاجی زعیم عمر اغانك لرنك بالیسی	مستی زاده ورن سنك بالیسی	مدرسین کرآمدن راشد افندیك بالیسی	سابق فضا اغانك بالیسی	مرحوم چشم افندیك حلیله سنك بالیسی

²³ Bostancıbaşı Defteri, Millet Ktp., AE TRH 1033, H.1206/M.1792, s. 13-14.

20

سابق رویه ترجمانی قریب یالیسی	تھا فنی آج بن کر یالیسی	یو سکده خانم اوعلک خانسی
طرف ملنق اول دنگ یالیسی	مسفورک سیمون دنگ یالیسی	قالجی بزم سیمون ذوق یالیسی
حاکم اولی و اما یالیسی	مورلی صراف برترالی یالیسی	سور قاش و اما حوقدی دنگ یالیسی
صرف ملنق اول اغدا یالیسی	حمد جگت بود دانت لیا نازدی یالیسی	دالال باست محمد افغانک یالیسی
سابق عمارت کتخاس این افدی یالیسی	مورلی بکر جگت یالیسی	فیضی بکر راہر بکر یالیسی

20

سکدر موسی دالو سکدر یالیسی	باغلو کتخاس کوبد سکدر یالیسی	یکجری قلی کاتبی اسحق افدی یالیسی
چار زاہر چوقداری یالیسی	بروسون موزول رحیمی یالیسی	قاییض زار وارانی اسکله
چار زاہر کتخاس مصطفی یالیسی	سدر عالی کتخاس مصطفی باجق افدی یالیسی	سوقونات کاتبی حسن افدی یالیسی
سابق مدعی عزت بکن یالیسی	مدرس کران عارف خانک یالیسی	بلط لیمان سیر کاہر
زام محمد افغانک ورتر کرانک یالیسی کوتجی اسکله	قالجی باش سیمون ذوق یالیسی و تھا فنی اولسی	یسر کیر قالجی باش سیمون تھا فنی اولسی

21

میر کون اولی اسکدر سی سزا دکانلر	قریبه جنت مکان سلطان عبد کبیر خان افدی بکر جاسق تر بک	میدان اب زلال جنت
یو سکده نقشبندی کاتبی	سحل بکر کرانک	قاییض راغب افدی یالیسی
زاہر کرانک یالیسی	محمد کتخاس غلیب سکدر یالیسی	عرفان زاہر عارف افغانک یالیسی
ایکی مدد یالی یو سکده کوشک وقف ہمایون	کاتب فیضی یالیسی	راست افدی زاہر کرانک یالیسی
قیان نامی زاہر یالیسی	اسکدر کوزلی نام محمد یالیسی	عرفان زاہر خزینہ داری خان افدی یالیسی
طلوق برون نام محمد	بورس خان افغانک میتا صلی افدی بکر یالیسی	وقف ہمایون یالیسی

21

تھوہ جی حاجی مصطفی افغانک یالیسی	مدرس و باب افدی یالیسی	زام احمد افغانک یالیسی
قضاوند عدند افدی زاہر کرانک یالیسی	عبد الرحمن افدی زاہر عبد الرحیم افدی یالیسی	کیو جی زاہر ورتر کرانک یالیسی
یور فانی حاجی مصطفی افغانک یالیسی	بجھجی مرہم ورتر یالیسی	عبد الرحمن افغانک یالیسی و قاییض
قریبه جاشو اسکدر یالیسی وقف ہمایون	اسکدر ناطق یالیسی	نعمان بابجی یالیسی
امام ملا علیک یالیسی	بکی زاہر احمد ملاک یالیسی	یالیسی

²⁴ Bostancıbaşı Defteri, İ.Ü. Nadir Eserler Ktp., TY 8866, s. 20-21.

۲۸۳۱

بارکنا و سقوی یا لیبی	سکنت عامر و قنار یا لیبی	طنیر اوغلی امارتیر یا لیبی	یکجوری کا تیرتک استخاقی ایزی یا لیبی	کنترا کیش موداری یا لیبی	اسبق برکس ملا سی رحیمی کت یا لیبی
طنیر اوغلی اعی کت یا لیبی	صراط و خان اوغلی واصلو کت یا لیبی	بارکنا ویزا کت یا لیبی	جبار زاده کوشک سطلو خان یا لیبی	اسبق کتلی صدر عالی مصطفی انا چو کت یا لیبی	موتقات کیری داری حسین اقدیکت یا لیبی
دنت ضلیقوی مطفی افندی موه سی	بربرطوماس دمی وکافی	کراسرچی واصلو کت وکافی	بکجری یان طلوسرچی یا لیبی	زجان دن نوری کت یا لیبی	اسبق مقش عارف اقدی یا لیبی
سایق عمارت کاچی امین اقدیکت یا لیبی	علا دقترا کتو کت اقدیکت یا لیبی	موی ایدیکت یا لیبی	بلطه ایمانی و چشم وکورک	نظر جان ده فالجی باشی یا لیبی و ایمانی	سیرکتر صحاق دمی یا لیبی
جنت مکان سقا حیدر حرف کت جامع شریفی	نصیر کت اده محمد کت یا لیبی	علا میرا حور زانی کت کت یا لیبی	طاش او جاندک	بازرکان اچی بانی یا لیبی	طنیر اوغلی سیرک دمی یا لیبی

²⁵ Bostancıbaşı Defteri, İ.Ü. Nadir Eserler Ktp., TY 10099, s. 31.

31

مسطحی راجه افند وردن زینک بالیسی	موقوفات قوریر وارک بیردیلمدیجه جوبالیسی سیدفاقوزلایک بالیسی	قورده اوغده طرف واصلدی زینک بالیسی	لطفراوغلوغوب زینک بالیسی	یونکجه کورده جوب وکافی بیضاغی اسکو
میرسین کرامت عارف افندی بالیسی	باله لیمانی سیره کاهی زعم نوریلک فولایک بالیسی	سامه زینک خلیفیس حواسکاره دوقیرار مکتوبی حسیه افندی بالیسی	سامه ناریک کتیبیس امین افندی بالیسی	
کورده یانته عالی باش سمون زینک بالیسی وقایحه	صوف زالیج اوغلی زینک بالیسی	سامه میرخور بکر بک فولایک بالیسی	قنطریلک زاده محمد بک فولایک بالیسی	میرکون اوغلو اسکوی وسراپا فریب وکازاک
حاکم اوغلو زینک بالیسی	صوف لیمانی کور زینک بالیسی	منفقان سلطان عبداله خان افندی خطیبیلک حاجه نغی و میلده آب زینک بالیسی	یونکجه نقشند وکاهی	احمدی ده کوک
روز اوغلو در زینک بالیسی	کونجه اوغلو زینک بالیسی	قضا زاده اغان افندی فولایک بالیسی	محمود زهری باشا زاده لایک بالیسی	مضرر کتیبیس زوجه نیک بالیسی

32

حواسکاره عرفان زاده عارف افندی بالیسی	کونجه عطا دغا فولایک یونجه بابا دغه و قولا کونک	یورغا بیجا مسطحی نیک بالیسی	بیجا بیجا لیمانی وردن زینک بالیسی	عبدالله حسن اغانیک بالیسی وقایحه
راشید افندی زاده بالیسی	جان نایب زاده عبدالمعین افندی بالیسی	چارشوا اسکوی وقایحه نیک بالیسی	صالح اغانیک بالیسی	نفاذ با زینک بالیسی
استبه کور زینک نام محلدن	راشید افندی زاده سید زینک بالیسی وقایحه	امام علی افندی بالیسی	دیگی زاده منلو نیک بالیسی مستأجر مابقی علویک فولایک	عنان زاده حیزه زاده حافظ اغان بالیسی
راشید بالیز انیک بالیسی	وهاب افندی بالیسی	قضا زاده حاجی احمد افندی بالیسی	قنطریلک وقایحه	فوق زینک بالیسی
قضا زاده حاجی عبدالله افندی زاده نیک بالیسی	تیل هارون محمد اسپوچا محمد اغان فولایک بیجیسی	ینا بوز زینک بالیسی	دانل زینک بالیسی	سوزده بیجا زینک زینک بالیسی

²⁶ Bostancıbaşı Defteri, İ.Ü. Nadir Eserler Ktp., TY 8865, s. 31-32.

عمر بن عبدالمطلب
ذو القعدة سنة ١٢٠٠

مولانا عظامدن سابقه اوزنه ستمه يوسف افندي ذاده قوللريك ياليسى	واله كمال يوسف سابقه اوزنه ستمه عاليه اوزنه ستمه افندي ذاده حميد قوللريك ياليسى	موقوفات كيسه دارى امين افندي ذاده حميد قوللريك ياليسى	موقوفات افندي ذاده قوللريك ياليسى	موقوفات افندي ذاده قوللريك ياليسى	موقوفات افندي ذاده قوللريك ياليسى
الماس خاتون ياليسى	موقوفات افندي ذاده قوللريك ياليسى	موقوفات افندي ذاده قوللريك ياليسى	موقوفات افندي ذاده قوللريك ياليسى	موقوفات افندي ذاده قوللريك ياليسى	موقوفات افندي ذاده قوللريك ياليسى
خاله جويان كيسه دانك عارف افندي قوللريك ياليسى	بياتيه اسامير قريده ميريوي اليه قوللريك سرايا فاني خاتون ياليسى	قريده ميريوي اليه قوللريك سرايا فاني خاتون ياليسى	قريده ميريوي اليه قوللريك سرايا فاني خاتون ياليسى	قريده ميريوي اليه قوللريك سرايا فاني خاتون ياليسى	قريده ميريوي اليه قوللريك سرايا فاني خاتون ياليسى

عمر بن عبدالمطلب
ذو القعدة سنة ١٢٠٠

صاحبه اوقاف صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى
صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى
صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى	صراوه و ديمران ياليسى

موقوفات قلی کسسه داری حسن افندی قوللرینک یالیسی <i>قورمه اشغال</i>	اندروندن حجج مولای عظامدن عارف افندی داعیلرینک یالیسی	قورنده بالطه اوغلی لیلانی	کوبری باشنده فالرینک یالیسی مستاجر بویار طائفه سندن صورت قاش اوغلی یانقور
قورنده دولنده چاروخی خاریسی	حلال اوچاق بازرکانی بشول یهودینک یالیسی	وراره خاسنه اوغلی زمینک منزلی	صورت بلانده طغراوغلی کوروزخی یالیسی
ذقی مرسومک دامارکاوینک زمینک یالیسی	ذقی مرسومک اقصالنک دیکر یالیسی	صورت خاندورده اوغلی بانوغک اوغلی زمینک یالیسی	شریف باشادده سعید بلک قوللرینک یالیسی

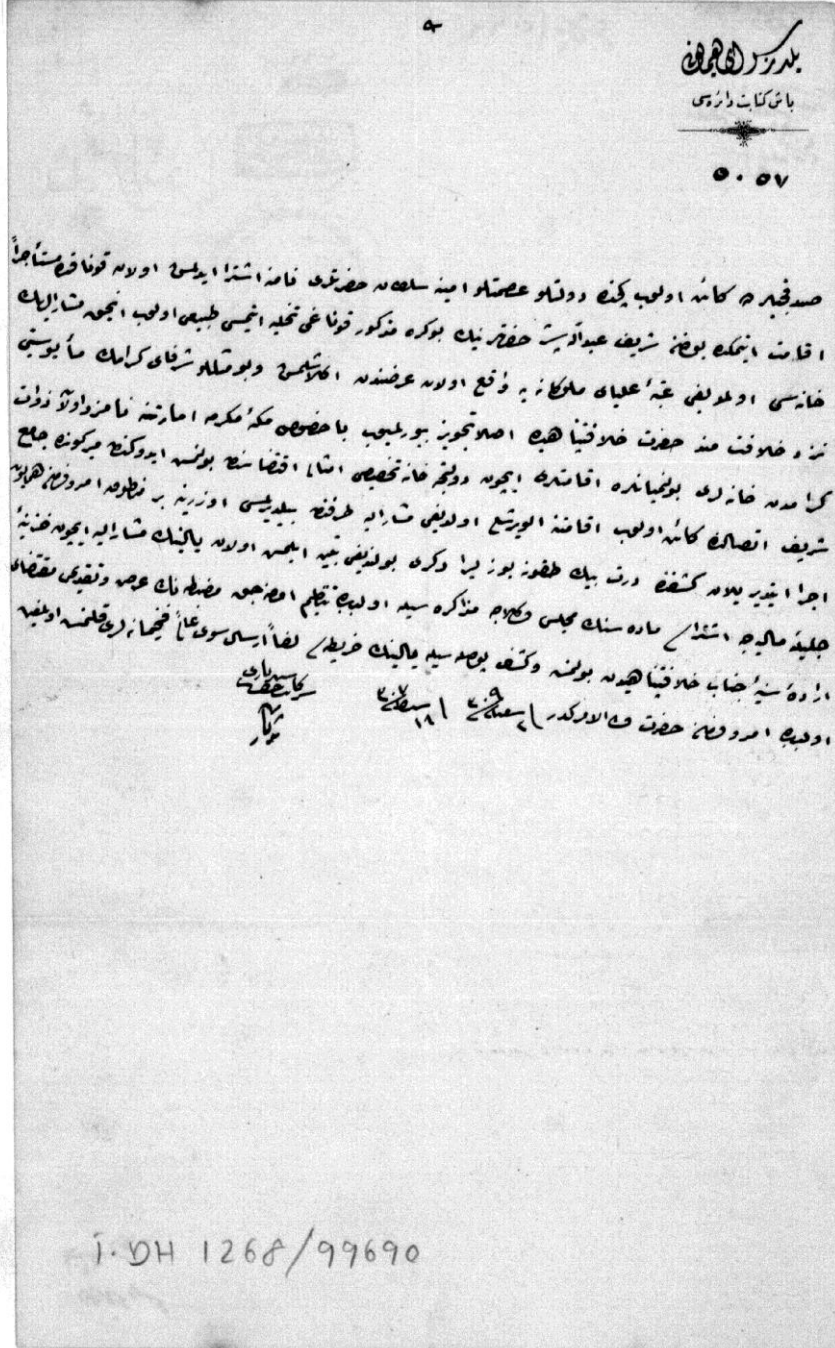
بوژسه وی الحاج خلیل اغا حجیر قوللری یالیسی	لشغیر اوغلی اغویب زمینک یالیسی	قورنده کرسخی دوکانک واسکلتی	متوقا زمت خلیفه سی افندی زاده نیک بریا بقره دکانک
ما بین همایوندن حجج علی الدین اغاق قوللرینک یالیسی	اچا کازند ابنار امینی حمد اغاق قوللرینک کاملینک قوللری یالیسی	اندروندن حجج مطیع امینی عثمان باشا قوللرینک یالیسی <i>بوی زهره نازار</i>	مورعلی بویک باشا قوللرینک یالیسی
سابقا قورون دریا حسن بلک یالیسی مستاجر اچا کازند قوتاب باشی علی اقتد قوللری	میرکون اوغلی اسکلیسی و سربا قورمه دکانی	جنتکان قوروش انلیان سلطان عنه احمدی عثمان حضرلرینک جامع شرفی و ما اولدی جنتکان	وراره تقسینک دوکانی

ساحر بویه

ساخل بویه کانز کورک	قوراندن رآغب افندی قوللرینک یالیسی <i>محمدمرینه اشغال رو</i>	مدر سیندک اغوی بوزک اسمیل بلک قوللرینک یالیسی	اغوی بوزلی ابویک باشا همشیره سنک یالیسی
انکیده کرسنه ناظری عرفات زاده عارف افندی قوللرینک یالیسی	مطیع عامر امینی عثمان اغاق قوللری یالیسی عثمان باشا قوللری یالیسی اولشدر و راجی باب کرسنکی	کریکی زاره فیضی افندی قوللرینک یالیسی	سابق مدینه مادسی رشند زاده جعفرینک قوللرینک یالیسی
مدر سیندک قبان ناچی زاده عمید الطیفر افندی قوللرینک یالیسی	طوقاق بورق تعبیر اولشان محلدر	استنیده کور فری تعبیر اولشان محلدر	الحاج احمد اغا قوللرینک قاریق خاتین

سابق بویه
صورت کور
یالیسی اولدی

Ek 34 Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdülilâh Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge²⁹

I.DH.01268

²⁹ BOA, Fon Kodu: İ.DH. (İrâde-Dahiliye), Dosya No: 1268, Gömlek No 99690, Sıra No: 0, H. 02 Şaban 1309 / M. 2 Mart 1892.

Ek 35 Ek 34'ün Transkripsiyonu

Yıldız Saray-ı Hümayûnu

Baş Kitabet Dairesi

5157

Bihi

Sedefçilerde kain olup geçende devletlû ismetlû Emine Sultân hazretleri namına iştirâ edilmiş olan konakta müsteciren ikamet etmekte bulunan Şerif Abdîillah Paşa Hazretlerinin bu kere mezkûr konağı tahliye etmesi tabii olup ancak müşarünileyhin hânesi olmadığı atabe-i ulyâ-yı mülûkâneye vakı olan arzından anlaşılması ve bu misillü şürefâ-yı kiramdan me'yusiyeti nezd-i hilâfet-mend-i hazret-i hilâfet-penâhîde asla tecviz buyrulmayıp bahusus Mekke-i Mükerrime imaretine namzet olan zevat-ı kiramdan hâneleri bulunmayanlara ikametleri için devletçe hâne tahsisi emsali iktizasında bulunmuş idüğünden Mirgün'de cami-i şerif ittisalinde kain olup ikametine elverişli olduğu müşarünileyh tarafından bildirilmesi üzerine bir mantûk-ı emr u fermân-ı hümayûn icra ettirilen keşfinde dört bin dokuz yüz lira değeri bulunduğu tebeyyün eylemiş olan yalının müşarünileyh için Hazîne-i Celîle-i Maliyece iştirâsı maddesinin Meclis-i Vükelâca müzakeresiyle ol bâbda tanzim olunacak mazbatanın arz ve takdimi mukteza-yı irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfetpenâhîden bulunmuş ve keşf pusulasıyla yalının haritası leffen irsâl-i sûy-i âlî-i fehîmaneleri kılınmış olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 2 Şaban sene 309

16 Şubat sene 308

Ser-katib-i Hazret-i Şehriyari

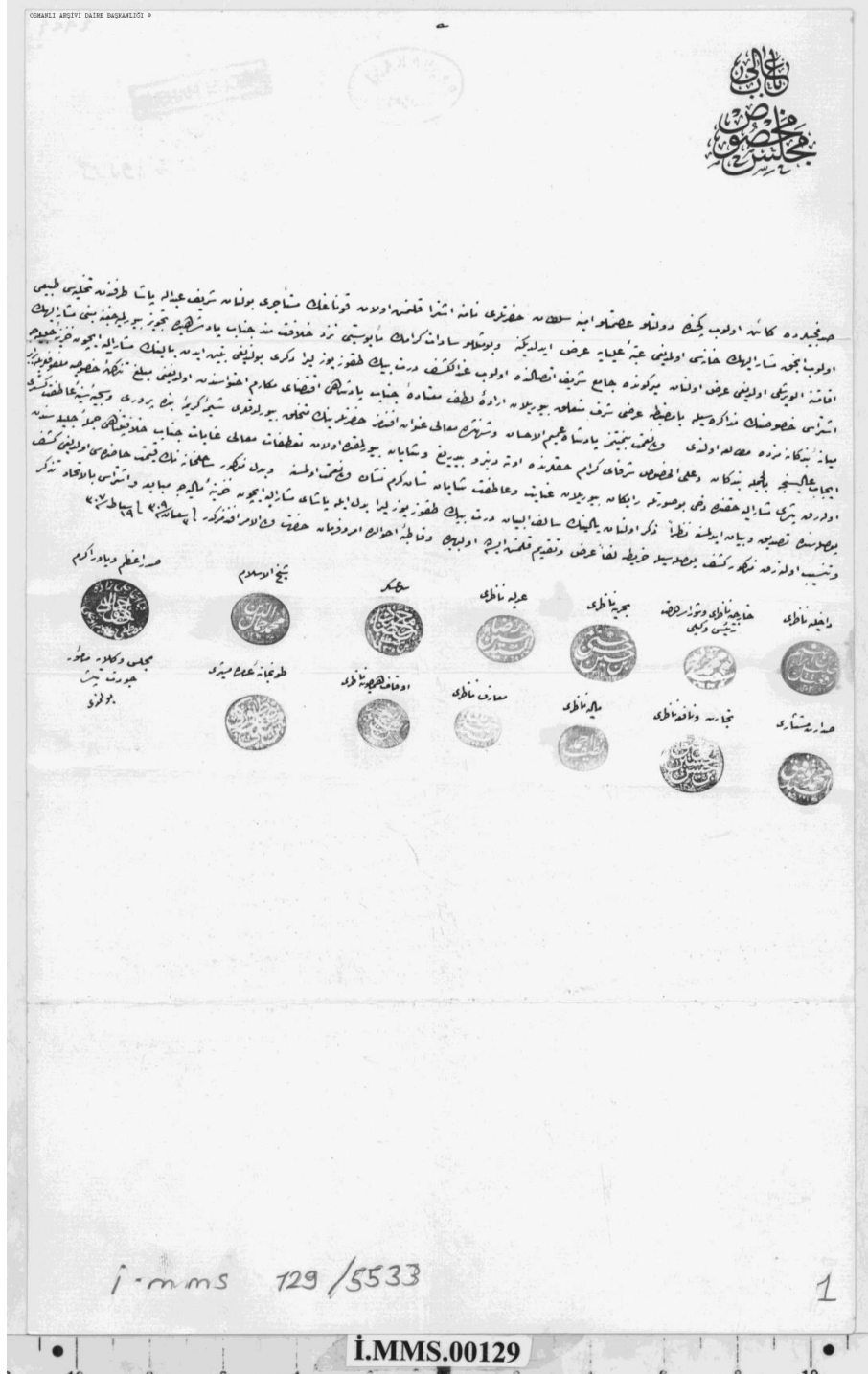
Bende Şehriyar

Dâhiliye / 2066 Fi 2 sene 309

Mazbatası takdim kılınmıştır.

Fi 3 Şaban sene 309

Ek 36/1 Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdillah Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge³⁰

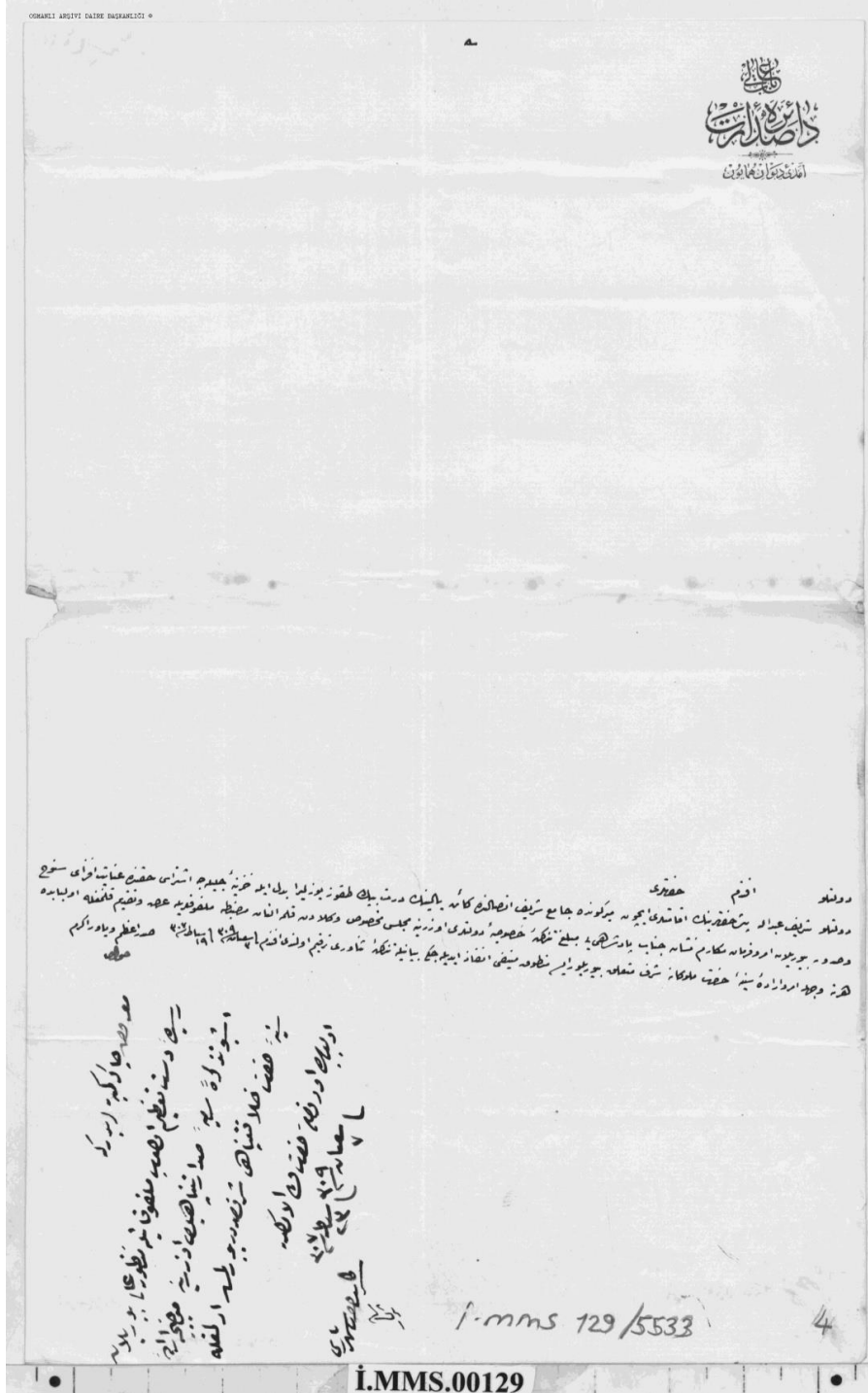
³⁰ BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.

Ek 36/3 Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdillah Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge.³²

³² BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.

Ek 36/4 Yalının 1892 Tarihinde Şerif Abdillah Paşa İçin Satın Alınmasına Dair Belge.³³

³³ BOA, Fon Kodu: İ.MMS. (İrâde-Meclis-i Mahsus), Dosya No: 129, Gömlek No: 5533, Sıra No: 0, H. 07 Şaban 1309 / M. 7 Mart 1892.

Ek 37 Ek 36'nın Transkripsiyonu

Bâb-ı Âli / Meclis-i Mahsus

Bihi

Sedefçilerde kâin olup geçende devletlû ismetlû Emine Sultan Hazretleri namına iştirâ kılınmış olan konağın müsteciri bulunan şerif Abdiilah Paşa tarafından tahliyesi tabii olup ancak müşarünileyhin hânesi olmadığı atabe-i ulyâyâ arz edildiğine ve bu misillu sadat-ı kiramın meyusiyeti nezd-i hilâfet-mend-i cenâb-ı padişahîde tecviz buyrulmayacağına mebni müşarünileyhin ikametine elverişli olduğu arz olunan Mirgün'de cami-i şerif ittisalinde olup inde'l-keşf dört bin dokuz yüz lira değeri bulunduğu tebeyyün eden yalının müşarünileyh için Hazine-i Celîlece iştirâsı hususunun müzakeresiyle bâ-mazbata arz-ı şeref-müteallik buyrulan irâde-i lütf-i mutâde-i cenâb-ı padişahî iktiza-yı mekarim ihtivasından olduğunu meblağ-ı tezkîre-i hususiye melfuflarıyla ibraz meyane-i bendegânemizde mütalaa olundu. Veliyyü'n-nimet-i bahtımız padişahi amimu'l-ihsan ve şehinşah-ı muallâ-unvan efendimiz haretlerinin mütehâllik buyruldukları şime-i kerime-i bende-perverî ve seciyye-i seniyye-i âtifet-geşdî îcab-ı âlisince bilcümle bendegân ve ala'l husus şürefa-yı kiram haklarında öteden berü bî-diriğ ve şayan buyrulmakta olan taattufat-ı mualla inayat-ı cenâb-ı hilâfet-penâhî cümle-i celîlesinden olarak paşa-yı müşarünileyh hakkında dahi bu suretle raygan buyrulan inayet ve atifet-şayan-ı şan-ı kerem-nişan-ı veliyyü'n-nimet olmasına ve bedel-i mezkûr sahilhânenin kıymet-i hazırası olduğu keşf pusulasında tasdik ve beyan edilmesine nazaran zikr olunan yalının salifü'l-beyan dört bin dokuz yüz lira bedel ile paşa-yı müşarünileyh için Hazine-i Maliyece mübayaa ve iştirâsı bi'l-ittihat tezkire ve tensib olunarak mezkûr keşf pusulasıyla harita leffen arz u takdim kılınmış ise de ol bâbda ve katibe-i ahvalde emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

Fi 3 Şaban sene 309 / Fi 19 Şubat sene 307

Dâhiliye nâzırı / Halil Rifat

Hariciye nâzırı ve Şûrâ-yı Devlet reisi vekili / Mehmed Said

Bahriye nâzırı / Hasan Hüsnü

Adliye nâzırı / Seyit Hüseyin Rıza

Serasker / Mehmed Rıza

Şeyhülislâm / Muhammed Cemaleddin

Sadrazam ve yaver-i ekrem / Kabağaçlızade Mustafa Asım oğlu Ahmed Cevad

Sadâret müsteşarı / Seyyid Mehmet Tevfik

Ticaret ve Nâfia nâzırı / Hasan bin Hüseyin Tevfik Paşa

Maliye nâzırı / Ahmed Nazif

Maarif nâzırı / Ahmed Zühdü

Evkaf-ı hümayûn nâzırı / Abdullah Galib

Tophâne-i âmire müşiri / Mustafa Zeki

Meclis-i Vükelâya me'mur Cevdet Paşa bulunmadı

Bihi

Emirgân'da camii şerif ittisalinde merhum Ağa Hüseyin Paşa yalısı namıyla maruf yalının umum arsasıyla ebniyesinin nezaret ve letafet-i mevkiyesi nazar-ı mütalaaya alınarak zirde maruz olduğu üzere kıymeti takdir ve tahmin kılınmıştır.

		<i>Fiyat-ı tahmine</i>	<i>Kıymet-i tahmine arsası</i>
<i>Umumen arsanın hisse-i takribesi</i>	<i>11000 atik zira-i mimarî</i>	<i>30</i>	<i>330.000</i>
<i>Maa hamam ebniyesi hisse-i takribesi</i>	<i>800 atik zira-i mimarî</i>	<i>150</i>	<i>120.000</i>
<i>Selâmlık Dairesi hisse-i takribesi</i>	<i>400 atik zira-i mimarî</i>	<i>100</i>	<i>40.000</i>
			<hr/>
			<i>490.000</i>
			<i>4.900 lira-yı atike</i>

Bâlâda maruz olduğu üzere mezkûr yalının maa teferruat heyeti mecmuasına dört bin dokuz yüz lira-yı Osmanî-i kıymet-i takdir ve tahmin kılınmış olup maa hamam harem dairesi taksimatı vasi ve kullanışlı ve esasen metin ve selâmlık dairesi tezyinat-ı dâhiliyesi asar-ı atika-yı nefiseye bir numune olmakla beraber derununda mermerden musanna bir serdab-ı havi ve bahçesinde laklar ve akarsuları ve birkaç adet kebir çam ağaçları ve eşcar-ı sairesi müstemil olduğu gibi etraf-ı erbaası

duvarlar ile muhafazalı ve bir haili olmayıp nezaret-i kâmile ve latifesi olduğu maruzdur. Ol bâbda ve katibe-i ahvalde emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

Fi 16 Şubat sene 307

Ser emaneti kalfalarından kulları / Hacı? Avramzade Andon kalfa

Kaymakam ... Erkân-ı harbiye kulları / Hasan?

Ebniye- i askeriye ser-mimarı kulları / Ohannes Aznavuryan

Ser mimar devlet ve ebniye-i hümâyûn kulları / Sarkiz 1305

Emirgân'da cami-i şerif ittisalinde Ağa Hüseyin Paşa yalısının taksimatı ve teferruatını irae eder haritadır.

Fi 16 Şubat sene 307 / Kaymakam ... Erkân-ı Harbiye / bende / Hasan?

Camii şerif havlisi / camii şerif / soba

Yol /matbah-ı ebniyesi /Selâmlık Dairesi/serdab

Matbah / hamam

Bâb-ı Âli / Daire-i Sadâret / Amedi-i Divan-ı Hümâyûn

Bihi

Devletlû efendim hazretleri

Devletlû Şerif Abdülâh Paşa hazretlerinin ikametleri için Mirgün'de cami-i şerif ittisalinde kâin yalının dört bin dokuz yüz lira bedel ile Hazine-i Celîlece iştirası hakkında inayet-efza-yı sünuh ve sudûr buyrulan emr u ferman mekarim-nişan-ı cenâb-ı padişahîye meblağ-ı tezkire-i hususiye-i devletleri üzerine Meclis-i Mahsus-ı Vükelâdan kaleme alınan mazbata melfuflarıyla arz ve takdim kılınmakla ol bâbda her ne vechle emr ve irâde-i seniyye-i hazret-i mülûkâne şeref-müteallik buyrulur ise mantuk-ı münifi infaz edileceği beyanıyla tezkire-i senaveri terkim olundu efendim.

Fi 3 Şaban sene 309 Fi 19 Şubat sene 307 Sadrazam ve yaver-i Ekrem

Marûz-ı çâker-i kemîneleridir ki reside-i dest-i tazim olup melfufatıyla menzur-ı ali buyrulan iş bu tezkire-i samiye-i sadâretpenâhileri üzerine mucibince

irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyrulmuş olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

*Fi 7 Şaban sene 309 / Fi 23 Şubat sene307
Serkatibi Şehriyari/ Bende*

*9 Şaban sene-i ... Maliye
Fi 5 sene-i minhu tarihinde dâhiliyeye tezkire / 19325
2756 / Fi 19 Safer 1310 /2917
Fi 8 Şaban fi 309, Meclis-i Mahsus*

5189 / 4924 fi 7 Şaban sene 309

Ek 39 Ek 38'in Transkripsiyonu

Dâhiliye Mektubi kalemî müsevvedatına mahsus varakadır

Evrak Numarası: 98 / 20

Müsevvidi ismi: Bende Teyfik

Tesvidi tarihi: Fi 20 Nisan sene 308

Tarih-i Tebyizi: 5 Şevval sene 309 (Arabi) / ve fi 20 Nisan 308 (Rûmî)

Dâhiliyenin

Şehremanet-i Celilesine

Mirgün'de kendilerine ihsan buyrulan sahilhânenin önündeki rıhtımın deniz cihetindeki mahallerinden bazı yerleri harab ve münhedim olmasından dolayı mürûr u ubûrun dûcâr-ı suûbet ve müşkülât olmakta bulunduğu gibi bazı mertebe kaza zuhuru dahi melhuz bulunduğundan bahisle zikr olunan rıhtımın icra-yı tamiri hakkında Şûrâ-yı Devlet azasından devletlû Şerif Abdiilah Paşa Hazretleri tarafından mebus tezkire leffen tesyir-i suy-ı âlî-i asafaneleri kılınmış olmakla beyan olunan mehazire nazaran iktizasının müsaraaaten icrasına himem-i aliyye-i dâveraneleri derkâr buyrulmak babında.

Ek 41 Ek 40'ın Transkripsiyonu

Dâhiliye Mektûbî Kalemi müsevvedâtına mahsus varakadır.

Evrak Numarası: 199/11

Müsevvidi ismi: Bende Mesud

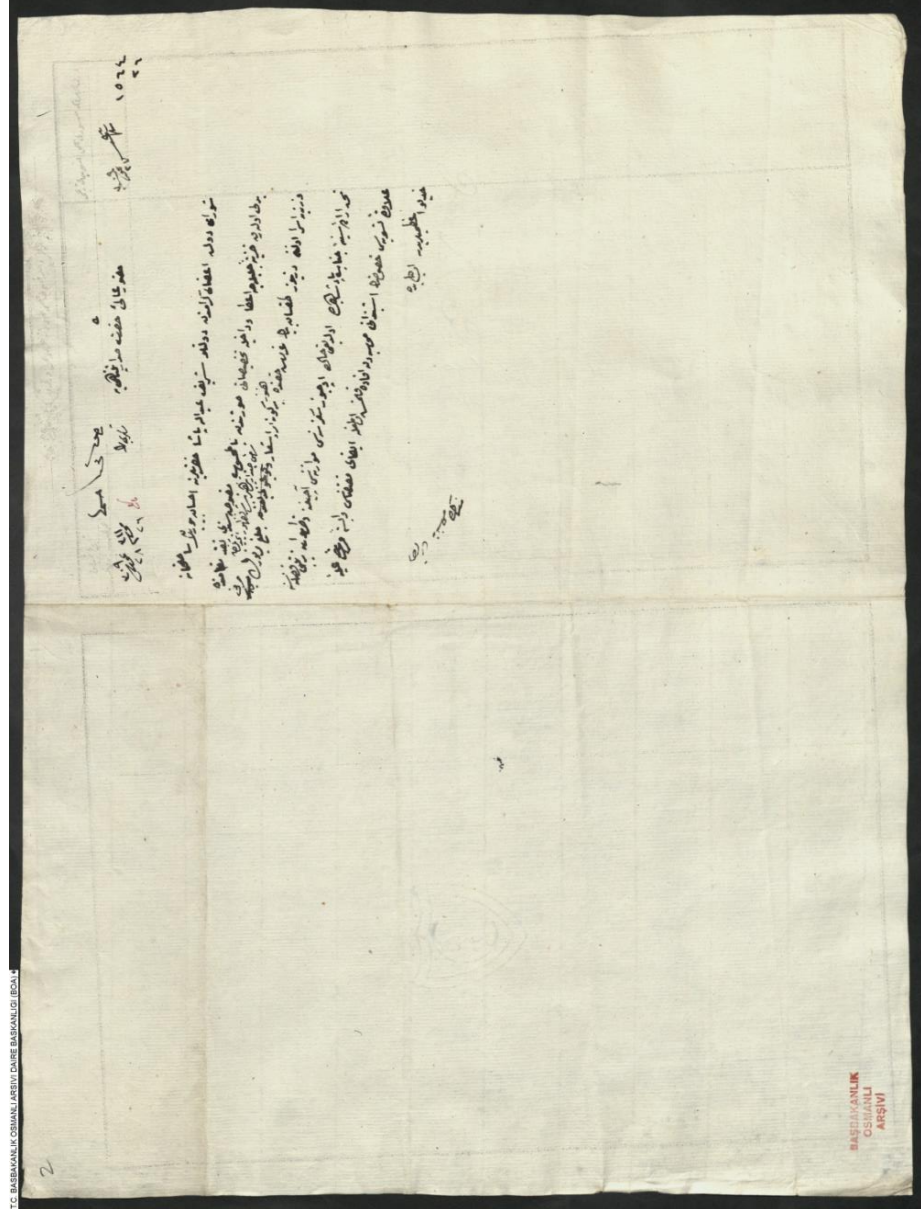
Tesvidi tarihi: 16 Haziran sene 308

*Tarih-i tebyizi: 20 Zilhicce Sene 309 (Arabi) / ve fi 2 Temmuz sene 308
(Rûmî)*

Şehr Emanet-i Celîlesine

*Şûrâ-yı Devlet aza-yı kiramından devletlü Şerif Abdiilah Paşa hazretlerine
ihsan buyrulan sahilhânenin önündeki rıhtımın deniz cihetindeki bazı mahallerinin
icra-yı tamiri hakkında sebk eden iş'ara cevaben varid olan 8 Haziran sene 308 tarih
ve 199 numrolu tezkire-i aliyye-i dâverilerinde mezkûr sahilhâne rıhtımı
Boğaziçi'nde vaki ve sunuf-u selaseye münkasım olan rıhtımların üçüncü kısmından
olarak üzerinde evvelce tarik var iken üzerinden mürûr u ubûr ahali eksik olmayan
rıhtımlardan bulunduğu nazaran bunun tamiri için ihtiyar edilecek masarîfin bir
sülüsü müşarünileyh hazretlerinden alınması lazım geleceği beyanıyla mezkûr bir
sülus masarîf-ı tamiriyenin istifa edilip edilmemesi istifar olunuyor ise de mezkûr
sahilhâne taraf-ı eşref-i hazret-i hilâfet-penâhîlerinden müşarünileyh hazretlerine
ihsan buyrulmuş olduğu cihetle rıhtıma ait masarîfatın kamilen Emanetçe tesmiyesi
îcab-ı hal ve maslahattan olarak tensib kılınmış olmakla ol-vechle îcab-ı icra
babında himem-i aliyye-i emanet-penâhîleri derkâr buyrulmuş.*

Ek 42 Şerif Abdiillah Paşa'ya İhsan Buyrulan Sahilhâne Bedelinin Tesviyesine Dair Belge³⁶

³⁶ BOA, Fon Kodu: DH.MKT. (Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi), Dosya No: 106, Gömlek No: 29, Sıra No: 0, H. 26 Muharrem 1311 / M. 9 Ağustos 1893.

Ek 43 Ek 42'nin Transkripsiyonu

Dâhiliye Mektûbî Kalemi müsevvedâtına mahsus varakadır.

Evrak Numarası: 1564/26

Müsevvidi ismi: Bende ...

Tesvidi tarihi: 2 Temmuz sene 309

Tarih-i tebyizi: 26 Muharrem Sene 311 (Arabi) / ve fi 28 Temmuz sene 309

(Rûmî)

Bihi

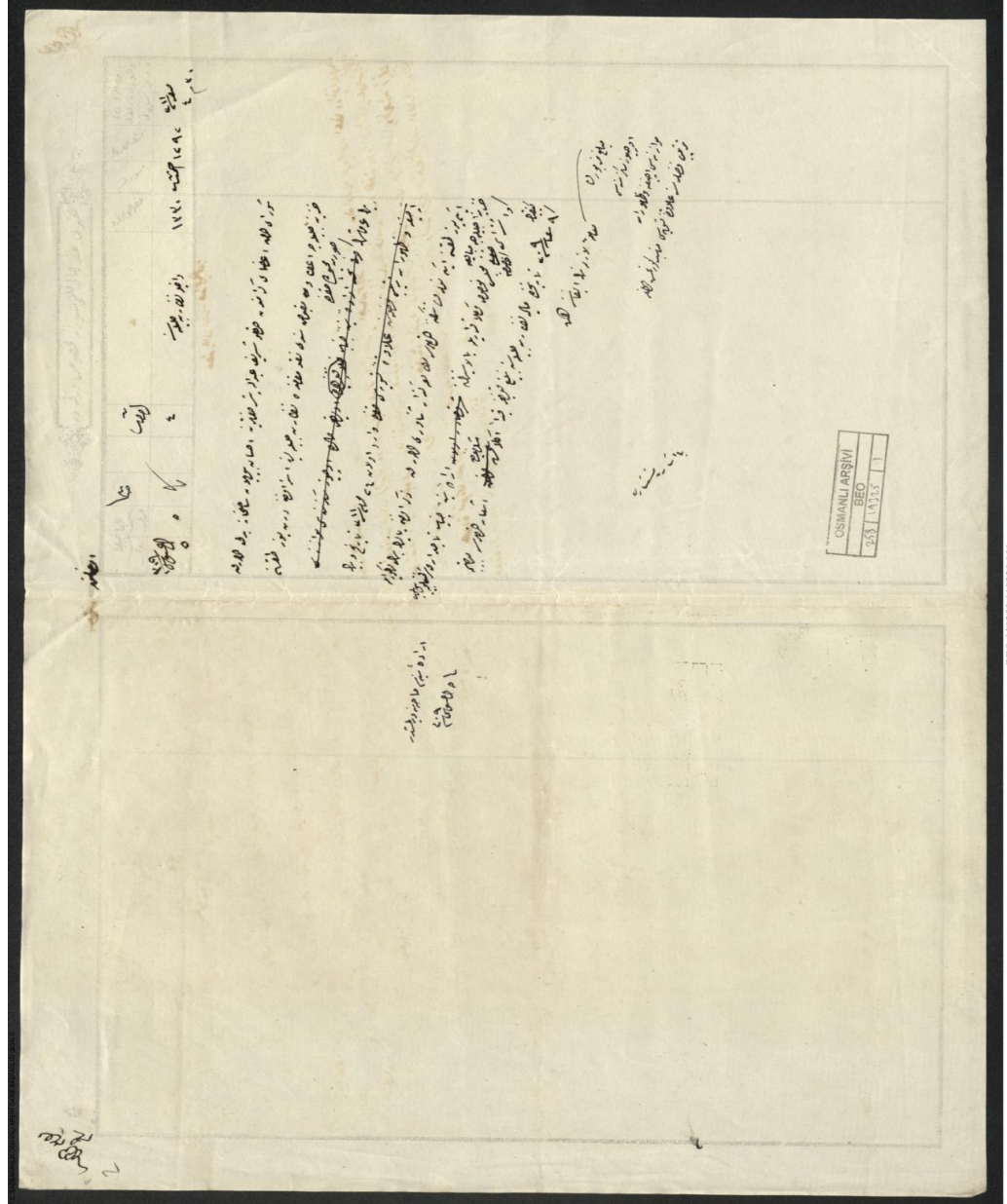
Huzûr-ı âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhîye

*Şûrâ-yı Devlet aza-yı kiramından devletlû Şerif Abdiilah Paşa hazretlerine
ihسان buyrulan sahilhâne bedeli olarak Hazine-i Celîlece ita ve dâhiliye tahsisatı
suretinden bilmahsûb makbuz senedi nakit namında vezneye isra olunan dört yüz
doksan bin kuruş hakkında henüz bir gûne emr ve iş'ar-ı sami-i sadâret-penâhîleri
şeref zuhur itmediğinden meblağ-ı mezkûrun sarfi taht-ı irâde-i seniyye-i cenâb-ı
padişahîde olduğu halde üç yüz sekiz senesi muvâzenesi açığına ve zuhûr-ı tertîbi
fazlasına ilaveten tesviyesi hususunun istîzânı Mösyöden ifade kılınmış olmakla ifa-yı
muktezâsı vabeste-i müsaade-i âliyye-i hüdiv-i azamileridir. Ol bâbda.*

Tezkire Mösyöye verildi.

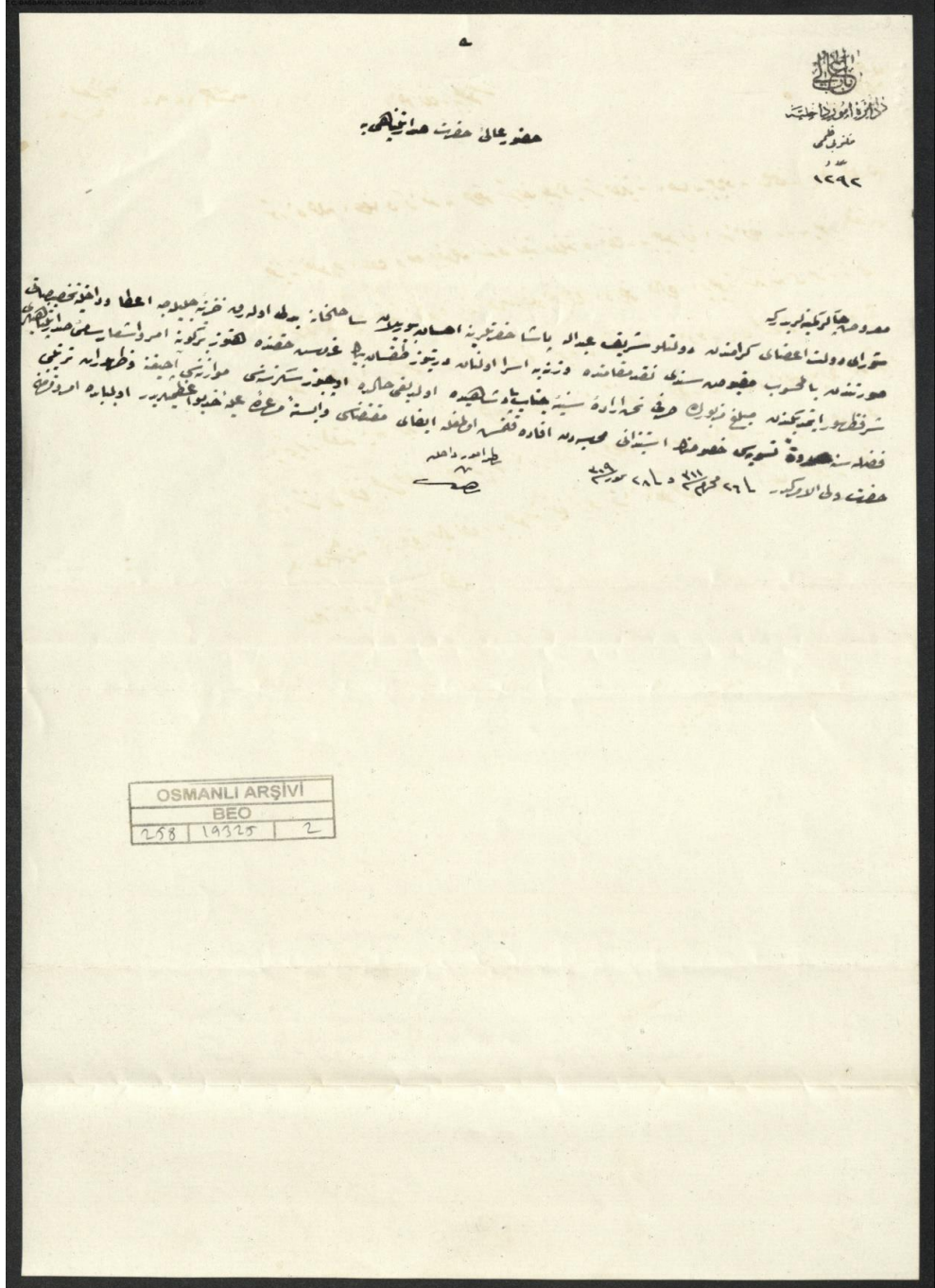
5680

Ek 44/1 Şerif Abdiilah Paşa'ya Sahilhâne Bedeli Olarak İhsan Buyrulan Dört Yüz Doksan Bin Guruşun Suret-i Mahsubu.³⁷

³⁷ BOA, Fon Kodu: BEO (Bâb-ı Âli Evrak Odası), Dosya No: 258, Gömlek No: 19325, Sıra No: 0, H. 5 Şaban 1311 / M. 18 Ağustos 1893.

Ek 44/2 Şerif Abdülilâh Paşa'ya Sahihâne Bedeli Olarak İhsan Buyrulan Dört Yüz
Doksan Bin Guruşun Suret-i Mahsubu.³⁸

BEO.000258.019325.002

³⁸ BOA, Fon Kodu: BEO (Bâb-ı Âli Evrak Odası), Dosya No: 258, Gömlek No: 19325, Sıra No: 0, H. 5 Şaban 1311 / M. 18 Ağustos 1893.

Ek 45 Ek 44'ün Transkripsiyonu

Dahiliye Mektûbî Kalemi müsevvedâtına mahsus varakadır.

30

Fi 2 Muharrem 4 Safer sene 311

Evrak Numarası: 1292

Müsevvidi: Bende Ahmed

1330

4

5 Temmuz sene 309

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Şûrâ-yı Devlet aza-yı kiramından devletlü Şerif Abdiilah Paşa hazretlerine ihsan buyrulan sahilhâne bedeli olarak Hazine-i Celîlece ita ve makbuz senedi nakit makamında Nezâret-i Celîlesine isra olunan dört yüz doksan bin kuruşun sureti mahsûbu hakkında varid olan Fi 2 Muharrem sene 311 tarih ve bin iki yüz doksan iki numrolu tezkire-i devletleri mütâlâa-güzâr-ı senâveri olarak zikr olunan yalının baha-ı mezkûruyla Hazine-i Celîlece mebayığa ve iştirası hususuna mahall-i mahsûsa Vükelâ kararıyla bil-istîzân irâde-i seniyye-i cenâb-ı tâc-dârî şeref-müteallik keyfiyetin 9 Şaban 309 tarihinde Maliye Nezâret-i Celîlesine tebliğ hakkında kayden anlaşıldığından iş'ar-ı devletleri mucibince meblağ-ı mezbûrun üç yüz seksen senesi muvâzenesi açığına ve zuhûrât-ı tertibi fazlasına ilaveten tesviyesi münasip görünmüş olmakla muamele-i lazimenin ifasına himmet.

İrâde-i seniyyesi sahibesine verilmiştir.

Fi 5 Ağustos sene 309

Ba irâde menşar

19325

Besmele

Bâb-ı Âli Daire-i Umûr-ı Dâhiliye Mektubî Kalemi Numro 1292

Huzûr-ı âli-i Hazret-i Sadâret-penâhîye

Marûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

*Şûrâ-yı Devlet aza-yı kiramundan devletlû Şerif Abdiilah Paşa hazretlerine
ihسان buyrulan sahilhâne bedeli olarak Hazine-i Celîlece ita ve Dâhiliye tahsisatı
suretinden bilmahsûb makbuz senedi nakit makamında vezneye isra olunan dört yüz
doksan bin kuruş hakkında henüz bir gûne emr u iş'ar-ı sâmi-i sadâret-penâhîleri
şeref-zuhûr etmediğinden meblağ-ı mezbûrun sarfi taht-ı irâde-i seniyye-i cenâb-ı
padişahîde olduğu halde üç yüz sekiz senesi muvâzenesi açığına ve zuhûrât-ı tertibi
fazlasına suret-i tesviyesi hususunun istîzânı muhasebeden ifade kılınmış olmakla ifa-
yı muktezâsı vâbeste-i müsaade-i âliyye-i hıdv-i azamileridir ol bâbda emr u ferman
hazret-i veliyyü'l-emrindir.*

Fi 26 Muharrem sene 311 ve Fi 28 Temmuz Sene 309

Nâzır-ı Umûr-u Dâhiliye

Bende

Îrâde-i seniyyeden bahisle mucebince cevap Fi 28 Muharrem 311

1292, 230

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Emirgân, Hava Fotoğrafi, 1946¹

Fotoğraf 2: Emirgân, Hava Fotoğrafi, 1966²

¹ İBB BOİM Arşivi

² İBB BOİM Arşivi

Fotoğraf 3: Emirgân, Hava Fotoğrafı, 2019³

³ Çevrimiçi, Tapu ve Kadastro Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, <https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/parsel-sorgulama-3>, 20 Mayıs 2019.

Fotoğraf 4: Emirgân, 19. Yüzyılın İkinci Yarısı⁴

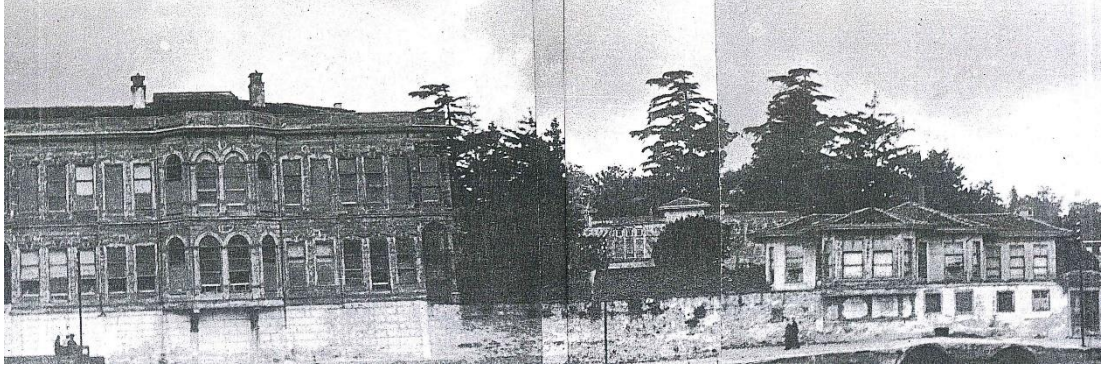
Fotoğraf 5: Emirgân, 19. Yüzyılın İkinci Yarısı⁵

⁴ Abdullah Freres, Yıldız Albümü, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, No. 90831.0009, 19. Yüzyılın İkinci Yarısı.

⁵ Basile Kargopoulo, Yıldız Albümü, **İ.Ü. Nadir Eserler Ktp.**, No. 90753.0004, 19. Yüzyılın İkinci Yarısı.

Fotoğraf 6: Selâmlık Köşkü ve Harem Binası⁶

Fotoğraf 7: Selâmlık Köşkü ve Harem Binası, 1930⁷

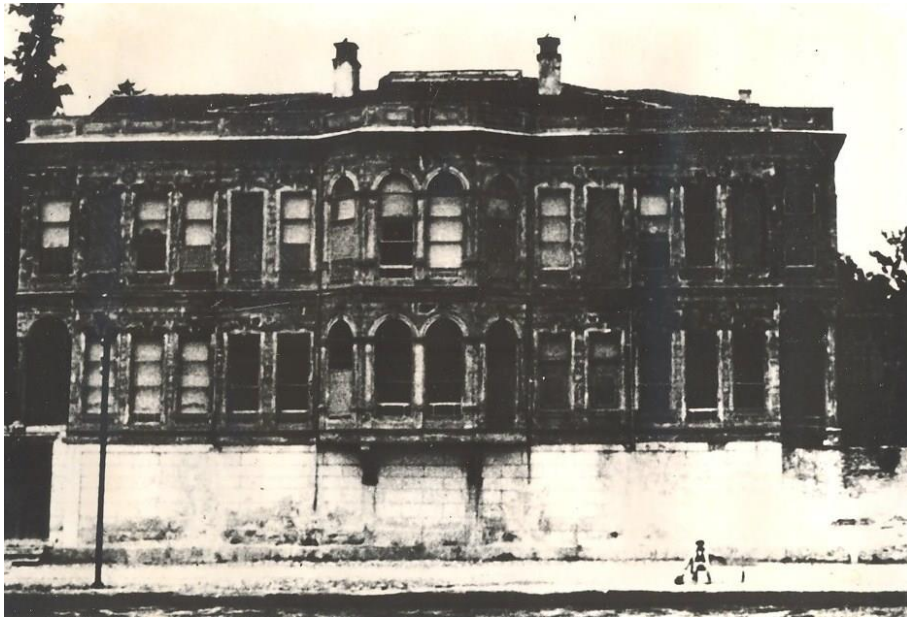
⁶ Sedad Hakkı Eldem, **Boğaziçi Yalıları Rumeli Yakası**, C.I, İstanbul, Vehbi Koç Vakfı, 1993, s. 216-217.

⁷ Salahattin Giz, **Suna ve İnan Kıraç Vakfı İ.A.E. Ktp.**, Demirbaş No. 001359, 1930.

Fotoğraf 8: Harem Binası ve Selâmlık Köşkü 1930⁸

Fotoğraf 9: Harem Binası, 1939⁹

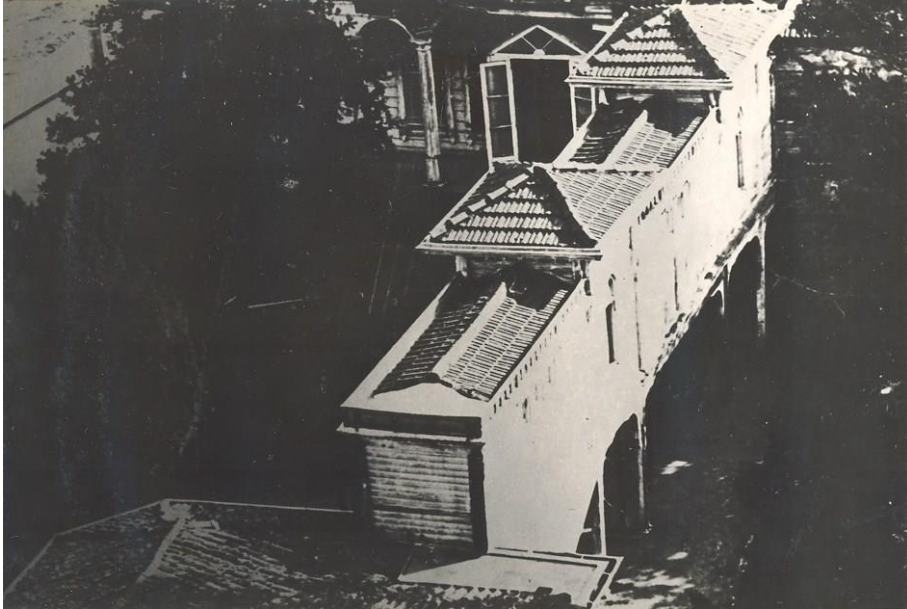
⁸ Salahattin Giz, **Suna ve İnan Kıraç Vakfı İ.A.E. Ktp.**, Demirbaş No. 001358, 1930.

⁹ **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 1939.

Fotoğraf 10: Selâmlık Köşkü ve Harem Binası, 1945¹⁰

Fotoğraf 11: Selâmlık Köşkü ve Harem Binası Bağlantısı, 1945¹¹

¹⁰ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 1945.

¹¹ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 1945. (Bu fotoğraf Emirgân Camii minaresinden çekilmiş, kuzey cephesinin yalnız zemin kata kadar olan kısmını gösteriyor.)

Fotoğraf 12: Selâmlık Köşkü¹²

Fotoğraf 13-14: Selâmlık Köşkü, 1969¹³

¹² Mimar Hüsrev Tayla Arşivi, **Atatürk Kitaplığı**, Demirbaş No. 047240, ty.

¹³ **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 9 Ekim 1969.

Fotoğraf 15-16: Selâmlık Köşkü, 1969¹⁴

Fotoğraf 17-18: Selâmlık Köşkü, 1969¹⁵

Fotoğraf 19-20: Selâmlık Köşkü, 1969¹⁶

¹⁴ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 9 Ekim 1969.

¹⁵ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 9 Ekim 1969.

¹⁶ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 9 Ekim 1969.

Fotoğraf 21-22: Selâmlık Köşkü Restorasyonu¹⁷

Fotoğraf 23: Selâmlık Köşkü Restorasyonu¹⁸

Fotoğraf 24: Havuz, 1969¹⁹

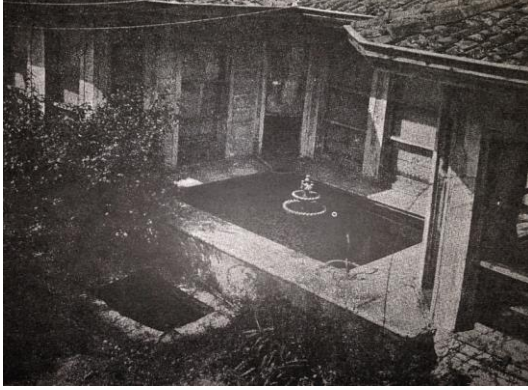

¹⁷ Mimar Hüsrev Tayla Arşivi, **Atatürk Kitaplığı**, Demirbaş No. 049708, 049706, ty.

¹⁸ Mimar Hüsrev Tayla Arşivi, **Atatürk Kitaplığı**, Demirbaş No. 049709, ty.

¹⁹ **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 9 Ekim 1969.

Fotoğraf 25: Havuz, 1974²⁰

Fotoğraf 26-27: Havuzlar, 2015²¹

Fotoğraf 28-29: Selâmlık Köşkü, 2015²²

²⁰ Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, s. 274.

²¹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

²² Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 30-31: Selâmlık Köşkü, 2015²³

Fotoğraf 32-33: Müştemilat Binası, 2015²⁴

Fotoğraf 34-35-36: Harem Binası Kalıntıları, 1986²⁵

²³ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

²⁴ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

²⁵ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 1986.

Fotoğraf 37-38-39: Harem Binası Kalıntıları, 2015²⁶

Fotoğraf 40: Restorasyon Öncesi Kayıkhâne, 1969²⁷

Fotoğraf 41-42: Kayıkhâne, 2015²⁸

²⁶ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

²⁷ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 9 Ekim 1969.

²⁸ Zehra Dilek Arşivi, 2015

Fotoğraf 43-44: Restorasyon Öncesi Divanhâne, 1969²⁹

Fotoğraf 45-46: Restorasyon Öncesi Divanhâne, 1969³⁰

Fotoğraf 47: Divanhâne Restorasyonu³¹

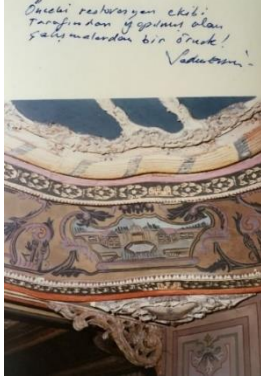

²⁹ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 9 Ekim 1969.

³⁰ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 9 Ekim 1969.

³¹ Mimar Hüsrev Tayla Arşivi, **Atatürk Kitaplığı**, Demirbaş No. 039576, ty.

Fotoğraf 48: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Divanhâne, 1982-87³²

Fotoğraf 49-50: Divanhâne, 2015³³

Fotoğraf 51-52: Divanhâne, 2015³⁴

³² Prof. Dr. Sadun Ersin Arşivi, 1982-87. (Prof. Dr. Sadun Ersin'den önceki restorasyon ekibinin yapmış olduğu çalışma)

³³ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

³⁴ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 53-54: Restorasyon Öncesi Başoda, 1969³⁵

Fotoğraf 55-56-57: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Başoda, 1982-87³⁶

Fotoğraf 58-59-60: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Başoda, 1982-87³⁷

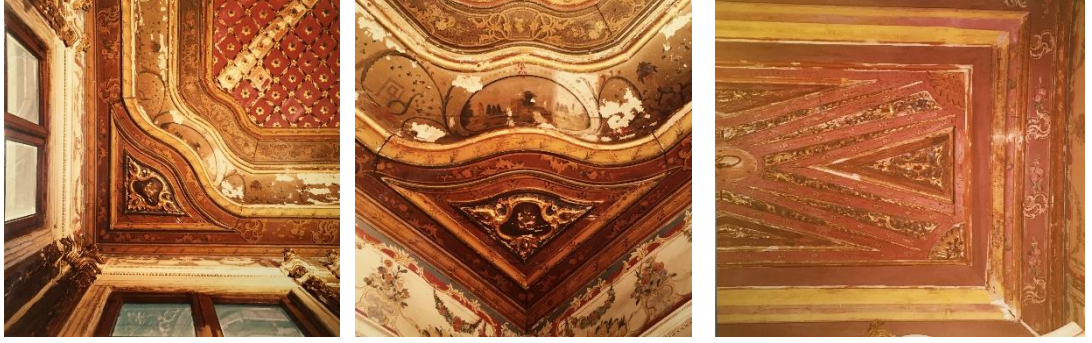

³⁵ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 9 Ekim 1969.

³⁶ Prof. Dr. Sadun Ersin Arşivi, 1982-87.

³⁷ Prof. Dr. Sadun Ersin Arşivi, 1982-87.

Fotoğraf 61-62-63: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Başoda, 1982-87³⁸

Fotoğraf 64: Tezyinat Restorasyonu Sonrası Başoda Dekorasyonu, 1982-87³⁹

Fotoğraf 65-66: Başoda, 2015⁴⁰

³⁸ Prof. Dr. Sadun Ersin Arşivi, 1982-87.

³⁹ Prof. Dr. Sadun Ersin Arşivi, 1982-87.

⁴⁰ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

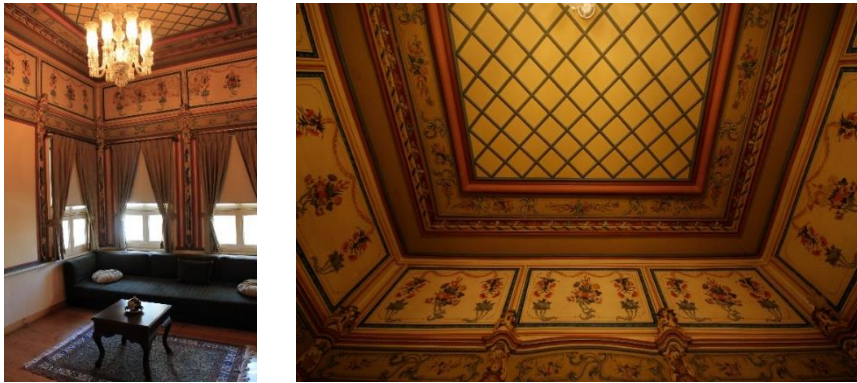
Fotoğraf 67-68-69: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Hizmet Odası, 1982-87⁴¹

Fotoğraf 70-71: Hizmet Odası'nda Tezyinat Restorasyonu, 1982-87⁴²

Fotoğraf 72-73: Hizmet Odası, 2015⁴³

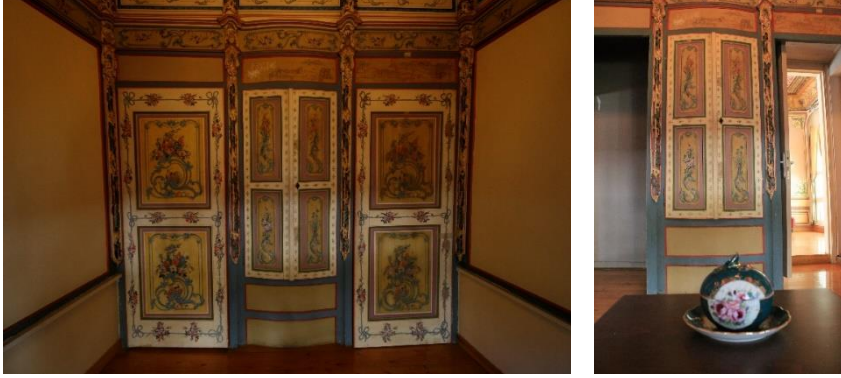

⁴¹ Prof. Dr. Sadun Ersin Arşivi, 1982-87.

⁴² Prof. Dr. Sadun Ersin Arşivi, 1982-87.

⁴³ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 74-75: Hizmet Odası, 2015⁴⁴

Fotoğraf 76: Restorasyon Öncesi Servis Odası, 1969⁴⁵

Fotoğraf 77: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Servis Odası, 1982-87⁴⁶

⁴⁴ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

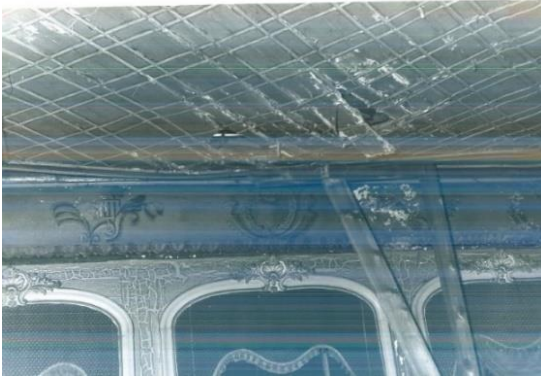
⁴⁵ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 9 Ekim 1969.

⁴⁶ Prof. Dr. Sadun Ersin Arşivi, 1982-87.

Fotoğraf 78: Tezyinat Restorasyonu Sonrası Servis Odası⁴⁷

Fotoğraf 79-80: Restorasyon Öncesi Sofa, 1969⁴⁸

⁴⁷ Hüsrev Tayla Arşivi, **Atatürk Kitaplığı**, Demirbaş No. 039584, ty.

⁴⁸ **İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi**, 9 Ekim 1969.

Fotoğraf 81-82-83: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Sofa,1982-87⁴⁹

Fotoğraf 84: Sofa Dekorasyonu⁵⁰

⁴⁹ Prof. Dr. Sadun Ersin Arşivi, 1982-87.

⁵⁰ Nazan Ölçer, "Emirgan Serifler Yalısı and İts History, **Istanbul Chamber of Commerce**, Sayı 16, İstanbul, Ticaret Odası, 1986, s. 69.

Fotoğraf 85-86: Sofa, 2015⁵¹

Fotoğraf 87-88: Sofa, 2015⁵²

Fotoğraf 89-90: İftariye Salonu, 2015⁵³

⁵¹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁵² Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁵³ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 91: Giriş Holü, 2015⁵⁴

Fotoğraf 92: Hela, 2015⁵⁵

⁵⁴ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁵⁵ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 93-94: Divanhâne'deki Köşk ve Bahçe Tasvirleri, 2015⁵⁶

Fotoğraf 95-96: Divanhâne'deki Köşk ve Bahçe Tasvirleri, 2015⁵⁷

Fotoğraf 97-98: Divanhâne'deki Köşk ve Bahçe Tasvirleri, 2015⁵⁸

⁵⁶ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁵⁷ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁵⁸ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 99-100: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Köşk ve Bahçe Tasvirleri, 2015⁵⁹

Fotoğraf 101-102: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Köşk ve Bahçe Tasvirleri, 2015⁶⁰

Fotoğraf 103-104: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Köşk ve Bahçe Tasvirleri, 2015⁶¹

⁵⁹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁶⁰ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁶¹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 105-106: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Köşk ve Bahçe Tasvirleri, 2015⁶²

Fotoğraf 107-108: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Köşk ve Bahçe Tasvirleri, 2015⁶³

Fotoğraf 109: Başoda Tavan Bordürü Üzerindeki Mimari Konulu Tasvir, 2015⁶⁴

⁶² Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁶³ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁶⁴ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 110: Hizmet Odası'nda Yüklük Üzerindeki Manzara Tasviri, 2015⁶⁵

Fotoğraf 111: Hizmet Odası'nda Yüklük Üzerindeki Manzara Tasviri, 2015⁶⁶

⁶⁵ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁶⁶ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 112: Başoda Duvarları Üzerindeki Manzara Tasviri, 2015⁶⁷

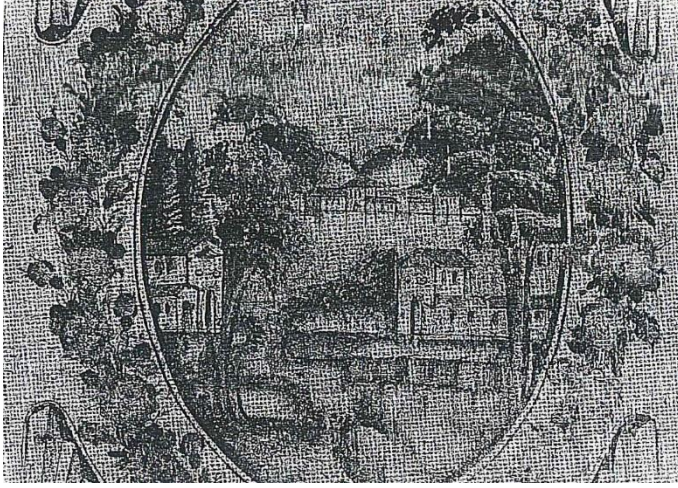
Fotoğraf 113: Başoda Duvarları Üzerindeki Manzara Tasviri, 2015⁶⁸

⁶⁷ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁶⁸ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 114: Restorasyon Öncesi Başoda'da Ahşap Kapı Üzerinde Görülen Manzara Tasviri, 1977⁶⁹

Fotoğraf 115: Tezyinat Restorasyonu Öncesi Ahşap Kapı Üzerinde Görülen Manzara Tasviri, 1982-87⁷⁰

⁶⁹ Renda, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*, s. 172.

⁷⁰ Prof. Dr. Sadun Ersin Arşivi, 1982-87.

Fotoğraf 116: Başoda Duvarları Üzerindeki Manzara Tasviri, 2015⁷¹

Fotoğraf 117: Başoda Duvarları Üzerindeki Manzara Tasviri, 2015⁷²

Fotoğraf 118: Başoda Duvarları Üzerindeki Manzara Tasviri, 2015⁷³

⁷¹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁷² Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁷³ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 119: Başoda Frizleri Üzerinde Boş Bırakılmış Kartuş⁷⁴

Fotoğraf 120: Başoda Frizleri Üzerindeki Manzara Tasviri⁷⁵

⁷⁴ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁷⁵ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 121: Başoda Frizleri Üzerindeki Tasvir⁷⁶

Fotoğraf 122: Başoda Frizleri Üzerindeki Manzara Tasviri⁷⁷

⁷⁶ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁷⁷ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 123: Servis Odası Frizleri Üzerindeki Manzara Tasviri, 2015⁷⁸

Fotoğraf 124: Servis Odası Frizleri Üzerindeki Manzara Tasviri, 2015⁷⁹

⁷⁸ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁷⁹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 125: Servis Odası Frizleri Üzerindeki Manzara Tasviri, 2015⁸⁰

Fotoğraf 126: Servis Odası Frizleri Üzerindeki Manzara Tasviri, 2015⁸¹

⁸⁰ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁸¹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 127: İftariye Salonu Tavanındaki Manzara Tasviri, 2015⁸²

Fotoğraf 128: İftariye Salonu Tavanındaki Manzara Tasviri, 2015⁸³

⁸² Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁸³ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 129: İftariye Salonu Tavanındaki Manzara Tasviri, 2015⁸⁴

Fotoğraf 130: İftariye Salonu Tavanındaki Manzara Tasviri, 2015⁸⁵

⁸⁴ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁸⁵ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 131: İftariye Salonu Tavanındaki Manzara Tasviri, 2015⁸⁶

Fotoğraf 132: İftariye Salonu Tavanındaki Manzara Tasviri, 2015⁸⁷

⁸⁶ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁸⁷ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 133: Başoda Yüklüğü Üzerindeki Kuş Tasvirleri, 2015 ⁸⁸

Fotoğraf 134: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015⁸⁹

⁸⁸ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁸⁹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 135: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015⁹⁰

Fotoğraf 136: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015⁹¹

Fotoğraf 137: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015⁹²

⁹⁰ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁹¹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁹² Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 138: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015⁹³

Fotoğraf 139: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015⁹⁴

Fotoğraf 140: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015⁹⁵

⁹³ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁹⁴ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁹⁵ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 141: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015⁹⁶

Fotoğraf 142: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015⁹⁷

Fotoğraf 143: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015⁹⁸

⁹⁶ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁹⁷ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

⁹⁸ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 144: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015⁹⁹

Fotoğraf 145: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015¹⁰⁰

Fotoğraf 146: Divanhâne Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015¹⁰¹

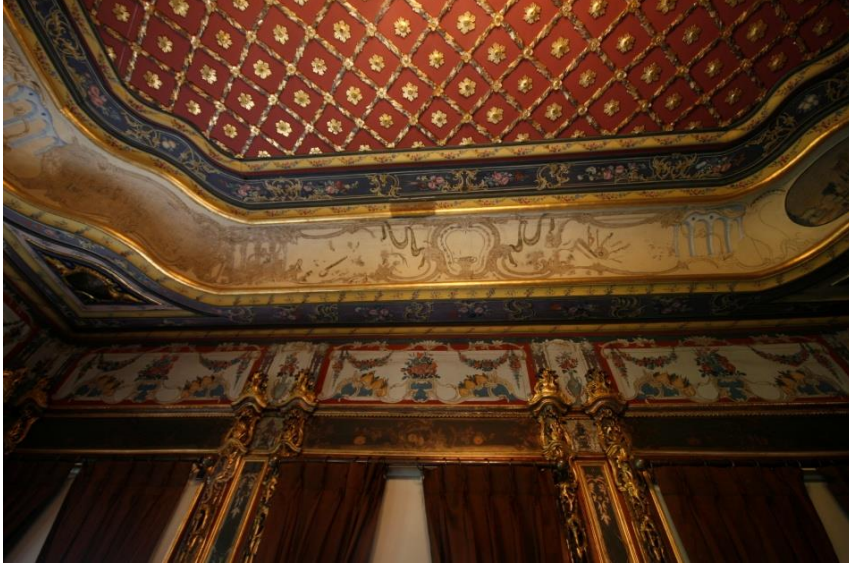

⁹⁹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹⁰⁰ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹⁰¹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 147: Başoda Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015¹⁰²

Fotoğraf 148: Başoda Frizleri Üzerindeki Kumaş Tasvirleri, 2015¹⁰³

¹⁰² Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹⁰³ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 149: Servis Odası Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015¹⁰⁴

Fotoğraf 150: Servis Odası Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015¹⁰⁵

Fotoğraf 151: Sofa Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015¹⁰⁶

¹⁰⁴ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹⁰⁵ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹⁰⁶ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 152: Sofa Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015¹⁰⁷

Fotoğraf 153: Sofa Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015¹⁰⁸

¹⁰⁷ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹⁰⁸ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

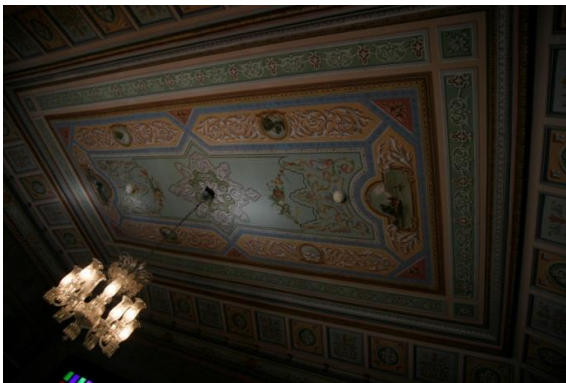
Fotoğraf 154: Sofa Frizleri Üzerindeki Tasvirler, 2015¹⁰⁹

Fotoğraf 155: Divanhâne Duvarları Üzerindeki Tasvirler, 2015¹¹⁰

Fotoğraf 156: İftariye Salonu Tavanındaki Tasvirler, 2015¹¹¹

¹⁰⁹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹¹⁰ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹¹¹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 157-158: Başodanın Tavan Tezyinatı, 2015¹¹²

Fotoğraf 159-160: Divanhânenin Tavan Tezyinatı, 2015¹¹³

Fotoğraf 161: Sofanın Tavan Tezyinatı, 2015¹¹⁴

¹¹² Zehra Dilek Arşivi, 2015.

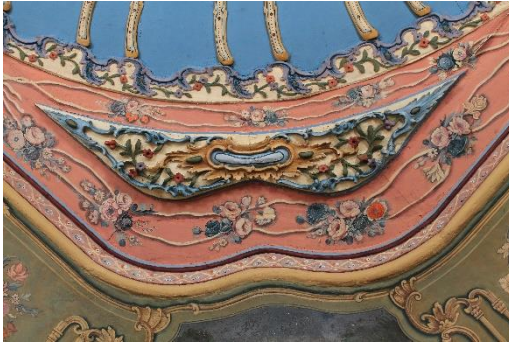
¹¹³ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹¹⁴ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 162: Hizmet Odası'nın Tavan Tezyinatı, 2015¹¹⁵

Fotoğraf 163-164: Servis Odası'nın Tavan Tezyinatı, 2015¹¹⁶

Fotoğraf 165: Bayramiç Hadımoğlu Konağı'nın Tavan Tezyinatı¹¹⁷

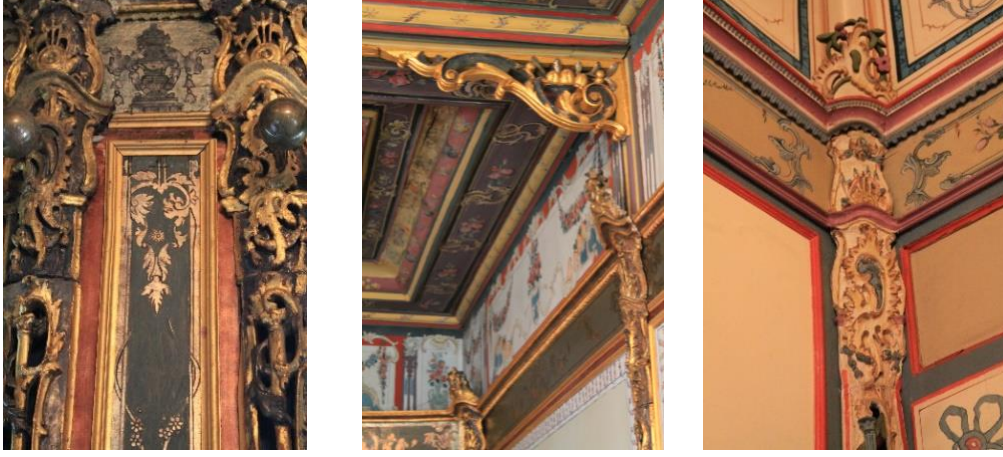

¹¹⁵ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹¹⁶ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹¹⁷ Prof. Dr. Sadun Ersin Arşivi, ty.

Fotoğraf 166-167-168: Başoda ve Hizmet Odası Sütunçeleri, 2015¹¹⁸

Fotoğraf 169-170: Divanhâne ve Sofadaki Pencere Alınlıkları, 2015¹¹⁹

¹¹⁸ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹¹⁹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 171-172: Restorasyon Öncesi Servis Odası ve Başoda, 1969¹²⁰

Fotoğraf 173-174: Divanhâne ve Başoda Tavan Göbekleri, 2015¹²¹

¹²⁰ İstanbul 3 No'lu KTVKK Arşivi, 9 Ekim 1969.

¹²¹ Zehra Dilek Arşivi, 2015.

Fotoğraf 175-176: Başoda ve Hizmet Odası Yüklükleri, 2015¹²²

Fotoğraf 177-178: Ahşap Restorasyonu¹²³

¹²² Zehra Dilek Arşivi, 2015.

¹²³ Mimar Hüsrev Tayla Arşivi, **Atatürk Kitaplığı**, Demirbaş No. 039581, 039579, ty.

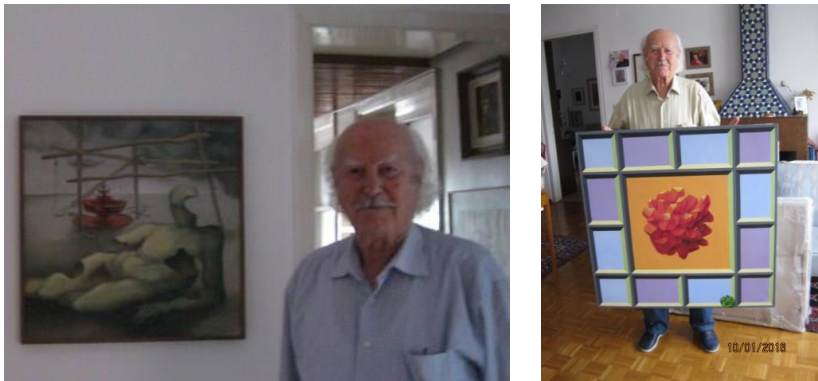
Fotoğraf 179-180-181: Ahşap Restorasyonu, 1982-87¹²⁴

Fotoğraf 182-183-184: Ahşap Restorasyonu, 1982-87¹²⁵

Fotoğraf 185-186: Prof. Dr. Sadun Ersin ve Şerifler Yalısı'ndan Esinlenerek Resmettiği Tabloları, 2015¹²⁶

¹²⁴ Sadun Ersin Arşivi, 1982-87.

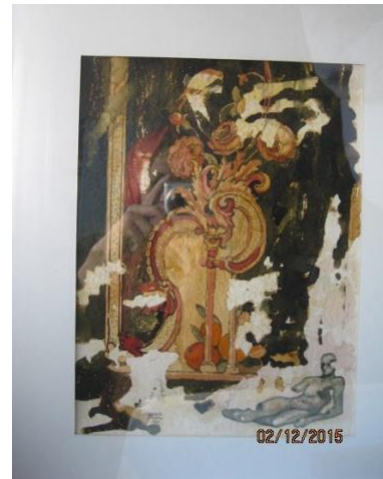
¹²⁵ Sadun Ersin Arşivi, 1982-87.

¹²⁶ Zehra Dilek Arşivi, 2016.

Fotoğraf 187-188: Prof. Dr. Sadun Ersin'in Şerifler Yalısı'ndan Esinlenerek Resmettiği Tablolar, 2015¹²⁷

Fotoğraf 189-190: Prof. Dr. Sadun Ersin'in Şerifler Yalısı'ndan Esinlenerek Resmettiği Tablolar, 2015¹²⁸

¹²⁷Zehra Dilek Arşivi, 2015. (Prof. Dr. Sadun Ersin, 187 nolu fotoğrafta tabloda Divanhâne tavanında kalemişlerini yapan sanatkarı kendisine benzeterek tasvir etmiştir.)

¹²⁸ Zehra Dilek Arşivi, 2015.